

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan uudistettaviksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Keskeinen muutos olisi raiskausrikoksen muuttaminen suostumusperusteiseksi. Tämä toteutettaisiin säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkiksi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Vastaavalla tavalla muissa seksuaalirikoksissa keskeistä olisi se, ettei seksuaalisen teon kohde osallistu siihen vapaaehtoisesti. Tämän mukaisesti pakottaminen seksuaaliseen tekoon korvattaisiin säännöksellä seksuaalisesta kajoamisesta. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi.

Kuuttatoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa vahvistettaisiin säätämällä uusina rikoksina lapsenraiskaus ja seksuaalinen kajoaminen lapseen. Myös kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneitä lapsia suojattaisiin edelleen aikuisiin nähden laajemmin erityissäännöksillä. Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin rikoslain seksuaalirikoksia koskevaan lukuun ja niihin tehtäisiin sääntelyä ankaroittavia muutoksia.

Keskeisistä seksuaalirikoksista olisi säädetty myös törkeät tekemuodot. Muihin seksuaalirikoksia koskeviin säännöksiin tehtäisiin tarkentavia ja teknisluonteisia muutoksia.

Uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin. Seksuaalirikosten rangaistusasteikot ankaroituisivat, tuntuvimmin lapsiin kohdistuvien rikosten osalta. Esityksessä ehdotetaan uusista seksuaalirikossäännöksistä johtuvia lähinnä teknisluonteisia muutoksia myös 13 muuhun lakiin.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Tarkoitus on myös yhdenmukaistaa ja selkiyttää seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä rikoslaisissa. Esityksellä toteutetaan hallitusohjelman tavoitteita liittyen turvalliseen oikeusvaltioon.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan . .20 .

Sisällys

1	Asian taustaa ja valmistelu	6
1.1	Taustaa	6
1.2	Valmistelu.....	7
2	Nykytila ja sen arviointi	9
2.1	Nykysäätelyn taustaa ja lähtökohtia	9
2.2	Lainsäädäntö.....	10
2.2.1	Rikoslain 20 luku, seksuaalirikoksista	11
2.2.2	Rikoslain 17 luku, Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	26
2.3	Rikollisuustilastoja ja tutkimuksia	28
2.3.1	Tilastot.....	28
2.3.2	Tutkimuksia seksuaalirikoksista	35
2.4	Kansainväliset velvoitteet.....	42
2.5	Nykytilan arviointi	47
2.5.1	Arvioinnin lähtökohtia	47
2.5.2	Raiskausta ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevien säännösten kattavuus.....	48
2.5.3	Muut seksuaalirikossäännökset.....	52
2.5.4	Lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot.....	57
2.5.5	Seksuaalirikosten rangaistukset	63
3	Tavoitteet	70
4	Ehdotukset ja niiden vaikutukset	71
4.1	Keskeiset ehdotukset	71
4.1.1	Seksuaalirikoksia koskevat uudet säännökset	71
4.1.2	Seksuaalirikoksista säädettävät rangaistukset	79
4.1.3	Muutokset muihin rikoslain säännöksiin ja lakeihin	83
4.2	Pääasialliset vaikutukset	84
5	Muut toteuttamisvaihtoehdot	96
5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	96
5.1.1	Raiskaussäännös	96

5.1.2	Tuottamusvastuu	97
5.1.3	Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeä tekemuoto	102
5.1.4	Vanhentuminen	103
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	104
5.2.1	Ruotsi	105
5.2.2	Norja	110
5.2.3	Tanska	112
5.2.4	Islanti	114
5.2.5	Saksa	115
5.2.6	Muut maat	117

6 Lausuntopalaute ja sen huomioon ottaminen esityksessä..... 119

7 Säännöskohtaiset perustelut..... 126

7.1	Rikoslaki	126
	1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta	126
	2 c luku. Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta	126
	8 luku. Vanhentumisesta	126
	15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan	127
	17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan	127
	20 luku. Seksuaalirikoksista	127
	25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista	179
7.2	Esitutkintalaki	180
7.3	Järjestyslaki	181
7.4	Laki liikenteen palveluista	181
7.5	Laki liiketoimintakiellosta	181
7.6	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	182
7.7	Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta	182
7.8	Laki raskauden keskeyttämisestä	182
7.9	Oikeudenkäymiskaari	183
7.10	Pakkokeinolaki	183
7.11	Rikosrekisterilaki	184
7.12	Vankeuslaki	185
7.13	Yliopistolaki	185
7.14	Laki lapsipornografian levittämisen estotoimista	186

8	Voimaantulo	187
9	Suhde talousarvioesitykseen	188
10	Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	189
10.1	Hyväksyttävyyysvaatimus	189
10.2	Suhteellisuusvaatimus.....	190
10.3	Laillisuusperiaate.....	191
	<i>Lakiehdotukset .....</i>	193
	rikoslain muuttamisesta	193
	esitutkintalain muuttamisesta.....	207
	järjestyslain muuttamisesta.....	209
	liikenteen palveluista annetun lain muuttamisesta.....	210
	liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta.....	211
	oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta	212
	poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamisesta	213
	raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta.....	214
	oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	215
	pakkokeinolain muuttamisesta.....	216
	rikosrekisterilain muuttamisesta	218
	vankeuslain muuttamisesta	219
	yliopistolain muuttamisesta.....	220

LUONNOS 22.10.2021

Perustelut

1 Asian taustaa ja valmistelu

1.1 Taustaa

Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaan toteutetaan seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, jossa lähtökohtina ovat koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Rikoslain (39/1889) raiskausmääritelmä muutetaan suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien. Ohjelman mukaan myös törkeimpien väkivalta- ja seksuaalirikosten rangaistavuutta arvioidaan niin, että rangaistukset ovat oikealla tasolla sekä suhteessa teon vahingollisuuteen että muista rikoksista langetettaviin rangaistuksiin. Erityisesti lapsiin kohdistuvien törkeiden seksuaalirikosten vähimmäisrangaistuksia korotetaan (hallitusohjelma, s. 91).

Törkeimpien lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia koskevan hallituksen esityksen 212/2018 vp hyväksyessään 12 päivänä maaliskuuta 2019 eduskunta antoi kolme lausumaa (EV 305/2018 vp):

1) Eduskunta edellyttää, että hallitus ripeästi uudistaa rikoslain 20 luvun säännökset koskien lapsiin kohdistuvia hyväksikäyttö- ja raiskausrikoksia ja antaa asiaa koskevan hallituksen esityksen eduskunnalle. Uudistuksessa tulee edelleen kiristää lapsiin kohdistuvien hyväksikäyttö- ja raiskausrikosten rangaistuksia, erityisesti vähimmäisrangaistuksia, sekä arvioida sääntelytekniikkaa ja rikosnimikkeitä. Tarkastella tulee erityisesti sukupuoliyhteyden käsittävien tekojen sääntelytekniikkaa ja lapsen iän merkitystä samoin kuin sitä, tulisiko tällaiset teot siirtää raiskausrikosten piiriin. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

2) Eduskunta edellyttää, että hallitus mahdollisimman pian käynnistää rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen, jossa tarkastellaan lukuun sisältyviä eri seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä, jotta ne muodostavat selkeän ja johdonmukaisen kokonaisuuden. Lisäksi erityisesti tulee arvioida raiskausrikoksen tunnusmerkistöä muutoin kuin lapsiin kohdistuvien tekojen osalta. Keskeistä on arvioida muun muassa uhrin avutonta tilaa koskevaa sääntelyä sekä suostumuksen aseman vahvistamista raiskausrikosten ja muiden seksuaalirikosten määrittelyssä. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

3) Eduskunta edellyttää, että hallitus rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä tai erikseen arvioi myös rikoslain muihin lukuihin sisältyvien seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten kehittämistarpeet. Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota sukupuolivaikutusten arviointiin.

Myös eduskunnan lakivaliokunta on viime vuosina toistuvasti kiinnittänyt huomiota seksuaalirikossäännösten kokonaisarviointiin tarpeeseen (LaVM 37/2010 vp s. 2, LaVM 43/2010 vp s. 4, LaVM 4/2014 vp s. 3 ja LaVM 24/2018 vp s. 22). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on vuoden 2014 lausunnossaan katsonut, että seksuaalirikoksia koskevassa uudistuksessa on syytä arvioida mahdollisuuksia kehittää sääntelyä suostumuksen puuttumiseen perustuvaa kirjoitustapaa kohti, sillä tämä korostaisi raiskauksen luonnetta itsemääräämisoikeuden ja ihmisoikeuksien loukkauksena (PeVL 6/2014 vp s. 5).

Vuonna 2019 julkaistiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (SopS 52-53/2015), jäljempänä Istanbulin sopimus, toimeenpanoa arvioivan naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (GREVIO) Suomea koskeva arviointiraportti. Raportissa GREVIO arvosteli Suomen raiskaussäännöstä ja muun muassa kehotti painokkaasti Suomea uudistamaan viipymättä kaikki Suomen rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskevat säännökset sisällyttääkseen lakiin ajatuksen vapaasta tahdosta annetusta suostumuksesta. Myös kaikkinaisten naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (SopS 68/1986), jäljempänä CEDAW-sopimus, täytäntöönpanoa valvova CEDAW –komitea on vuonna 2014 kehottanut Suomea muuttamaan raiskaussääntelynsä suostumusperusteiseksi. YK:n ihmisoikeuskomitean arviointimenettelyssä Suomelle on annettu vastaavanlainen suositus vuonna 2017 ja uudelleen vuonna 2021.

Vuonna 2019 eduskunnalle annetussa kansalaisaloitteessa KAA 2/2019 vp (”Suostumus2018”) ehdotetaan muutoksia seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 luvun 1-5 §:ään. Keskeinen muutosehdotus koskee raiskauksen tunnusmerkistöä, jossa ehdotetun säännöksen mukaan olennaista olisi sukupuoliyhteys ilman toisen suostumusta.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö asetti eduskunnan lausuman (EV 305/2018 vp) mukaisesti huhtikuun 11 päivänä 2019 työryhmän valmistelemaan seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta (Linkki hankeikkunaan: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM007:00/2019>).

Työryhmän jäseniksi nimettiin edustajat oikeusministeriöstä, Helsingin ja Lapin yliopistoista, Helsingin käräjäoikeudesta, valtakunnansyyttäjänvirastosta, Suomen asianajajaliitosta, sisäministeriöstä, sekä oikeuspsykologian dosentti ja Amnesty International Suomen osasto ry:n edustaja. Työryhmä kuuli valmistelun aikana asiantuntijoita korkeimmasta oikeudesta, Helsingin poliisilaitokselta, Väestöliitolta, Kehitysvammaliitolta, Kehitysvammaisten Tukiliitolta, Tyttöjen talolta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta ja Tampereen yliopiston Kiistelty suostumus -tutkimushankkeen tutkijaryhmästä.

Työryhmän mietintö julkaistiin 7.7.2020 (Oikeusministeriö, mietintöjä ja lausuntoja 2020:9, jäljempänä OMML 2020:9, <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162356>)

Työryhmä ehdotti rikoslain 20 luvun uudistamista kokonaisuudessaan. Keskeisenä muutoksena olisi raiskausrikoksen muuttaminen suostumusperusteiseksi säätämällä raiskauksen keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi. Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa vahvistettaisiin säätämällä uutena rikoksena lapsenraiskaus. Rikoslain 20 luvun uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista jonkin verran. Seksuaalirikosten rangaistukset ankaroituisivat.

Työryhmän mietintöön sisältyy Amnesty International Suomen osasto ry:n edustajan eriävä mielipide.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Nykysäätelyn taustaa ja lähtökohtia

Moraalikäsityksistä riippumaton yksilönsuojan periaate kiteytettiin lähtökohdaksi jo vuonna 1971 voimaan tulleessa seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun uudistuksessa (HE 52/1970 vp s. 1, LaVM 11/1970 vp s. 2). Edellisen vuonna 1999 voimaan tulleen seksuaalirikoksia koskevan kokonaisuudistuksen tavoitteena oli seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistaminen. Uudistusta koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Seksuaalisuus on olennainen osa elämää ja seksuaalisuuteen kohdistuvat loukkaukset aiheuttavat usein suuriakin vahinkoja. Sen vuoksi tarvitaan rangaistussäännöksiä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamiseksi. Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Lisäksi tarvitaan säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, millaista seksuaalista suuntautuneisuutta loukkaava teko osoittaa tai kumpaa sukupuolta loukkaaja tai loukattu on. Säännösten tulisi olla neutraaleja näissä suhteissa. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ei vaikuta myöskään se, ovatko osapuolet avioliitossa tai elävätkö he muuten parisuhteessa. Uudistuksessa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksiksi katsottiin muun muassa pakottaminen seksuaalisen teon kohteeksi tai puolustuskyvyttömän tilan hyväksikäyttö tässä tarkoituksessa. Lisäksi rangaistavuus ulotettiin myös toisen taivuttamiseen seksuaaliseen tekoon asemaa hyväksikäyttäen. Sellaisten seksuaalisten tekojen säätäminen rangaistavaksi, joilla ei loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ei katsottu uudistuksessa kuuluvan seksuaalirikoksia koskevaan lukuun (HE 6/1997 vp s.161-162).

Vuoden 1999 kokonaisuudistuksen jälkeen seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu usein osauudistuksin. Uudistuksilla on laajennettu rikosoikeudellista vastuuta ja ankaroitettu rangaistuksia. Erityisesti lapsiin kohdistuvista rikoksista säädettyjä rangaistuksia on ankaroitettu kokonaisuudistuksen jälkeen tuntuvasti. Nykyisen rikoslain 20 luvun säännösten syntytausta ilmenee tarkemmin seksuaalirikoksia koskevista hallituksen esityksistä (mm. HE 52/1970 vp, 6/1997 vp, 169/2005 vp, 282/2010 vp, 283/2010 vp, 216/2013 vp, 103/2014 vp, 155/2014 vp, 229/2014 vp, 212/2018 vp).

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus kiinnittyy useisiin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta sekä myös terveyden suojeluun. Perustuslain 7 §:n turvaama henkilökohtainen

vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp s. 46). Muun muassa perustuslakivaliokunta on katsonut perustuslain 10 §:n turvaaman yksityiselämän piiriin kuuluvan muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan samoin kuin vapaus päättää sukupuolisesta käyttäytymisestään (HE 309/1993 vp s. 53, PeVL 17/2006 vp s. 3, PeVL 15/2001 vp s. 2, PeVL 6/2014 vp s. 2). Ihmisen seksuaalielämä on tärkeä osa myös yleis-sopimuksen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 18-19/1990), jäl-jempänä Euroopan ihmisoikeussopimus, 8 artiklassa turvattua yksityiselämän suojan piiriä (esim. P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta, 25.9.2001, 56 kohta).

2.2 Lainsäädäntö

Seksuaalirikoksista säädetään rikoslain 20 luvussa. Luvussa säädetään rangaistaviksi raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin, sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen, paritus ja törkeä paritus. Rikoslain 17 lukuun, joka koskee rikoksia yleistä järjestystä vastaan, sisältyvät säännökset sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisestä, törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta.

Rikoslain 17 luvussa on myös muita sukupuolisiveellisyyteen liittyviä säännöksiä, kuten sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi ja sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen. Näiden säännösten tarkoitus liittyy pääasiassa yleisen järjestyksen turvaamiseen, joten ne on jätetty esityksessä arvioinnin ulkopuolelle.

Edellä mainittuihin rikoslain 20 luvun säännöksiin viitataan myös useissa muissa säännöksissä. Näistä keskeisiä ovat erityisesti ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä. Myös ihmiskauppaa koskevien rangaistussäännösten tarkoituksiin kuuluu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelu. Säännösten tarkoituksena on kuitenkin ensisijaisesti yksilön vapauden suojelu, joten niiden arviointi on jätetty esityksen ulkopuolelle.

2.2.1 Rikoslain 20 luku, seksuaalirikoksista

Raiskaus

Rikoslain 20 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan se, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava raiskauksesta vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Säännöksen esitöissä pakottavuutta on luonnehdittu siten, että väkivallan tai sen uhan on oltava asteeltaan sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon. Teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä ei vaadita itsensä vaarantamista vaan rangaistavuuteen voi riittää, että hän selvästi osoittaa vastustavansa sukupuoliyhteyttä. Uhkaavan vaaran ei myöskään tarvitse olla välitön, joskin pakottamisen uhkaamalla myöhemmin tehtävällä väkivallalla voidaan katsoa edellyttävän melko vakavan väkivallan uhkaa, jota uhatun olosuhteista johtuen on vaikea torjua. Väkivallan tai sen uhan pakottavuutta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka voimakasta väkivaltaa käytetään tai kuinka vakavalla väkivallalla uhataan, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Joissakin tapauksissa esimerkiksi uhatun mahdollisuus puolustautua itseään vaaraan saattamatta voi olla niin vähäinen, että melko lievälläkin väkivallalla uhkaaminen voi riittää tahdon murtamiseen (HE 6/1997 vp s. 172-173, HE 216/2013 vp s. 5-6, 57).

Pykälän 2 momentin mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksyen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan. Puolustuskyvyttömyydellä tarkoitetaan säännöksen esitöiden perusteella sellaisia tilanteita, joissa uhri henkisen tai ruumiillisen esteen vuoksi ei pysty joko lainkaan tai ainakaan merkittävästi estämään toisen menettelyä. Tiedottomuus taas tarkoittaa, että uhri on tajuton, tai kyvytön muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan. Tämä voi johtua esimerkiksi unilääkkeistä, alkoholista tai muista huumausaineista. Pelkotila on pelon aiheuttama tila, joka lamauttaa puolustuskyvyn sen vuoksi, että uhattu pitää puolustautumista liian vaarallisena tai että hän ei pelkonsa vuoksi kykene toimimaan oman tahtonsa mukaisesti. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta mainitaan esitöissä asuntoon murtautuminen ja tilanne, missä autokyydin saanut henkilö tajuaa kuljettajan olevan tilassa, jossa vähäisinkin vastustus voi johtaa väkivaltaan. Tällaisissa tapauksissa sukupuoliyhteyteen pakottaminen ei välttämättä edellytä mitään erityistä pakottamistointia. Muulla puolustuskyvyttömyyden aiheuttavalla tilalla viitataan esimerkiksi lääkkeillä tai huumausaineilla aiheutettuun tahdottomuuteen, vaikka asianomainen ei olisikaan tiedoton (HE 6/1997 vp s. 173-174, 180, HE 283/2010 vp s. 11, HE 216/2013 vp s. 5-6).

Säännöksen 3 momentin mukaan, jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin edellä tarkoitetut teot, rikoksenteijä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin henkilöön kohdistuvalla väkivallalla uhkaamalla pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Lain esitöiden mukaan raiskauksen vähemmän vakava tapaus voi esimerkiksi olla tekijän vähäinen uhkaus käyttää väkivaltaa tai muu uhkaus, esimerkiksi uhkaus paljastaa jokin haitallinen tieto. Uhkauksen täytyy kuitenkin olla sellainen, että se saa toisen henkilön taipumaan sukupuoliyhteyteen. Säännöksessä tarkoitettuja muita rikokseen liittyviä seikkoja voisivat olla rikokseen liittyvät poikkeukselliset olosuhteet. Niitä arvioitaessa olisi otettava huomioon ainakin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen laatu ja suuruus (HE 216/2013 vp s. 57).

Ratkaisussa KKO 2013:96 katsottiin, että kun uhri oli tapauksessa kieltänyt tekijän lähentelyt, täyttävät syytteessä kuvattu kouriminen ja makuuhuoneeseen työntäminen samoin kuin myöhemmin uhrin päällä istuminen myös väkivaltaa koskevan tunnusmerkin. Lisäksi pelkästään lähentelyä ja yhdyntää koskevien kieltojen jälkeen tapahtuvasta fyysisen tai edes sanallisen vastustelun päättymisestä ei voitu päätellä suostumusta yhdyntään. Ratkaisun mukaan tahallisuutta ei poista eikä rikoksenteijää vapauta vastuusta vain se, että hän olettaa toisen muuttaneen mielensä ilman, että tahdon muuttumista on sanallisesti tai muutoin selkeästi ilmaistu. Pelkkää kondomin ojentamista ei tämänkaltaisissa olosuhteissa voitu pitää sellaisena ilmaisuna (kohdat 46 ja 48).

Korkein oikeus on myös antanut useita ratkaisuja koskien näytön arviointia ja alkoholin aiheuttamaa avutonta tilaa raiskaussäännöksen soveltamisen kannalta, esimerkiksi KKO 2004:60, KKO 2013:96 ja KKO 2019:78. Näytön arviointiin liittyviä kysymyksiä seksuaalirikoksissa korkein oikeus on käsitellyt myös esimerkiksi ratkaisuissa KKO 2021:44, KKO 2021:5, KKO 2019:84, KKO 2019:55 ja KKO 2019:54.

Raiskausta koskevan sääntelyn kehitys

Vuonna 1999 toteutettua seksuaalirikosten kokonaisuudistusta edeltäneen lain mukaan raiskauksen tunnusmerkistössä mainittiin väkivalta tai sellainen uhkaus, "jossa pakottava vaara on tarjona" (16/1971). Uhkauksen veroiseksi katsottiin myös naisen saattaminen "kykenemättömäksi puolustamaan itseään". Pakottavan vaaran vaatimuksen katsottiin edellyttävän, että uhri vastustaa sukupuoliyhteyttä ja alistuu siihen vasta pakottavan vaaran edessä. Vaatimus pakottavasta vaarasta poistettiin vuonna 1999, jolloin katsottiin "ettei teon kohteeksi joutuneelta henkilöltä voida vaatia itsensä vaarantamista teon ehkäisemiseksi" (HE 6/1997 vp s. 172). Vuoden 1999 uudistuksessa raiskaus myös muutettiin virallisen syytteen alaiseksi rikokseksi, mikä lisäsi syyttäjälle toimitettujen tapausten määrää. Raiskaussäännöksen viimeisintä muutosta koskevassa hallituksen esityksessä HE

216/2013 vp korostettiin edelleen, että nykyisessä seksuaalirikossääntelyssä käytettävällä ilmaisulla "muodostaa tai ilmaista tahtoaan" on tarkoitus osoittaa, ettei säännösten soveltamisessa ole kyse puolustautumisesta. Viittaaminen säännöksessä yksistään "puolustuskyvyttömyyteen" saattaisi esityksen mukaan tarpeettomasti viedä ajatukset pelkästään fyysisen puolustautumiseen, vaikka sitä ei ole tarkoitettu (s. 59).

Oikeusministeriössä vuonna 2012 laaditussa arvioimustiossa arvioitiin, pitäisikö raiskauksen tunnusmerkistössä mainita nimenomaisesti suostumuksen puute (Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 25/2012). Vuonna 2013 annetussa seksuaalirikoksia koskevassa hallituksen esityksessä HE 216/2013 vp tällaista muutosta ei päädytty esittämään. Syitä tälle olivat muun muassa se, että lainsäädännön rakentamisen nimenomaisesti annetulle suostumukselle ei tosiasiallisesti katsottu vastaavan seksuaalikäyttäytymistä ja esillä oli myös huoli siitä, että esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota uhrin käyttäytymiseen, mikä puolestaan voisi tehdä tämän aseman rikosprosessissa entistä raskaammaksi. Hallituksen esityksessä pidettiin näkemystä, jonka mukaan raiskausrikos olisi Suomessa väkivallalle rakentuva rikos, perusteltuna 20 luvun 1 §:n 1 momentin osalta, mutta esityksessä kiinnitettiin huomiota siihen, että säännöksen 2 momentti sisältää myös tekemuotoja, jotka eivät edellytä väkivallan käyttöä (HE 216/2013 vp, s. 35-38).

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaa on viime vuosien aikana vahvistettu erilaisilla uudistuksilla, joissa raiskauksena rangaistavien tekojen alaa laajennettu. Myös rangaistusasteikkoja on ankaroitettu. Vuonna 2011 sukupuoliyhteys puolustuskyvyttömän henkilön kanssa säädettiin raiskaukseksi riippumatta siitä, mikä on rikosentekijän rooli puolustuskyvyttömyyden syntymisessä (HE 283/2010 vp). Aikaisemmin teko katsottiin rikoslain 20 luvun 5 §:ssä tarkoitetuksi seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jos tekijä ei ollut myötävaikuttanut puolustuskyvyttömyyden syntymiseen. Vuonna 2014 raiskausta lievemmäksi katsottuja tekoja koskeva rikoslain 20 luvun 3 §:n säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen kumottiin ja teot tulivat rangaistavaksi raiskauksina 1 §:ään lisätyn 3 momentin perusteella. Lisäksi sukupuoliyhteyden määritelmä laajennettiin kattamaan myös peräaukkoon kohdistuvan tunkeutumisen toisen kehoon (HE 216/2013 vp).

Törkeä raiskaus

Törkeän tekemuodon mukaan tuomitaan, jos raiskauksessa 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä, 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi, 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryttävällä tavalla tai 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla ja raiskaus on myös kokonaisuutena

arvostellen törkeä. Rangaistusasteikko on tällöin vankeutta vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta.

Säännöksen 1 momentin 1 kohdan perustelujen mukaan säännös vastaa tältä osin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä olevaa kohtaa. Momentin 2 kohdan perustelujen mukaan tyypillisesti erityistä kärsimystä voi aiheutua siitä, että joutuu useamman henkilön raiskaamaksi. Erityistä henkistä kärsimystä voi aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta tekoympäristöstä tai siitä, että tekoa seuraa muita ihmisiä, vaikka he eivät olisi tekoon osallisia. Raiskaus voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siitä ei jäisikään 1 kohdassa tarkoitettua seurausta. Momentin neljännessä kohdassa mainituista tavoista kaksi ensiksi mainittua vastaa törkeän pahoinpitelyn toista ankaroittamisperustetta. Raakuudella ja julmuudella voidaan nähdä vivahde-ero. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa. Julmuus taas voi ilmetä esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä raiskauksesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu uhrille läheisten ihmisten nähden tai kun raiskauksen kohdetta nöyryytetään muulla tavoin. Viidentenä perusteena momentissa mainitaan se, että rikoksen tekemisessä käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä. Paljolti vastaava ankaroittamisperuste sisältyy myös törkeää ryöstöä ja törkeää pahoinpitelyä koskeviin säännöksiin. Törkeä raiskaus ei, toisin kuin edellä mainitut säännökset, edellytä, että hengenvaarallinen väline olisi aseeseen rinnastettava. Laajemmin sovellettavaan ankaroittamisperusteeseen on päädytty muun muassa sen vuoksi, että raiskaukseen tyypillisesti kuuluva uhkaajan ja uhatun fyysinen läheisyys pienentää aseiden ja muiden hengenvaarallisten välineiden vaarallisuuden eroa (HE 6/1997 vp s. 174, ks. myös HE 216/2013 vp). Säännökseen lisättiin alaikäisiä koskeva kolmas kohta vuonna 2014 (HE 216/2013 vp).

Ratkaisussa KKO 2017:69 korkein oikeus katsoi, että raiskauksessa rikoksen törkeyden kokonaisarvostelu voi olla erilainen riippuen siitä, mistä ankaroittamisperusteesta on kysymys. Raiskauksia koskevassa oikeuskäytännössä teon törkeyttä on katsottu lisäävän muun muassa teon pitkä kesto, sen suunnitelmallisuus sekä tekoon sisältynyt vapautenriisto tai kotirauhan rikkominen (kohta 15). Tapauksessa usean tekijän toimesta tehtyä raiskausta ei katsottu kokonaisuutena arvostellen törkeäksi (kohta 28).

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Rikoslain 20 luvun 4 §:n mukaan pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan se, joka väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen ryhtymään muuhun kuin raiskaussäännöksessä tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja teko olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksen toisen momentin mukaan pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai

muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, saa hänet ryhtymään 1 momentissa tarkoitettuun seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi ja se olennaisesti loukkaa hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon koskee 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuja seksuaalisia tekoja eli muita kuin sukupuoliyhteyttä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Seksuaaliseen tekoon pakottamisen tunnusmerkistö vastaa muuten pitkälti raiskaussäännöksen tunnusmerkistöä (HE 6/1997 vp s. 176).

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 5 §:n mukaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka asemaansa hyväksikäyttäen taivuttaa sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi 1) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, joka on koulussa tai muussa laitoksessa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen, 2) kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön, jonka kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsymättömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä, käyttämällä törkeästi väärin tämän kypsymättömyyttä, 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka kyky puolustaa itseään taikka muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi olennaisesti heikentynyt, tai 4) henkilön, joka on hänestä erityisen riippuvainen, käyttämällä törkeästi väärin tätä riippuvuussuhdetta tekijästä. Rangaistusasteikko seksuaalisesta hyväksikäytöstä on sakkoa tai vankeutta enintään neljä vuotta.

Seksuaalinen hyväksikäyttö eroaa raiskaussäännöksestä siten, että se ei edellytä pakottavan väkivallan tai sen uhan käyttöä. Säännöksen tarkoitus on suojella heikommassa asemassa olevia seksuaaliselta hyväksikäytöltä raiskaussääntelyä laajemmin. Kun säännöksessä mainitussa asemassa oleva henkilö on raiskausrikoksen uhri, sovelletaan raiskaussääntelyä seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan sijaan (HE 6/1997 vp s. 179).

Oikeuskäytännössä on katsottu, että 16–17-vuotiaan lapsen taivuttaminen seksuaalisiin tekoihin hyväksikäyttämällä esimerkiksi valmentaja-asemaa voidaan lukea säännöksen 1 kohdan soveltamisalaan (Itä-Suomen hovioikeus R 18/172). Säännöksen esitöissä ei vastaaviin nuorten vapaa-ajan harrastuksissa tapahtuviin tilanteisiin oteta suoranaista kantaa.

Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös rikoslain 20 luvun 5 a §:ssä tuli voimaan vuonna 2014. Säännös on siten verrattain tuore. Säännöksen mukaan seksuaalisesta ahdistelusta tuomitaan se, joka koskettelemalla tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eikä teosta muualla 20 luvussa säädetä rangaistusta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Säännöksessä tarkoitettu ilmaus ”koskettelu” tuo säännöksen esitöiden mukaan esiin sen, että kysymys ei ole tavanomaisena pidettävästä esimerkiksi ihmisjoukossa ohimennen tapahtuneesta toisen hipaisusta, vaan teosta, jolta edellytetään tiettyä intensiivisyyttä. Kysymys olisi toisen sivelystä, puristelusta, taputtelusta tai vastaavista teoista. Koska kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojasta, rangaistavan koskettelyn kohteena olisi ruumiinosa, jota on tavanomaista pitää seksuaalisesti merkityksellisinä, kuten ainakin rinnat, sukupuolielin, takapuoli tai reidet. Myös toisen suutelemista voidaan pitää tässä tarkoitettuna kosketteluna (HE 216/2013 vp s. 59).

Asiassa KKO 2019:104 puolustusvoimien laitoksen osastopäällikkö ja kommodori A:ta syytettiin puolustusvoimien tiloissa tapahtuneesta siviilihenkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta ja palvelusrikoksesta. Syytteen mukaan A oli suutelemalla ja eri tavoin koskettelemalla tehnyt asianomistajalle seksuaalisen teon, joka oli ollut omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Palvelusrikossyytteen mukaan A oli näin toimiessaan rikkonut palvelukseen kuuluvan velvollisuutensa ja sotilaallista järjestystä koskevia yleisellä palvelusohjesäännöllä annettuja määräyksiä. Korkein oikeus katsoi, että A:n menettelyllä, jolla hän oli syyllistynyt seksuaaliseen ahdisteluun, oli riittävä yhteys hänen palvelukseensa. Kun A:n katsottiin rikkoneen sotilaallista järjestystä koskevia määräyksiä, A tuomittiin seksuaalisen ahdistelun ohella palvelusrikoksesta yhteiseen 80 päiväsakon sakkorangaistukseen.

Korkein oikeus on hylännyt syytteen seksuaalisesta ahdistelusta ratkaisussa KKO 2020:38. Tapauksessa 42-vuotias A ja 18-vuotias B olivat tavanneet ravintolassa, jossa A oli tarjonnut B:lle juotavaa, vinyt tämän selästä ohjaten terassille viereensä istumaan ja kertonut tälle olevansa ihastunut. Tämän jälkeen A oli laittanut kätensä B:n hartioille ja sanonut voivansa ”lykkiä” tätä. B oli yrittänyt lähteä A:n vierestä, mutta A oli tarttunut tätä ranteesta ja sanonut, ettei tämä lähtisi minnekään. Korkein oikeus katsoi tuomiossaan, että seksuaaliset puheet voivat muuttaa joidenkin muissa olosuhteissa hyväksyttävien fyysisten kosketusten luonteen seksuaaliseksi. Kuitenkaan kyseisessä tapauksessa fyysinen kosketus oli ollut niin vähäistä ja tavanomaista, ettei sen luonne ole muuttunut yksin seksiin liittyvien ehdotusten perusteella (kohdat 18 ja 20).

Lainsäädännön kehitys

Hallituksen esityksessä 216/2013 vp rikoslain 20 lukuun ehdotettiin lisättäväksi säännös seksuaalisesta häirinnästä, joka olisi kattanut seksuaalisen teon tekemisen toiselle koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla, mikäli teko on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Esityksen mukaan kosketteluun voidaan vakavuudeltaan rinnastaa eräitä tekoja, esimerkiksi sanallisia, joiden voidaan katsoa olevan omiaan loukkaamaan pikemmin henkistä kuin fyysistä itsemääräämisoikeutta (ks. HE 216/2013 vp, s. 59-60). Eduskunnan valiokuntakäsittelyjen jälkeen hyväksytyssä laissa säännöksen soveltamisala päädyttiin rajaamaan koskettelutekoihin ja sen nimike muutettiin seksuaaliseksi ahdisteluksi (PeVL 6/2014 vp, LaVM 4/2014 vp).

Perustuslakivaliokunta piti rikoslain 20 luvun 5 a §:n säätämisen yhteydessä perustuslain 7, 10 ja 22 §:n säännökset huomioon ottaen perusteltuna, että yksilöä suojataan säännösehdotuksessa tarkoitettua seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa häirintää vastaan myös rikoslain keinoin. Perustuslakivaliokunta katsoi tästä huolimatta, että säännökseen sisältyvää avointa tekotapaa ("koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla") on lähtökohtaisesti pidettävä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmallisena. Valiokunnan mukaan seksuaalisen häirinnän erityisluonteeseen kuitenkin kuuluu, että häirintää voi olla varsin monen tyyppistä. Valiokunta totesi, että säännöksen perusteluissa on monipuolisesti kuvattu niitä olosuhteita ja tilanteita, joissa toiselle voidaan tehdä seksuaalinen teko koskettelemiseen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla. Valiokunta piti kuitenkin tärkeänä, että lakivaliokunta täsmentää ehdotetun säännöksen tunnusmerkistöä esimerkiksi sisällyttämällä siihen joitakin perusteluissa kuvattuja tekotapoja, jotta kyseisen rangaistussäännöksen perusteella voidaan riittävän hyvin ennakoida, millaisia tekoja pidetään rangaistavina (PeVL 6/2014 vp).

Lakivaliokunta totesi mietinnössään, että yleisellä tasolla häirintätyyppisten kriminalisointien ongelma on se, että tekotapojen moninaisuuden ja häirinnän kokemuksen subjektiivisuuden vuoksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettaman tarkkarajaisuuden vaatimuksen täyttävän rangaistussäännöksen laatiminen on haasteellista. Valiokunta nosti esiin sen, että säännösehdotuksen sanamuodossa "muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa", "seksuaalinen teko" ja "teko, joka on omiaan loukkaamaan kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta" ovat tunnusmerkistötekijöitä, jotka erikseen arvioituna saattaisivat olla riittävän täsmällisiä, mutta yhdessä ne muodostavat kokonaisuuden, jonka perusteella rangaistavuuden ala jää epäselväksi.

Lakivaliokunta kiinnitti myös huomiota hallituksen esityksen perustelujen kohtaan, jossa todetaan, että "[v]iime kädessä yksittäistapauksittain on arvioitava, mikä vallinneissa olosuhteissa ja tekijän ja kohteen välinen suhde huomioon ottaen on hyväksyttävän seksuaalisen käyttäytymisen raja" (HE 216/2013 vp s. 61). Valiokunta ei pitänyt perusteltuna, että rangaistavuuden rajat ovat näin epäselvät. Saamansa selvityksen perusteella lakivalio-

kunta piti myös ongelmallisena täsmentää säännöstä esimerkkiluettelolla, koska senkin tulisi säännöksen tarkoituksena näkökulmasta kattaa hyvin monen tyyppisiä tilanteita. Tämäkin näkökohta puolsi sitä, että ehdotettu rinnasteisuuslauseke "muu siihen vakavuudeltaan rinnastettava tapa" oli valiokunnan mielestä pulmallinen. Valiokunta päätyi toteamaan, että "tässä vaiheessa on aiheellista rajata rangaistava seksuaalinen häirintä kosketelua sisältäviin tilanteisiin ja laajentaa rangaistavuutta tarvittaessa vasta, kun on nähtävissä, millaiselle vakavuusasteelle rangaistavuuden kynnys käytännössä asettuu" (LaVM 4/2014 vp).

Lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista säädetään rikoslain 20 luvun 6, 7 ja 7 b §:ssä (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsenraiskaus). Säännöksiä sovelletaan rinnakkain raiskausrikoksia koskevien säännösten kanssa siten, että esimerkiksi lapsiin kohdistuvissa raiskauksissa luetaan syyksi sekä raiskausrikos että lapsen seksuaalinen hyväksikäyttörikos. Jos sovellettavaksi tulisivat törkeää raiskausta ja lapsen törkeää seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat säännökset, tuomitaan tekijä törkeästä lapsenraiskauksesta 7 b §:n mukaan.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 6 §:n mukaan tuomitaan se, joka koskettelulla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen teokseen. Pykälän 2 momentin mukaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, jos rikos ei törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa 7 §:n säännöksessä tarkoitetulla tavalla ole kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan se, joka menettelee 1 momentissa tai edellä tässä momentissa tarkoitetulla tavalla kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa.

Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan 7 §:n mukaisesti tapauksissa, joissa tekijä on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen tai 6 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa taikka lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä a) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa, b) rikos tehdään erityisen nöyryttävällä tavalla tai c) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi, ja rikos on myös kokonaisuutena arvostel-

len törkeä. Lisäksi 7 b §:n mukaan se, joka syyllistyy törkeään raiskukseen ja 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön, on tuomittava törkeästä lapsenraiskauksesta.

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva sääntely sisältää myös rajoitussäännöksen (rikoslain 20 luvun 7 a §), jonka mukaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai 7 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuna törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä henkisessä ja ruumiillisessa kypsyydessä ei ole suurta eroa. Tavoite suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäisiä sukupuolisuhteita silloin, kun ne eivät sisällä toisen hyväksikäyttämistä (HE 6/1997 vp s.183, HE 282/2010 vp s. 48, 105-106). Oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen ja oikeuskäytännön nojalla voidaan todeta, että noin viiden vuoden ikäero katsotaan usein enimmäismääräksi rajoitussäännöstä sovellettaessa, kun asianomistajan ikä on lähellä suojaikärajaa. Asianomistajan iän ollessa kauempana suojaikärajasta, rajoitussäännöksen soveltamisen on katsottu vaativan pienemmän ikäeron osapuolten välillä. Huomioon tulee tässä yhteydessä ottaa myös teon luonne (Ojala 2012, s. 118, Hirvelä 2006, s. 446, ks. myös KKO 2021:15, kohta 20).

Korkein oikeus on arvioinut lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä esimerkiksi asioissa KKO 2018:60, KKO 2018:70, KKO 2018:74, KKO 2019:54, KKO 2020:85, KKO 2021:15 ja KKO 2021:22. Asioissa KKO 2018:74 ja KKO 2021:22 arvioitiin rikoslain 20 luvun 7 a §:n rajoitussäännöksen soveltumista.

Rangaistusasteikot ovat lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä vankeutta neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen, törkeässä seksuaalisessa hyväksikäytössä yhdestä kymmeneen vuoteen ja törkeässä lapsenraiskauksessa neljästä kahteentoista vuoteen.

Lainsäädännön kehitys

Vuonna 2011 lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeviin säännöksiin tehtiin useita merkittäviä muutoksia. Rangaistuskäytännön kannalta suuri muutos oli lapsen kanssa sukupuoliyhteydessä olemisen sisällyttäminen törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ankaroittamisperusteeksi. Lain esitöissä todettiin sukupuoliyhteyden sisältävän teon olevan nuoren seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden suojaamisen kannalta lähtökohtaisesti muuta koskettelua tai sanallista loukkausta vakavampi (HE 282/2010 vp s. 14-15). Siksi esityksen mukaan sukupuoliyhteyteen johtaneet teot tulisi lähtökohtaisesti arvioida ankarammin, vaikka niihin ei sisältyisikään raiskaustunnusmerkistöjen mukaista väkivaltaa tai sen uhkaa. Törkeinä tuomittujen tekojen määrän suhteellinen osuus kaikista teoista on kasvanut huomattavasti muutoksen jälkeen.

Muita vuonna 2011 tehtyjä muutoksia olivat tekijän kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelun vaatimuksen poistaminen seksuaalisen teon määritelmästä sekä perusmuotoisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistuksen korottaminen 14 päivästä neljäksi kuukaudeksi vankeutta. Sukupuoliyhteyden sisältäneen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko nousi siten käytännössä 14 vuorokaudesta yhteen vuoteen vankeutta, kun rangaistuksen määrän noston lisäksi tunnusmerkistöjä muutettiin. Rikoslain lukuun 20 lisättiin myös kaksi uutta pykälää: niin sanottuun grooming –ilmiöön liittyvän teon kriminalisoiva lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin (8 b §) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (8 c §).

Samalla muutettiin myös luvussa olevaa rajoitussäännöstä. Aiemmin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ei tapahtunut, jos joko osapuolten iässä tai henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessä ei ollut suurta eroa. Muutoksen jälkeen rajoitussäännöksen soveltuminen on edellyttänyt, ettei eroa ole kummassakaan, niin osapuolten iässä kuin henkisessä ja ruumiillisessa kypsytydessäkään (HE 282/2010 vp s. 105-106).

Mainittujen vuoden 2011 muutosten taustalla oli sekä kansallisia syitä että kansainvälisiä velvoitteita, erityisesti Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (SopS 88/2011), jäljempänä Lanzaroten sopimus, voimaansaattaminen.

Vuonna 2014 törkeän raiskauksen määritelmään lisättiin teon kohdistuminen alle 18-vuotiaaseen (HE 216/2013 vp). Huhtikuussa 2019 voimaan tulivat muutokset, joilla törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän raiskauksen täyttävä teko säädettiin rangaistavaksi törkeänä lapsenraiskauksena ja teon vähimmäisrangaistus korotettiin neljään vuoteen vankeutta. Samassa yhteydessä lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettiin neljästä vuodesta kuuteen vuoteen vankeutta (HE 212/2018 vp).

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Rikoslain 20 luvun 8 §:n nojalla seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan säännöksen tarkoituksena on laajentaa parituksen kohteiden ja ihmiskaupan uhrien rikosoikeudellista suojaa. Säännöksen nojalla tuomitaan se, joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa paritusta tai törkeää paritusta koskevassa rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä taikka ihmiskauppaa tai törkeää ihmiskauppaa koskevassa rikoslain 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, jollei teko ole seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevan rikoslain 20 luvun 8 a §:n mukaan rangaistava. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Säännöksen 2 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön kanssa. Säännöksen 3 momentin mukaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitettua teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitetun henkilön olevan 9 tai 9 a §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Säännös lisättiin rikoslakiin vuonna 2006 (743/2006, HE 221/2005 vp). Säännöstä muutettiin myöhemmin siten, että teko on rangaistavaa myös tuottamuksellisena (384/2015). Keskeisenä syynä syyksiluettavuuden laajentamiselle oli se, että säännöksen soveltamiskynnys oli asettunut oikeuskäytännössä korkeammalle kuin lakia hyväksyttäessä oli osattu ennakoita (HE 229/2014 vp s. 5, LaVM 38/2014 vp, s. 2).

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Rikoslain 20 luvun 8 a §:n nojalla seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta rangaistaan sitä, joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää edellä tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Säännöstä voidaan soveltaa muiden seksuaalirikosten, esimerkiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, ohella.

Säännös on tullut voimaan vuoden 1999 alussa ja sitä on sen jälkeen muutettu korottamalla rangaistusasteikkoa puolesta vuodesta ensin vuoteen (HE 34/2004 vp) ja sitten kahteen vuoteen (HE 282/2010 vp). Säännöksen piiriin lisättiin myös tapaukset, joissa toinen lupaa tai antaa korvauksen palveluista (HE 221/2005 vp). Muutosten taustalla olivat keskeisesti Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Rikoslain 20 luvun 8 b §:n nojalla lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin rangaistaan sitä, joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 17 luvun 18 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapseen lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai sen törkeää tekemistä rangaistava rikos. Säännöksen 2 momentin mukaan, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevassa säännöksessä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta.

Pykälän 2 momentti perustuu Lanzaroten sopimukseen (HE 282/2010 vp). Lapsen värväminen tai saaminen osallistumaan lapsiprostituutioon tai pornografisiin esityksiin on määritelty rangaistavaksi myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2011/93/EU lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäätöksen 2004/68/YOS korvaamisesta, jäljempänä direktiivi 2011/93. Pykälän 2 momentissa tarkoitettua houkuttelua voi säännöksen esitöiden mukaan olla se, että rikoksenteikijä kiinnittää rahapulassa olevan nuoren huomiota mahdollisuuksiin saada tuloja seksuaalipalvelujen myymisen tai esimerkiksi striptease-esityksissä esiintymisen kautta. Rikoksenteikijä voi myös saada henkilön ottamaan vastaan majoituspaikan seksuaalipalvelujen tarjoamista vastaan. Tällaisessa tapauksessa rikoksenteikijä voi syyllistyä houkuttelurikoksen tekemisen lisäksi muuhunkin rikokseen, esimerkiksi avunantoon seksuaalipalvelujen ostamiseen nuorelta (HE 282/2010 vp s. 108, LaVM 43/2010 vp).

Säännöksen esitöiden mukaan 2 momentissa tarkoitettuina ankarammin rangaistavina rikoksina tulevat käytännössä kysymykseen ihmiskauppa- ja paritusrikokset ja kysymys ei ole miltei näitä rikoksia koskevien rangaistussäännösten soveltamisalan kaventamisesta. Säännöksen 2 momentin houkuttelurikoksesta on tarkoitus tuomita erityisesti niissä tapauksissa, joissa tekijän ei voida katsoa ihmiskaupparikoksen edellyttämällä tavalla itse käyttävän teon kohteena olevaa henkilöä hyväksi taikka muuten ihmiskauppa- ja paritusrikoksille ominaisella tavalla taloudellisesti hyötyvän teosta, esimerkiksi siten, että hyötyjä on ainoastaan houkuttelun kohde. Esitöiden mukaan saattaa olla, että ihmiskauppa- tai paritusrikoksen tunnusmerkistö ei täyty myöskään mainittujen rikosten muun tunnusmerkistötekijän puuttumisen vuoksi (HE 282/2010 vp s. 107-109). Tältä osin on syytä täsmentää, että taloudellinen hyötyminen ei kuitenkaan ole ihmiskauppaa koskevan 25 luvun 3 §:n soveltamisen edellytys (HE 34/2004 vp s. 92-99).

Erikseen ankarammin rangaistavista rikoksista säännöksen esitöissä mainitaan lisäksi rikoslain 20 luvun 6 ja 7 §:ssä rangaistaviksi säädetyt hyväksikäyttörikokset sekä 8 a §:ssä rangaistavaksi säädetty seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta. Jos rikosentekijä saa teon kohteena olevan, kuuttatoista vuotta nuoremman henkilön (joissakin tapauksissa 16- tai 17-vuotiaan) esiintymään sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa järjestetyssä esityksessä niin, että tekijä samalla itse seuraa esitystä, hän syyllistyy tapauksesta riippuen lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön eikä momentin mukaiseen houkuttelurikokseen. Jos kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä seksuaalipalvelujen myymiseen houkutteleva henkilö taas itse ostaa näitä palveluja, hänet on tuomittava palvelujen ostamisrikoksesta (HE 282/2010 vp s. 107-109).

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Rikoslain 20 luvun 8 c §:n mukaan rangaistaan sitä, joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa kahdeksatoista vuotta nuorempi henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavalla tavalla. Rangaistusasteikko on teosta sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Säännös lisättiin rikoslakiin vuonna 2011 ja sen perustuu Lanzaroten sopimuksen velvoitteisiin (HE 282/2010 vp).

Paritus ja törkeä paritus

Rikoslain 20 luvun 9 §:n mukaan parituksesta tuomitaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä 1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten tai kahdeksatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa tekoa varten, 2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekkoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa, 3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekkoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista, 4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekkoon tai 5) viettelee jonkun sellaiseen tekkoon. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään kolme vuotta. Saman luvun 9 a §:ssä säädetään teon törkeästä tekemuodosta, jonka kvalifiointiperusteina ovat huomattava tavoiteltu taloudellinen hyöty, erityinen suunnitelmallisuus tai kohteen 18 vuotta nuorempi ikä. Rangaistus törkeästä parituksesta on vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta.

Paritusta koskeva säännös lisättiin rikoslakiin vuonna 1998 (HE 117/1997 vp ja HE 6/1997 vp). Säännöstä laajennettiin kattamaan myös lapsia koskevat teot vuonna 2004 hallituksen esityksessä 34/2004 vp esitetyn mukaisesti. Laajennuksen taustalla oli direktiiviä 2011/93 edeltäneen puitepäätöksen velvoitteet kriminalisoida muun muassa taloudellisen hyödyn

saaminen lapsen harjoittamasta prostituutiosta tai lapsen osallistumisesta pornografiseen esitykseen sekä lapsen muu hyväksikäyttö näitä tarkoituksia varten. Aiempi paritussäännös kattoi velvoitteet prostituution osalta, mutta pornografisiin esityksiin osallistumisen katsottiin jäävän säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle (HE 34/2004 vp s. 85).

Esitöiden mukaan säännöksessä tarkoitettut alle 18-vuotiaiden tekemät sukupuolisiveellisyttä loukkaavat teot ovat korvausta vastaan tapahtuvaa osallistumista pornografisiin elokuviin tai esityksiin taikka toimimista mallina pornografisia kuvia valmistettaessa. Esitöissä viitataan myös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan silloiseen rikoslain 17 luvun 19 §:n säännökseen, jonka mukaan sukupuolisiveellisyttä loukkaavana lasta esittävänä kuvana pidetään kuvatalletusta, jossa esitetään lasta sukupuoliyhteydessä tai siihen rinnastettavassa seksuaalisessa kanssakäymisessä taikka muulla sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla. Esitöissä viitatus aiemman hallituksen esityksen (HE 6/1997 vp s. 189) mukaan muun muassa poseeraamista mallina sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa kuvaa valmistettaessa voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna seksuaalisena tekona. Säännöksen sanamuodon ja perustelujen mukaan rangaistavuus koskee siis vain korvausta vastaan tapahtuvasta seksuaalisesta teosta hyötymistä myös silloin kun tekijä tai teon kohde on lapsi. Hallituksen esityksessä 103/2014 vp selvennettiin ihmiskauppa- ja paritusrikoksen soveltamisalaa toteamalla, että alle 18 -vuotiaan parittaminen tulee lähtökohtaisesti arvioida ihmiskaupparikoksena (s. 32 ja 46).

Säännökseen lisättiin eduskuntakäsittelyvaiheessa määritelmä "ilmeisellä tavalla" termin "sukupuolisiveellisyttä loukkaava" eteen. Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 4/2004 vp s. 6) lisäystä perusteltiin sillä, että säännöksen oli esitöiden mukaan tarkoitus olla yhtenevä silloisen 17 luvun 19 §:n säännöksen kanssa, missä mainittiin sukupuolisiveellisyttä ilmeisen loukkaavalla tavalla tehty teko. Sittemmin ilmeisyyden vaatimus on kuitenkin poistettu kyseisestä 19 §:stä, kun lapsia seksuaalisesti esittävää materiaalia koskevaa sääntelyä on yhdenmukaistettu (HE 282/2010 vp s. 103). Muutoksen yhteydessä ei arvioitu tarvetta muuttaa paritusta koskevaa sääntelyä poistamalla ilmeisyyden vaatimus myös paritusta koskevasta sääntelystä.

Määritelmät

Rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentin määritelmän mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon. Säännöksen 2 momentin mukaan seksuaalisella teolla tarkoitetaan sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

Sukupuoliyhteyden määritelmä on lähtökohtaisesti sukupuolineutraali (LaVM 4/2014 s. 8). Säännöksen esitöiden mukaan sukupuoliyhteyden määritelmä koskee sukuelimeen ja peräaukkoon kohdistuvan sukupuoliyhteyden lisäksi myös suulla suoritettavaa tai siihen kohdistuvaa sukupuoliyhteyttä (HE 6/1997 s. 188). Lisäksi säännöksen sanamuodon mukaan kyseeseen voi tulla myös miehen sukuelimeen tunkeutuminen (KKO 2000:90 ja KKO 2005:54).

Säännöstä koskevassa hallituksen esityksessä yhtenä tekotapana on nimenomaisesti mainittu suulla suoritettava tai siihen kohdistuva sukupuoliyhteys ja lisäksi on katsottu, että merkitystä ei ole sillä, onko sukupuoliyhteys eri vai samaa sukupuolta olevien välillä (HE 6/1997 vp s. 188). Seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevassa hallituksen esityksessä taas on todettu, että toisen sukupuolielimen hyväilyä tai ns. suuseksin harjoittamista, johon ei liity penetraatiota, arvostellaan muuna seksuaalisena tekona (HE 283/2010 s. 4). Myöskään Helsingin hovioikeuden 13.12.2018 tuomiossa (R 18/658) naisen klitoriksen nuoleminen ei katsottu täyttäneen sukupuoliyhteyden määritelmää. Hovioikeus katsoi, ettei klitoriksen kielellä nuolemista voida pitää yleiskielen mukaisesti naisen sukupuolielimeen kohdistuvana tunkeutumisena naisen kehoon, eikä kysymys ollut myöskään naisen sukupuolielimen ottamisesta omaan kehoon, joten tekoa ei voitu pitää sukupuoliyhteytenä.

Määritelmän mukaan tunkeutumisen on oltava seksuaalista. Säännöksen alkuperäisten esitöiden mukaan seksuaalisuuden vaatimus edellyttää, että tunkeutuminen joko tapahtuu sukupuolielintä käyttäen tai kohdistuu sukupuolielimeen (HE 6/1997 vp s. 188). Hallituksen esityksen 216/2013 vp mukaan: "[t]unkeutumisen seksuaalisen luonteen edellyttäminen mahdollistaa myös tulkinnan, jonka mukaan sukupuoliyhteydeksi ei välttämättä katsota esimerkiksi sitä, että tekijä pahoinpitelytarkoituksessa työntää esineen sukupuolielimeen" (s. 12).

Syyteoikeus

Rikoslain 20 luvun 11 §:n mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista (HE 509/2014).

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Rikoslain 20 luvun 13 §:n mukaan paritukseen ja törkeään paritukseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee 8 b §:n 1 momentissa tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoi-

tuksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti esitetään lasta. Säännöksen taustalla ovat Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet (ks. HE 282/2010 vp ja HE 34/2004 vp).

2.2.2 Rikoslain 17 luku, Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Rikoslain 17 luvun 18 §:n mukaan se, joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään 1) lasta, 2) väkivaltaa tai 3) eläimeen sekaantumista, on tuomittava sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännöksessä on myös mainittu poikkeuksia liittyen materiaalin taiteelliseen arvoon ja tiedonvälitystä palvelevaan luonteeseen.

Törkeää sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan lasta esittävän kuvan levittämistä koskevan 19 §:n mukaan jos sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisessä 1) lapsi on erityisen nuori, 2) kuvassa esitetään myös vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Säännösten soveltamisalaa on käsitelty hallituksen esityksissä HE 282/2010 vp, HE 34/2004 vp ja HE 6/1997 vp. Kysymystä siitä, milloin aineisto on sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa, on käsitelty 18 §:n alkuperäisissä perusteluissa, joiden mukaan pelkästään se, että materiaalissa kuvataan alastonta lapsimallia, ei sinänsä tee kuvaa lapsipornografiseksi. Esitöiden mukaan edellytyksenä on lapsimallin kuvaaminen sillä tavoin, että loukataan sukupuolisiveellisyttä. Tässä arvioinnissa on esitöiden mukaan merkitystä mallin iällä, miten häntä esitetään, millä tavoin kuvan seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää (HE 6/1997 vp s. 147).

Säännöksen sanamuodon mukaan kuvan levittämisen rangaistavuus koskee vain tilanteita, joissa kuvia tai kuvatallenteita on useita. Alkuperäisen säännöksen esitöiden mukaan säännös tarkoitettiin rajata nimenomaisesti useiden kuvien levittämiseen (HE 6/1997 vp s. 145, 147).

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Rikoslain 17 luvun 19 §:n mukaan rangaistaan oikeudettomasta todenmukaisen tai todellisuus pohjaisen lasta sukupuolisiveellisesti esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapidosta tai pääsyn hankkiminen tällaiseen materiaaliin maksua vastaan tai muuten sopimalla. Rangaistusasteikko teosta on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Alkuperäiseen säännökseen on sittemmin lisätty uutena tekotapana pääsyn hankkiminen 18 §:ssä tarkoitettuun kuvaan tai kuvatallenteeseen (HE 282/2010 vp). Lisäys liittyy Lanzaroten yleissopimuksen velvoitteisiin. Sittemmin saman sisältöinen säännös on sisällytetty myös direktiiviin 2011/93. Direktiivin 5 artiklan 3 kohtaan sisältyy velvoite säätää rangaistavaksi pääsyn hankkiminen lapsipornografiaan tietoisesti, tieto- ja viestintätekniikkaa käyttäen. Direktiivin johdanto-osan mukaan ollakseen vastuussa tästä, henkilöllä olisi oltava sekä aikomus käydä sivustolla, jossa on saatavilla lapsipornografista aineistoa, että tieto siitä, että sivustolla on lapsipornoa. Rangaistuksia ei pitäisi tuomita henkilöille, jotka tahattomasti käyvät lapsipornografiaa sisältävillä sivuilla (18 kohta).

Lain esitöiden mukaan pääsyn hankkimisen tarkoituksesta ja tietoisuudesta voi saada viitteitä esimerkiksi siitä, että tekijä on maksanut sivuille pääsemisestä tai että hän on käynyt sivuilla toistuvasti. Pääsyn hankkimisessa on kysymys tilanteesta, jossa rikosentekijä on ryhtynyt aktiivisiin toimenpiteisiin lapsipornografiamateriaalin saamiseksi ja jossa materiaali on päätynyt hänen saatavilleen. Pääsyn hankkiminen koskee siis säännöksen mukaan tilanteita, joissa henkilö maksua vastaan tai muuten sopimalla materiaalin haltijan tai siitä määräävän kanssa hankkii kuvan tai tallenteen. Rangaistavuus ei koske esimerkiksi internet-sivustoja, joihin kenellä tahansa on vapaa pääsy, eikä myöskään säännöksessä mainitun aineiston katsomista. Pääsyn hankkimista tukevana näyttönä voidaan myös käyttää sitä, että tekijä on käynyt kyseisillä lapsipornografiaa sisältävillä sivustoilla. Pääsyn hankkiminen voi toisaalta olla myös lapsipornografian hallussa pitämistä eli esimerkiksi materiaalin lataamista edeltävä toimi. Tällaisessa tapauksessa tekijää ei erikseen rangaista pääsyn hankkimisesta (HE 282/2010 vp s. 103-104).

2.3 Rikollisuustilastoja ja tutkimuksia

2.3.1 Tilastot

Tässä osiossa esitellään tilastoja tietoon tulleista seksuaalirikoksista. Nämä lukumäärät antavat suuntaa-antavan kuvan todellisen rikollisuuden määrästä. Monet poliisin tietoon tulleet tapaukset ja rikosilmoitukset eivät johda langettavaan tuomioon oikeudessa. Tiedot perustuvat tilastokeskuksen tietoihin, jollei muuta ole mainittu.

Raiskaus ja törkeä raiskaus

Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 1 160 raiskausepäilyä, joista 970 ilmoitettiin syyttäjälle. Törkeiden tekemuotojen osalta vastaava määrä oli 125 (syyttäjälle ilmoitettiin 122). Perusmuotoisten raiskausten osalta poliisin tietoon tulleiden tapausten määrä on vuosien 2010–2020 aikana noin kolminkertaistunut (vuonna 2010 poliisin tietoon tuli 354 raiskausepäilyä). Vuosina 2015–2019 poliisin tietoon tuli vuosittain keskimäärin 947 raiskausrikosta, joista 625 ilmoitettiin syyttäjälle.

Vuonna 2019 perusmuotoisesta raiskauksesta annettiin 153 syyksilukevaa tuomiota. Hylättyjä syytteitä oli 69. Vuonna 2019 tuomittiin 69 ehdotonta ja 59 ehdollista vankeusrangaistusta. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto oli 26 kuukautta ja ehdollisten 16 kuukautta). Vuosina 2015–2018 syyksilukevia tuomioita annettiin vuodessa keskimäärin 162. Ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomittiin vuosittain keskimäärin 52 ja ehdollisia vuosittain keskimäärin 74. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto oli 26 kuukautta ja ehdollisten 17 kuukautta. Perusmuotoisen raiskauksen osuus kaikista raiskauksista on pysynyt noin 75–85 prosentin tuntumassa.

Törkeästä raiskauksesta annettiin vuonna 2020 yhteensä 40 syyksilukevaa tuomiota. Hylättyjä syytteitä oli kahdeksan. Vuonna 2019 törkeästä raiskauksesta tuomittiin 34 ehdotonta vankeusrangaistusta, joiden kesto oli keskimäärin neljä vuotta ja kaksi kuukautta. Ehdollisia vankeusrangaistuksia ei ollut yhtään. Vuosina 2015–2018 syyksilukevien tuomioiden vuosittainen keskimääräinen lukumäärä oli 35. Ehdottomia vankeusrangaistuksia oli vuosittain keskimäärin 29 ja ehdollisia keskimäärin kaksi. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskimääräinen pituus oli neljä vuotta ja kuusi kuukautta ja ehdollisten yksi vuosi ja kymmenen kuukautta.

Törkeiden raiskausten määrä on kasvanut tuntuvasti (yli 3-kertaiseksi) vuosina 2015–2018 verrattuna aikaisempiin vuosiin. Törkeiden tapausten osuus oli 11–12 prosenttia kaikista raiskauksista vuosina 2015–2018, kun se oli 3–5 prosenttia vuosina 2010–2014. Törkeiden

raiskausten määrän kasvu liittyy esitettyjen arvioiden mukaan lainmuutokseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita tekoja pidetään törkeinä, jos ne myös kokonaisuutena arvostellen ovat törkeitä.

Vuoden 2014 lainmuutokseen asti voimassa oli vielä 20 luvun 3 §, jonka mukaan tuomittiin pakottamisesta sukupuoliyhteyteen. Poistettu säännös vastaa asiallisesti valtaosin nykyistä 1 §:n 3 momenttia. Säännöksessä tarkoitettua raiskauksen lievemmästä muodosta oli vuonna 2019 yksi syyksilukeva tuomio (rangaistukseksi 19 kuukautta ehdotonta vankeutta). Vuosina 2015–2018 syyksilukevien tuomioiden määrä oli vuosittain keskimäärin yksi. Vankeusrangaistuksia tuomittiin vuosittain keskimäärin yksi (kaikki ehdollisina). Vankeusrangaistusten kesto oli keskimäärin 8 kuukautta. Vuosina 2015–2016 vankeusrangaistukset olivat pisimillään 7 kuukautta, mutta vuonna 2018 vankeusrangaistuksen kesto nousi 18 kuukauteen. Lievemmin rangaistavien raiskausten osuus vuosina 2015–2018 on pudonnut 3–6 prosenttiin vuosina 2011–2013 vallinneesta noin viidenneksen osuudesta.

Raiskauksen yrityksestä annettiin vuonna 2019 yhteensä 20 syyksilukevaa tuomiota. Vuosina 2015–2018 syyksilukevia tuomioita annettiin vuosittain keskimäärin 20. Suurin osa yrityksestä tuomituista rangaistuksista olivat vankeusrangaistuksia. Vuonna 2019 ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 2 (kesto keskimäärin 17 kuukautta) ja ehdollisia 14 (kesto keskimäärin 13 kuukautta). Vuonna 2019 annettiin vain yksi sakkorangaistus. Vuosina 2015–2018 ehdollisia vankeusrangaistuksia oli vuosittain keskimäärin 12 ja ehdottomia vuosittain keskimäärin kaksi. Tänä aikana sekä ehdottomien että ehdollisten vankeusrangaistusten kesto on ollut keskimäärin 13 kuukautta.

Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta saatavat arviot uhrikokemusten yleisyydelle ovat aiempaa korkeampia: vuoden 2019 kyselyssä 2,8 prosenttia naisista ja 0,3 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen taikka tällaisen yrityksen kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Vuosina 2013–2019 naisten kokemaa seksuaalista väkivaltaa koskevat arviot ovat vaihdelleet 1,6 ja 2,8 prosentin, miesten 0,3 ja 0,7 prosentin välillä.

Raiskausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti nuorimpiin ikäryhmiin. Rikostaso oli korkeimmillaan 18–20-vuotiaiden keskuudessa (7,3 epäilyä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden), jonka jälkeen rikosepäilyjen määrä laskee voimakkaasti. Kaikkiaan 40 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita ja 27 prosenttia 25–34-vuotiaita. Raiskausrikosten uhreista 11 prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 51 prosenttia 15–24-vuotiaita. Kaikkiaan 83 prosenttia uhreista oli alle 35-vuotiaita.

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon

Poliisin tietoon tulleiden seksuaaliseen tekoon pakottamisen määrä on kasvanut tasaisesti. Vuonna 2020 poliisiin tietoon tuli 184 tapausta, joista 115 ilmoitettiin syyttäjälle. Vuosina 2015–2019 poliisiin tietoon tuli vuosittain keskimäärin 147 tapausta, joista keskimäärin 91 ilmoitettiin syyttäjälle.

Vuonna 2019 pakottamisesta seksuaaliseen tekoon annettiin 42 tuomiota. Hylättyjä syytteitä oli kolme. Vuosina 2015–2018 tuomioita annettiin vuosittain keskimäärin 53. Hylättyjä syytteitä oli vuosittain keskimäärin viisi. Valtaosa rangaistuksista olivat ehdollisia vankeusrangaistuksia. Vuonna 2019 ehdollisia vankeusrangaistuksia oli 18 ja ehdottomia yksi. Sakkorangaistuksia oli kolme. Vuosina 2015–2018 ehdollisia vankeusrangaistuksia oli vuosittain keskimäärin 22 ja ehdottomia kaksi. Sakkoja oli vuosittain keskimäärin seitsemän. Vuonna 2019 ehdottoman vankeusrangaistuksen kesto 5 kuukautta. Vuonna 2015 ja 2018 ehdottomien kesto oli keskimäärin yhdeksän kuukautta. Vuonna 2017 tuomitun yhden ainoan ehdottoman kesto oli puolestaan 22 kuukautta. Vuonna 2016 ei tuomittu yhtään ehdottomaa vankeusrangaistusta.

Vuonna 2019 seksuaaliseen tekoon pakottamisen yrityksestä annettiin kolme syyksilukevaa tuomiota. Yksi tuomioista oli ehdollista vankeutta (kesto 17 kuukautta). Ehdottomia vankeus- tai sakkorangaistuksia ei ollut yhtään. Vuosina 2015–2018 syyksilukevia tuomioita annettiin vuosittain keskimäärin kolme. Ehdollisia vankeusrangaistuksia tuomittiin vuosittain keskimäärin kolme. Ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomittiin vain yksi (vuonna 2016, kesto alle kuukausi). Sakkorangaistuksia ei tuomittu yhtään.

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Vuonna 2020 poliisiin tietoon tuli 89 seksuaalista hyväksikäyttötapausta, joista kaikki ilmoitettiin syyttäjälle eteenpäin. Vuosina 2015–2020 poliisiin tietoon tuli vuosittain keskimäärin 93 tapausta, joista keskimäärin 58 ilmoitettiin syyttäjälle.

Vuonna 2019 seksuaalisesta hyväksikäytöstä annettiin 13 syyksilukevaa tuomiota. Hylättyjä syytteitä oli neljä. Tuomioista kaksi oli ehdottomaa (kesto keskimäärin 21 kuukautta) ja seitsemän ehdollista vankeusrangaistusta. Sakkorangaistuksia ei tuomittu yhtään. Vuosina 2015–2018 tuomioita annettiin vuosittain keskimäärin 22, ja hylättyjä syytteitä oli vuosittain keskimäärin neljä. Ehdollisia vankeusrangaistuksia tuomittiin vuosittain keskimäärin neljä. Sakkorangaistuksia tuomittiin vuosittain keskimäärin yksi. Vuosien 2015–2018 aikana tuomittiin yhteensä vain yksi ehdoton vankeusrangaistus, jonka kesto oli neljä vuotta ja 1 kuukausi.

Vuosina 2015–2018 seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä annettiin vuosittain keskimäärin yksi tuomio. Hylättyjä syytteitä ei ollut yhtään. Vankeusrangaistuksia annettiin vain yksi (vuonna 2016, ehdollisena). Sakkorangaistuksia tuomittiin kaksi. Vuodelta 2019 ei ole tilastoa.

Seksuaalinen ahdistelu

Säännöksen voimaantuloa (27.6.2014) seuraavina vuosina poliisin tietoon tulleiden tapauksien määrä on kasvanut huomattavasti. Vuonna 2014 tapauksia kirjattiin 75, jonka jälkeen tapausten määrä nousi 284 tapaukseen vuonna 2015 ja 535 tapaukseen vuonna 2016. Vuonna 2017 tapausten määrä oli 414, vuonna 2018 tapauksia oli 512 ja vuonna 2019 tapauksia oli 518. Vuonna 2020 tapauksia oli 555, joista syyttäjälle ilmoitettiin 172.

Syyksiluettujen rikosten määrät vaihtelivat 48 ja 69 välillä vuosina 2016–2018. Vuonna 2019 syyksiluettujen tuomioiden määrä oli 70. Valtaosa tapauksista johtivat sakkorangais-
tukseen (42 vuonna 2019). Ehdollisia vankeusrangaistuksia tuomittiin 1–5 (viisi vuonna 2019). Ehdottomia vankeusrangaistuksia ei tuomittu yhtään.

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsenraiskaus

Poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määrät ovat vaihdelleet vuosittain. Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 1192 perusmuotoista tapausta, joista 568 ilmoitettiin syyttäjälle. Törkeiden tekemuotojen osalta vastaava määrä oli 430, joista 308 ilmoitettiin syyttäjälle. Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 1126 perusmuotoista ja 488 törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Syyttäjälle ilmoitettiin perusmuotoisista teoista 568 ja törkeistä 421. Vuosina 2015–2018 poliisin tietoon tuli vuosittain keskimäärin 864 perusmuotoista ja 330 törkeää tapausta. Perusmuotoisista tapauksista keskimäärin 468 ilmoitettiin syyttäjälle ja törkeistä keskimäärin 283.

Vuonna 2011 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kasvoi huomattavasti edellisestä vuodesta: 926 tapausta vuonna 2010 ja 1130 tapausta vuonna 2011. Sen jälkeen vuosina 2012–2013 määrä pysyi suunnilleen samalla tasolla. Vuoden 2011 määrien nousuun on voinut vaikuttaa vuonna 2011 voimaan tullut lasten ja nuorten parissa työskentelevien velvollisuus ilmoittaa lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta poliisille (lastensuojelulaki (417/2007) 25 §:n 3 momentti).

Vuonna 2019 perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annettiin 193 syyksilukevaa tuomiota. Hylättyjä syytteitä oli 26. Vuosina 2015–2018 annettiin vuosittain keskimäärin 276 syyksilukevaa tuomiota. Valtaosa rangaistuksista ovat olleet ehdollisia vankeusrangaistuksia. Vuonna 2019 annettiin 113 ehdollista ja seitsemän ehdotonta vankeusrangaistusta. Ehdottomien rangaistusten keskimääräinen kesto oli 17 kuukautta. Sakkoja oli kolme. Vuosina 2015–2018 ehdollisia vankeusrangaistuksia oli vuosittain keskimäärin 137 ja ehdottomia keskimäärin kymmenen. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto oli 15,5 kuukautta. Vuosien 2015–2018 aikana sakkoja oli vuosittain keskimäärin viisi.

Vuonna 2019 lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä on annettiin 12 syyksilukevaa tuomiota. Vuosina 2015–2018 syyksilukevia tuomioita oli vuosittain keskimäärin 19. Yleisin rangaistus on ollut ehdollinen vankeusrangaistus. Vuonna 2019 tuomittiin kuusi ehdollista vankeusrangaistusta, joiden kesto oli keskimäärin 3,7 kuukautta. Vuosina 2015–2018 tuomittiin vuosittain keskimäärin neljä ehdollista vankeusrangaistusta, joiden oli kesto keskimäärin neljä kuukautta. Vuosien 2015–2019 aikana tuomittiin yksi ehdoton vankeusrangaistus (vuonna 2015, kesto viisi kuukautta) ja kaksi sakkorangaistusta (vuonna 2016 ja 2019).

Törkeiden tekemuotojen osalta vuonna 2019 annettiin 137 syyksilukevaa tuomiota. Hylättyjä syytteitä oli 18. Vuosina 2015–2018 syyksilukevia tuomioita oli vuosittain keskimäärin 144 ja hylättyjä syytteitä keskimäärin 18. Kaikki rangaistukset olivat vankeusrangaistuksia. Vuonna 2019 tuomittiin 29 ehdollista ja 65 ehdotonta vankeusrangaistusta. Ehdottomien rangaistusten kesto oli keskimäärin kaksi vuotta ja seitsemän kuukautta. Vuosina 2015–2018 vuosittain tuomittiin keskimäärin 45 ehdollista ja 60 ehdotonta vankeusrangaistusta. Ehdollisten vankeusrangaistusten kesto oli keskimäärin 19 kuukautta ja ehdottomien kolme vuotta kaksi kuukautta.

Vuosina 2015–2018 törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksestä annettiin vuosittain keskimäärin neljä tuomiota. Vankeustuomioita annettiin yhteensä kolme, joista yksi oli ehdoton (vuodelta 2016, pituus kolme vuotta ja kuusi kuukautta). Vuodelta 2019 ei ole tilastoa.

Törkeää lapsenraiskausta koskevia tapauksia tuli vuonna 2020 viranomaisten tietoon 68, joista 30 ilmoitettiin syyttäjälle. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 34 tapausta, joista 12 ilmoitettiin syyttäjälle. Vuonna 2019 törkeästä lapsenraiskauksesta annettiin neljä syyksilukevaa tuomiota. Kaikissa neljässä tapauksessa tuomittiin ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankeusrangaistusten keskimääräinen kesto on ollut noin 6 vuotta 7 kuukautta.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Viime vuosina seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttör rikoksia on tullut poliisin tietoon melko vähän. Vuosina 2010–2012 rikoksia kirjattiin yhteensä 14, mutta vuonna 2013 määrä nousi peräti 140. Näin suuri määrä voi selittyä sillä, että samaan henkilöön kohdistuneita hyväksikäyttöjä on tullut yhdellä kertaa ilmi useita. Vuosina 2014 ja 2016 tapauksia ei ollut yhtään. Vuonna 2015 kuusi ja vuosina 2017 ja 2018 poliisin tietoon tuli kumpanakin seitsemän tapausta. Vuonna 2019 poliisin tietoon tulleita tapauksia oli yhdeksän. Vuonna 2020 tietoon tuli yksi tapaus, joka jäi selvittämättä. Vuonna 2019 seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä ei ollut yhtään syyksilukevaa tuomiota. Vuonna 2018 syyksilukevia tuomioita oli 13. Rikoksesta on tuomittu ainoastaan sakkorangaistuksia.

Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta

Poliisin tietoon tuli 67 seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta koskevaa tapausta vuonna 2020 (syyttäjälle ilmoitettiin 27). Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 48 tapausta (syyttäjälle ilmoitettiin 25). Vuosina 2015–2018 poliisin tietoon tuli keskimäärin 31 tapausta, joista 26 ilmoitettiin syyttäjälle.

Oikeudessa tuomittujen henkilöiden määrät ovat olleet suhteessa poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin melko matalia. Vuonna 2019 seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta annettiin seitsemän syyksi lukevaa tuomiota ja vuonna 2018 neljä. Vuonna 2019 seksipalveluiden ostamisesta nuorelta tuomittiin yksi vankeusrangaistus (ehdollisena) ja yksi sakkorangaistus.

Lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin

Poliisin tietoon tulleita lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin oli 167 vuonna 2020 ja 178 vuonna 2019. Syyttäjälle ilmoitettiin 54 tapausta vuonna 2020 ja 47 tapausta vuonna 2019. Vuosien 2015–2018 aikana poliisin tietoon tuli vuosittain keskimäärin 81 tapausta (keskimäärin 36 ilmoitettiin syyttäjälle).

Vuonna 2019 lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoitukseen annettiin 14 syyksi lukevaa tuomiota ja vuonna 2018 kymmenen. Vuonna 2019 rangaistuksista 25 % oli vankeusrangaistuksia (kaikki ehdollisia) ja loput sakkorangaistuksia. Vuonna 2018 kaikki rangaistukset olivat sakkorangaistuksia.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen

Poliisin tietoon tuli säännöstä koskien vuonna 2020 vain yksi tapaus, joka jäi selvittämättä. Vuosina 2014–2019 poliisin tietoon tuli yhteensä kolme tapausta, joista kaksi olivat vuodelta 2017 ja yksi vuodelta 2019. Vuosina 2018–2019 ei annettu yhtään syyksiluettua tuomiota.

Paritus ja törkeä paritus

Poliisin tietoon tuli 12 paritukseen liittyvää tapausta vuonna 2020 (kahdeksan ilmoitettiin syyttäjälle). Törkeiden tekemuotojen osalta poliisin tietoon tuli samana vuonna 16 tapausta, joista 14 ilmoitettiin syyttäjälle. Vuosina 2015–2019 poliisin tietoon tuli vuosittain keskimäärin 13 tapausta, joista keskimääriin kuusi ilmoitettiin syyttäjälle eteenpäin.

Paritusrikosten määrät vaihtelevat vuosittain paljon, mikä johtunee poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelusta. Vuonna 2017 parituksen yrityksiä kirjattiin

poikkeuksellisen paljon (19 perusmuotoista, joista 12 ilmoitettiin syyttäjälle ja neljä törkeää, joista yksi ilmoitettiin syyttäjälle). Ne liittyivät kaikki yhden poliisilaitoksen alueella tapahtuneeseen rikoskokonaisuuteen ja selittävät siten paritusrikosten määrän suurta kasvua vuonna 2017. (Niemi & Fagerlund, 2019, s. 89).

Vuonna 2019 parituksesta annettiin kaksi tuomiota ja vuonna 2018 viisi tuomiota. Kaikki vuoden 2019 rangaistukset olivat sakkoja. Kaikki vuoden 2018 rangaistukset olivat puolestaan vankeusrangaistuksia (ehdollisia oli kaksi ja ehdottomia yksi). Ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus oli kuusi kuukautta. Törkeästä parituksesta ei annettu kumpunkaan vuonna yhtään tuomiota

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen ja törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen

Poliisin tietoon tulleita 17 luvun 18 §:ää koskevia rikoksia oli 490 vuonna 2020, 238 vuonna 2019 ja 96 vuonna 2018. Lapsia koskevaa törkeää tekemuotoa koskevia tekoja oli 21 vuonna 2020, 89 vuonna 2019 ja 35 vuonna 2018. Määrä vaihteli perustekemuotojen osalta vuosina 2014–2018 noin 50 ja runsaan 140 välillä ja vuodesta 2015 alkaen määrät olivat lähellä sataa tai sen yli. Törkeiden tekemuotojen osalta määrät olivat ennen vuotta 2018 matalampia ja vaihtelivat 6 ja 13 välillä vuosina 2014–2017. Syyttäjälle ilmoitettuja tapauksia oli vuonna 2020 perustekemuodon osalta 113 ja törkeän tekemuodon osalta 16.

Perustekemuodosta annettiin vuonna 2019 yhteensä 36 syyksilukevaa tuomiota ja vuonna 2018 yhteensä 60 syyksilukevaa tuomiota. Törkeästä lasta koskevasta tekemuodosta annettiin vuonna 2019 viisi syyksilukevaa tuomiota ja vuonna 2018 kahdeksan syyksilukevaa tuomiota. Vuonna 2019 perustekemuodosta määrättyistä rangaistuksista 33 % oli vankeusrangaistuksia ja loput sakkorangaistuksia. Törkeiden tekemuotojen osalta 40 % rangaistuksista oli vankeusrangaistuksia ja loput sakkorangaistuksia. Vuonna 2018 perustekemuodoista määrättyistä rangaistuksista 42 % oli vankeusrangaistuksia ja loput sakkorangaistuksia. Törkeiden tekemuotojen osalta kaikki rangaistukset olivat vankeusrangaistuksia. Molempina vuosina kaikki vankeusrangaistukset tuomittiin ehdollisina.

Saatavilla olevista tilastoista ei käy tarkemmin ilmi, onko perustekemuotojen osalta tapauksissa ollut kyse lapsia, väkivaltaa vai eläimeen sekaantumista koskevasta materiaalista.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

Poliisin tietoon tuli 544 rikosta vuonna 2020 (syyttäjälle ilmoitettiin 119), 182 vuonna 2019 ja 126 vuonna 2018. Määrät ovat vaihdelleet vajaan 80 tapauksen ja vajaan 190 tapauksen välillä vuosina 2014–2018.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta oli 41 syyksilukevaa tuomiota vuonna 2019 ja 66 vuonna 2018. Vuonna 2019 määrättyistä rangaistuksista 25 % oli vankeusrangaistuksia (yhteensä kaksi, molemmat ehdollisina) ja loput sakkorangais- tuksia. Vuonna 2018 vastaava prosenttiosuus oli 20 % (kaksi ehdollista ja yksi ehdoton, eh- dottoman rangaistuksen keskimääräinen pituus oli yksi kuukausi).

2.3.2 Tutkimuksia seksuaalirikoksista

Raiskausrikoksiksi luonnehdittujen tekojen eteneminen rikosprosessissa

Viime aikaisissa tutkimuksissa on tarkasteltu syitä poliisin ja syyttäjän päätöksiin lopettaa raiskausilmoitusta tai -epäilyä koskevan asian eteneminen rikosprosessissa ja tuomioistuinen syytteen hylkääviin tuomioihin (Alaattinoglu ym. 2020, Hellström 2019, Amnesty 2019; tutkimuksia on esitelty tarkemmin myös mietinnössä OMML 9/2020). Poliisi on luokittellut ei- rikokseksi sellaisia tapauksia, joissa se ei ole katsonut tunnusmerkistön täyttyneen, asian- omistaja on halunnut vetäytyä rikosprosessista tai rikoksen tapahtumisesta ei saatu näyttöä. Syyttäjät ovat perustelleet päätöksiään esitutinnan rajoittamisesta tai syyttämättä jättämi- sestä suurimmassa osassa tapauksia sillä, että näyttöä ei ollut riittävästi. Myös käräjäoikeu- dessa syyte on yleensä hylätty riittämättömän näytön takia, eli näyttöä ei ollut sukupuoliyh- teydestä tai seksuaalisesta teosta, pakottamisesta tai avuttomasta tilasta. Tunnusmerkistön täyttymättä jääminen on ollut perusteena harvemmin kuin näytön puute. Näytön on todettu puuttuneen sukupuoliyhteydestä tai seksuaalisesta teosta, pakottamisesta tai avuttomasta tilasta. Näyttönä ei näissä tilanteissa välttämättä ole ollut muuta kuin asianomistajan kerto- mus.

Raiskauksen tunnusmerkistössä edellytetty väkivallan, sen uhan tai avuttoman tilan kriteeris- tää koskeva soveltamiskäytäntö näyttää jossain määrin vaihdelleen tapauksittain. Joissain tapauksissa, joissa teon ei katsottu täyttäneen rikoksen tunnusmerkistöä, ainakin asianomis- tajat ovat kuvanneet esimerkiksi kokeneensa tilanteessa lamaanumista, jonka vuoksi he oli- vat alistuneet tekoon vastentahtoisesti. Asianomistajat ovat kuvanneet tilaansa usein jähmet- tymiseksi tai jäätymiseksi. Tapauksissa on rikoskesta epäillyt ovat saattaneet kertoa suku- puoliyhteyden tapahtuneen yhteisymmärryksessä asianomistaja suostumuksella ja kiistää syyllistyneensä asiassa rikokseen. Tutkimusten mukaan on myös tapauksia, joissa tunnus- merkistön ei ole katsottu täyttyneen, koska asianomistaja, jota kohtaan ei ole käytetty väki- valtaa, ei ole selvästi osoittanut vastustavansa ryhtymistä seksuaaliseen tekoon. Tutkimuk- sissa on katsottu, että lainsäädäntö, joka selkeämmin korostaisi uhrin suostumusta ja vapaa- ehtoisuutta, vaikuttaisi tapausten rikosoikeudelliseen arviointiin. Toisaalta osassa tapauksia ongelmana on pidetty lainsäädännön sijaan pikemminkin lain soveltamiskäytäntöjä.

Myös vuonna 2017 tehdyssä Tukholman Karoliinisen instituutin tutkimuksessa lähes 70 % kyselyyn vastanneista raiskauksen uhreista oli kokenut merkittävää kykenemättömyyttä liikua, ja lähes 50% oli kokenut äärimmäistä kykenemättömyyttä liikkua. Aiempien kansainvälisten tutkimusten mukaan vastaavaa jäätymistä on kokenut noin 40–50 % raiskausten uhreista. Jäätyminen oli Karoliinisen instituutin tutkimuksen mukaan todennäköisempää aiemmin seksuaalista väkivaltaa kokeneilla.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen tutkimuksesta vuodelta 2012 (oikeusministeriön julkaisuja 13/2012) myös ilmenee, että raiskausrikoksia luetaan myös syyksi riippumatta siitä, onko teossa käytetty väkivaltaa ja onko uhri puolustautunut vai ei. Tutkimuksessa 5,7 % tutkituista raiskauksista ja 3,1 % sen törkeistä tekemuodoista ei sisältänyt mainintaa väkivallasta. Lisäksi tutkituista raiskausrikoksista yhteensä 35,2 % perusmuotoisia ja 28.1 % törkeitä tekemuotoja koskevissa tuomioissa sekä 26,7 % pakottamisista sukupuoliyhteyteen ei ollut mainintaa uhrin tekemästä vastarinnasta (s. 15–20, 91, 99). Tutkimuksen mukaan tilastollinen tarkastelu ei tue otaksumaa, että maan eri osissa seurattaisiin toisistaan poikkeavia tuomitsemislinjoja. Tapauskohtaiset vertailut kuitenkin osoittavat, että ratkaisut voivat vaihdella tunnusmerkistön valinnan sekä tuomitun rangaistuksen osalta ilman, että eroille löytyy tapauselosteista selitystä. Toisaalta rangaistuskäytännön perusrakenne on johdonmukainen.

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Lasten ja nuorten seksuaalikäyttäytyminen

Lasten ja nuorten seksuaalikäyttäytymistä on tutkittu muun muassa vuonna 2015 väestöliiton FINSEX-tutkimushankkeessa (https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/seksologinen_tutkimus/suomalaisten-seksuaalisuus-finse/). Tutkimuksen kuului 6000 henkilöä iältään 18–79 vuotta, ja heiltä kysyttiin seksuaalikäyttäytymistä alle 18-vuotiaana. Kyselyn mukaan ensimmäisen vakituisen seurustelunsa suomalaismiehet ovat aloittaneet keskimäärin 17,5-vuotiaana ja naiset 16,5-vuotiaana. Alle 15-vuotiaana oli molemmista sukupuolista aloittanut seurustelunsa noin viidesosa ja alle 16-vuotiaana noin kolmasosa. Keskimääräinen yhdyntöjen aloitusikä on miehillä 18 ja 19 ikävuoden välillä ja naisten ensimmäinen yhdyntä tapahtui keskimäärin noin 17-vuotiaana. Noin 30 % naisista ja vajaa neljäsosa miehistä oli ensimmäisessä yhdynnässä alle 16-vuotiaana. Naisista seitsemän prosenttia ja miehistä neljä prosenttia oli ryhtynyt yhdyntään vastahakoisesti, eikä juuri ketään ollut tutkimuksen mukaan pakotettu yhdyntään.

Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille tehdyssä vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym., 2014) oli kartoitettu lasten seksuaalikokemuksia ikätovereiden kanssa (toinen osapuoli enintään 4 vuotta vanhempi). Seksuaalista kanssakäymistä fyysisellä kontaktilla mutta ilman yhdyntää ilmoitti näissä tapauksissa tytöistä 26 % (vrt. 38 % vuonna 2008) ja pojista 23 % (vrt. 31 % vuonna 2008). Yhdynnästä ilmoittivat tytöistä 13 % (vrt. 20 %

vuonna 2008) ja pojista 12 % (vrt. 17 % vuonna 2008). Pakottamista tai lahjontaa sisältäneitä seksuaalikokemuksia ikätoverin kanssa ilmoitti 1–2 %.

Vuoden 2012 tutkimuksessa (Puusniekka ym., 2012) tarkasteltiin valtakunnallista kouluterveyskyselyä peruskoulun 8. ja 9. luokkalaisten sekä lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta vuosilta 2000-2011 sekä ammattiin opiskelevien osalta vuosina 2008-2011. Tutkimuksen mukaan nuorista 64-83 % oli hyväillyt vaatteiden päältä ja 50–77 % vaatteiden alta. Toisella asteella opiskelevat tytöt olivat olleet selvästi poikia yleisemmin yhdynnässä (neljä kertaa tai useammin yhdynnässä oli ollut 42 % lukiolaistytöistä ja 31 % pojista).

Tutkimusten perusteella voidaan nähdä, että huomattavalla määrällä lapsista ja nuorista on seksuaalisia kokemuksia jo ennen 16 vuoden ikää. Yhdyntöjen aloitusikä on kuitenkin valtaosalla yli 15 vuotta.

Lasten ja aikuisten väliset seksuaaliset kanssakäymiset

Myös lasten seksuaalisista suhteista aikuisten kanssa on tehty tutkimuksia. Yllä mainitussa vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym., 2014) kysyttiin sekä kuudes- että yhdeksänluokkalaisilta seksuaalikokemuksista tapahtumahetkellä vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa. Yhdeksänluokkalaisista 4 %:lla (7 % tytöistä ja 2 % pojista) oli ollut näitä kokemuksia. Sukupuoliyhteydessä oli ollut noin prosentti ja suurin osa koetuista seksuaalikokemuksista oli alkanut yli 14 vuoden iässä. Pakkoa, väkivaltaa ja lahjontaa oli kokenut alle prosentista noin yhteen prosenttiin ikäluokasta. Alle 10-vuotiaana ensimmäisen kerran sukupuoliyhteydessä aikuisen kanssa olleita lapsia tuli tutkimuksessa esiin 18 kappaletta. Ensimmäisen seksuaalikokemuksen toinen osapuoli oli ystävä tai tuttu 38–45 %:ssa tapauksia, tuntematon 21–38 %:ssa ja vanhempi, sukulainen tai vanhempien ystävä 7–15 %:ssa tapauksia. Lisäksi 2–10 %:ssa toinen osapuoli oli opettaja tai harrastuksen ohjaaja. Mainitut, aikuisten kanssa koetut seksuaalikokemukset ovat vähentyneet vuoden 1988 tutkimuksesta yli puolella. Tutkimuksessa hyväksikäytöksi luokiteltuja kokemuksia oli 4–5 %:lla vastanneista ja myös nämä määrät ovat alentuneet 1988 ja vuoden 2008 tutkimuksista. Hyväksikäytöksi luokitelluista tapauksista 40 %:ssa lapsi ei itse mieltänyt tapausta hyväksikäytöksi.

Samana tutkimuksen mukaan kuudesluokkalaisista seksuaalikokemuksia yli 5 vuotta vanhemman henkilön kanssa oli vuosina 2008 ja 2013 alle prosentista kahteen prosenttiin ikäluokasta. Valtaosa kokemuksista oli seksuaalista koskettamista, joka ei johtanut yhdyntään. Suurin osa seksuaalisesta kanssakäymisestä oli alkanut lapsen ollessa 11–12-vuotias.

Edellä mainitun vuoden 2015 FINSEX-tutkimuksen mukaan itseä ainakin viisi vuotta vanhempi kumppani oli ollut joka viidennellä naisella ja seitsemällä prosentilla miehistä. Myös vuoden 2019 kouluterveyskyselyssä (<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja->

hankkeet/kouluterveyskysely) kysyttiin 8–9. luokan oppilailta seksuaalikokemuksista vähintään 5 vuotta vanhemman henkilön kanssa. Näitä kokemuksia oli tytöillä 8 %:lla ja pojilla 2 %:lla. Ehdottelua oli kokenut seitsemän prosenttia ja sukuelinten näyttämistä kolme prosenttia tytöistä.

Valtaosa yllä mainittuun vuoden 2013 lapsiuhritutkimukseen (Fagerlund ym., 2014) osallistuneista koki, että seksuaalikokemus vähintään 5 vuotta vanhemman osapuolen kanssa ei ollut hyväksikäyttöä. Kuudesluokkalaisista tytöistä reilu viidennes ja yhdeksäluokkalaisista tytöistä 16 % oli kokenut seksuaalikokemuksen hyväksikäytöksi. Pojista kokemuksen aikuisen kanssa koki hyväksikäytöksi noin joka kymmenes.

Ulkomaisissa tutkimuksissa on katsottu nuorisoikäisten tyttöjen raportoineen sekä neutraaleja, negatiivisia että positiivisia seurauksia seksisuhteista, joissa he ovat olleet aikuisen miehen kanssa. Osa nuoruusikäisistä tytöistä kieltää jälkikäteenkin suhteen aiheuttaneen itselleen haittaa tai pitää oikeusprosessia itsessään haitallisena tai vahingollisena kokemuksena. Useissa ulkomaisissa tutkimuksissa toistuva tulos on ollut, että seksisuhteilla vanhempien miesten kanssa on yhteys haittavaikutuksiin, kuten myöhempään riskikäyttäytymiseen. Suuri ikäero näyttää ennustavan suurempia haittavaikutuksia, mitä nuorempi tyttö on kyseessä. Riski on huomattava 11-12-vuotiaille ja varteen otettava vielä 13-14-vuotiaille, kun taas suuri ikäero ei itsessään näyttänyt enää muodostavan riskitekijää 15-16-vuotiaille tytöillä. Tutkimuksen yleistettävyyttä huomattavan suuren ikäeron tapauksiin tosin rajoittaa se, että ikäero osapuolten välillä oli yli 5 vuotta vain seitsemässä prosentissa tapauksista, joissa nuori itse oli 16-18 vuotias vuotias (Leitenberg & Saltzman, 2000). Joidenkin tutkimusten mukaan seksipartnereiden suuren ikäeron vaikutus riskikäyttäytymiseen näyttää kuitenkin häviävän osittain tai lähes kokonaan, kun analyyseissa otetaan huomioon parisuhteeseen liittyvä väkivalta, ja päihteidenkäyttö ja antisosiaalinen elämäntyyli (Hines & Finkelhor, 2007; Leitenberg & Saltzman, 2000; Ryan ym., 2008; Young & D'Arcy, 2005; Tener ym., 2014; Oudekerk ym., 2014).

Lasten ja nuorten kokema häirintä

Edellä mainitussa vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa (Fagerlund ym., 2014) tarkasteltiin myös seksuaalisia tekoja sähköisten viestimien välityksellä. Tytöistä 16 % ja pojista 7 % oli kokenut seksuaalista häirintää ja ehdottelua internetissä. Yleisin kuudesluokkalaisten tyttöjen kokema häirintä oli rivo kielenkäyttö (tytöt 5 %, pojat 3 %). Muita muotoja olivat tuntemattomien lähettämät alastonkuvat ja esiintyminen alasti webkameralle (3 % tytöistä 2 % pojista). Yhdeksäluokkalaisten kohdalla nämä luvut kohosivat 15 %:iin tytöillä ja 5 % pojilla. Viidennes 9-luokkalaisista tytöistä oli kokenut seksikkäiden kuvien pyytämistä.

Yllä mainitussa vuoden 2012 tutkimuksessa (Puusniekka ym.) häiritsevää seksuaalinen ehdottelu tai ahdistelua puhelimesta tai internetissä oli tutkimusten mukaan kokenut tytöistä

30–38 % ja pojista 6–7 %. Kehon intiimialueiden koskettelua vastoin tahtoa oli kokenut peruskoulun ja lukion tytöistä 16–17 % ja pojista 5–6 %. Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista oli kokenut tytöistä 6–13 % ja pojista 2–3 %. Rahaa, tavaraa tai päihteitä oli tarjottu vastineeksi seksistä 5–9 %:lle tytöistä ja 2–3 %:lle pojista.

Lasten ja nuorten seksuaaliset teot ja sähköinen viestintä

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on tarkasteltu lasten ja nuorten seksuaalisia tekoja ja häirintää sähköisesti. Ruotsissa 16-22 vuotiaiden nuorten vapaaehtoisesti ja sähköisesti tehtyjä seksuaalisia tekoja mitanneen kyselyn mukaan noin yksi viidestä (21%) ruotsalaisnuoresta kertoi vapaaehtoisesti esiintyneensä seksuaalisesti tai lähettäneensä seksuaalisia kuvia sähköisesti (Jonsson ym., 2014). Yleisin seksuaalisen käyttäytymisen muoto verkossa oli itsensä paljastaminen (flashing) webkameran tai puhelimen välityksellä, ja tätä kertoi tehneensä 12–16 %. Kuvien tai videoiden lähettämistä siten, että nuori oli osittain tai kokonaan riisuutunut, oli tehnyt 9–11%.

Toisen kansainvälisen tutkimuksen mukaan, joka kosketti 20 Euroopan maan 11–16-vuotiaita nuoria, 1–5 % pojista ja 1–4 % tytöistä raportoi lähettäneensä seksuaalisia viestejä viimeisen 12 kuukauden aikana. Suomalaisnuorista lähes noin 3% niin pojista kuin tytöistä raportoi lähettäneensä viestejä viimeisen 12 kuukauden aikana. (Baumgartner ym., 2014)

Tähän asti kertyneen tutkimustiedon nojalla verkon kautta seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneilla lapsilla ja nuorilla on havaittu samanlaisia psyykkisiä reaktioita ja oireita, kuin niillä, joiden hyväksikäyttö on toteutunut samassa fyysisessä tilassa (esim. Joleby ym., 2020).

Oikeuskäytäntö 2017-2018

Oikeusministeriön Krimolta tilaamassa tutkimuksessa tarkasteltiin vuosina 2017–2018 annettuja lainvoimaisia lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksien tuomioita käräjä- ja hovioikeuksissa. Tutkimuksen kysymyksenasetteluksi ja tavoitteiksi asetettiin seuraavien seikkojen selvittäminen: eri tunnusmerkistöjen soveltaminen ja yhteys teon piirteisiin, eri rangaistuslajien soveltaminen ja yhteys teonpiirteisiin, keskeisten mittaamisperusteiden vaikutus rangaistuksen lajiin ja määrään ja rangaistuskäytännöissä tapahtuneiden muutosten arviointi saatavilla olevan vertailutiedon pohjalta. Tutkimuksessa tarkasteltiin 438 tuomiota. Tutkimuksessa eivät näy vuonna 2019 voimaantulleet viimeisimmät muutokset ja asteikkojen kiristykset.

Mainitun Krimon tutkimuksen mukaan perusmuotoisista lapsen seksuaalisena hyväksikäytönä tuomituista tapauksista 21 prosenttia sisälsi sukupuoliyhteyden ja yksi prosentti sukupuoliyhteyden, johon liittyy pakottamista. Ilman fyysistä kontaktia on tehty 31 % tutkituista

teoista. Näistä suurin osa on tapahtunut verkossa. Ilman fyysistä kontaktia tapahtuneiden tekojen osuus on noussut huomattavasti verrattuna tutkimuksessa tarkasteltuun toiseen, vuonna 2006 tehtyyn tutkimukseen, jolloin muiden kuin pakottamista, sukupuolilyhteyttä tai koskettelua sisältäneitä tekemuotoja oli vain neljä prosenttia. Kokonaan verkossa tapahtuneita rikoksia oli 16 % kaikista vuoden 2017-2018 tutkituista teoista. Noin puolessa tapauksista, missä uhri ja tekijä tapasivat verkon kautta, itse teko tapahtui myös verkon välityksellä. Teoista, joissa koskettelu oli vakavin tekotapa, valtaosa tuomittiin perusmuotoisena lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Kaikki törkeänä tuomituista teoista sisälsivät koskettelua. Törkeinä tuomituista teoista 86 % sisälsivät sukupuolilyhteyden ja 16 prosentissa siihen liittyi lisäksi pakottamisen elementtejä.

Lähes kaikissa tutkituissa teoissa tekijä on ollut mies (99 % tapauksista) ja valtaosassa tekoja uhri on ollut tyttö (92 % tapauksista). Rikoksen tekijöistä suuri osa on alle 25-vuotiaita (lähes puolet kaikista tekijöistä). Suurin ikäryhmä rikoksen tekijöissä on 15–19 -vuotiaat lapset ja nuoret (lähes 25 % tapauksista). Tästä ikäryhmästä alaikäisiä on lähes puolet. Seuraavaksi suurin ikäryhmä on 20–24-vuotiaat (runsas 20 % tapauksista), ja tätä vanhempien ikäryhmien osuudet ovat suhteessa huomattavasti pienempiä (25–29-vuotiaita vajaa 10 %, 30-34 vuotiaita noin 7 %). Uhreista puolestaan suurin osa (63 %) on 13–15-vuotiaita. Tutkimuksessa viitattujen aiempien tutkimusten mukaan nuorien tekijöiden määrä on lisääntynyt ja vastaavasti vanhempien tekijöiden suhteellinen osuus koko aineistosta on samalla pienentynyt. Uhrien osalta kehitys vaikuttaa päinvastaiselta: 14 ja erityisesti 15-vuotiaiden osuus uhreista on kasvanut 13-vuotiaiden osuuden pudottua hieman ja tätä nuorempien osuuksien enemmän. Syyksi muutokseen arvioitiin rajoitussäännökseen tehtyjä muutoksia ja sen vähentynyttä käyttöä.

Uhri ja tekijä olivat tutustuneet netin kautta 21 %:ssa tutkituista tapauksista ja 20 %:ssa tapauksista tekijä oli uhrin kaveri tai tuttu. Seurustelusuhde katsottiin tekijän ja uhrin välillä olleen 10 %:ssa teoista ja 28 %:ssa tapauksia tekijä oli uhrin vanhempi, muu sukulainen, läheinen tai lapsesta vastaava henkilö. Uhrille vieraan henkilön tekemiä tekoja oli 13 %.

Tutkimuksessa 44%:ssa tutkituista teoissa teko oli yksittäinen tai korkeintaan päivän kestävä. Tutkimuksessa 15%:ssa tekoja teko oli kestänyt yli vuoden. Lisäksi lähes puolessa (43 %) kaikista tuomioista on mainittu rikoksen uhrille aiheuttamien psyykkisten oireiden vaatineen hoitotoimenpiteitä. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreista 30 prosentille aiheutui psyykkistä hoitoa vaativia seurauksia, kun törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreista hoitoa sai puolet enemmän (60 %). Vastaavasti perusmuotoisen raiskauksen uhreista puolet saivat psyykkisiin vammoihinsa hoitoa ja törkeiden raiskausten uhreista 75 prosenttia.

Rangaistuskäytäntö

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko on laaja ja tekomuotojen vaihtelu suurta. Tästä seuraten myös tuomittujen rangaistuslajien määrä on suuri. Mainitussa Krimon tutkimuksessa yleisin rangaistus on perusmuotoisten lasten hyväksikäyttöjen lukumäärään suuruudesta johtuen ehdollinen vankeusrangaistus. Viidennes rangaistuksista tuomitaan ehdottomina ja kolmanneksi yleisin rangaistuslaji on ehdollinen vankeus, jonka ohessa tuomitaan yhdyskuntapalvelua. Muita ehdollisen vankeuden ohessa tuomittavia seuraamuksia ovat sakko ja alle 21-vuotiaille rikoksenteijöille mahdollinen valvonta. Rikosnimikkeiden yleisten rangaistuskäytäntöjen ulkopuolella olevaa sakkorangaistusta oli tutkimuksessa käsitellyssä aineistossa tuomittu vain seitsemässä tapauksessa. Rangaistukseen on jätetty tuomitsematta vain muutamassa tarkastelluista tapauksista aineiston neljässä yleisimmässä rikosnimikkeessä. Näistä yli puolessa syynä on ollut tekijän kyvyttömyys ymmärtää tekonsa seurauksia.

Perusmuotoisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomion päär rikoksena tuomitaan suurimmassa osassa (67 %) tapauksia ehdollista vankeutta. Toiseksi yleisin rangaistuslaji on ehdollisen vankeuden ja yhteiskuntapalvelun yhdistelmä ja kolmanneksi ja neljänneksi niin ikään ehdollinen vankeus, jonka ohessa on tuomittu valvontaan tai oheissakkoon. Eri rangaistuslajien käyttö on hieman monipuolistunut lakimuutosta edeltävältä ajalta, jolloin ehdollisen osuus rangaistuksista oli aiemmassa esiin tuodussa tutkimuksessa noin 80 prosenttia. Tuohon lukuun saattoi tosin olla laskettuna joitakin oheisrangaistuksia, kuten oheissakkoa. Laajasta rangaistusasteikosta huolimatta tuomioiden pituudet liikkuvat keskimäärin vuoden pituisen vankeusrangaistuksen molemmiin puoliin. Aineiston tuomioiden antamisen aikaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikko oli vankeutta neljästä kuukaudesta neljään vuoteen. Ehdotonta vankeutta tuomittiin kuitenkin vain muutamassa tapauksessa ja tällöinkin vankeustuomio oli noin vuoden pituinen.

Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisin rangaistuslaji on ehdoton vankeusrangaistus. Osuuttaan on kuitenkin Krimon tutkimuksen mukaan kasvattanut voimakkaasti ehdollisen ja yhdyskuntapalvelun yhteisrangaistus, jota on tuomittu aineistossa lähes yhtä paljon kuin ehdotonta vankeutta. Ehdottoman vankeuden osuus on vähentynyt tuomioissa vuoden 2011 jälkeen, sillä sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja arvioidaan todennäköisemmin törkeinä, minkä seurauksena keskimääräinen törkeinä arvioitu teko on vähemmän vakava kuin ennen lainmuutosta. Ennen lainmuutosta törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tuomioista 80 % määrättiin tutkimuksessa viitatus aiemman tutkimuksen mukaan ehdottomana, nyt ehdottomien tuomioiden osuus on puolittunut 40 %:iin. Tuomituista henkilöistä 14 % on alaikäisiä, mikä saattaa vaikuttaa rangaistuskäytäntöön alentavasti, sillä alaikäisille ehdotonta vankeutta määrätään vain painavista syistä (rikoslain 6 luvun 9 §). Lisäksi 15-19-vuotiaiden rikoksenteijöiden määrä on kasvanut jonkin verran lainmuutosta edeltäneeltä ajalta, mikä saattaa olla yksi osasy syy ehdottoman vankeuden vähenemiseen. Tutkimuksessa tyyppitapauksena törkeän lasten seksuaalisen hyväksikäytön osalta josta seuraamukseksi määrättiin alle 2 vuoden ehdollinen vankeus on yksittäinen kerta, jolloin parikymppinen mies

on ollut sukupuoliyhteydessä 13-15-vuotiaan tytön kanssa omassa asunnossaan ja tekijä ja uhri tunsivat toisensa entuudestaan netistä tai kavereiden kautta. Tuomioissa, joissa oli määrätty ehdotonta vankeutta, on ollut enemmän vaihtelua, ja tekijän ja uhrin suhde näissä vaihtelee.

Rangaistuskäytännön kehityksestä voidaan tehdä hyvin rajallisesti tulkintoja, koska tunnusmerkistöjen muutosten myötä eri nimikkeiden alle soveltuvien tekojen muoto ja törkeysaste ovat vaihdelleet. Ehdollisten vankeusrangaistusten pituus lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tekemuotojen osalta on kasvanut vuoden 2011 jälkeen. Myös ehdottomien vankeusrangaistusten pituus on kasvanut, tosin ehdottomien vankeusrangaistusten pituudet ovat vaihdelleet enemmän. Vertailun perusteella voidaan katsoa, että vuoden 2011 lainmuutos pidensi ehdottomia vankeusrangaistuksia kuusi kuukautta ja ehdollisia kolme kuukautta. Vuoden 2019 muutosten vaikutuksista ei ole vielä tutkimustietoa. Toisaalta ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun yhdistelmän määrä yleistyi huomasti lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuskäytäntönä 2010-luvulla, jolloin sen tapausmäärät nousivat muutamista tapauksista vuodessa muutamiin kymmeneen. Samalla vuoden 2011 uudistuksen jälkeen ehdottomien vankeusrangaistusten suhteellinen osuus törkeiden tekemuotojen rangaistuksena puolittui tutkimuksessa viitatus aiemman tutkimuksen tuloksista. Näiden muutosten taustalla voi olla nuorten rikostekijöiden (15–19-vuotiaat) kasvanut määrä.

2.4 Kansainväliset velvoitteet

Suomea sitovat useat kansainväliset sopimukset ja muut velvoitteet, joissa on säännöksiä valtioiden velvoitteista suojata ihmisiä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksilta. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla velvoittaa suojaamaan ihmisten seksuaalielämää keskeisenä osana yksityiselämää. Euroopan ihmisoikeussopimuksen velvoitteiden tulkinnan kannalta olennaista on myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö. Erityisesti seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaista koskemattomuutta koskevia kriminalisointivelvoitteita sisältävät Istanbulin sopimus, Lanzaroten sopimus ja direktiivi 2011/93. Mainittujen säädösten rikoslainsäädäntöä koskevien velvoitteiden on katsottu täyttyvän Suomessa (HE 282/2010 vp, HE 141/2011 vp ja HE 155/2014 vp). Seksuaalirikossääntelyn kannalta olennainen on myös CEDAW-sopimus (kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus, SopS 68/1986). Merkityksellisiä ovat myös eräät kansainvälisten rikostuomioistuinten ratkaisut.

Istanbulin yleissopimuksessa seksuaalirikoksia koskevaa aineellista rikosoikeutta koskevat erityisesti 36 artikla (seksuaalinen väkivalta, mukaan lukien raiskaus) ja 40 artikla (seksuaalinen häirintä). Sopimuksessa on myös näihin säännöksiin liittyviä yleisempiä rikosoikeutta koskevia velvoitteita (41-46 artikla). Sopimuksen 36 artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan

osapuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön suostumusta säädetään rangaistavaksi. Rangaistavaksi tulee säätää myös ilman suostumusta tapahtuva muu seksuaalinen teko sekä toisen henkilön saattaminen seksuaaliseen tekoon kolmannen henkilön kanssa. Artiklan 2 kohdan mukaan henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan. Sopimuksen selitysmuistion mukaan kyseinen artikla velvoittaa sopimukseen sitoutuneet valtiot säätämään rangaistavaksi sellaiset seksuaaliset teot, jotka toteutetaan ilman vapaasti annettua suostumusta, mutta toisaalta lainsäädännön sanamuodon todetaan olevan sopimukseen sitoutuneiden valtioiden harkintavaltaan kuuluva asia samoin kuin niiden tekijöiden määrittely, joiden käsiillä ollessa vapaasti annetun suostumuksen ei katsota olevan käsiillä (Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence [Istanbul, 11.V.2011], 193 kohta).

Istanbulin sopimus on saatettu Suomessa lakina (375/2015) voimaan 1.8.2015 lukien. Kuten edellä on todettu, Suomen rikoslainsäädännön on katsottu vastavan yleissopimuksen määräyksiä (HE 155/2014 vp). Yleissopimukseen liittymistä valmisteltaessa otettiin huomioon muun muassa hallituksen esityksessä HE 216/2013 vp ja lakivaliokunnan mietinnössä LaVM 4/2014 vp esitetyt perustelut, joissa katsottiin nimenomaisesti, ettei raiskausrikoksen tunnusmerkistömallia ollut aihetta suostumuksen osalta muuttaa. Raiskausrikoksia koskevan kirjoittamistavan katsottiin vaihtelevan kansainvälisesti, ja huomioon tuli ottaa myös rikosprosessilainsäädännön kirjoittamistapaan liittyvät kansalliset näkökohdat (HE 216/2013 vp, s. 35–37).

Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa arvioiva naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan GREVIO -asiantuntijaryhmä on vuonna 2019 ilmestyneessä Suomea koskevassa raportissaan arvioinut seksuaalirikoksia koskevaa lainsäädäntöä Istanbulin sopimuksen velvoitteiden toimeenpanon kannalta ja antanut Suomelle suosituksia. Nämä suositukset eivät ole oikeudellisesti velvoittavia. Raportissa arvostelee Suomen raiskaussäännöstä ja kannustaa painokkaasti ("strongly encourages") Suomea uudistamaan viipymättä kaikki Suomen rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskevat säännökset sisällyttääkseen lakiin kaikilta osin ajatuksen yleissopimuksen 36 artiklassa edellytetystä vapaasta tahdosta annetusta suostumuksesta ja varmistaakseen asianmukaiset seuraamukset kaikista ilman uhrin suostumusta tehdyistä seksuaalisista teoista. Raportissa myös kannustetaan painokkaasti Suomen viranomaisia ryhtymään asianmukaisiin toimenpiteisiin varmistaakseen, että lasten läsnäolo rikoksen yhteydessä pidetään tuomioistuimissa raskauttavana seikkana muiden sopimuksen 46 artiklassa tarkoitettujen olosuhteiden ohella (188. kohta).

CEDAW-sopimus on tullut Suomen osalta voimaan 4.10.1986. Sopimus ei sisällä nimenomaisia määräyksiä väkivalta- tai seksuaalirikoksista. CEDAW-sopimuksen täytäntöönpanoa valvova CEDAW -komitea on kuitenkin esittänyt vuosien saatossa yleissopimuksen tulkintaa koskevia kannanottoja ja katsonut naisiin kohdistuvan väkivallan yhdeksi syrjinnän muodoksi. Kansainvälisessä keskustelussa väkivalta on siten tietyin edellytyksin yhdistetty sopimuksen 2 artiklaan, jonka mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät "kaikin asianmukaisin keinoin viipymättä poistamaan naisiin kohdistuvaa syrjintää". Komitean antama suositus numero 19 vuodelta 1992 koskee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Suosituksen mukaan valtioiden tulisi varmistaa, että raiskauslainsäädäntö antaa riittävästi suojaa kaikille naisille (ks. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx>). Tätä suositusta täydentävässä, vuonna 2017 annetussa yleissuosituksessa nro 35 (CEDAW/C/GC/35) 29 kohdan e alakohdassa suositellaan sopimuspuolia varmistamaan, että seksuaalirikosten määritelmä perustuu suostumukselle ja siinä otetaan huomioon pakottavat olosuhteet (coercive circumstances).

CEDAW -komitea on myös arvioinut Suomen tilannetta 2014 julkaistuissa loppupäätelmisään. Raportissa komitea kehottaa Suomea tarkistamaan raiskausrikoksia koskevaa lainsäädäntöään siten, että lainsäädännöstä poistetaan ne vaatimukset, joiden mukaan loukkaava seksuaalinen teko tehdään käyttämällä voimaa tai sillä uhkaamalla, ja määrittämään se uhrin suostumuksen puuttumisen perusteella. Lisäksi komitea kehottaa muuttamaan raiskausta koskevaa rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momenttia ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevaa rikoslain 20 luvun 5 §:n 1 momenttia varmistaakseen, että raiskauksen määritelmä kattaa myös sellaiset suostumuksen puuttumiseen perustumattomat seksuaaliset teot, jotka perustuvat tekijän aseman hyväksikäyttöön, kuten suljetuissa laitoksissa asuvien naisten raiskaukset, ja yhdenmukaistaa edellä mainittujen tekojen rangaistusasteikko sakosta vähimmäisvankeusrangaistukseen, jotta se vastaisi muita raiskausrikoksia (kappalet 18 ja 19).

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR) on YK:n ihmisoikeusneuvoston perustama menettely, jossa arvioidaan määräajoin kaikkien YK:n jäsenmaiden ihmisoikeustilannetta. Suomi sai toukokuussa 2017 useita seksuaalirikoksiin liittyviä suosituksia (A/HRC/WG.6/27/L.6), joissa Suomea kehoitettiin muun muassa muuttamaan raiskaussäätelyään siten, ettei säännöksen soveltaminen riipu käytetystä väkivallan asteesta vaan perustuu suostumuksen puutteeseen. Vuonna 2021 Suomi sai uudelleen vastaavanlaisen suosituksen (CCPR/C/FIN/CO/7 s. 5).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut raiskaussäätelyä koskevan tuomion 4.12.2003 asiassa M.C. v. Bulgaria. Ratkaisu koski 14-vuotiaaseen lapseen kohdistunutta rikosta, joka sisälsi sukupuoliyhteyden. Tapauksessa ihmisoikeussopimuksen kannalta ongelmallisena pidettiin sitä, että tapauksessa tutkinta oli lopetettu, koska näyttöä fyysisestä väkivallasta tai silminnäkijöitä ei ollut. Tuomioistuin katsoi, että tutkinnan ja johtopäätösten

olisi tullut kohdistua kysymykseen suostumuksen puuttumisesta ja viranomaisten olisi tullut tutkia kaikkia tapauksen olosuhteet ja faktat ja tehdä päätös näiden perusteella. Niin ei ollut tehty käsillä olevassa tapauksessa, vaan liian paljon huomiota oli kiinnitetty suorien todisteiden puuttumiseen. Tällöin vastarinta oli käytännössä nostettu tunnusmerkistökriteeriksi. Tuomioissa ei siis varsinaisesti otettu kantaa lain kirjoittamisasuun, mutta ratkaisun kohdassa 166 tuomioistuin linjaa, että kaikki teot, jotka tapahtuvat ilman uhrin suostumusta on kriminalisoitava ja tämä koskee myös tapauksia, joissa uhri ei ole fyysisesti vastustellut ("the member States' positive obligations under Articles 3 and 8 of the Convention must be seen as requiring the penalisation and effective prosecution of any non-consensual sexual act, including in the absence of physical resistance by the victim"). Tuomioistuin toteaa, että valtioilla on myös laaja harkintavaltia (margin of appreciation) niiden keinojen suhteen, joilla varmistetaan riittävä suoja (tuomion kappaleet 178–183). Samanlainen periaate on sittemmin toistettu tuomioistuimen myöhemmässä ratkaisukäytännössä, jossa on korostettu suostumuksen puuttumisen kontekstisidonnaista arviointia (esim. M.G.C. v. Romania, 15.3.2016, I.C. v. Romania, 24.5.2016 ja E.B. v. Romania, 19.3.2019) ja suostumus on otettu sittemmin myös Istanbulin sopimukseen tunnusmerkistön määrittäväksi tekijäksi.

Myös kansainväliset rikostuomioistuimet ICC (kansainvälinen rikostuomioistuin, International Criminal Court) ja ICTY (entisen Jugoslavian kansainvälinen rikostuomioistuin, International Criminal Court of the Former Yugoslavia) ovat ottaneet kantaa raiskauksen määrittelmään. ICC on julkaissut vuonna 2011 Element of Crimes -muistion, jossa se selittää ICC:n peruskirjassa määriteltyjä rikostunnusmerkistöjä. Teoksessa määritellään raiskauksen ensimmäiset peruselementit seuraavasti: Rikoksentehtäjä loukkasi toisen henkilön ruumiillista koskemattomuutta teolla, joka johti sukupuolielimellä tapahtuvaan tunkeutumiseen uhrin tai rikoksentehtäjän kehon osaan, vaikka kevyestikin, taikka jollakin esineellä tai muulla ruumiinosalla tapahtuvaan tunkeutumiseen uhrin peräaukkoon tai sukupuolielimiin. (...) Ruumiillisen koskemattomuuden loukkaaminen toteutettiin voimalla, voimankäytöllä uhkaamalla tai pakottamalla esimerkiksi siten, että uhuriin tai muuhun henkilöön kohdistui väkivallan uhkaa, pakottamista, vankina pitämistä, psykologista alistamista tai vallan väärinkäyttöä, tai käyttämällä hyväksi pakottavia olosuhteita, tai teolla loukattiin sellaisen henkilön ruumiillista koskemattomuutta, joka ei kyennyt vapaasti antamaan suostumustaan. Henkilön ei katsota kykenevän antamaan vapaasti suostumustaan, kun kyseessä on luonnollinen, aiheutettu tai iästä johtuva vajaavaltaisuus (s. 8, 28, ja 36).

ICTY on tuomioissaan asiassa *Prosecutor v. Anto Furundžija* (case no. IT-95-17/1-T, judgment of 10 December 1998) ja asiassa *Prosecutor v. Kunarac, Kovač and Vuković*, (case no. IT-96-23, judgment of 22 February 2001) selventänyt raiskauksen määrittelmää kansainvälisessä oikeudessa. Tuomioistuin aloittaa *Furundžija* -tuomiossa toteamalla, että raiskaus on yhdyntä, jossa on käytetty pakkoa, voimaa tai sen uhkaa uhria tai kolmatta vastaan (coercion, force or threat of force, kohta 185). *Kunarac* -tuomiossa tuomioistuin selventää,

että näitä määritelmiä ei tule tulkita kapeasti, vaan erityisesti pakottaminen sisältää suurimman osan teoista, joissa ei ole ollut suostumusta. Lopputuloksena oikeus toteaa, että kansainvälisessä oikeudessa raiskaus tarkoittaa seksuaalista penetraatiota ja tietoa siitä, että tämä tapahtuu ilman uhrin suostumusta (kohta 460). Myös valitustuomioistuin (Appeals Chamber) on tuomiossaan 12.6.2002 vahvistanut tämän periaatteen toteamalla, että voimankäyttö on selkeä todiste suostumuksen puutteesta, mutta ei itsessään raiskauksen määrittelevä elementti. Tuomioistuin totesi, että tapauksessa, jossa uhreja oli pidetty esimerkiksi pidätyskeskuksissa ja sotilaiden asunnoissa ja raiskattu toistuvasti, olosuhteet olivat niin pakottavat, ettei uhreilla ollut mahdollisuutta antaa suostumusta tekoihin (kohta 128).

ICC on tuomiossaan asiassa syyttäjä v. Bemba (ICC-01/05-01/08) todennut raiskauksen muodostavista olosuhteista, että raiskaus on teko, jossa tunkeudutaan toisen kehoon ja joka täyttää yhden tai useamman neljästä mahdollisesta olosuhteesta, jotka ovat i) väkivallan käyttö, ii) uhkaaminen väkivallalla tai pakottaminen, iii) pakonomaisten/pakottavien olosuhteiden hyväksikäyttö tai iv) käytetään hyväksi sitä, ettei toinen on kyvytön antamaan aitoa suostumustaan tekoon (tuomion kohta 102). Tuomiossa myös todetaan, että uhrin suostumuksen puute ei ole Rooman perussäännön mukaan raiskauksen tunnusmerkistöön kuuluva elementti. Perussääntöä koskevien esitöiden mukaan ei ole tarkoitettu, että syyttäjän tarvitsisi näyttää toteen uhrin puuttuvaa suostumusta, koska tällainen vaatimus tekisi useimmissa tapauksissa tyhjäksi yritykset saada tekijät oikeudelliseen vastuuseen teoista (kohta 105). Tuomiossa todetaan lisäksi, että jos esimerkiksi väkivallan käyttö tai väkivallalla uhkaaminen on näytetty toteen, syyttäjän ei ole tarpeen näyttää toteen uhrin puuttuvaa suostumusta (kohta 106).

Lanzaroten yleissopimus ja direktiivi 2011/93 sisältävät lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevia lainsäädäntövelvoitteita. Suomi on myös ratifioinut Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) sekä tämän valinnaisen pöytäkirjan, joka koskee lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostitutiota (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirja SopS 5/2016).

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) 19 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpi-

teisiin estääkseen: a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin; b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa; c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

2.5 Nykytilan arviointi

2.5.1 Arvioinnin lähtökohtia

Perusoikeuksien turvaaminen ja rajoittaminen

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisella vallalla on siten velvollisuus suojella muun muassa perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta ja 10 §:ssä turvattua yksityiselämää. Näihin perusoikeuksiin nojautuvia, rikosoikeuden kannalta merkityksellisiä oikeushyviä ovat muun muassa seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja ruumiillinen koskemattomuus. Seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja ruumiillinen koskemattomuus merkitsevät oikeutta olla joutumatta vastoin tahtoaan sukupuoliyhteyden tai muun seksuaalisen teon kohteeksi. Toisaalta seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja henkilökohtainen vapaus sisältävät myös oikeuden toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan. Seksuaalirikoksia koskevan sääntelyn muutostarpeita arvioitaessa on siis kiinnitettävä huomiota sekä yksilöiden oikeuteen välttyä koskemattomuuden ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksilta että oikeuteen toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan.

Oikeutta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta on jo pitkään toteutettu säätämällä niihin kohdistuvat loukkaukset rikoslaissa rangaistaviksi (HE 309/1993 vp, s. 46, HE 6/1997 vp). Rikosoikeudellisten rangaistussäännösten on täytettävä perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (esim. PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s. 2, PeVL 20/2002 vp s. 6, PeVL 23/1997 vp s. 2–3). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyysvaatimus tarkoittaa, että perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin hyväksyttävä rajoitusperuste, kuten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaaminen. Rajoitussäännösten rikkomisesta säädettävien seuraamusten on myös oltava oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen. Ennen rangaistussääntelyn muokkaamista tai sen soveltamisalan laajentamista on myös arvioitava, voidaanko rangaistussäännöksellä

vaikuttaa rikoskäyttäytymiseen. Tekoja ei tule säätää rangaistaviksi, jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys konkreettisten vaikutusten sijaan (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3 ja PeVL 29/2001 vp s. 4).

Rikoslainsäädännön on myös täytettävä perustuslain 8 §:ssä tarkoitetun rikosoikeudellinen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Säännöksen mukaan ketään ei muun muassa saa pitää syyllisenä rikokseen sellaisen teon perusteella, jota ei ole laissa säädetty rangaistavaksi. Periaate sisältää myös lain sisältöön kohdistuvan niin sanotun korostetun täsmällisyysvaatimuksen. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittäväällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp s. 2 viitteinen).

Lainsäädäntökäytännössä on myös katsottu, että rikoslaissa ei tule lähtökohtaisesti säätää rangaistussäännöksiä, joihin liittyy ylitsepääsemättömiä tai mielivaltaisesti ratkaistavia näyttöongelmia (HE 18/2014 vp s. 12) taikka joiden toteennäyttäminen edellyttää asianomistajalta kohtuuttomia vaatimuksia tai aiheuttaa hänelle tarpeetonta kärsimystä (vrt. HE 216/2013 vp s. 38). Näyttövaikeudet eivät ole peruste laajentaa rangaistavuuden alaa, vaan ne vaikuttavat ennen muuta arvioitaessa lainsäädäntötekniisiä vaihtoehtoja saman rangaistavuuden alan sisällä.

2.5.2 Raikausta ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevien säännösten kattavuus

Suostumuksen tai tahdonilmaisun merkitys

Rikoslain nykyisissä raikausta ja pakottamisessa seksuaaliseen tekoon koskevissa säännöksissä keskeisinä tunnusmerkistökategorioina on pakottaminen väkivallalla tai uhkauksella tai avuttoman tilan hyväksikäyttö. Oikeuskäytännössä vähäisenkin väkivallan käytön, kuten kiinni pitämisen, on katsottu täyttävän väkivallalla pakottamisen edellytyksen (esim. KKO 2013:96). Nykyisen raikaussäännöksen perusteella on myös voitu lukea syyksi tekoja, joissa ei ole todettu käytetyn väkivaltaa tai teon kohteen vastustelleen. Onkin voitu katsoa, että nykyinen raikaussäännös rakentuu asiallisesti suostumuksen pohjalle, sillä pelkän selkeän vastustuksen ilmaisun on katsottu riittävän tunnusmerkistön täyttymiseen ja sääntelyssä on myös otettu huomioon olosuhteita, joissa toinen on kykenemätön muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan (HE 216/2013 vp s. 31–32).

Raikaussäännöksen sanamuodosta ei kuitenkaan ilmene nimenomaisesti, että raikauksena olisi tuomittava jo sukupuoliyhteys pelkästään sillä perusteella, ettei toinen ole tahtonut siihen osallistua. Vaikka oikeuskäytännössä ei aina ole vaadittu uhrilta kovinkaan aktiiv-

vista vastustamista, on käytännössä ollut tilanteita, joissa pelkkä suora suullinenkaan vastentahtoisuuden ilmaisu ei ole riittänyt teon rangaistavuuteen rikosprosessissa. Jos uhrin katsotaan olleen kykeneväinen muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa, ei tällaista tekoa voida katsoa raiskaukseksi myöskään sen nojalla, että teon kohde oli avuttomassa tilassa. Nykyisen raiskaussäännöksen soveltamista myös tilanteisiin, joihin ei liity lainkaan fyysistä vastustelua, voidaankin pitää joissain määrin keinotekoisena tahdon murtamisen väkivallalla tai uhkauksella ollessa edelleen määrittävä tekijä sääntelyssä. Lisäksi se, ettei teon kohteen osallistumistahdon puuttumista ole selvemmin kirjattu tunnusmerkistökijäksi näyttää aiheuttaneen jonkin verran epäyhtenäistä oikeuskäytäntöä.

Keskeisesti väkivaltaan, uhkaan tai avuttomaan tilaan perustuvan sääntelymallin heikkouksena on näin ollen pidettävä sitä, ettei se anna riittävästi painoarvoa asianomistajan osallistumistahdolle tai sen ilmaisulle. Tätä voidaan pitää epäkohtana seksuaalisen itsemääräämisoikeuden turvaamisen kannalta. Raiskaussäännöksen rakentaminen selkeämmin asianomistajan suostumuksen puutteeseen perustuvaksi vähentäisi riskiä siitä, että tahto jäisi selvittämättä rikosprosessin eri vaiheissa väkivallan, uhkauksen tai avuttoman tilan puuttuessa. Raiskausmäärittelmän muuttaminen näin olisi myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta perusteltua, koska se toisi raiskauksen keskeisen tunnusmerkin säännöksessä selkeämmin esiin.

Edellä viitatuilla Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet edellyttävät, että raiskaussääntely perustuu asiallisesti suostumukselle. Ne eivät kuitenkaan määrittele sitä, kuinka kansallinen sääntely tulisi rakentaa, eivätkä velvoitteet edellytä suostumuksen puutteen nimenomaista mainintaa rangaistussäännöksessä. Tästä huolimatta suostumuksen määrittely selkeämmin raiskauksen ja muita seksuaalisia tekoja koskevien rikosten tunnusmerkistökijäksi voidaan katsoa vahvistavan näiden kansainvälisten velvoitteiden täyttymistä Suomessa.

Äkilliset tilanteet

Sukupuoliyhteys voi alkaa niin äkillisesti, ettei uhrille jää mahdollisuutta kieltäytyä tai ilmaista muutoinkaan tahtoaan ennen tekoa, saati puolustautua fyysisesti ennen teon alkua. Tällainen teko voi olla esimerkiksi sormen työntäminen väenpaljoudessa tai hieronnan yhteydessä emättimeen tai peräaukkoon tai muu vastaava odottamaton ja äkillinen seksuaalinen tunkeutuminen.

Käytössä olleista tutkimuksista ei ilmene, missä määrin äkillisiä tilanteita on voitu lukea syyksi nykysääntelyn nojalla raiskauksina tai seksuaaliseen tekoon pakottamisina. Voimassa olevan lain esitöissä tällaisiin tilanteisiin ei ole otettu nimenomaisesti kantaa. Jos mainittujen säännösten tunnusmerkistöjen ei ole katsottu äkillisissä tilanteissa täytyvän, on tekoja ollut mahdollista tuomita myös rikoslain seksuaalista ahdistelua koskevan 5 a §:n tai joissain tilanteissa seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan 5 §:n mukaan (esim. KKO

2011:1). Koska äkilliset teot voivat kuitenkin sisältää sukupuoliyhteyden tai muun vakavan seksuaalisen teon, on teot voitava arvostella ankarammin kuin seksuaalisena hyväksikäyttönä tai seksuaalisena ahdisteluna. Vakavuutensa ja luonteensa puolesta tällaiset teot rinnastuvat raiskauksen ja seksuaaliseen tekoon pakottamisen muihin teko tapoihin. Tämän tulisi ilmetä selkeästi kyseisten rikosten tunnusmerkistöistä.

Pelkotila, muu avuton tila ja valta-asema

Raiskausta ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevien säännösten 2 momenteissa määritellään rangaistavaksi myös teot, joissa käytetään hyväksi toisen tiedottomuutta, sairautta, vammaisuutta, pelkotilaa tai muuta avutonta tilaa.

Edellä viitatuista tutkimuksista käy ilmi, että huomattavassa osassa tapauksia, joissa teon ei katsottu täyttäneen seksuaalirikoksen tunnusmerkistöä, teon kohde oli jälkikäteen kertonut, ettei pelon vuoksi pystynyt vastustamaan tekoa. Pelko on saattanut johtua tilanteesta tai tekijästä, vaikka tekijä ei ole varsinaisesti uhkaillut tai käyttänyt väkivaltaa. Osassa tapauksia teon kohde on katsonut, että tekijän on tullut käsittää tämän tahdon puute, mutta toisissa tapauksissa teon kohde on tiedostanut, ettei tekijä ole tätä huomannut. Rikosilmoituksen tekijät kuvailivat tilaa usein jäätymiseksi tai jähmettymiseksi. Tutkimukset viittaavat siihen, että jonkinasteinen jäätyminen tai lamaantuminen vastoin kohteen tahtoa aloitetun sukupuoliyhteyden yhteydessä ei ole harvinaista eikä se rajoitu vain tekoihin, joihin liittyy poikkeava, pelkoa lisäävä tilanne, kuten raiskausta koskevan säännöksen esitöissä mainittu asuntoon murtautuminen. Vaikka voimassa olevan raiskaussäännöksen tunnusmerkistössä mainitaan pelkotila, tällaisiin tilanteisiin ei viitata säännöksen perusteluissa. Nämä tilanteet tulisi kuitenkin ottaa raiskaussäännöksen soveltamisessa paremmin huomioon. Sen vuoksi on syytä laajentaa ehdotettavan raiskaussäännöksen pelkotilaa koskevan tunnusmerkistötekijän perusteluja.

Lisäksi erilaiset tekijät, kuten kehitysvammaan liittyvät kognitiiviset häiriöt, voimakas uupumus tai erilaiset traumaattiset tapahtumat, kuten lähisuhdeväkivalta, tai voimakas päihtymistila voivat johtaa tilanteisiin, joissa henkilön kyky muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt ilman, että henkilön välttämättä katsottaisiin olevan nykyisen säännöksen tarkoittamassa avuttomassa tilassa. Raiskaussäännöksen ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevan säännöksen olisi syytä kriminalisoida kattavammin myös tämän kaltaiset tilanteet haavoittuvassa asemassa oleviin henkilöihin kohdistuneet teot seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojan parantamiseksi.

Voimassa oleva raiskaussäännös ei kata sellaista erityistä valta-asemaa hyväksikäyttämällä toteutuneita sukupuoliyhteyksiä, joissa teon kohdetta ei ole pakotettu väkivallalla tai uhkauksella, eikä tämä ole ollut säännöksessä tarkoitettussa avuttomassa tilassa. Tämän tyypp-

piset teot voivat olla sen sijaan rangaistavia seksuaalisena hyväksikäyttönä. Erityisissä valtasuhteissa heikommalla osapuolella ei aina ole käytännössä kohtuullista mahdollisuutta kieltäytyä sukupuoliyhteydestä. Tämä voi johtua vahvemman osapuolen henkisestä yliotteesta, hänen mahdollisuudestaan määrätä heikomman osapuolen tärkeästä edusta tai muuten vaikuttaa olennaisesti tämän asemaan. Sukupuoliyhteydet, jotka toteutetaan tällaista valta-asemaa vakavasti väärinkäyttäen rinnastuvat vakavuudeltaan raiskauksen muihin tekotapoihin. Sen vuoksi tällaiset teot tulisi nimenomaisesti määritellä osaksi raiskauksen tunnusmerkistöä. Vastaavasti olisi laajennettava seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevaa säännöstä muiden seksuaalisten tekojen osalta.

Koventamis- ja ankaroittamisperusteet

Istanbulin sopimuksen 46 artiklassa mainitut seikat tulee voida ottaa huomioon raskauttavina seikkoina määrättäessä rangaistusta yleissopimuksen kattamista rikoksista, elleivät ne jo sisälly rikoksen tunnusmerkistöön. Artiklassa lueteltuja raskauttavia seikkoja ovat se, että a) rikoksen on kohdistanut entiseen tai nykyiseen puolisoon tai kumppaniin perheen jäsen, uhrin kanssa yhdessä asuva henkilö tai valta-asemaansa väärinkäyttänyt henkilö; b) rikos tai toisiinsa liittyvät rikokset on tehty toistuvasti; c) rikos on kohdistettu henkilöön, jonka erityiset seikat ovat tehneet haavoittuvaksi; d) rikos on kohdistettu lapseen tai tehty lapsen läsnä ollessa; e) rikoksen on tehnyt kaksi tai useampia henkilöitä yhdessä; f) ennen rikosta tai sen yhteydessä on käytetty äärimmäistä väkivaltaa; g) rikos on tehty käyttämällä aseita tai uhkaamalla aseella; h) rikoksesta on aiheutunut uhrille vakavaa ruumiillista tai henkistä haittaa; i) rikosentekijä on aiemmin tuomittu samanlaisesta rikoksesta. Kohta ei edellytä erityisten koventamisperusteiden säätämistä, vaan olennaista on, että tuomarilla on mahdollisuus ottaa tällaiset seikat huomioon rangaistusta määrätessään (HE 155/2014 vp s. 59-60, Istanbulin sopimuksen selitysmuistio (CETS 210) kohta 234-235).

Yleissopimuksen 46 artiklan on katsottu täyttyvän Suomen nykyisen lainsäädännön nojalla, koska siinä mainittuja perusteita voidaan ottaa huomioon määrättäessä rangaistusta rikoslain 6 luvun säännösten nojalla, rikoksen ankaroittamisperusteina tai kokonaistörkeyttä arvioitaessa tai koska ne ovat jo osana eräiden rikosten tunnusmerkistöjä (ks. tarkemmin HE 155/2014 vp s. 59-60). Sittemmin myös esimerkiksi korkeimman oikeuden käytännössä on vahvistettu, että Istanbulin sopimuksen 46 artiklan a kohdan mukaisesti arvioitaessa teon moitittavuutta rangaistuksen mittaamista koskevan rikoslain 6 luvun 4 §:n mukaisesti teon luonne lähisuuhdeväkivaltana on huomioon otettava seikka (KKO 2020:20, kohdat 5-15).

Edellä viitatussa GREVIO:n vuoden 2019 Suomea koskevassa arviointiraportissa kuitenkin kannustetaan painokkaasti Suomen viranomaisia myös ryhtymään asianmukaisiin toimenpiteisiin varmistukseksi, että tuomioistuimissa rikoksen tekemistä lapsen läsnä ollessa pidetään raskauttavana seikkana muiden Istanbulin yleissopimuksen 46 artiklassa tarkoitettujen olosuhteiden ohella (188. kohta). Mainitun GREVIO:n suosituksen kannalta olennaista on,

että sopimuksen 46 artiklan d kohdan mukaisesti seksuaalirikoksen tekeminen lapsen läsnäollessa voi ensinnäkin lisätä rikoksen vahingollisuutta ja vaarallisuutta tai tekijän syyllisyyttä, mikä otetaan huomioon rangaistusta mitattaessa rikoslain 6 luvun 4 §:n nojalla. Kyseinen seikka voidaan ottaa huomioon myös rikoksen ankaroittamisperusteena tai rikoksen kokonaistörkeyttä arvioitaessa. Esimerkiksi rikoksen tekeminen toisen läsnä ollessa on seikka, joka voi tehdä mm. raiskauksesta erityisen nöyryyttävän raiskatulle, jolloin raiskausta voidaan arvioida törkeänä (HE 6/1997 vp s. 174). Vastaava ankaroittamisperuste onkin syytä sisällyttää asiallisesti myös ehdotettujen uusien rikoslain 20 luvun säännösten törkeisiin tekemuotoihin. Lisäksi seksuaalirikoksen tekeminen lapsen läsnäollessa olisi voitava selvemmin katsoa joissain vakavammissa tapauksissa myös lapseen kohdistuvaksi rikokseksi. Tässä esityksessä ehdotettavan seksuaalista kajoamista lapseen koskevan säännöksen perusteluissa todettaisiin nimenomaisesti, että kyseinen säännös voisi joissain tapauksissa soveltua seksuaalisiin tekoihin, jotka tehdään lapsen läsnä ollessa, vaikka teon pääasiallisena kohteena ei ole lapsi (vrt. KKO 2011:34). Mahdollista on myös, että seksuaalirikos lapsen läsnä ollessa täyttää joissain tapauksissa rikoslain 21 luvun rikoksen. Näin ollen 46 artiklan d kohdassa tarkoitettuja tekoja sisältyisi myös muiden rikosten tunnusmerkkisiin. Edellä todetulla tavalla 46 artiklassa mainitut seikat voitaisiin ottaa huomioon raskauttavina seikkoina ehdotetun lainsäädännön voimaantulon jälkeen artiklan velvoitteet täyttävällä tavalla.

2.5.3 Muut seksuaalirikossäännökset

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltaminen ei edellytä teon kohteen pakottamista tai tämän täyttää kyvyttömyyttä muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Keskeisinä tunnusmerkistötekijöinä on sen sijaan toisen taivuttaminen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon asemaa hyväksikäyttämällä. Säännöksen tarkoitus on vahvistaa erityisessä heikommassa tai haavoittavassa asemassa olevien, kuten sairaalassa tai muussa laitoksessa olevien, nuorten tai muuten tekijästä riippuvaisten henkilöiden, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaa. Tällaisessa asemassa olevien henkilöiden suojaaminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä on syytä turvata jatkossakin.

Huolimatta raiskaussääntelyn muuttamisesta tässä esityksessä ehdotetulla tavalla suostumusperusteiseksi, olisi seksuaalisena hyväksikäyttönä nykyisin katsottavista teoista osa yhä luonteensa ja moitittavuutensa perusteella erotettava raiskauksena rangaistavista teoista. Henkilön heikomman tai haavoittuvan aseman hyväksikäyttö ei välttämättä ole sellaista, että sen voitaisiin katsoa poissulkevan henkilön vapaaehtoisuuden osallistua seksuaaliseen kanssakäymiseen. Tällaista vähäisempääkin hyväksikäyttöä voidaan kuitenkin

usean tyyppisessä tilanteessa pitää rikosoikeudellisesti moitittavana, koska se loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja voi aiheuttaa tälle merkittävää vahinkoa. Jos tällaista hyväksikäyttöä ei kriminalisoida, jäävät tällaisessa asemassa olevat henkilöt ilman riittävää rikosoikeudellista suojaa. Sen vuoksi seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen säätäminen rikoslainsäädännössä on yhä perusteltua. Säännöksen soveltamisalaan nykyisin kuuluvista teoista olisi kuitenkin määriteltävä raskaimmiksi vakavimmat eli sellaiset, joissa teon kohteen osallistumista sukupuolilyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon ei voida pitää vapaaehtoisena.

Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalisen ahdistelun rangaistavaksi säätämisen perusteltavuus rikoslainsäädännön käytölle asetettavien yleisten edellytysten ja kriminalisointiperiaatteiden valossa arvioitiin rikoslain 20 luvun 5 a §:n säätämisen yhteydessä (HE 216/2013 vp, erityisesti s. 50-52). Seksuaalisen ahdistelun rangaistavaksi säätämiseksi katsottiin olevan painava yhteiskunnallinen tarve. Hallituksen esityksessä tarvetta seksuaalisen ahdistelun rangaistavaksi säätämiseksi nähtiin myös rikosoikeusjärjestelmän oman sisäisen johdonmukaisuuden edellyttämästä syystä. Ei voitu pitää tarkoituksenmukaisena kunnianloukkausta ja pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltamista tekoihin, joissa tekijän toiminta on luonteeltaan selkeästi seksuaalista, ei toisen kunniaa tai terveyttä vahingoittamaan pyrkivää. Uudesta rangaistuslainsäädännöstä ei voitu hallituksen esityksen mukaan olettaa aiheutuvan merkittäviä haittoja.

Kuten edellä on todettu, syynä nykyisen tunnusmerkistön rajaamiselle koskettelutekoihin oli keskeisesti laillisuusperiaatteesta johtuva rikoksen tunnusmerkistön tarkkarajaisuusvaatimus (PeVL 6/2014 vp, LaVM 4/2014 vp). Eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti huomiota myös rikosoikeuden käytön viimesijaisuuteen ja tarpeeseen harkita tarkasti säännöksen välttämättömyyttä katsoen, että rangaistavuuden laajentaminen on suoritettavissa tarvittaessa vasta, kun on nähtävissä, millaiselle vakavuusasteelle rangaistavuuden kynnyksellä asetettu (LaVM 4/2014 vp, s. 7).

Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös on ollut voimassa noin seitsemän vuotta. Säännöksen soveltamisalan mahdollista laajentamista on tässä esityksessä arvioitu osana rikoslain 20 luvun kokonaisuudistusta ja sen päätavoitteita, joihin kuuluu seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan vahvistaminen sekä seksuaalirikoslainsäädännön selkeys ja johdonmukaisuus.

Oikeusministeriön vuonna 2018 julkaisemassa arviomuistiossa rangaistusten oikeasuhtaisuudesta arvioitiin muun muassa seksuaalista ahdistelua koskevaa säännöstä (Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista. Eräät seksuaali-, väkivalta-, talous- ja rattijuopumusrikokset, OMML 7/2018, s. 86). Muistion mukaan rangaistuk-

sia koskevista tilastotiedoista ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä rangaistussäännöksen toimivuudesta. Niistä oli kuitenkin pääteltävissä, että vain melko pieni osa poliisin tietoon tulleista seksuaalisista ahdisteluista johtaa rangaistuksen määräämiseen. Toinen havainto oli se, että vaikka rangaistus rangaistusasteikon perusteella voidaan määrätä rangaistusmääräys- tai sakkomenettelyssä, rangaistuksista siihen nähden huomattava osa on määrätty tuomioistuimessa. Tilastotiedoista ei muistion mukaan voida päätellä, miksi näissä tapauksissa rangaistusmääräys- tai sakkomenettelyn käyttämisen edellytykset eivät ole täyttyneet. Muistion johtopäätöksen mukaan tarvetta enemmälti arvioida uudelleen vuonna 2014 tehtyä lainsäädäntöratkaisua ei ollut ilmennyt (s. 89).

Huomionarvoinen on yhä se arviomuistiossa esitetty havainto, että poliisin tietoon tulleiden rikosten määrään nähden tuomioita on suhteessa vähän kuin myös se, että suhteellisen suuri osa tapauksista on käsitelty sakkomenettelyn sijaan tuomioistuimessa (OMML 7/2018, s. 86). Tämä saattaa johtua näytön puutteesta, mutta mahdollista on sekin siitä, että esitutkintavaiheessa ei ole ollut riittävän selkeää käsitystä siitä, millaiset teot kuuluvat säännöksen soveltamisalaan. Merkitystä voi myös olla sillä, että säännös on yhä suhteellisen tuore. Pelkästään lukumäärällisen aineoston perusteella ei kuitenkaan voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä säännöksen toimivuudesta.

Tätä esitystä valmisteltaessa ei ole ollut käytössä laajaa tutkimusta seksuaalista ahdistelua koskevasta oikeuskäytännöstä. Oikeuskäytäntöä koskevat muut selvitykset viittaavat siihen, että nykyisen soveltamisalan osalta säännöstä vaikuttaa sovelletun tuomioistuimissa melko yhtenäisesti ja siten, ettei tunnusmerkistön ole katsottu täyttyvän, kun seksuaalisia piirteitä käsittävä teko on ollut vähäisimpi tai kun teon seksuaalisesta luonteesta on ollut paljon tulkinnanvaraa (Nieminen ym., 2020).

Hallituksen esityksessä HE 216/2013 vp esitetyt perusteet seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan ulottamiselle myös muihin kuin koskettelutekoihin ovat yhä päteviä. Perustuslain 7, 10 ja 22 §:n säännökset huomioon ottaen on perusteltua, että yksilöä suojataan seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa ahdistelua vastaan myös rikoslain keinoin nykyistä laajemmin (PeVL 6/2014 vp, s. 3).

Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuville loukkauksille on tyypillistä se, että ne voidaan tehdä hyvin monenlaisella tavalla. Tarve suojella ihmisiä myös ei-toivotulta seksuaaliselta sisällöltä ja muulta ei-fyysiseltä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksilta on viime vuosina lisääntynyt entisestään muun muassa viestintäteknologian kehityksen myötä, joka on helpottanut kuvien ja viestien levittämistä ja lähettämistä toisille henkilökohtaisesti. Seksuaalisen häirinnän laajuuden esiintulon viimeaikaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa (esimerkiksi #metoo-kampanja) voidaan nähdä kertovan osaltaan siitä, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamista siedetään yhä vähemmän.

Vaikka seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan laajentaminen muihin kuin koskettelutekoihin on sinänsä perusteltua, seksuaalisten tekojen moninaisuus asettaa säännöksen laatimisen täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden kannalta haasteen. Kysymys eri tyyppisten tekojen seksuaalisuudesta ja niiden seksuaalista itsemääräämisoikeutta vaarantavasta luonteesta jää muissa kuin räikeämmissä tai muuten selvissä loukkauksissa melko paljon tapauskohtaisen harkinnan varaan. Tämä näyttää kuitenkin lain laatimisen kannalta väistämättömältä sen tavoitteen saavuttamiseksi, että rangaistussäännös kattaisi eri tyyppiset moitittavuudeltaan rinnastettavat seksuaaliset loukkaukset. Vähimmäisedellytyksenä seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan laajentamiselle on kuitenkin se, että soveltamisala voidaan laissa määritellä laillisuusperiaatteen edellyttämällä selkeydellä.

Seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan laajentamista muihin kuin koskettelutekoihin ja mahdollista toteuttamistapaa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon rikoslain muut rangaistussäännökset, joiden suojelukohdetta voidaan loukata monenlaisella tavalla, ja joiden sanamuoto jättää tämän vuoksi loukkauksen toteuttamistavat jossain määrin avoimeksi. Tällaisia rangaistussäännöksiä ovat esimerkiksi yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (rikoslain 24 luvun 8 §), kunnianloukkaus (24 luvun 9 §), pakottaminen seksuaaliseen tekkoon (20 luvun 4 §), seksuaalinen hyväksikäyttö (20 luvun 5 §), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (20 luvun 6 §) ja vainoaminen (25 luvun 7 a §). Esimerkiksi seksuaaliseen tekkoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöissä rangaistavan seksuaalisen teon toteuttamistavat on jätetty osittain avoimeksi. Säännöksissä täsmennetään joitakin keskeisiä tekotapoja ja niiden rangaistavuuden edellytyksiä, mutta seksuaalisten tekojen moninaisuuden vuoksi rangaistavien tekojen yhteisenä piirteenä on muutoin lähinnä teon seksuaalisuus ja loukkauksen kohdistuminen toisen seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Vainoamisen tunnusmerkistössä tekotapojen luettelo on niin ikään avoin, koska vainoamisteot voivat olla varsin monen tyyppisiä. Myös yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevat säännökset jättävät rikosten luonteesta johtuen paljon tapauskohtaisen arvioinnin ja yleisten käsitysten varaan sen, millaisia viestejä, ilmaisia tai muita tekotapoja rangaistavuus koskee.

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate asettaa vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laininlyönti rangaistavaa (esim. LaVM 24/2002 s. 5.). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt avoimia tekotapoja (esimerkiksi "...tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla...") lähtökohtaisesti ongelmallisena rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta (PeVL 48/2002 vp s. 3/II, PeVL 16/2013 vp). Ehdotonta estettä avoimia tekotapoja sisältävien rikostunnusmerkistöjen säätämiseksi ei kuitenkaan ole perustuslaki- ja lakivaliokunnan viimeaikaisenkaan käytännön nojalla. Sellaisen säätäminen vaatii kuitenkin painavat perusteet ja

sen, että rangaistusäännös on avoimesta tunnusmerkistökäsitteestä huolimatta laillisuusperiaatteen kannalta riittävän selkeä. Esimerkiksi vainoamisen tunnusmerkistöä perustuslakivaliokunta ei pitänyt ongelmallisena, ottaen huomioon, että rikoksen erityisluonteeseen kuuluu se, että teot voivat olla monen tyyppisiä ja kun tekninen kehitys voi merkitä uusia vainoamisen toteuttamistapoja sekä säännöksen kokonaisuutena (ks. PeVL 16/2013 vp). Myös lakivaliokunta piti vainoamista koskevan säännöksen avointa tekotapaa edellä mainituista syistä hyväksyttävänä korostaen myös, että avointa tekotapaa on rajattu siten, että muihin tekotapoihin rinnastettavassa toiminnassa tulee kyse olla vainoamisesta ja sen tulee olla, muiden tekotapojen tavoin, oikeudetonta (LaVM 11/2013 vp).

Seksuaalisen ahdistelun soveltamisalan laajentaminen voitaisiin toteuttaa rikoslain nykyisestä kirjoitustavasta poikkeamatta. Laillisuusperiaatteen edellyttämän selkeysvaatimuksen vuoksi teko-tyyppejä olisi kuitenkin syytä luetteloida säännöksessä laajemmin kuin esimerkiksi ehdotetussa seksuaalista kajoamista koskevassa säännöksessä, koska erityisesti lievimmissä tapauksissa tekojen seksuaalisuus tai niiden seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava luonne voi olla tulkinnanvaraista. Lisäksi hallituksen esityksessä HE 216/2013 vp esitettyistä syistä ja täsmällisyyden vuoksi säännöksen uusi soveltamisala tulisi rajata kosketteluun vakavuudeltaan rinnastettaviin tekoihin. Säännöksen sanamuodossa olisi tämän vuoksi mainittava ainakin sellaiset kosketteluun voimakkuutensa (intensiivisyytensä) tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavat teko-tyypit, joiden voi olettaa käytännössäkin olevan tavallisesti esiintyviä. Säännöskohtaisissa perusteluissa olisi myös syytä täsmentää, että teoilta edellytetään tiettyä painavuutta, ja antaa kattavasti soveltamisohjeita ja -esimerkkejä.

Mahdollisten seksuaalisten loukkausten moninaisuudesta johtuen laajennettu tunnusmerkistö olisi perusteltua pitää teko-tyypeiltään avoimena. Useiden teko-tyyppien luetteleminen säännöksessä selventäisi kuitenkin merkittävästi sitä, minkä tyyppisiä ja kuinka vakavia tekoja soveltamisalaan voi niiden lisäksi kuulua. Säännöksessä mainitut teko-tyypit yhdessä täsmentäisivät näin kuvaa säännöksen soveltamisalan piiristä. Muidenkin kuin nimenomaisesti mainittujen teko-tyyppien rangaistavuuden alaa olisi syytä rajata myös niin, että niiden tulisi vakavuudeltaan rinnastua kosketteluun, täyttää seksuaalisen teon määritelmä (ehdotettu 23 §:n 2 momentti) ja olla lisäksi omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Näitä tunnusmerkistö-tyyppejä on selvennetty aikaisemmissa lain esityksissä ja oikeuskäytännössä ja niitä voidaan edelleen selventää tässä esityksessä säännöskohtaisissa perusteluissa. Näin ollen myös teko-tyypeiltään avoin säännös voidaan laatia laillisuusperiaatteen kannalta riittävän selkeänä. Seksuaalista ahdistelua koskevaa säännöstä ei toisaalta arvioida olevan mahdollista muotoilla teko-tyyppien osalta tyhjentävästi niin, että tunnusmerkistö olisi samalla riittävän kattava ja edellä kuvatun kaltaista avointa säännöstä täsmällisempi (ks. tarkemmin OML 2020:9, s. 119-120).

Edellä todetuista perusteista seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalaa on syytä laajentaa muihin kuin koskettelua sisältäviin tekoihin, jotka ovat omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla on huolehdittava siitä, että säännös on täsmällinen ja tarkkarajainen.

2.5.4 Lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot

Lapsia ja aikuisia koskevien rangaistussäännösten eriyttäminen

Nykyisin rikoslain 20 luvun 1-4 §:n seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä sovelletaan sekä aikuisiin että lapsiin kohdistuviin tekoihin. Lisäksi lasten osalta sovelletaan lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä (HE 6/1997 vp). Tämän vuoksi nykyisin sovellettavaksi voi tapauksesta riippuen tulla suuri määrä erilaisia lapsia koskevien rikosnimikkeiden yhdistelmiä ja rangaistusasteikkoja.

Koska lapsiin kohdistuviin tekoihin sovelletaan myös aikuisia koskevia rangaistussäännöksiä, sovelletaan samoja rikosnimikkeitä käytännössä myös hyvin erityyppisiin rikoksiin. Rikosnimikkeeseen tulee antaa asianmukainen, rikoksen paheksuttavuutta vastaava kuva rikoksesta (LaVM 6/2015 vp s. 3). Jo nämä näkökohdat puoltavat lapsia koskevan sääntelyn eriyttämistä aikuisia koskevasta sääntelystä.

Aikuisiin ja lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia olisi muistakin syistä perusteltua arvioida erilaisten säännösten pohjalta. Aikuiden osalta seksuaalirikoksia koskevien säännösten pääsääntöisenä suojelukohteenä on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, jonka suojaamista ehdotetaan tässä esityksessä edelleen vahvistettavan muuttamalla rangaistussäännökset olennaisesti suostumusperusteisiksi. Vaikka 16 vuotta nuoremmilla lapsillakin on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, heidän osalta seksuaalirikossäännöksillä suojataan ensisijaisesti lapsen henkilökohtaista koskemattomuutta. Tällä turvataan lapsen tervettä kehitystä.

Samojen seksuaalirikossäännösten soveltumisesta sekä aikuisiin että lapsiin näyttää myös aiheutuneen oikeuskäytäntöä, jota ei voida pitää täysin lasten suojelun tavoitteiden mukaisena. Tämä on tullut esiin erityisesti nuoriin lapsiin kohdistuneissa rikoksissa. Esimerkiksi 12.11.2017 annetussa Turun hovioikeuden tuomiossa (R 17/641) 10-vuotiaan lapsen ei katsottu olleen raiskaussäännöksen edellyttämällä tavalla pakotettu, pelkotilassa tai avuttomassa tilassa, joten sukupuoliyhteyden ei katsottu täyttävän raiskauksen tunnusmerkistöä. Teko tuomittiin pelkästään törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Myös Krimon edellä viitatussa tutkimuksessa on tarkasteltu useita tapauksia, joissa 10 vuotta nuorempiinkin lapsiin kohdistettuja sukupuoliyhteyksiä on tuomittu korkeintaan perusmuotoisena tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä eikä raiskauksena. Esimerkiksi 39-vuotiaan

miehen oraalista sukupuoliyhteyttä 6-7-vuotiaan lapsen kanssa ei katsottu raiskaukseksi, koska pelkän asianomistajan nuoren iän ei katsottu muodostavan säännöksessä tarkoitettua avutonta tilaa.

Kuuttatoista vuotta nuorempi lapsi ei lähtökohtaisesti ole riittävän kypsä antamaan pätevän suostumuksen sukupuoliyhteyteen tai muuhunkaan seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa (HE 212/2018 vp s. 6, LaVM 24/2018 vp s. 7). Varsinkin siirryttäessä seksuaalirikossääntelyssä olennaisesti suostumusperustaisuuteen tulisi tämän näkyä säännöksissä entistä vahvemmin. Näin ollen tällaista lapseen kohdistuvaa sukupuoliyhteyttä tulisi lähtökohtaisesti jo sellaisenaan pitää hyväksikäyttörikoksen sijaan raiskauksirikoksena. Lisäksi rikosten nimikkeissä tulisi ottaa paremmin huomioon se, että tällaisia lapsiin kohdistuvia tekoja on syytä pitää yleisesti vielä moitittavampina kuin aikuisiin kohdistuvia.

Edellä todetun perusteella lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on aihetta säätää erilliset säännökset, joiden tunnusmerkistöissä otetaan huomioon lasten erilainen asema ja tarve laajemmalle suojalle seksuaalisilta teoilta aikuiseseen nähden. Lapsiin kohdistuvien rikosten säätäminen omaksi kokonaisuudekseen myös selkiyttäisi ja yksinkertaistaisi sääntelyä. Pääsääntönä olisi tällöin, että kuhunkin rikokseen sovelletaan vain yhtä rangaistus-säännöstä.

Aikuisia koskevaa sääntelyä vastaavasti myös lapsia koskevat rangaistussäännökset olisi syytä pääsääntöisesti erotella sen perusteella, koskevatko ne sukupuoliyhteyttä vai muita seksuaalisia tekoja. Näistä sukupuoliyhteyttä voidaan yleisesti pitää lapselle vahingollisimpana. Muiden rangaistavien seksuaalisten tekojen laajan kirjon ja mahdollisen vahingollisuuden olisi syytä heijastua rangaistusasteikoissa.

Siltä osin kuin seksuaalirikossäännöksillä suojataan lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, eli lähinnä nuorten keskinäisissä tilanteissa, koskevat edellä raiskausta ja seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevien nykyisten säännösten arvioinnin yhteydessä esiin tuodut uudistamistarpeet myös lapsiin kohdistuvia rikoksia.

Nuorten keskinäiset suhteet

Säännösten erityttämisestä riippumatta alle 16-vuotiaiden lasten osalta ei ole syytä muuttaa nykyistä sääntöä, jonka mukaan kypsyydeltään (kehitysvaiheeltaan) ja iältään lähellä olevien nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet ja muut seksuaaliset teot ovat rankaisemattomia silloin, kun teot eivät loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta. Nuorten keskinäistä vapaaehtoista seksuaalista kanssakäymistä on voitava arvioida joustavasti teon erityispiirteet huomioon ottaen. Myöskään direktiivin 2011/93 kriminalisointivelvoitteet eivät koske tekoja, jotka koskevat ”vapaaehtoisuuteen perustuvaa lasten keskinäistä seksuaalista kanssakäymistä, joka on osa ihmisen kehitykseen kuuluvaa normaalia seksuaalista heräämistä” (johdanto-

osan 20 kohta). Näin ollen nykyisen kaltainen nuorten keskinäisiä tekoja koskeva rajoitussäännös (rikoslaki 20 luku 7 a §) olisi syytä säilyttää. Lisäksi tapauksissa, joissa tällainen rajoitussäännös ei aivan sovellu, ei tekoa tulisi poikkeuksetta arvioida raiskauksirikoksena tai ehdotettuna kajoamisrikoksena vaan teon rikosoikeudelliseen luokitteluun tulisi jatkossakin vaikuttaa näissä tapauksissa myös mahdolliset teon moitittavuutta vähentävät seikat (HE 212/2018 vp s. 5, LaVM 28/2018 vp s. 7, 16, 22).

Määritelmät

Nykyinen sukupuoliyhteyden määritelmäsäännös rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentissa voi johtaa joissain tapauksissa hankaliin rajanveto-ongelmiin. Määritelmä edellyttää kehoon tunkeutumista tai sukupuolielimen ottamista omaan kehoon. Määritelmän ulkopuolelle jää näin ollen sukuelimeen kohdistunut suulla tehty teko, johon ei kuulu tunkeutumista tai omaan kehoon ottamista tai joissa tällaisen seikan täytyminen jää epäselväksi. Jossain määrin tulkinnanvaraista on esimerkiksi se, milloin sukuelimen nuoleminen täyttää sukupuoliyhteyden määritelmän. Tätä voidaan pitää ongelmallisena rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelun ja sukupuolten yhdenvertaisen kohtelun kannalta. Rikoslaisissa määritelmäsäännösten tulisi olla erityisen täsmällisiä, koska ne antavat sisältöä monille muille rangaistussäännöksille (LaVM 4/2014 s. 8). Todetun vuoksi sukupuoliyhteyden määritelmä tulisi laajentaa kattamaan myös sukuelinten suulla koskettelun, joka ei sisällä kehoon tunkeutumista tai ottamista omaan kehoon.

Myös muunlaisen nykyiseen määritelmään sisällyttämättömän sukuelinten koskettelun voidaan nähdä joissain tapauksissa rinnastuvan vakavuudeltaan ja kajoavuudeltaan sukupuoliyhteydeksi katsottaviin tekoihin. Määritelmän laajentaminen edellä esitettyäkin pidemmälle tekisi siitä kuitenkin hyvin epätarkkarajaisen ja mahdollisesti yleiskieltä pidemmälle menevän. Sen vuoksi tällaiset teot olisi parempi jättää muita seksuaalisia tekoja koskevien rangaistussäännösten nojalla arvioitaviksi.

Arvioitaessa sukupuoliyhteyden tai seksuaalisen teon määritelmän täyttymistä ratkaisevaa merkitystä arvioinnissa ei tulisi antaa pelkästään tekijän käsitykselle teon luonteesta. Tekoja tulisi arvioida ensisijaisesti seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojelutavoite huomioon ottaen. Näitä näkökohtia olisi aiheellista tarkentaa säännöskohtaisissa perusteluissa.

Termin sukupuolielimen sijaan määritelmäsäännöksessä olisi asianmukaisempaa käyttää termiä sukuelin, jonka ei katsota viittaavan henkilön sukupuoleen. Termiä sukuelin käytetään muissakin laeissa (esim. sterilointilaki (283/1970)) sekä Istanbulin sopimuksessa.

Kuvien luvaton levittämien seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksena

Esiintyminen seksuaalisesti kuvassa sekä seksuaalisen kuvan ottaminen, esittäminen ja levittäminen voivat kaikki olla seksuaalisia tekoja. Ne kuuluvat kuvassa seksuaalisesti esiintyvän henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden piiriin. Jokaisella on oikeus olla osallistumatta seksuaaliseen tekoon. Seksuaalisen kuvan esittäminen ja levittäminen ilman siinä esiintyvän henkilön lupaa loukkaavat näin ollen hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Voimassa olevan lain nojalla tällaisista teoista voidaan aikuiseen kohdistuvina rangaista lähinnä kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä. Kun seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen ensisijaisena suojelukohtena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus, on perustellumpaa säätää nämä teot erikseen seksuaalirikoksiksi rikoslain 20 luvussa.

Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen ja hallussapito sekä esityksen seuraaminen

Kuvan levittäminen

Rikoslain 17 luvun 18 §:n sanamuodon nojalla kuvan levittämisen rangaistavuus koskee vain tilanteita, joissa kuvia tai kuvatallenteita on useita. Kuitenkin nykyisin viestintäteknologia mahdollistaa myös yksittäisten kuvien levittämisen varsin helposti hyvin laajalle ihmisjoukolle. Yksittäisen kuvan levitystä ei sen vuoksi ole syytä lähtökohtaisesti pitää rangaistavuuden kannalta olennaisesti vähemmän vahingollisena tai moitittavana kuin usean kuvan levitystä. Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa lasta seksuaalisesti esittävän aineiston hallussapidon tai levittämisen kriminalisointivelvoitteiden ulkopuolelle ei ole nimenomaisesti rajattu yksittäistä kuvaa tai tallennetta koskevia tekoja (direktiivi 2011/93, 5 artiklan 4-6 kohta, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirja 3 artikla ja Lanzaroten yleissopimus 20 artikla). Tämän vuoksi olisi tarkoituksenmukaista laajentaa rangaistavuuden ala nimenomaisesti myös yksittäistä kuvaa tai kuvatallennetta koskeviin tekoihin.

Kuvan hallussapito

Rikoslain 17 luvun 19 §:n nojalla sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu pääsyn hankkiminen vapaasti saatavilla olevaan aineistoon esimerkiksi internetissä. Kun pääsyn hankkiminen on tarkoituksellista, ei tällaisen teon moitittavuudessa kuitenkaan ole olennaista eroa sen perusteella, onko pääsyn hankkiminen aineistoon edellyttänyt sopimista tai maksun suorittamista vai onko aineisto ollut vapaasti saatavilla. Säännöksen soveltaminen edellyttää teoilta tahallisuutta, joten tekijän on tullut olla tahallisuusedellytyksen täyttävällä tavalla tietoinen myös aineiston sisällöstä. Rangaistavuus olisi näin ollen perusteltua ulottaa kattamaan myös vapaasti saatavilla olevan aineiston hankkimiseen esimerkiksi internetissä. Muutos edistäisi myös direktiivin 2011/93 velvoitteiden ja säännöksen suojelutavoitteen toteutumista. Rangaistavuuden alan laajenta-

minen tulisi kuitenkin toteuttaa siten, ettei tahattomasti tällaista aineistoa kohtaava joudu aiheuttomasti rikosprosessin kohteeksi. Sen vuoksi vapaasti saatavilla olevan aineiston hankkimisen rangaistavuudelta tulisi edellyttää, että pääsyn hankkiminen aineistoon oli tarkoituksellista. Tämä olisi linjassa direktiivin 2011/93 kanssa (5 artiklan 3 kohta ja johdanto-osan 18 kohta).

Esityksen seuraaminen

Rikoslain 20 luvun 8 c §:ssä säädetään rangaistavaksi sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen. Esityksen seuraaminen voi tapahtua paikan päällä tai viestintäteknologiaa hyväksi käyttäen. Jos henkilö katselee järjestettyä esitystä internetin välityksellä sivustolla, johon kenellä tahansa on vapaa pääsy, soveltuu säännös vain, jos kyseinen esitys näytetään suorana. Sikäli kuin kysymys on tallennetun esityksen levittämisestä ja hallussapidosta, sovellettaviksi tulevat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaa lasta esittävää kuvaa koskevat rangaistusäännökset (HE 282/2010 vp s. 109).

Vahinko tai vaara, joka lapselle aiheutuu tämän seksuaalisesta esityksestä, ei olennaisesti eroa sen perusteella, seuraataanko esitystä suorana vai katsotaanko sitä tallenteelta jälkeinpäin. Tekijän voi ylipäänsä olla mahdotonta tietää, onko hänen internetin kautta katsomansa esitys suora lähetys vai tallenne. Vertailtaessa 17 luvun 19 §:ssä ja 20 luvun 8 c §:ssä tarkoitettuja tekoja, voidaan ne edellä mainituista syistä rinnastaa moitittavuutensa puolesta toisiinsa. Rikosten rangaistusasteikkoja olisi tämän vuoksi syytä yhdenmukaistaa.

Vastaavasti kuin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavien lasta esittävien kuvien osalta myöskään rikoslain 20 luvun 8 c §:ssa tarkoitettun esityksen kohteena olevan henkilön ikää ei voida aina luotettavasti selvittää. Näin on varsinkin silloin, kun henkilö on vieraassa valtiossa ja seuraaminen tapahtuu viestintäteknologian välityksellä. Siten esityksen seuraamista koskevan säännöksen soveltamisalaa on tarkoituksenmukaista laajentaa kattamaan myös tapaukset, joissa henkilön ikää ei voida selvittää, mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi.

Säännösten sijoittaminen ja nimikkeet

Rikoslain 17 luvun 18, 18 a ja 19 §:n tarkoituksena on ensisijaisesti lasten suojelu vahingollisilta seksuaalisilta teoilta (HE 6/1997 vp s. 146, 149). Säännökset täytäntöönpanevat myös Suomea sitovia kansainvälisiä veloitteita lasten suojelemisesta seksuaaliselta hyväksikäytöltä (HE 282/2010 vp, HE 6/1997 vp, s. 49). Säännösten yleisen järjestyksen turvaamista koskevaa tavoitetta voidaan pitää tähän nähden toissijaisena. Sen vuoksi olisi tarkoituksenmukaisempaa sijoittaa säännökset rikoslain 17 luvun sijaan muita seksuaalirikoksia koskevaan 20 lukuun.

Myöskään rikosten nimikkeissä ja tunnusmerkistöissä oleva sanamuoto "sukupuolisiveellisyttä loukkaava" ei riittävästi kuvaa lapsia seksuaalisesti esittävää aineistoa koskevien tekojen luonnetta ja rangaistussäännösten tarkoitusta. "Sukupuolisiveellisyttä loukkaava" ei myöskään ole nykyisin arkikielessä yleisesti käytetty ilmaisu tässä merkityksessä. Sanamuoto olisi syytä korvata tekoja ja säännösten tarkoitusta paremmin kuvaavalla sanamuodolla "lasta seksuaalisesti esittävä".

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Rikoslain 20 luvun 8 b §:n 2 momentissa säädetään rangaistavaksi lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin koskevat teot, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Esityksen valmistelun työryhmävaiheessa on arvioitu, että momentissa tarkoitettavat teot olisi riittävästi rangaistavia muina ankarampina rikoksina, joten sääntelyä olisi perusteltua selkeyttää poistamalla 8 b §:n 2 momentti (OMML 2020:9 s. 79-80). Jatkovalmistelussa on arvioitu, että 2 momentin poistaminen saattaisi kuitenkin jättää rangaistavuudessa ja Lanzaroten sopimusvelvoitteen toteuttamisessa puutteita sellaisissa varsin rajallisissa tapauksissa, joissa seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelu jäisi rankaisematta ihmiskauppa- tai seksuaalirikosena tai sellaiseen osallisuutena (ks. HE 282/2010 vp s. 49-50, 107-109). Tämän vuoksi 2 momentti olisi syytä säilyttää säännöksessä.

Paritus

Rikoslain 20 luvun 9 §:n 1 kohdan nojalla rangaistavuus koskee taloudellisen hyödyn hankkimistarkoituksessa tapahtuvaa huoneen tai muun tilan järjestämistä kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen tekemää, ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavaa tekoa varten. Säännöksen esitöiden mukaan kohdassa tarkoitettavat alle 18-vuotiaiden tekemät sukupuolisiveellisyttä loukkaavat teot olisivat korvausta vastaan tapahtuvaa osallistumista pornografisiin elokuviin tai esityksiin taikka toimimista mallina pornografisia kuvia valmistettaessa. Säännöksen taustalla on tältä osin lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja lapsipornografian torjumista koskevan puitepäätöksen 2004/68/YOS 2 artiklan a alakohta, jonka mukaan on kriminalisoitava muun muassa taloudellisen hyödyn saaminen lapsen osallistumisesta pornografisiin esityksiin sekä lapsen muu hyväksikäyttö näitä tarkoituksia varten (HE 34/2004 vp s. 85). Vastaava velvoite on nykyisin puitepäätöksen korvanneen direktiivin 2011/93 4 artiklassa. Puitepäätös tai direktiivin 4 artiklan sanamuoto eivät kuitenkaan aseta näiden tekojen rangaistavuudelle edellytykseksi sitä, että itse lapsen tekemä teko olisi suoritettava korvausta vastaan. Myöskään teosta aiheutuvan vaaraan ja vahingon kannalta ei ole olennaista eroa sillä, onko teko suoritettu korvausta vastaan vai ei. Sen vuoksi säännöstä olisi syytä muuttaa niin, ettei tunnusmerkistö edellytä 18 vuotta nuorempia koskevien seksuaalisten tekojen osalta sitä, että ne tapahtuvat korvausta vastaan.

Tunnusmerkistö koskee 18 vuotta nuorempien osalta ilmeisellä tavalla sukupuolisiveellisyttä loukkaavia tekoja. Ilmeisyysvaatimusta perusteltiin säännöksen yhdenmukaistamisella rikoslain 17 luvun sukupuolisiveellisyttä koskevia kuvia koskevien säännösten kanssa (HE 34/2004 vp s. 85, LaVM 4/2004 vp s. 6). Sitten 17 luvun säännöksistä ilmeisyysvaatimus on poistettu. Säännöksen suojelukohteen ja sen tarkoituksen kannalta ei ole perusteltua jättää paritussäännökseenkään enää tällaista lisäedellytystä. Ilmeisyysedellytys tulisi tämän vuoksi poistaa myös paritussäännöksestä.

Sanamuodon "sukupuolisiveellisyttä loukkaava" muuttamistarvetta on arvioitu edellä rikoslain 17 luvun säännöksiä koskevan arvioinnin yhteydessä. Vastaavasti myös paritussäännöksessä olisi aiheellista käyttää säännöksen suojelukohdetta paremmin kuvaavaa sanamuotoa "seksuaalinen".

2.5.5 Seksuaalirikosten rangaistukset

Nykyiset rangaistusasteikot

Suomessa käytetään yleisimmin seuraavia rangaistusasteikkoja:

- sakkoa
- sakko–kuusi kuukautta vankeutta
- sakko–yksi vuosi vankeutta
- sakko–kaksi vuotta vankeutta
- neljä kuukautta–neljä vuotta vankeutta
- yksi–kymmenen vuotta vankeutta
- kaksi–kymmenen vuotta vankeutta

Vaikka näillä rikoslain kokonaisuudistuksen kautta vakiintuneilla rangaistusasteikoilla on keskeinen merkitys lainkäyttäjän ohjaamisessa niin, että oikeuskäytäntö muodostuu mahdollisimman yhtenäiseksi, niistä on myös mahdollisuus poiketa. Näin on tehtykin esimerkiksi juuri joidenkin seksuaalirikosten kohdalla erityisesti sen vuoksi, että kyseiset rikokset poikkeavat vahingollisuudeltaan ja vaarallisuudeltaan merkittävästi toisistaan ja koska sopivia vertailukohteita ei ole välttämättä löydettävissä muiden rikosten rangaistusasteikoista. Voidaankin sanoa, että seksuaalirikosten rangaistusasteikot muodostavat tietynlaisen kokonaisuuden, minkä vuoksi merkitystä on erityisesti vertailulla muiden seksuaalirikosten rangaistusasteikkoihin.

Rikoslain 20 luvun keskeisistä seksuaalirikoksista säädetään nykyisin alla listatut rangaistusasteikot. Niissä näkyvät myös lapsiin kohdistuvien tekojen erilaiset rikosnimikkeiden yhdistelmät ja rangaistusasteikot.

Raiskaus 1— 6 v

Raiskaus 3 momentin mukaisena 4 kk — 4 v

Törkeä raiskaus 2 — 10 v

Pakottaminen seksuaaliseen tekoon sakko — 3 v

Seksuaalinen hyväksikäyttö sakko — 4 v

Seksuaalinen ahdistelu sakko — 6 kk

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 4 kk—6 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1—10 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon 4 kk—9 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon 1—13 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1 §:n 3 momentin mukainen raiskaus 4 kk—9 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1 §:n 1-2 momentin mukainen raiskaus 1—9 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1 §:n 3 momentin mukainen raiskaus 1—13 v

Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja 1 §:n 1-2 momentin mukainen raiskaus 1—13 v

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä raiskaus 2—13 v

Törkeä lapsenraiskaus 4—12 v

Arvioinnin lähtökohtia

Rangaistusjärjestelmän tulee kokonaisuudessaan täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esimerkiksi PeVL 9/2016 s. 2, PeVL 26/2014 vp s. 2, PeVL 20/2002 vp s. 6, PeVL 23/1997 vp s. 2). Tämä rikosoikeudellinen suhteellisuusperiaate edellyttää, että rangaistus on oikeudenmukaisessa suhteessa teon vahingollisuuteen ja moitittavuuteen. Periaate edellyttää niin ikään sitä, että eri rikoksia koskevat rangaistusasteikot ovat oikeudenmukaisessa ja johdonmukaisessa suhteessa toisiinsa (LaVM 24/2018 vp s. 22). Mitä tärkeämmästä suojattavasta edusta on kyse ja mitä enemmän teko tai laiminlyönti sitä loukkaa, sitä ankarampi rangaistusuhka on perusteltu. Rikosoikeudella suojattavien oikeushyvien keskinäisen suhteellisuuden arvioimiseksi ei kuitenkaan ole olemassa mitään yleispätevää ohjetta. Perusoikeusjärjestelmäkään ei itsessään sisällä perusoikeuksien keskinäistä arvojärjestystä.

Moitittavuutta koskeva arvio liittyy ennen kaikkea syyllisyysperiaatteeseen. Rangaistusuhat on tarkoitettu teoistaan vastuunalaisille syyntakeisille ihmisille. On arvioitava, kuinka paheksuttavana menettelyä voidaan pitää ja kuinka paljon tekijää voidaan tästä moittia. Rikokseen liitettävää rangaistusasteikkoa ei siten voida perustaa pelkästään vahinkoseurauksen vakavuuteen, vaan myös syyksilukemisen aste on otettava huomioon.

Lakivaliokunta on näiden vakiintuneiden periaatteiden mukaisesti katsonut, että rikosten rangaistusasteikot on määritettävä tekojen haitallisuuden ja paheksuttavuuden eli niiden rangaistusarvon mukaan (esim. LaVM 3/1998 vp). Seksuaalirikosten rangaistusasteikkoja tai rangaistusten oikeasuhtaisuutta ei siten voida tarkastella erillisenä muiden rikosten rangaistuksista. Rikosten rangaistusasteikkojen täytyy olla niin yleisemmin rikoslain sisällä kuin seksuaalirikoksia koskevan 20 luvun sisällä sellaisia, että eri tekojen asteikot ovat keskenään asianmukaisessa suhteessa (esim. LaVM 24/2018 vp s. 22).

Edellä todetuista suhteellisuusperiaatteen asettamista edellytyksistä rangaistusten ankaruuden määrittelemisessä seuraa myös, että rikosten rangaistusasteikkoja ei voida perustella esimerkiksi käytettävissä olevilla pakkokeinoilla.

Seksuaalirikoksista tuomittavat rangaistukset nousevat usein keskustelun ja kannanottojen kohteeksi. Monesti tämä liittyy johonkin uutisoituun rikostuomioon, jonka rangaistuksen ei katsota ankaruudeltaan vastaavan niin sanottua yleistä oikeustajua. Yksittäiset tuomiot eivät kuitenkaan sinällään kerro rangaistuskäytännön suurista linjoista. Lisäksi julkisuudessa käsitellyjä seksuaalirikoksia koskevassa uutisoinnissa ei voida kertoa yksityiskohtaisesti niistä olosuhteista, joissa rikos on tehty ja joilla on vaikutusta siihen, mistä rikoksesta tekijä tuomitaan ja minkälaiseen rangaistukseen hänet tuomitaan. Tämä johtuu usein oikeudenkäyntiasiakirjojen ja tuomion salassapitoa koskevista määräyksistä, jotka on annettu uhrien suojelemiseksi. Syyksi luetun rikoksen nimike ei kerro teon yksityiskohdista. Samankin rikosnimikkeen sisällä rikokset saattavat vaihdella merkittävästi tekotavoiltaan ja rangaistavuudeltaan. Tuomioistuimet ovat rangaistusta määrätessään sidottuja rikoslain 6 luvun säännöksiin, joiden mukaan rangaistukseen vaikuttavat moninaiset tekoon, tekijään ja uhriin liittyvät tapauskohtaiset olosuhteet. Määrätyt rangaistukset perustuvat riippumattomien tuomioistuinten lain säännösten puitteissa suorittamaan harkintaan.

Rangaistusten oikeasuhtaisuutta niin sanotun yleisen oikeustajun kannalta arvioitiin seikkaeräisesti vuonna 2018 valmistuneessa oikeusministeriön arviomuistiossa ("Arviomuistio rangaistusten oikeasuhtaisuudesta", OMM 7/2018). Arviomuistiossa hyödynnettiin Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO) vuosina 2015–2017 oikeusministeriön pyynnöstä toteuttamaa tutkimusta, jossa selvitettiin laajasti kansalaisten käsityksiä rangaistustasosta. Johtopäätöksenä raiskauksen ja törkeän raiskauksen rangaistusten osalta arviomuistiossa esitettiin, että "[o]ttaen huomioon rangaistuskäytännön ankaruus ja varsin tuore lainsäädännön muutostarpeiden arviointi myös törkeän raiskauksen osalta ei rangaistusasteikon muuttamiseen tai muuhun ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtavaan säännösten muuttamiseen ole aihetta eikä perusteita." Yleisesti seksuaalirikosten rangaistusten osalta muistiossa ehdotettiin tutkimustulosten perusteella, että ensisijaisena toimenpiteenä selvittäisiin vuosien 2011 ja 2014 lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin. Toissijaisesti muistiossa ehdotettiin, että lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettaisiin 4

vuodesta 6 vuoteen vankeutta ja että säädettäisiin erillinen rangaistussäännös (törkeä lapsen raiskaus, rangaistusasteikko 4–12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa nykyisin sovelletaan samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Viimeksi mainittu ehdotus johti vastaavan sisältöisiin 12 päivänä huhtikuuta 2019 voimaan tulleisiin lainmuutoksiin (laki 486/2019, HE 212/2018 vp).

Suomen kannalta tärkeiden vertailumaiden rangaistustaso seksuaalirikoksissa voi antaa hyödyllisiä vertailukohtia rangaistuksen oikeasuhtaisuutta arvioitaessa. Maiden oikeusjärjestelmät ovat kuitenkin erillisiä kokonaisuuksia ja niissä rangaistusten oikeasuhtaisuuteen ja todelliseen ankaruuteen vaikuttavat monet tekijät. Keskeinen merkitys on sillä, kuinka ankaria rangaistuksia kyseisessä järjestelmässä on yleensä säädetty, millaisia tekoja tietyt tunnusmerkistöt, esimerkiksi raiskaus, sisältävät, millaisia säännöksiä järjestelmässä on rangaistuksen määräämisestä, miten yleiset rikosvastuuta koskevat edellytykset, esimerkiksi tahallisuus ja tuottamus, on määritelty, voidaanko rangaistusasteikosta joissain tapauksissa poiketa, minkälaisia rangaistuksia sen puitteissa käytännössä määrätään ja miten rangaistukset pannaan käytännössä täytäntöön. Näin ollen pelkästään joidenkin vertailumaiden joissakin tapauksissa Suomea ankarammista rangaistusasteikoista ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, mikä rangaistusasteikon pitäisi olla Suomessa.

Rangaistusten asemaa rikosten torjunnassa ei ole myöskään syytä ylikorostaa. Rangaistusten ankaruustaso ei korreloi suoraan rikollisuuden määrän kanssa. Seksuaalirikokset eivät välttämättä ole luonteeltaan sellaisia rikoksia, joiden tekijät tekoon ryhtymistä edeltävässä vaiheessa kiinnittäisivät huomiota rikoksesta seuraavaan rangaistukseen tai sen ankaruuteen. Tutkimukset osoittavat myös, että seksuaalirikosten uusimisriski on muihin rikoksiin nähden pieni. Esimerkiksi vuonna 2010 lapseen kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomituista vain 1 % uusi seitsemän vuoden aikana rikoksensa, kun muissa rikoksissa uusijoita oli vastaavasti 34 % (Laajasalo ym., 2020). Tietoon tulleen uusintarikollisuuden yleisyys ei näin ollen puolla rangaistusasteikkojen korottamista.

Rangaistusasteikkojen muutoksilla lainsäätäjä voi kuitenkin ohjata rangaistuskäytäntöä tiettyyn suuntaan, jos käytäntö havaitaan vinoutuneeksi tai jos käsitys teon rangaistusarvosta ja siihen liittyen moitittavuudesta on yhteiskunnassa muuttunut. Seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö onkin jo viime vuosina toteutettujen lainsäädäntömuutosten myötä olennaisesti ankaroitunut. Rangaistusasteikkomuutoksia on syytä tehdä maltillisesti ja harvoin, yleensä laajempien uudistusten yhteydessä tehtävässä tiettyjen rikosten kokonaisarvioinnissa. Muutosten maltillisuus on perusteltua myös seuraamusjärjestelmän tärkeänä pidettävän ennustettavuuden kannalta. Rangaistuskäytäntöä ohjaavaa vaikutusta on myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuilla.

Tämän esityksen rangaistuksia koskevat tavoitteet on asetettu eduskunnan lausumat (EV 305/2018 vp) huomioon ottaen siitä lähtökohdasta, että joidenkin seksuaalirikosten rangaistuksia pidetään viime vuosina tehdyistä rangaistustason nostoista huolimatta liian lievinä. Esityksen valmistelussa on näin ollen arvioitu seksuaalirikosten tunnusmerkistöjen muuttamistarpeiden lisäksi rikosten rangaistusarvoa. Jäljempänä todetuin perustein sekä aikuisiin että lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia tulisi jossain määrin ankaroida.

Rangaistusasteikkoja määriteltäessä tulee huolehtia myös siitä, että ne ovat yhtäältä riittävän laajoja ja toisaalta vastaavat vakavimpien tekojen moitittavuutta. Jotta rangaistusasteikkojen ankarointaminen vaikuttaisi yleisesti rikoksia ennalta ehkäisevästi, tulee ankarointamista tukea rangaistustasoa koskevalla viestinnällä.

Uudistettavan rikoslain 20 luvun rikosten rangaistusasteikot

Aikuisiin kohdistuvat rikokset

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden arvo ja merkitys on lisääntynyt ja niihin voidaan sanoa suhtauduttavan tällä hetkellä vielä suuremmin odotuksin kuin silloin, kun seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun uudistus toteutettiin 1990-luvun lopulla. Useat 2000-luvulla tehdyt seksuaalirikosten osittaisuudistukset ilmentävät tätä kehitystä. Ehdotetuissa uusissa seksuaalirikossäännöksissä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa vahvistettaisiin edelleen määrittelemällä rangaistavuuden keskeiseksi perusteeksi teon kohteen pakottamisen tai avuttoman tilan sijaan tämän vapaaehtoisen osallistumisen puute. Tämän muutoksen tulisi heijastua myös rikoslaisissa seksuaalirikosten keskinäiseen rangaistusarvoon perustuvassa luokittelussa.

On siten perusteltua, että esimerkiksi ehdotetussa raiskaussäännöksessä tarkoitetut vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvat sukupuoliyhteydet tulisi jatkossa luokitella rangaistusarvoltaan lähtökohtaisesti yhtä vakaviksi kuin nykyisessä raiskaussäännöksessä tarkoitetut perustekomuodot eli väkivallalla, sillä uhkaamisella tai avutonta tilaa hyväksikäyttäen toteutetut raiskaukset. Nykyisin vähemmän vakaviksi määriteltyjä raiskauksia, joihin kuuluvat muun muassa sukupuoliyhteyteen pakottaminen muulla kuin väkivallan käytöllä uhkaamisella, ei myöskään olisi enää johdonmukaista luokitella lievemmällä rangaistusasteikolla rangaistaviksi kuin muunlaista vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvaa raiskausta. Vastaavasti muiden vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvien seksuaalirikosten rangaistusasteikot olisi määriteltävä näistä lähtökohdista. Yksittäistapauksissa seksuaalirikokset olisi edelleen tuomittava rikoksen vakavuuden perusteella tekijän syyllisyys ja muut tapauskohtaiset seikat huomioon ottaen rikoslain 6 luvun säännöksiä noudattaen.

Tavoite vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa koskee sukupuoliyhteyden ohella myös muilla seksuaalisilla teoilla tehtävien loukkausten rikosoikeudellista arvostelua. Nykyinen pakottaminen seksuaaliseen teokoon ja sen asemasta jatkossa sovellettavaksi ehdotettu seksuaalista kajoamista koskeva säännös kattavat tekoja, jotka voivat vahingollisuudeltaan ja moitittavuudeltaan olla vakavammassa tapauksissa lähellä sukupuoliyhteyden sisältäviä seksuaalirikoksia. Seksuaalinen kajoaminen koskisi lievimmilläänkin vain seksuaalista itsemääräämisoikeutta *olennaisesti* loukkaavia seksuaalisia tekoja. Kun tätä lievemmät teot rangaistaisiin seksuaalisena ahdisteluna, jonka rangaistusasteikko olisi sakosta kuuteen kuukautta vankeutta, on johdonmukaista säätää seksuaalisesta kajoamisesta vähimmäisrangaistukseksi sakon sijaan vankeutta ja määritellä enimmäisrangaistus nykyisen seksuaaliseen teokoon pakottamisen enimmäisrangaistukseen (3 vuotta vankeutta) nähden raiskauksen enimmäisrangaistusta (6 vuotta vankeutta) lähemmäksi. Lisäksi rangaistusasteikoissa tulisi näkyä se, että vastavasti kuin raiskaus, seksuaalinen kajoaminen voidaan toteuttaa hyvin vakavilla tavoilla. Tämän vuoksi myös kajoamisesta tulisi säätää törkeä tekomuoto.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamisalasta jäisivät pois rikoksen vakavimmat tekemuodot, jotka olisivat jatkossa rangaistavia raiskauksena. Seksuaalinen hyväksikäyttö kattaisi kuitenkin jatkossa myös sukupuoliyhteyden sisältäviä tekoja ja sellaisia muita seksuaalisia tekoja, jotka loukkaavat toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Näin ollen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistusta (4 vuotta vankeutta) ei ole syytä madaltaa nykyisestä. Kun seksuaalisena ahdisteluna rangaistavat vähäisemmät seksuaaliset loukkaukset jäisivät säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle, olisi myös rikoslain 20 luvun muihin säännöksiin nähden johdonmukaista, ettei seksuaalinen hyväksikäyttökään ole sovitettavissa pelkällä sakolla. Sen vuoksi seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistukseksi olisi syytä säätää nykyisen sakon sijaan vankeutta.

Ehdotettu uusi seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskeva säännös kattaisi tekoja, jotka ovat nykyisin rangaistavia kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä. Usein kysymykseen tulisi tuomitseminen näiden rikoksen törkeästä tekemuodosta. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen loukkaa yksityiselämän intiimeintä osaa. Tunnusmerkistöön kuuluisivat vain sellaiset teot, jotka loukkaavat toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Näin ollen sen rangaistusasteikko on perusteltua määritellä vastaavaksi kuin törkeässä kunnianloukkauksessa ja törkeässä yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisessä eli sakosta kahteen vuoteen vankeutta.

Lapsiin kohdistuvat rikokset

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta kontrollijärjestelmä on merkittävästi tehostunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Rikosprosessiin päätyvien asioiden määrä

on moninkertaistunut. Esimerkiksi poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien hyväksikäytörikosten määrä on noin kuusinkertaistunut vuosina 1980–2019. Tästä ei voida tehdä sitä johtopäätöstä, että rikosten tosiasiallinen kokonaismäärä olisi lisääntynyt. Tietoisuus lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten luonteesta (rikosten vahingolliset vaikutukset sekä piiloon jäämisen ja myöhäisen ilmitulon riski) on lisääntynyt, mikä on ilmennyt paitsi ilmoittamisalttiuden lisääntymisenä (mukaan lukien tietyille viranomaisille asetettu ilmoitusvelvollisuus) myös näiden rikosten selvittämistapojen tehostumisena. Rikollisuustilanteeseen perustuen ei ole aihetta ankaroitaa rangaistuskäytäntöä yleisesti kaiken tyyppisten lapsiin kohdistuvien rikosten osalta. Sitä vastoin myös uhritutkimusten tuloksissa korostuu tekojen erilaisuus, jonka tulisi heijastua lapsiin kohdistuvien rikosten moitittavuuteen perustuvassa luokittelussa rikoslaissa.

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta lähtökohtaisesti vakavimpia ovat sukupuoliyhteyden sisältävät teot, koska sukupuoliyhteyden katsotaan yleisesti olevan omiaan vahingoittamaan lasta enemmän kuin muut tekotavat (HE 282/2010 vp s. 14, LaVM 43/2010 vp s. 8, HE 212/2018 vp s. 23, LaVM 24/2018 vp). On pidettävä erityisesti huolta siitä, että sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista tuomitaan niiden vakavuutta vastaava rangaistus, mihin liittyy tarve varmistaa se, että rangaistusasteikot ovat riittävän laajoja. Tarve muutenkin huolehtia rangaistusasteikkojen riittävästä laajuudesta liittyy siihen, että lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia voidaan tehdä useilla ja vakavuudeltaan toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Edellä todetuista syistä on perusteltua kiristää edelleen joidenkin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistuksia, erityisesti sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen ja törkeimpien muiden seksuaalisten tekojen vähimmäisrangaistuksia. Lisäksi joitakin lapsiin kohdistuvia tekoja tulisi määritellä ankarampien säännösten nojalla rangaistaviksi (EV 305/2018 vp).

On syytä ottaa huomioon, että vähimmäisrangaistuksen korottamisella on enimmäisrangaistuksen korottamista enemmän vaikutusta rangaistuskäytännön ankaroitumiseen, koska vähimmäisrangaistus vaikuttaa käytännössä enemmän tietystä teosta oikeuskäytännössä määrittäneeseen normaalirangaistukseen. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että myös sukupuoliyhteyden sisältävien tekojen kirjo on laaja, ja tätä laajuutta lisäisi edelleen se, että sukupuoliyhteyden määritelmä laajenisi esityksessä ehdotetulla tavalla. Tämän vuoksi myös sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista on syytä voida jatkossakin joissain tapauksissa määrätä vähimmäisrangaistus, joka ei edellytä ehdotonta vankeutta. Tällaiset tapaukset on kuitenkin perusteltua määritellä suppeasti.

Rangaistus sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta on sakkoa tai vankeutta enintään vuosi. Edellä todetuista syistä ehdotetun 20 luvun 21 §:ssä säädettävästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta olisi perusteltua rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta kaksi vuotta, joka olisi vastaava rangaistus kuin ehdotetusta 22 §:ssa säädettävästä lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisesta.

3 Tavoitteet

Rikoslain 20 lukuun sijoittuvien seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamisen tavoitteena on vahvistaa ihmisten seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden rikosoikeudellista suojaa. Seksuaalirikoksia koskeva sääntely ja rikoksista säädettävät rangaistukset pyritään saattamaan nykykäsitteitä paremmin vastaaviksi. Rangaistussäännökset olisivat nykyistä kattavammat.

Keskeinen tavoite olisi muuttaa seksuaalirikossäännökset suostumuksen puutteeseen perustuviksi. Seksuaalirikosten tunnusmerkistöt eivät siten jatkossa perustuisi ensisijaisesti siihen, onko teon kohde pakotettu tai ollut avuttomassa tilassa, vaan keskeistä olisi se, onko seksuaalisen teon kohde osallistunut tekoon vapaaehtoisesti. Tällä muutoksella korjattaisiin nykyisessä sääntelyssä havaittuja ongelmia ja puutteita. Lapsiin ja aikuisiin kohdistuneet teot arvioitaisiin rikoslainsäädännössä erikseen eri lähtökohdista, joissa otetaan huomioon tekojen erityispiirteet ja niiden eriasteinen moitittavuus. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten nimikkeet, tunnusmerkistöt ja rangaistusasteikot vastaisivat nykyistä paremmin tekojen rikosten luonnetta ja niiden moitittavuutta. Kuviin liittyvät seksuaalirikokset keskitettäisiin rikoslain 20 lukuun. Seksuaalirikoksia koskevat säännökset myös muodostaisivat nykyistä selkeämmän ja johdonmukaisemman kokonaisuuden.

Ehdotetuilla lainmuutoksilla pyritään myös vaikuttamaan asenteisiin ja sen myötä vaikuttavan mahdollisten rikosentekijöiden käyttäytymiseen niissä rajoissa, joissa siihen rikoslain keinoin ylipäätään on mahdollista vaikuttaa. Perimmäisenä tavoitteena on seksuaalirikosten määrän vähentäminen. Ehdotetuilla muutoksilla ja niiden taustalla olevalla seksuaalisen itsemääräämisoikeuden korostamisella pyritään edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa ja erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien toteutumista.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Seksuaalirikoksia koskevat uudet säännökset

Uusi rikoslain 20 luku

Rikoslain seksuaalirikoksia koskeva 20 luku uudistettaisiin. Aikuisiin kohdistuvia rikoksia koskevissa rangaistussäännöksissä turvattaisiin seksuaalinen itsemääräämisoikeus nykyistä paremmin muuttamalla ne suostumusperusteisiksi. Tämä toteutettaisiin määrittelemällä keskeisten seksuaalirikosten olennaiseksi tunnusmerkiksi teon kohteena olevan henkilön vapaaehtoisen osallistumisen puuttuminen. Uudet rikostunnusmerkistöt merkitsisivät seksuaalirikoksina rangaistavien tekojen alan laajenemista jonkin verran. Kuttatoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvista rikoksista säädettäisiin erilliset säännökset, joissa lähtökohdana olisi lapsen koskemattomuus. Lapsiin kohdistuvat rikokset luokiteltaisiin pääsääntöisesti nykyistä vakavammiksi. Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevat rikokset siirrettäisiin laajennettuina 17 luvusta 20 lukuun. Seksuaalirikosten rangaistukset ankaroituisivat.

Seksuaalirikokset vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuviksi

Raiskaussäännös muutettaisiin suostumusperusteiseksi määrittelemällä raiskaukseksi sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen voidaan pitää vapaaehtoisena, kun hän on osallistunut siihen omasta valinnastaan, joka hänellä on ollut riittävä kyky ja vapaus tehdä (valinnanmahdollisuus). Raiskaussäännöksessä määriteltäisiin erikseen tilanteet, joissa henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei ole pidettävä vapaaehtoisena. Säännös laajentaisi raiskauksena rangaistavien tekojen alaa ja kattaisi myös kaikki raiskauksena nykyisin rangaistavat teot.

Yleiseksi edellytykseksi vapaaehtoiselle osallistumiselle sukupuoliyhteyteen määriteltäisiin säännöksessä asiallisesti se, että henkilö on jollain tavalla sanallisesti tai muuten ilmaissut vapaaehtoisuutensa. Näin ollen raiskauksen tunnusmerkistö täyttyisi jo sillä perusteella, että sukupuoliyhteyden toinen osapuoli ei ollut sanallisesti, käytöksellään tai muulla tavalla ilmaissut osallistuvansa siihen vapaaehtoisesti. Vapaaehtoisuuden ilmaisua koskeva edellytys myös täsmentäisi tunnusmerkistöä.

Vapaaehtoisen osallistumisen ilmaisemiselle ei asetettaisi muodollisia edellytyksiä. Ihmisten erilaisia tapoja ilmaista vapaaehtoisuutensa sanallisesti tai muulla tavalla ei olisi sääntelyllä tarkoituksenmukaista rajoittaa. Erilaisten ilmaisujen merkitykset voivat olla vahvasti tilannesidonnaisia. Tarkoitus ei siten ole, että sukupuoliyhteys olisi rangaistava raiskauksena, kun sen toinen osapuoli ei ollut ilmaissut osallistumisensa vapaaehtoisuutta jollain määrättyllä tavalla, jos hän kuitenkin osallistuu vapaaehtoisesti ja tämä on toisen osapuolen tiedossa. On kuitenkin aiheellista esittää säännöksen perusteluissa joitakin yleisiä lähtökohtia siitä, mitä tietynlainen käytös tai toiminta voi merkitä vapaaehtoisuuden ilmaisemisen kannalta, ja pyrkiä näin oikaisemaan joitain perusteettomia yleistyksiä.

Ruotsin raiskaussäännöstä koskevassa hallituksen esityksessä luovuttiin seksuaalirikoskomitean mietinnössä tehdystä ehdotuksesta edellyttää vapaaehtoisuuden ilmaisemista. Tällaisen edellytyksen katsottiin säätävän rangaistavaksi myös seksuaalinen toiminta sellaisen henkilön kanssa, joka osallistuu siihen vapaaehtoisesti mutta vapaaehtoisuuttaan ilmaisematta, esimerkiksi passiivisesti. Lisäksi edellytyksen katsottiin voivan johtaa siihen, että henkilön ilmaistessa tahtonsa vastaisesti vapaaehtoisuutensa sukupuoliyhteyteen tekoa ei joissain tapauksissa voitaisi katsoa raiskaukseksi, vaikka tekijä tietää vastentahtoisuudesta. Edelleen ongelmana nähtiin se, että ennen jokaista sukupuoliyhteyttä täytyisi tehdä uusi vapaaehtoisuuden ilmaisu, jotta osallistumista voitaisiin pitää vapaaehtoisena. Vaikka vapaaehtoisuuden ilmaisemista koskevaa edellytystä ei jätetty Ruotsin raiskaussäännökseen, ei se, mitä asianomistaja on ilmaissut, ole kuitenkaan vailla merkitystä osallistumisen vapaaehtoisuuden arvioinnissa. Ruotsin raiskaussäännöksen sanamuodon mukaan huomioon tulee ottaa erityisesti se, onko vapaaehtoisuus ilmennyt sanojen tai toiminnan kautta taikka muulla tavalla (Regeringens proposition 2017/18:177, s. 31-33).

Tässä esityksessä ehdotetussa raiskaussäännöksessä tarkoitettu vapaaehtoisuuden ilmaiseminen määritellään laajasti eikä ilmaisemisen edellyttämisen nähdä sen vuoksi johtavan edellä kuvatun kaltaisiin ongelmiin. Ehdotetun raiskaussäännöksen sanamuodon mukaan vapaaehtoisuuden voisi ilmaista sanallisesti, käytöksellä tai muulla tavalla eli käytännössä millä tahansa tavalla, jolla ihminen voi osoittaa toiselle osallistumistahtonsa. Säännös ei myöskään välttämättä edellyttäisi tietynlaista harkittua tai määrätietoista vapaaehtoisuuden ilmaisemista vaan riittäväksi ilmaisemiseksi katsottaisiin se, että henkilön tahto osallistua sukupuoliyhteyteen on välittynyt hänen toimintansa johdosta toiselle osapuolelle ennen sukupuoliyhteyden aloittamista. Ilmaisemista koskeva edellytys ei liioin tarkoittaisi, että ilmaiseminen olisi kaikissa tapauksissa tehtävä välittömästi tai nimenomaisesti joka kerta ennen sukupuoliyhteyttä.

Raiskaussäännöksessä mainittaisiin myös muut tilanteet, joissa toisen osallistumista ei olisi pidettävä vapaaehtoisena. Ne koskisivat pakottamista henkilöön kohdistuvalla väkivallalla tai uhkauksella sekä tilanteita, joissa toinen ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan.

Tekoa pidettäisiin näissä tapauksessa siis raiskauksena siitä riippumatta, onko henkilö näennäisesti ilmaissut vapaaehtoisuutensa vai ei.

Raiskaussäännös kattaisi näin asiallisesti vastaavat teot kuin nykyisen raiskaussäännöksen avutonta tilaa koskeva tunnusmerkistö, jota kuitenkin laajennettaisiin selkiytettäisiin. Säännöksessä ei enää mainittaisi puolustuskyvyttömyyttä. Tämä ei olisi tarpeen eikä johdonmukaistakaan, kun raiskauksen tunnusmerkistö ei jatkossa enää edellyttäisi sitä, että toinen puolustautuu vaan pelkkä vapaaehtoisuuden puuttuminen riittäisi. Olennaista olisi näin ollen määritellä tilanteet, joissa henkilö ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tältä osin säännöksessä ei enää käytettäisi termiä ”kyvyttömyys” vaan vastaava asia esitettäisiin yleisemmällä sanamuodolla ”hän ei voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan”. Tämä sanamuoto kattaisi kaikki säännöksessä viitatu tilanteet, joissa henkilöllä ei ole kykyä, tilaisuutta tai muusta syystä kohtuullista mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tällaisia tilanteita ei olisi edelleenkään syytä määritellä raiskaussäännöksessä tyhjentävästi. Tunnusmerkistöä rajoitaisi ja täsmentäisi kuitenkin aina rinnastettavuusedellytys sekä henkilön tahdonmuodostamisen tai –ilmaisemisen puuttumista koskeva edellytys.

Pelkotilan osalta säännöskohtaisissa perusteluissa otettaisiin huomioon nykyistä laajemmin sellaisia käytännössä esiintyviä tilanteita, joissa teon kohde ei voi pelkonsa vuoksi muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Säännöstä myös muutettaisiin mainitsemalla erikseen voimakas päihtymistila ja heikentynyt tajunnantila, joka ei välttämättä tee henkilöä tiedottomaksi, mutta voi poissulkea tämän mahdollisuuden muodostaa tai ilmaista tahtoaan.

Säännöksessä kriminalisointiin myös nimenomaisesti erityisen valta-aseman vakava väärinkäyttäminen raiskauksen tekemuotona. Tämä selventäisi sen, että kun valtasuhteen heikommalla osapuolella ei ole enää valinnanmahdollisuutta, tämän osallistumista sukupuoliyhteyteen ei pidettäisi vapaaehtoisena. Koska valta-aseman väärinkäyttöä toista kohtaan voi olla hyvin eri asteista, tunnusmerkistöä olisi tältäkin osin syytä täsmentää edellytyksellä, ettei asianomistaja ole voinut väärinkäytön vuoksi muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tätä vähäisempiä valta-aseman hyväksikäyttöjä ei olisi perusteltua arvioida raiskauksina. Sen sijaan niitä tulisi voida arvioida edelleen seksuaalisena hyväksikäyttönä siten kuin jäljempänä esitetään. Rangaistavuus tulisi myös rajoittaa edelleen koskemaan vain erityisiä valta-asemia. Soveltamisala koskisi näin sellaisesta tunnistettavissa olevia valta-asemia, joiden perusteena olevaa seikkaa voi väärinkäyttää. Merkitykseltään vähäisempiä henkistä yliotetta tai toisen asioita koskevaa päätös- tai vaikutusvaltaa väärinkäyttämällä toteutettuja seksuaalisia tekoja ei tulisi jo säännöksen täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vuoksi määritellä rangaistavaksi ilman muita edellytyksiä. Sääntelyssä olisi syytä käyttää termejä valta-asema ja valtasuhde, joita pidetään laajempina käsitteinä kuin nykyisessä sääntelyssä käytettyä kasettä riippuvuussuhde. Tarkoitus on siis kattaa myös erityiset riippuvuussuhteet.

Raiskaussäännös kattaisi myös äkillisesti aloitetut sukupuoliyhteydet. Tunnusmerkistö ulotuisi nykyistä selkeämmin ja laajemmin tilanteisiin, joissa sukupuoliyhteys aloitetaan ennakkoimattomasti ja nopeasti siten, ettei toisella osapuolella ole ollut käytännössä mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan siihen osallistumisesta. Rangaistavuutta ei sen sijaan ulotettaisi tekoihin, joissa osapuolilla, esimerkiksi parisuhteessa, on aiemman viestintänsä perusteella tiedossa toistensa vapaaehtoisuus osallistua äkillisestikin aloitettuihin sukupuoliyhteyksiin.

Raiskaukseen osallistuneen tai muuten myötävaikuttaneen henkilön tekoon soveltuisivat yleiset rikoslain 5 luvun säännökset. Vaikka ehdotettava raiskaussäännös edellyttäisi sanamuotonsa mukaan sukupuoliyhteydessä olemista, voitaisiin rikoslain 5 luvun 3 tai 4 §:n mukaan raiskauksesta tuomita tekijänä edelleen myös tilanteissa, joissa tekijä ei itse ole ollut sukupuoliyhteydessä asianomistajan kanssa (HE 44/2002 vp s. 152-154, KKO 1964 II 44, KKO 2001:62).

Raiskaussäännöstä vastaavalla tavalla muutettaisiin muitakin seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuviksi. Pakottaminen seksuaaliseen tekoon korvattaisiin säännöksellä *seksuaalisesta kajoamisesta*. Säännös vastaisi muuten pitkälti ehdotettua raiskaussäännöstä, mutta koskisi muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä. Nimike on syytä muuttaa, koska rikoksen keskeinen tunnusmerkistökäsite ei enää olisi pakottaminen vaan vapaaehtoisuuden puuttuminen. Sana kajoa merkitsee koskemisen ja käsiksi käymisen lisäksi myös muunlaista ryhtymistä tekemään jollekin jotain luvatta (Kielitoimiston sanakirja). Seksuaalinen kajoaminen viittaa ehdotetussa säännöksessä paitsi seksuaalisiin tekoihin, joilla toiseen fyysisesti kosketaan, myös muihin seksuaalisiin tekoihin, joilla toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukataan. Rikosnimikkeen seksuaalinen kajoaminen voidaan myös katsoa osoittavan teon moitittavuutta vahvemmin kuin esimerkiksi nimikkeen seksuaalinen loukkaus. Ehdotettu nimike kuvaisi näin ollen rikoksen tunnusmerkistöä asianmukaisesti.

Raiskauksesta säädettäisiin edelleen myös törkeä tekomuoto. Ankaroitamisperusteet vastaisivat sisällöltään pääosin nykyisiä. Perusteisiin lisättäisiin vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen. Tarkoitus on näin laajentaa törkeän raiskauksen soveltamisalaa sellaisiin voimakkaampaa väkivaltaa käsittäviin raiskauksiin, joissa väkivallan aste ei aivan vastaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua, ja jotka eivät täytä muitakaan säännöksessä olevia ankaroitamisperusteita. Käytännössä laajentaminen todennäköisesti ankaroitaisi väkivaltaisten raiskausten rangaistuksia. Vakavaa väkivaltaa sisältävän raiskauksen arvostelua on perusteltua ankaroitaa, koska perusmuotoisen raiskaussäännöksen lähtökohtana olisi, että raiskaus täyttyy jo ilman väkivallan käyttämistä.

Törkeää raiskausta koskevaa säännöstä ei myöskään enää sovellettaisi rikoksen kohteen ollessa alle 16-vuotias, jolloin sovellettaisiin lapsenraiskausta tai törkeää lapsenraiskausta koskevia säännöksiä.

Seksuaalisesta kajoamisesta säädettäisiin törkeä tekomuoto. Nykyisin pakottamisesta seksuaaliseen tekoon ei ole säädetty törkeää tekomuotoa. Törkeä tekomuoto olisi perusteltu, koska törkeää raiskausta vastaavissa tilanteissa myös 23 §:n 2 momentissa tarkoitettu muu seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voi olla olennaisesti perusmuotoista seksuaalista kajoamista vakavampi rikos. Ankaroitamisperusteet olisivat muuten olennaisesti vastaavat kuin törkeää raiskausta koskevassa säännöksessä.

Seksuaalisessa hyväksikäytössä olisi jatkossa kysymys toisen saamisesta asemaa hyväksikäyttäen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, kun toinen on erityisessä heikommassa tai haavoittuvassa asemassa. Säännös koskisi vain sellaisia erityistilanteissa tehtyjä seksuaalisia tekoja, jotka eivät täytä raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöä, ja joissa heikomman osapuolen valinnanmahdollisuus on vähemmässä määrin rajoittunut. Rangaistavuuden perusteena on teon kohteen heikomman harkintakyvyn tai muu heikomman aseman hyväksikäyttö ja sen muodostama vahinko tai vaara hänen seksuaaliselle itsemääräämisoikeudelle. Tällaiset teot poikkeavat kuitenkin luonteeltaan ja moitittavuudeltaan teoista, jotka tehdään toisen vapaaehtoisuuden puuttuessa. Sen vuoksi tekoja ei ole perusteltua rikoslaissa rinnastaa vakavuudeltaan tai nimikkeiltään toisiinsa ja niiden tulisi jatkossakin olla rangaistavia eri säännösten nojalla. Myös raiskaus-nimikkeen vahva symboliarvo, joka kertoo teon erityisestä paheksuttavuudesta, puoltaa raiskaussäännöksen varaamista edelleen koskemaan kaikkein vakavimpia seksuaalirikoksia.

Moni nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavista teokotyypeistä täyttäisi kuitenkin jatkossa ehdotetun raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön, kun mainitut säännökset muutettaisiin vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuviksi. Esimerkiksi vanhemman aikuisen valta-asema vielä verrattain kypsyttömään 16-17-vuotiaaseen nuoreen, työnantajan määräysvalta alaiseensa tai hoitajan valta heikkoudentilassa olevaan potilaaseensa voisivat useissa tapauksissa merkitä sitä, ettei heikommassa aseman olevan osallistumista sukupuoliyhteyteen ole näissä tapauksissa pidettävä vapaaehtoisena. Tällöin kyseiset teot olisivat jatkossa ankarammin rangaistavia raiskaus- tai kajoamisrikoksena. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöstä myös poistettaisiin joitain jatkossa tarpeettomina pidettäviä rangaistavuuden edellytyksiä, esimerkiksi taivuttamista koskeva edellytys. Näin säännöksen soveltaminen olisi jatkossa yksinkertaisempaa.

Seksuaalinen hyväksikäyttö olisi mahdollista säätää vaihtoehtoisesti raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen lieväksi tekomuodoksi yleisemmillä sanamuodoilla, joissa viitataan tiettyihin teon vakavuutta vähentäviin seikkoihin. Esimerkiksi Ruotsin rikoslaissa on tämän tyyppinen säännös ”vähemmän törkeästä” raiskauksesta (ks. jäljempänä osio 5.2). Näitä

seikkoja olisi tällöin olennaisesti selvennettävä säännöksen perusteluissa. Koska säännöksen soveltamisalan olisi syytä olla rajattu vain tietynlaisiin erityistilanteisiin ja sen suhde erityisesti ehdotettuun 1 ja 3 §:ään, seksuaaliseen ahdisteluun ja rankaisemattomiin tekoihin tulisi olla mahdollisimman selvä, on säännös tarkoituksenmukaisempaa muotoilla yksityiskohtaisemmin. Esityksessä ehdotetaan tämän vuoksi nykyistä seksuaalista hyväksikäyttöä muistuttavaa säännöstä, jossa soveltamisalaan kuuluvat erityistilanteet olisi määritelty täsmällisemmin säännöksen sanamuodossa.

Nimikettä *seksuaalinen hyväksikäyttö* on joissain kannanotoissa pidetty epäsovivana, koska sen on katsottu voivan luoda vääränlaisia, esimerkiksi liian myönteisiä mielikuvia rikoksen luonteesta. Sanan hyväksikäyttö vakiintunut yleiskielinen ja oikeudellinen merkitys sisältää kuitenkin selvän moraalisen moitteen tekoa kohtaan (Kielitoimiston sanakirja). Nimikettä voidaan tämän vuoksi pitää edelleen rikoksen moitittavaa luonnetta kuvaavana. Ongelmatonta muuta vaihtoehtoa kyseisen rikoksen nimikkeeksi ei myöskään ole löydetty. Tämän vuoksi nimikettä voidaan pitää yhä asianmukaisena eikä sitä ehdoteta muutettavaksi. Vastaavista syistä myös sanamuotoa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ehdotetaan yhä käytettäväksi rikosnimikkeenä.

Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuus laajenisi myös muihin kuin koskettelutekoihin, jotka voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi rinnastuvat vakavuudeltaan kosketteluun. Säännös olisi näin tekotapojen osalta neutraalimpi ja kattaisi siten huomattavasti laajemmin arkielämän tilanteita, joissa toista ahdistellaan seksuaalisesti. Tällaisia tekoja ei myöskään enää olisi tuomittava epätarkoituksenmukaisesti esimerkiksi kunnianloukkauksina. Säännöksessä ei edellä esitetyn perusteiden lueteltavien tekotapojen tyhjentyä.

Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen säädettäisiin seksuaalirikoksena rangaistavaksi. Kyseessä olisi uusi säännös, joka koskisi tekoja, jotka nykyisin arvioidaan lähinnä kunnianloukkauksena tai yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä. Seksuaalisen kuvan tai kuvataallenteen luvattoman levittämisen suojelukohteena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja siten erityisen intiimi osa ihmisen yksityiselämästä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on korostanut henkilön kuvan, erityisesti valokuvien, merkitystä yhtenä keskeisenä osana henkilön persoonallisuutta, joka paljastaa henkilölle ominaiset piirteet ja myös erottaa hänet muista (Reklos and Davourlis v. Kreikka, 1234/05, 15.1.2009, kohta 40 ja Von Hannover v. Saksa (No. 2), 40660/08 ja 60641/08, 7.2.2012, kohta 96). Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus päättää tämän yksityisyyden piiriin kuuluvan seksuaalisuutensa ilmaisemisesta. Kuvan tai kuvataallenteen oikeudeton esittäminen tai levittäminen loukkaa tätä oikeutta.

Sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettaisiin siten, että tunkeutumisen ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukupuoliyhteydellä tarkoitettaisiin myös sukuelimen tai peräaukon koskettelua suulla tai sukuelimellä. Määritelmän piiriin saatettaisiin näin nimenomaisesti sellaiset

muutkin kuin tunkeutumista tai omaan kehoon ottamista käsittävät sukuelimellä tai suulla tehdyt teot, jotka voidaan luonteensa ja kosketuksen intiimiyden vuoksi vakavuudeltaan rinnastaa muihin sukupuoliyhteyden määritelmään kuuluviin tekoihin. Muutoksen tarkoitus on myös selkiyttää määritelmää ja edistää sen soveltumista nykyistä paremmin sukupuolineutraalisti.

Paritusta koskevan sääntelyn tunnusmerkistöä täsmennettäisiin ja täydennettäisiin siten, että lapsia koskevien tekojen rangaistavuus ei edellyttäisi teon suorittamista korvausta vastaan. Lisäksi näitä tekoja koskeva ilmeisyysvaatimus poistettaisiin. Säännöksen soveltamisalan piiriin tulisivat siten myös esimerkiksi lapsen suorittamasta seksuaalisesta teosta hyötyminen taloudellisesti, silloin kuin teko itsessään ei tapahdu korvausta vastaan. Muutoksella olisi myös vaikutusta ihmiskauppaa koskevaan säännökseen, jossa viitataan paritussäännökseen. Ihmiskauppaa koskevan säännöksen soveltamisala on kuitenkin huomattavasti paritussäännöstä laajempi, joten tosiasiallisesti paritussäännökseen tehtävät muutokset eivät juurikaan vaikuttaisi ihmiskauppasäännöksen soveltamisalaan. Myös paritussäännöksen terminologiaa muutettaisiin paremmin sen pääasiallista suojelukohdetta vastaavaksi.

Lapsen koskemattomuuden suojan vahvistaminen

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat säännökset erotettaisiin pääosin aikuisia koskevista säännöksistä. Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneet teot arvioitaisiin rikosoikeudellisesti osittain eri lähtökohdista tekojen erityispiirteet ja vahingollisuus huomioon ottaen. Erottaminen myös selkiyttäisi sääntelyä. Lapseen kohdistuvaan yksittäiseen seksuaalirikokseen sovellettaisiin jatkossa pääsääntöisesti vain yhtä rangaistussäännöstä.

Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvia tekoja koskisivat säännökset *lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä*.

Yleinen suojaikäraja säilyisi 16 vuodessa. Kuten nykyisinkin, 16 vuotta nuorempiin lapsiin kohdistetut sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot olisivat sellaisenaan rangaistavia, koska vanhemman osapuolen tämän ikäiseen lapseen kohdistama seksuaalinen teko muodostaa yleisen vahingon riskin lapsen suhtautumisesta riippumatta. Teot olisivat jatkossa lähtökohteisesti sellaisenaan rangaistavia lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen. Tunnusmerkistöjen täytyminen ei näin ollen edellyttäisi suojaikärajaa nuorempien lasten osalta lähtökohteisesti sen arvioimista, osallistuiko lapsi seksuaaliseen kanssakäymiseen vapaaehtoisesti. Ehdotetun sääntelyn etuna olisi, että joissain tapauksissa voitaisiin välttyä rikosprosessissa lapsen vapaaehtoisuuden ja muiden siihen liittyvien seikkojen tarpeettomalta selvittämiseltä.

Lasten ja nuorten osalta tarvitaan edelleen säännöksiä, jotka suojaavat lapsia seksuaaliselta hyväksikäytöltä, mutta toisaalta antavat mahdollisuuden arvioida joustavasti nuorten keskinäisiä vapaaehtoisuuteen perustuvaa seksuaalista kanssakäymistä. Esityksessä viitattut tutkimukset osoittavat, että 16-vuoden suojaikärajaa jonkin verran nuoremmilla lapsilla voi olla jo vapaaehtoista, esimerkiksi kokeilun luonteista, seksuaalista kanssakäymistä ikäistensä tai jonkin verran vanhemmankin nuoren kanssa. Tutkimuksista myös selviää, että useimmat lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai törkeänä sellaisena tuomituista teoista ovat viime vuosina tapahtuneet tilanteissa, joissa tekijä on vain muutamaa vuotta lasta vanhempi. Niissäkin tapauksissa, joissa osapuolten ikä- tai kypsyyseron suuruuden vuoksi rajoitussäännös ei aivan enää sovellu, voi teon moitittavuuden ja rikosoikeudellisen luokittelun kannalta olla merkitystä sillä, onko tekijä toiminut esimerkiksi vastoin lapsen ilmaisemaa tahtoa tai epäasiallisesti vaikuttanut lapsen tahdonmuodostukseen. Koska lapsenraiskausta ja lapseen kohdistuvaa seksuaalista kajoamista koskeviin tunnusmerkistöihin lukeutuisi käytännössä vakavuudeltaan hyvin eri asteisia tekoja, olisivat rikosten rangaistusasteikot verrattain laajoja. Vastaavalla perusteella molemmista rikoksista säädettäisiin rikoslain normaalin porrastuksen mukaisesti vähemmän vakavat ja törkeät tekomuodot. Porrastaminen toteuttaisi rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Lisäksi porrastaminen viestisi paremmin rikosten moitittavuudesta ja edistäisi soveltamiskäytännön yhtenäisyyttä.

Tarkoituksena ei ole muuttaa sitä nykyistä periaatetta, jonka mukaan 16-vuoden suojaikä lähellä olevien nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet ja muut seksuaaliset teot ovat rankaisemattomia silloin, kun teot eivät loukkaa toisen itsemääräämisoikeutta. Tämän vuoksi luvussa säilyisi nykyisen kaltainen rajoitussäännös. Säännöksen soveltamiskäytännön yhtenäisyyden edistämiseksi säännöskohtaisissa perusteluissa esitettäisiin joitain soveltamista täsmentäviä näkökohtia.

Vaikka suojaikärajaa vanhempiin lapsiin eli 16–17-vuotiaisiin kohdistuneisiin seksuaalisiin loukkauksiin sovellettaisiin jatkossakin lähtökohtaisesti samoja rangaistussäännöksiä kuin aikuisiin, myös tämän ikäisten lasten lähtökohtaisesti heikompi asema aikuisiin nähden otettaisiin huomioon useassa rangaistussäännöksessä. Tämä näkyisi erityisesti seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistössä, törkeiden tekumuotojen ankaroittamisperusteissa, lapsen vanhemman tai siihen rinnastettavan henkilön tekemien rikosten ankarammassa arvoskelussa, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta koskevassa säännöksessä, parituksen tunnusmerkistössä, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä ja hallussapitoa koskevissa säännöksissä sekä lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamista koskevassa säännöksessä.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavia alle 18-vuotiasta lasta esittäviä kuvia koskevat rangaistussäännökset siirrettäisiin rikoslain 17 luvusta 20 lukuun. Säännösten nimikkeet olisivat niiden tarkoitusta ja suojelukohdetta paremmin vastaavia: *lasta seksuaalisesti esittävän kuvan*

levittäminen, törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito. Vastaavasti sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen nimike olisi jatkossa lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskeva säännös laajennettaisiin nimenomaisesti kattamaan myös yksittäisten kuvien tai tallenteiden levityksen. Tällaisen aineiston hallussapitoa koskevaan säännökseen taas lisättäisiin tekotavaksi sopimalla hankitun pääsryn lisäksi muu pääsryn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaalin, kun tällainen pääsryn hankkiminen on tekijän tarkoituksena. Hallussapitoon voisi siten jatkossa syyllistyä myös hankkimalla tarkoituksellisesti pääsryn esimerkiksi internetissä vapaasti saatavilla olevaan aineistoon.

Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisen tunnusmerkistöä laajennettaisiin siten, että säännöksessä tarkoitettuna lapsena pidettäisiin kahdeksaatoista vuotta nuoreman henkilön lisäksi henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Vastaava sääntö koskisi edelleen myös lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia.

Lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, seksuaalipalvelujen ostamista nuorelta ja seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevat säännökset säilyisivät luovussa nykyisen kaltaisina. Muiden seksuaalirikossäännösten uudistaminen vaikuttaisi myös näiden säännösten soveltamisaloihin.

4.1.2 Seksuaalirikoksista säädettävät rangaistukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia koskeviin säännöksiin säädetään seuraavat rangaistusasteikot:

- 1 § *Raiskaus* 1— 6 v (ei lievää tekomuotoa)
- 2 § *Törkeä raiskaus* 2 — 10 v
- 3 § *Seksuaalinen kajoaminen* 4 kk — 4 v
- 4 § *Törkeä seksuaalinen kajoaminen* 1— 6 v
- 5 § *Seksuaalinen hyväksikäyttö* 4 kk — 4 v
- 6 § *Seksuaalinen ahdistelu* sakko — 6 kk
- 7 § *Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen* sakko — 2 v
- 8 § *Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö* sakko — 6 kk
- 9 § *Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta* sakko — 2 v
- 10 § *Paritus* sakko — 3 v
- 11 § *Törkeä paritus* 4 kk— 6 v

- 12 § *Lapsenraiskaus 2 — 10 v*
 13 § *Törkeä lapsenraiskaus 4—12 v*
 14 § *Seksuaalinen kajoaminen lapseen 4 kk— 6 v*
 15 § *Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen 2 — 10 v*
 16 § *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 4 kk— 6 v*
 18 § *Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin sakko — 1 v*
 19 § *Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen sakko — 2 v*
 20 § *Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen 4 kk— 6 v*
 21 § *Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito sakko — 2 v*
 22 § *Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen sakko — 2 v*

Aikuisiin ja 16-vuotta täyttäneisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistusasteikot ankaroituisivat. Raiskauksen perusmuodon rangaistusasteikko säilyisi nykyisellään, mutta säännöksen tunnusmerkistön muutoksen myötä sen soveltamisala laajenisi. Raikaussäännöksestä jäisi myös pois nykyisen säännöksen 3 momentissa säädetty lievemmin rangaistava tekemuoto. Lisäksi moniin nykyisin seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistaviin tekemuotoihin sovellettaisiin jatkossa raikaussäännöstä. Sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen laajentaisi raikaussäännöksen soveltamisalaa edelleen. Näin ollen raiskauksen rangaistusasteikko ankaroituisi nykyisestä ja rikoksen soveltamisalaan tulisi tekoja, jotka ovat nykyisin lievemmin rangaistavia.

Seksuaalisen hyväksikäytön rangaistuasteikkoa ankaroitettaisiin korotettamalla vähimmäisrangaistus sakosta 4 kuukauteen vankeutta. Kun seksuaalisen hyväksikäytön soveltamisalasta jäisivät pois raiskauksen tunnusmerkistöön siirtyvät vakavimmat tekemuodot ja rikoksen enimmäisrangaistus pysyisi nykyisessä neljässä vuodessa vankeutta, tarkoittaisi tämä asiallisesti rangaistusasteikon ankaroitumista edelleen. Rangaistusasteikko kattaisi näin ollen kaikki seksuaalisen hyväksikäytön vakavimmatkin muodot, jotka eivät vielä täytä raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistöä.

Törkeän raiskauksen rangaistusasteikko säilyisi nykyistä vastaavana. Asteikko on jo nykyisin hyvin ankara ja edellyttää käytännössä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemista. Säännöksen soveltamisala kuitenkin laajenisi ensinnäkin perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistön laajentumisen vuoksi. Lisäksi törkeä raiskaus täytyisi jatkossa törkeää pahoinpitelyä alemman asteisella vakavalla väkivallalla, mikä korottaisi tällaisiin tekoihin sovellettavaa rangaistusasteikkoa. Törkeän raiskauksen soveltamisalaan lukeutuvista teoista säädetty rangaistukset näin ollen ankaroituisivat.

Seksuaalista kajoamista koskevan säännöksen rangaistusasteikko olisi sillä korvattavan seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevan säännöksen asteikkoa ankarampi, kun enimmäisrangaistus nousisi kolmesta vuodesta neljään vuoteen vankeutta. Ehdotettu säännös olisi myös soveltamisalaltaan laajempi. Lisäksi seksuaalisesta kajoamisesta säädetttäisiin

törkeä tekomuoto. Näin ollen muita kuin sukupuoliyhteyksiä koskevista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksista säädettyt rangaistukset ankaroituisivat.

Seksuaalisen ahdistelun rangaistusasteikko säilyisi nykyisellään. Rikoksen soveltamisala kuitenkin laajenisi huomattavasti, kun rangaistavuus ei enää rajoittuisi koskettelutekoihin. Kyseessä olisi edelleen lievimpiä seksuaalirikoksia koskeva rangaistussäännös, joka ei tämän vuoksi vaadi laajaa rangaistusasteikkoa. Rangaistusasteikon ollessa sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta olisi tekoja mahdollista käsitellä jatkossakin sakkomenettelyssä.

Seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen rangaistusasteikko olisi sakosta kahteen vuoteen vankeutta. Tämä vastaisi törkeästä kunnianloukkauksesta ja törkeästä yksityiselämää koskevasta tiedon levittämisestä säädettyjä rangaistuksia.

Muiden nykyistä pääosin vastaavien seksuaalirikosten (seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta, lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin, seksuaalisesti lasta esittävän esityksen seuraaminen, paritus, törkeä paritus, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen) rangaistusasteikkoihin ei tehtäisi muutoksia. Eräiden näiden rikosten soveltamisalat kuitenkin laajentuisivat esityksessä ehdotetulla tavalla tekoihin, jotka nykyisin ovat lievemmin rangaistavia tai rankaisemattomia.

Lapsiin kohdistuneista yleisistä seksuaalirikoksista säädettyt rangaistukset ankaroituisivat ja muuttuisivat seuraavasti. Nykyisin törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavat sukupuoliyhteydet olisivat jatkossa rangaistavia ankarammin lapsenraiskauksena. Myös törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ja perusmuotoisena tai vähemmän vakavana raiskauksena (esimerkiksi muulla kuin väkivallalla uhkaamalla toteutetut sukupuoliyhteydet) yhteisellä rangaistuksella rangaistavat teot olisivat jatkossa rangaistavia lapsenraiskauksena. Muut kuin sukupuoliyhteyden käsittävät seksuaaliset teot olisivat törkeissä tapauksissa rangaistavia törkeänä seksuaalisena kajoamisena lapseen. Edellä mainittujen rikosten vähimmäisrangaistus nousisi yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta, eikä niistä enää voitaisi määrätä vankeusrangaistusta ehdollisena kuin poikkeuksellisesti. Tämä ankaroitaisi lapsiin kohdistuvien sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen rangaistuksia tuntuvasti.

Vain rajatuissa tapauksissa sukupuoliyhteyden sisältävä teko olisi rangaistava lapsenraiskauksena lievempänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Nykyisin vastaavantyyppiset teot voivat olla rangaistavia perusmuotoisena lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä, jonka rangaistusasteikko on sama, mutta joka ei soveltamisalaltaan ole samalla tavoin rajattu kuin ehdotetun säännöksen.

Törkeän lapsenraiskauksen rangaistusasteikko säilyisi nykyistä vastaavana. Kyseessä olisi siten edelleen rikoslain 20 luvun vakavin rikos ja yksi ankarimmin rangaistavista rikoksista rikoslaissa. Tämä säännös olisi kuitenkin jatkossa yksinomaan lapsenraiskauksen törkeä tekemuoto eikä sen soveltaminen enää edellyttäisi kahden rikostunnusmerkistön täyttymistä (ks. HE 212/2018 vp). Säännöksen soveltaminen olisi näin ollen selkeämpää. Soveltamisala myös laajenisi joiltain osin nykyistä lievempiin tekoihin.

Seksuaalisen kajoamisen lapseen rangaistusasteikko (4 kk–6 v.) olisi enimmäisrangaistuksen osalta matalampi kuin nykyisin tapauksissa, joissa tuomitaan rikoslain 7 luvun säännöksiä soveltaen yhteiseen rangaistukseen seksuaaliseen tekoon pakottamisesta ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (4 kk–9 v.). Vastaavasti myös törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen asteikko (2–10 v.) olisi enimmäisrangaistuksen osalta matalampi kuin nykyisin tapauksissa, joissa tuomitaan yhteiseen rangaistukseen seksuaaliseen tekoon pakottamisesta ja törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (1–13 v.). Nykyisen lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön soveltamisalaan kuuluu kuitenkin myös sukupuoliyhteyden käsittäviä tekoja, kun taas seksuaalinen kajoaminen lapseen ja törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen kattaisivat vain muita seksuaalisia tekoja. Tämän vuoksi niiden enimmäisrangaistusta ei ole perusteltua säätää yhtä korkeaksi. Vaikka sukupuoliyhteyden käsittävät teot eivät kuuluisikaan näiden rikosten soveltamisalaan, kattaisivat seksuaalista kajoamista lapseen koskevat tunnusmerkistöt hyvin monen tyyppisiä seksuaalisia tekoja, seksuaalissävyisten juttujen kertomisesta fyysiseen kosketukseen, ja tekojen vakavuus voi riippua paljon myös teon muista olosuhteista. Tämä puoltaa verrattain laajoja rangaistusasteikkoja.

Lapseen kohdistuva muu seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys olisi vähemmän vakavissa tapauksissa rangaistava seksuaalisen kajoamisen lapseen sijaan lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä. Rikosten rangaistusasteikot olisivat kuitenkin samat. Tämä johtuu siitä, että viimeksi mainittu säännös kattaisi myös sukupuoliyhteydet. Näin ollen rangaistusasteikkojen yhtenevyydestä huolimatta myös muut seksuaaliset teot jäisivät vähemmän vakavissa tapauksissa rangaistavaksi perusmuotoiseen tekoon nähden lievemmin ja vähemmän ankaralla nimikkeellä. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltuminen ehdotetulla tavalla sekä sukupuoliyhteyden käsittäviin että muihin seksuaalisiin tekoihin on arvioitu selkeämmäksi ja lakiteknisesti paremmaksi vaihtoehdoksi kuin esimerkiksi tällaisten rikosten eriyttäminen erillisiksi säännöksiksi uuden rikoslain 20 luvun kokonaisuudessa.

Kokonaisuutena arvioiden lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista säädetyt rangaistukset ankaroituisivat tuntuvasti. Sovellettavat rangaistussäännökset olisivat myös nykyistä paremmin jaoteltu rikosten tyyppin ja vakavuuden mukaan, minkä vuoksi ne olisivat soveltamiseltaan ennustettavampia, rangaistusasteikoiltaan oikeasuhtaisempia ja julkisen viestinnän kannalta selkeämpiä.

4.1.3 Muutokset muihin rikoslain säännöksiin ja lakeihin

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen myötä useiden nimikkeiltään nykyisinä säilyvien seksuaalirikossäännösten soveltamisala muuttuisi ja lukuun lisättäisiin myös uusia rangaistussäännöksiä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan lapsia seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapitoa ja levitystä koskevien säännösten siirtoa rikoslain 17 luvusta seksuaalirikoksia käsittelevään 20 lukuun. Muutoksilla olisi vaikutuksia useisiin rikoslain muiden lukujen ja muiden lakien säännöksiin, joissa viitataan seksuaalirikoksiin tai rikoslain 20 lukuun.

Rikoslaisissa viittauksia seksuaalirikoksiin sisältyy rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momenttiin, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohtaan, 8 luvun 1 §:n 5 momenttiin, 15 luvun 10 §:n 1 momenttiin, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momenteihin ja 24 §:n 1 momenttiin sekä 25 luvun 3 §:n 1 momenttiin. Viittauksia seksuaalirikoksiin sisältyy rikoslain lisäksi myös seuraaviin lakeihin: Esitutkintalaki (805/2011), järjestyslaki (612/2003), laki liikenteen palveluista (320/2017), laki liiketoimintakiellosta (1059/1985), laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997), laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006), laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970), oikeudenkäymiskaari (4/1734), pakkokeinolaki (806/2011), rikosrekisterilaki (770/1993), vankeuslaki 767/2005), yliopistolaki (588/2009) ja laki lapsipornografian levittämisen estotoimista (1068/2006). Kaikkia yllä mainittuja viittauksia on tarpeellista muuttaa rikoslain 20 lukuun tehtävien muutosten vuoksi. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluontoisia. Säännösten soveltamisala kuitenkin laajenisi vastaavasti siltä osin kuin säännös viittaa muutettavaksi ehdotettuun seksuaalirikosta koskevaan säännökseen, jonka soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti.

Yllä mainittujen lakien lisäksi muun muassa ajokorttilain (386/2011) 8 luvun 88 §:n 3 momentin 3 kohdassa, esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 21 §:n, 3 kohdassa, lain henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa (1069/2015) 29 §:n 1 momentissa, lain kuljettajantutkintotoiminnan järjestämisestä (535/1998) 7 § 1 momentin 2 kohdassa, laissa lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008) 1 §:n 1 momentissa, lain valvotusta koevapaudesta (629/2013) 1 luvun 4 §:n 1 momentissa, lain vankiterveydenhuollon yksiköstä (1635/2015) 2 luvun 6 §:n 1 ja 3 momentissa, lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 70 §:n 1 momentin 6 kohdassa, pannotalain (423/2016) 7 §:n 3 kohdassa, rikosvahinkolain (1204/2005) 2 luvun 9 §:ssa sekä valtioneuvoston asetuksessa valvotusta koevapaudesta (1076/2013) 4 §:ssä viitataan yleisesti rikoslain 20 luvussa säädettyihin seksuaalirikoksiin. Tässä esityksessä ehdotetut seksuaalirikoksia koskevat muutokset eivät aiheuta tarvetta muuttaa edellä mainittuja lakeja, kun otetaan huomioon edellä mainittujen säännösten sisältö ja tavoitteet. Myös näissä la-

eissa mainittujen säännösten soveltamisala laajenisi tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti siltä osin kuin säännöksissä viitataan tässä esityksessä muutettavaksi ehdostettuihin seksuaalirikossäännöksiin.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotetuilla lainmuutoksilla vahvistettaisiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa sekä lasten häiriöttömän kehityksen suojaa. Uudet seksuaalirikoksia koskevat säännökset parantaisivat tällaisen käyttäytymisen uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa ja oikeusturvaa.

Vapaaehtoisuuden määrittelemisen raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkiksi korjaisi nykyisen sääntelyn soveltamisessa havaittuja ongelmia ja puutteita. Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva seksuaalirikoslainsäädäntö osoittaisi muidenkin kuin pakottamalla tai avutonta tilaa hyväksikäyttämällä tehtyjen seksuaalisten loukkausten vakavuutta. Muutosten voi arvioida lisäävän rikosten ilmoittamista viranomaisille. Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuuden laajentaminen muihinkin kuin koskettelutekoihin osoittaisi, ettei myöskään sanallista tai muuta toista seksuaalisesti loukkaavaa käytöstä yhteiskunnassa suvaita.

Seksuaalirikoksia koskevien säännösmuutosten arvioidaan näin edistävän yleisesti toisen henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden kunnioittamista, vaikuttavan yleisemmin asenteisiin ja sen myötä vaikuttavan mahdollisten rikosentekijöiden käyttäytymiseen niissä rajoissa, joissa siihen rikoslain keinoin ylipäätään on mahdollista vaikuttaa.

Sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen ryhtyminen ei jatkossakaan vaatisi sitä, että osapuolet ilmaisevat vapaaehtoisuutensa osallistua siihen nimenomaisella sanallisella ilmaisulla tai muulla määrätyllä tavalla. Näin ollen rikosoikeudellinen sääntely ei menisi tarkoitustaan pidemmälle eikä se rajoittaisi monimuotoista seksuaalista käyttäytymistä, joka ei loukkaa toisen oikeutta.

Seksuaalirikoksia koskevat säännökset myös muodostaisivat nykyistä selkeämmän ja johdonmukaisemman kokonaisuuden, minkä odotetaan edesauttavan lain soveltamisen yhtenäisyyttä.

Lapsivaikutukset

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa ottamaan huomioon lapsuuden herkkänä kehitysvaiheena. Seksuaalinen kehitys on olennainen kehitystehtävä lapsuudessa ja nuoruudessa, ja eri kehitysvaiheisiin liittyvät tarpeet on otettava huomioon omista lähtökohdistaan

Lapsiin ja aikuisiin kohdistuneet teot arvioitaisiin rikoslaisissa osittain eri lähtökohdista, joissa annetaan merkitystä tekojen erityispiirteille. Lapsia koskevissa säännöksissä lähtökohdana on koskemattomuuden ja häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaaminen. Myös lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta suojataan nuorten keskinäisissä suhteissa. Ehdotetulla lainsäädännöllä lasten oikeuksia suojattaisiin entistä vahvemmin. Sääntelyn ankaroitettavalla osoitettaisiin myös lapsiin kohdistuvien rikosten erityistä moitittavuutta.

Suomea sitovien kansainvälisen ihmisoikeussopimusten, kuten Istanbulin sopimuksen, Lanzaroten yleissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä tämän lisäpöytäkirjan keskeisiin tarkoituksiin kuuluu muun muassa lasten suojelu seksuaaliselta väkivallalta, riistolta ja hyväksikäytöltä. Pohja velvollisuudelle turvata lasten oikeudet tarjoamalla erityistä suojelua sisältyy perustuslakiin (6 §:n 3 momentti, ks. erit. HE 309/1993 vp s. 45, PeVL 64/2018 vp s. 2 ja PeVL 17/2016 vp s. 5). Tämän esityksen sisältämät ehdotukset edistäisivät mainittujen lasten suojelua koskevien velvoitteiden toteutumista.

Suomen kansainvälisesti verrattuna suhteellisen korkea 16 vuoden suojaikäraja on omiaan suojaamaan nuoria herkässä kehitysvaiheessa, eikä esityksessä tämän vuoksi ehdoteta suojaikärajan muuttamista. Samalla ehdotetussa sääntelyssä on kuitenkin otettu huomioon iältään ja kehitykseltään toisiaan lähellä olevien nuorten välisiä tilanteita, joissa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei loukata. Nuorten kehitysvaiheeseen kuuluu olennaisena osana myös seksuaalinen kehitys. Nuorten seksuaalikäyttäytymisessä tyyppillisesti siirrytään asteittain suutelemisesta ja koskettelusta kohti yhdyntää. Suuri osa nuorista on harrastanut seksuaalista kanssakäymistä ennen suojaikärajaa. Poliisille ilmoitetaan nykyään jonkin verran nuorten välisestä vapaaehtoisuuteen perustuvastakin seksuaalisesta kanssakäymisestä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että nuoret saattavat joutua esitutkintaan kertomaan intiimeistä kokemuksistaan myös sellaisissa tilanteissa, joihin ei liity toisen hyväksikäyttöä tai muutakaan rikoksena pidettävää toimintaa vaan kyse on kehitykseen kuuluvasta seksuaalikäyttäytymisestä. Vaikka nämä tilanteet eivät etenisi tuomioistuimeen saakka, tutkinta voi olla nuorille hyvinkin raskasta ja näin ollen haitata heidän kehitystään pikemmin kuin suojella heitä. Esityksessä kiinnitetään tämän vuoksi huomiota siihen, ettei nuorten välisiä normaaliin kehitykseen kuuluvia tilanteita tule perusteettomasti saattaa esitutkintaan. Tällaiset rikosprosessit kuormittavat lapsen lisäksi myös muuta yhteiskuntaa. Lapsiin kohdistuvien aiheellisten seksuaalirikosepäilyjen ilmoittaminen viranomaisille on jatkossakin ensiarvoisen tärkeää.

Sukupuolivaikutukset

Perustuslaissa perusoikeuksiin sisältyvää kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatetta on vahvistettu sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevalla 6 §:n 4 momentin säännöksellä: ”Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteenehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.” Säännöksessä ei ole täsmennetty niitä keinoja, joilla tasa-arvo turvataan. Tarkemmat säännökset sisältyvät lähinnä tasa-arvolakiin. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon takaaminen ja edistäminen sekä sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltö on myös Suomessa voimassa oleviin ihmisoikeussopimuksiin, erityisesti CEDAW-sopimukseen, perustuva velvoite.

Kuten perusoikeussäännös edellyttää, naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:llä on vahvistettu ja konkretisoitu viranomaisen tasa-arvon edistämisvelvollisuutta täsmentämällä tasa-arvon edistämiskeinoja. Tasa-arvolain mukaan viranomaisen tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Euroopan perusoikeusviraston (FRA) vuonna 2014 julkaiseman EU-maita vertailevan haastattelututkimuksen mukaan tietoon tullut seksuaalinen häirintä ja väkivalta ovat Suomessa yleisempiä kuin EU:ssa keskimäärin. Suomessa asuvista naisista seksuaalista häirintää oli 15 vuotta täytettyään kokenut ainakin kerran 71 % (EU:n keskiarvo 55%) ja viimeisen 12 kuukauden aikana joka neljäs nainen (23 %; EU:n keskiarvo 21%). Kyselyyn vastanneista Suomessa asuvista naisista 17 % ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa ainakin kerran 15 vuotta täytettyään (EU:n keskiarvo 11%) ja 3 % ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa viimeisen 12 kuukauden aikana (EU:n keskiarvo 2 %).

Vuosien 2013-2018 kansallisissa rikosuhritutkimuksissa noin 2 % kyselyyn vastanneista naisista raportoi kokeneensa seksuaalista väkivaltaa tai sen yrityksen edeltävän 12 kuukauden aikana. Miesten osalta vastaava osuus on ollut noin 0,5 %. Sekä kansallisten rikosuhritutkimusten että FRA:n tutkimuksen mukaan nuorten riski joutua seksuaalisen väkivallan uhriksi on moninkertainen verrattuna vanhempien ikäluokkien riskiin. Nuoret naiset ovat siis seksuaalisen väkivallan erityistä riskiryhmää.

Vuosina 2017–2019 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausrikosten tekijöistä 99,2 prosenttia oli miehiä ja 0,8 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli pitkälti päinvastainen: 96,6 prosenttia naisia ja 3,4 prosenttia miehiä (Rikollisuustilanne 2019, s. 71). Myös esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapidossa, levityksessä, seksuaalipalvelujen ostamisessa nuorelta tai ihmiskaupan uhrilta sekä lapsen houkuttelussa seksuaalisiin tarkoituksiin tekijät ovat pääsääntöisesti miehiä: 198 näihin rikoksiin tuomitusta vuosina

2016–2018 vain 9 on ollut naisia. Vastaava sukupuolijakauma toistuu muissa seksuaalirikoksissa.

Uudistuksen perimmäisenä tavoitteena on seksuaalirikosten määrän vähentäminen. Esityksen vaikutukset kohdistuvat rikosten uhrien ja ennaltaehkäisyn osalta ennen muuta naisiin ja tyttöihin ja rikosten tekijöiden osalta erityisesti miehiin. Ehdotetuilla muutoksilla ja niiden taustalla olevalla seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden korostamisella jo sinänsä voidaan arvioida olevan myönteistä merkitystä sukupuolten välisen tasa-arvon ja erityisesti naisten oikeuksien toteutumisen kannalta.

Taloudelliset vaikutukset viranomaisten toimintaan

Poliisit, syyttäjät, tuomioistuimet

Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus ei merkitse sitä, että viranomaisten tutkittaviksi tulisi uusia rikosryhmiä. Pääosin kysymys olisi vanhastaan rangaistavien tekojen arvioimisesta uudella tavalla. Esityksen ehdotukset eivät toteuttaessaan muuttaisi viranomaisien tehtäviä tai niiden välisiä toimivaltasuhteita. Jonkin verran uusia tekoja saattaisi tulla poliisin tutkittaviksi ja aikanaan syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäviksi. Näiden viranomaisien työmäärään kohdistuvia vaikutuksia voidaan ennakoida olevan niillä ehdotetuilla rikoslain muutoksilla, jotka täsmentäisivät tai laajentaisivat jonkin verran rangaistavien tekojen alaa. Näitä muutoksia toisivat erityisesti ehdotetut raiskausta, seksuaalisen ahdistelua ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevat säännökset. Vaikka seksuaalisen kajoamisen soveltamisala olisi laajempi kuin nykyisen seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevan säännöksen, ei rangaistavuuden ala tältä osin olennaisesti laajenisi, koska vastaavia tekoja on voitu tuomita nykyisinkin seksuaalisena ahdisteluna tai seksuaalisena hyväksikäyttönä. Rikosasioiden määrä saattaa kasvaa jonkin verran muun muassa sen vuoksi, että kajoamisrikos olisi virallisen syytteen alainen, mutta tämän kasvun ei arvioida olevan merkittävä.

Myös raiskauksena rangaistavien tekojen osalta on kysymys osittain nykyisen sääntelyn soveltamisalan selkiyttämisestä ja joistain nykyisin muina rikoksina rangaistavista teoista, mutta myös rangaistavuuden ala laajenisi jonkin verran. Raiskausrikosten ilmoitusherkkeyden voidaan arvioida kasvavan säännöksen voimaantuloa seuraavan muutaman vuoden aikana. Voidaan arvioida, että erityisesti sellaisia tekoja, joissa tekijä ei ole käyttänyt väkivaltaa, tulisi nykyistä enemmän käsiteltäviksi esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa. Seksuaalisen ahdistelun soveltamisala laajenisi muihin kuin koskettelutekoihin, joskin osa tällaisista tekotyypeistä on jo nykyisin rangaistavia muina rikoksina (ks. HE 216/2013 vp s. 59 ja jäljempänä säännöskohtaiset perustelut). Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskeva tunnusmerkistö laajenisi pääsyn hankkimiseen tällaiseen

materiaaliin myös muuten kuin sopimalla, mutta valtaosan tällaisista teoista voidaan arvioida jäävän tulematta poliisin tietoon.

Paritussäännöstä koskevan soveltamisalan laajennuksen kattamat lapsiin kohdistuvat teot ovat jo nykyisin pääosin rangaistavia ihmiskauppana, joten tällä ei arvioida olevan mainittavia taloudellisia vaikutuksia. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisen soveltamisala laajenisi siten, että tahallisuus täytyisi myös tapauksissa, joissa olisi perusteltua syytä olettaa lapsen olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Rangaistavuuden alan laajennus olisi siten suhteellisen pieni ja tapauksia on tullut poliisin tietoon vuosittain niin vähän, ettei tälläkään muutoksella arvioida olevan mainittavia taloudellisia vaikutuksia.

Ruotsissa vuoden 2018 seksuaalirikossäännöksiä koskevan lainuudistuksen jälkeen raiskausasioiden määrä on selvästi kasvanut. Vuoteen 2017 verrattuna vuonna 2019 raiskauksia koskevien rikosilmoitusten määrä kasvoi noin 21 % (4895:stä 5930:een), syytettyjen määrä noin 80 % (236:sta 425:een) ja syyksi lukevien tuomioiden määrä noin 75 % (190:stä 333:een). Vaikka näille kasvuille voi olla muitakin syitä kuin laajentaminen, kuten muu yhteiskunnallinen kehitys, on sen arvioitu ainakin osittain johtuvan lainuudistuksesta. Vain verrattain pienen osan tästä kasvusta arvioidaan johtuvan tuottamuksellisen raiskauksen kriminalisoinnista (Brå 2020:6 s. 23-29).

Edellä todetun nojalla voidaan olettaa, että ehdotettujen rangaistavuuden alaa laajentavien rikoslain muutosten osalta tulisi viranomaisten käsiteltäväksi jonkin verran uusia rikosasioita. Tämä koskisi eniten ehdotettuja raiskausta, seksuaalista ahdistelua ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevia säännöksiä. Ruotsin kokemukset viittaavat siihen, että rikosilmoitusten kautta tai muulla tavalla viranomaisten tietoon tulleiden raiskausasioiden määrää selvästi voimakkaammin ovat kasvaneet syytettyjen henkilöiden ja syyksi luettujen raiskausten määrä. Työmäärän tosiasiallista lisääntymistä eri portaissa on vaikeaa arvioida ottaen huomioon myös lainsäädäntömuutosten ja lainsäädännön toimeenpanoon liittyvien ennalta ehkäisevien toimenpiteiden vaikutus, joita ei voida tarkkaan ennustaa.

Edellä todetun perusteella varovaisia ja suuntaa-antavia arvioita voidaan esittää lähtemällä olettamasta, että rangaistavuuden alan laajentumisen vuoksi esitutkinnassa käsiteltävien raiskausrikosten määrä kasvaisi 20 %:lla ja syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa käsiteltävien raiskausrikosten määrä 50 %:lla säännöksen voimaantuloa seuraavina vuosina.

Seksuaalisena ahdisteluna rangaistavien tekojen alan laajentamisen vaikutuksia arvioitaessa on syytä ottaa huomioon, että suuri osa uusista rikoksista on jo nykyisin rangaistavia muina rikoksina. Tämän vuoksi yksin säännöksen soveltamisalan laajentamisen ei arvioida vaikuttavan merkittävästi viranomaisten työmäärään (HE 216/2013 vp s. 53). Säännöksen muuttamisen voidaan kuitenkin arvioida lisäävän jonkin verran rikosilmoitusten määrää. Voidaan myös olettaa, että ainakin säännöksen voimaantuloa seuraavana muutamana vuonna

asioita käsitellään vielä suurelta osin tuomioistuimissa sakkomenettelyn sijaan. Näin ollen suuntaa-antavia arvioita kasvusta voidaan esittää lähtemällä olettamasta, että esitutkin- nassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa ahdistelurikosten määrä kasvaisi 20 %:lla. Myös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistavuuden laajentumisen osalta juttumäärän kasvua voidaan arvioida suuntaa antavasti 20 %:n oletetun kasvun pe- rusteella.

Vuoden 2019-2020 tilastojen perusteella käsiteltävien rikosten vuosittainen määrän kasvu voidaan näiden olettamien perusteella arvioida alla esitetyllä tavalla. Luvuissa ovat mukana rangaistavat yritykset, muttei törkeitä tekemuotoja, joiden osalta rangaistavuuden ala ei laa- jeniisi nykyisin rankaisemattomiin tekoihin. Hovioikeuksissa ratkaistuissa rikostuomioissa on kuitenkin mukana myös törkeät raiskaukset, koska tarkempia tilastoja ei ole ollut saatavilla. Tämän vuoksi juttumäärien kasvuksi on oletettu 40 %. Muiden rikosten osalta hovioikeuk- sissa käsiteltyjen juttujen määriä ole ollut saatavilla, mutta määrien kasvun ei arvioida ole- van merkittävää.

Poliisiin tietoon tulleet (v. 2020):

- Raiskaus: $(1\,317 * 0.2=)$ 263 uutta tapausta
- Seksuaalinen ahdistelu: $(555 * 0.2 =)$ 111 uutta tapausta
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: $(544 * 0.2 =)$ 109 uutta tapausta

Syyttäjälle ilmoitetut (v. 2020):

- Raiskaus: $(1082 * 0.5 =)$ 541 uutta tapausta
- Seksuaalinen ahdistelu: $(172 * 0.2=)$ 34 uutta tapausta
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: $(119 * 0.2=)$ 24 uutta tapausta

Käräjäoikeudessa käsitellyt (v. 2019):

- Raiskaus: $(296 * 0.5 =)$ 148 uutta tapausta
- Seksuaalinen ahdistelu: $(87 * 0.2 =)$ 17 uutta tapausta
- Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito: $(47 * 0.2=)$ 9 uutta tapausta

Hovioikeuksissa ratkaistut rikostuomiot (v. 2019):

- Raiskaus ja törkeä raiskaus: $(146 * 0.4 =)$ 58 uutta tapausta

Laadukas ja riittävästi resursoitu esitutkinta on tärkeässä roolissa siinä, minkä verran syy- tettyjä henkilöitä ja syyksi luettuja rikoksia vuosittain on. Vaikutus esitutkintaa koskevaan työmäärään voidaan arvioida lähtökohdista, että raiskauksen täysimääräisen esitutkintaan käytetään eri työvaiheineen keskimäärin 40 tuntia, seksuaalisen ahdistelun keskimäärin 10 tuntia ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon keskimäärin 30 tuntia. Tällöin

rikosten määrän kasvaessa edellä arvioidun mukaisesti esitutkintaan tulevien tapausten aiheuttama työmäärän lisäys olisi $(263 \cdot 40 + 111 \cdot 10 + 109 \cdot 30 = 10\,520 + 1\,110 + 3\,270)$ noin 14 900 tuntia. Kun poliisin yhden henkilötyövuoden tuntimäärä on 1640, olisi työmäärän lisäys noin 9 henkilötyövuotta. Jos henkilötyövuoden hinta olisi 70 000 euroa, esitys aiheuttaisi sisäministeriön hallinnonalalla noin 630 000 euron lisäkustannukset.

Syytteeseen päätyvän raiskausasian käsittely esitutkinnasta lainvoimaiseen hovioikeuden tuomioon vie keskimäärin 4,5 työpäivää – 6 työpäivää. Syyttäjälle ilmoitettujen raiskausten syyttämisprosentti on vuosina 2011-2018 ollut keskimäärin 49. Jos asia päättyy syyttämättä jättämiseen raiskausasian ratkaisemiseen esitutkintayhteistyö huomioon ottaen kuluu 2,5 – 3 työpäivää. Seksuaalisen ahdistelun osalta yksittäisen asian keskimääräinen käsittelyaika on 2,5 päivää ja jos asia päättyy syyttämättä jättämiseen noin yksi työpäivä. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon osalta keskimääräinen yksittäisen asian resurssivaikutus on noin yksi työpäivä.

Laskennallisena keskiarvona voidaan pitää noin 84 400 euron vuosipalkkaa juttuja hoitavien syyttäjien osalta (sisältää palkan sivukulut, työpäivän arvo 422 euroa).

Edellä selostetuilla perusteilla voidaan arvioida tällaisen työmäärän Syyttäjälaitokselle aiheuttama lisäkustannus seuraavasti:

- 270 uuden syytteeseen päätyvän raiskaustapauksen hoitamiseen menee kunkin osalta yhteensä keskimäärin noin 5 työpäivää (yhteensä 1 355 työpäivää), jolloin kustannus olisi 572.000 euroa.
- 270 uuden syyttämättä jättämiseen päätyvän raiskaustapauksen hoitamiseen menee kunkin osalta noin 2,75 työpäivää (yhteensä 743 työpäivää), jolloin kustannus olisi = 314 000 euroa.

Siltä osin kuin työmäärää kuluu uusien seksuaalista ahdistelua koskevien juttujen hoitamiseen tai lasta esittävän kuvan hallussapitojuttujen hoitamiseen on näillä selvästi työmäärää lisäävä vaikutus, mutta se voitaneen tässä yhteydessä laskea sisältyvän edellä mainittuun arvioon perustuviin lukuihin. Kun syyttäjällä on vuodessa keskimäärin noin 200 työpäivää, vuosittainen henkilövaikutus olisi yhteensä noin 10 syyttäjän henkilötyövuotta ja kustannukset noin 886 000 euroa (25.10.03).

Käräjäoikeuskäsittelyn suuntaa-antava kustannusarvio voidaan tehdä laskemalla uusien asioiden määrän rikosasian suullisen käsittelyn yksikkökustannuksella (1 345 euroa/asia) kerrottuna. Rikosasioiden määrän kasvaessa edellä esitetyn arvion mukaisesti 50 % ja 20 % eli 174 asialla käräjäoikeuksille aiheutuisi uusien tapausten käsittelystä lisäkustannuksia noin 270 000 euroa (25.10.03).

Hovioikeuskäsittelyn suuntaa-antava lisäkustannusarvio voidaan tehdä laskemalla uusien raiskausasioiden määrän rikosasian suullisen käsittelyn yksikkökustannuksella (1 345 euro/asia) kerrottuna eli noin 78 000 euroa (25.10.03).

On myös otettava huomioon, että edellä mainitut esitutkintaa, syyttäjän työtä ja tuomioistuinkäsittelyä koskevat työmääräarviot koskevat lajissaan tavanomaisten juttujen keskiarvoa. Yksikin laaja rikoskokonaisuus voi merkitä hyvin olennaista työmäärään lisääntymistä, jota ei tässä laskelmassa ole mahdollista ennakoita.

Mahdollinen viranomaisten työmäärän lisääntyminen toteutuisi käytännössä lain voimaantuloa alkaen, ja uudistuksen tosiasialliset vaikutukset viranomaisten henkilöstötarpeeseen täsmentyisivät vasta useita vuosia lainsäädännön voimaantulon jälkeen. Jos kokemukset tuolloin osoittavat, että uudistus lisää merkittävästi esimerkiksi oikeusviranomaisten työmääriä ja henkilöstötarvetta, on asia syytä ottaa huomioon valtion talousarvion valmistelussa.

Vankiluku

Ehdotettujen rangaistusasteikkojen ankaroittamisen ja edellä arvioidun rikostapausten määrän kasvun arvioidaan lisäävän vankilukua. Tällä olisi taloudellisia vaikutuksia. Ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida tarkkaan, kuinka suurta vankimäärän kasvua ehdotetut muutokset käytännössä merkitsisivät. Tämä johtuu useasta seikasta.

Ensinnäkin rangaistuksista päättävät riippumattomat tuomioistuimet. Hallituksen esitykseen ja muihin valmisteluasiakirjoihin sisältyvällä lausumilla voidaan arvioida olevan oikeuskäytäntöä jossain määrin ohjaavaa vaikutusta, mutta on hyvin vaikea sanoa kokonaisuutena, kuinka suurta rangaistuskäytännön muutosta esitys toteutuessaan merkitsisi.

Toiseksi esityksiin sisältyvissä ehdotuksissa ei ole kysymys pelkästään ennakoidusta rangaistustason noususta, vaan myös merkittävistä muutoksista seksuaalirikosten eri tekemuotojen soveltamisessa. Kun tekoja siirrytään arvioitavaksi aikaisempaa törkeämpien tekemuotojen mukaisesti, on vaikeaa ennakoita, vastaavatko näistä aikaisemmin lievemmiä arvioiduista rikoksista tuomittavat rangaistukset jatkossa törkeämmästä tekemuodosta tuomittavien rangaistusten entistä keskitasoa vai jäävätkö ne sen alle.

Kolmanneksi nykyinen rangaistuskäytäntö, joka on otettava laskelmien pohjaksi, ei liene vielä täysin vakiintunutta edellistenkään uudistusten jälkeen. Lainmuutokset, joilla lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus korotettiin neljästä kuuteen vuoteen vankeutta ja säädettiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös, tulivat voimaan huhtikuussa 2019. Taloudellisten vaikutusten arvioitiin syntyvän aikaisintaan vuonna 2020,

jolta ei vielä ole tilastotietoja tuomituista rangaistuksista, ja täysimääräisinä vaikutukset tunnusivat vasta sen jälkeisinä vuosina (HE 212/2018 vp s. 34).

Jäljempänä oleviin laskelmiin liittyy siten useita epävarmuustekijöitä ja kustannusarvioita voidaan pitää sen vuoksi lähinnä suuntaa-antavina.

Perusmuotoisesta raiskauksesta ja sen yrityksestä tuomittiin vuonna 2019 ehdottomaan vankeuteen 69 tapauksessa keskimäärin 26,1 kuukaudeksi. Jos lähdetään olettamasta, että langettavien raiskaustuomioiden määrä kasvaisi 50 % ja siitä, että ehdottomien vankeusrangaistusten suhteellinen määrä muihin rangaistuksiin (oikeudessa tuomittuja 150 / ehdottomaan vankeuteen tuomittuja 72 = 48 %) pysyisi samana, uusia ehdottomia vankeusrangaistuksia raiskauksesta tuomittaisiin vuosittain 33, jolloin vankeuskuukausia tulisi lisää $(33 \cdot 26,1 =)$ 861. Raiskausrikosten uusimisprosentti on vuosina 2014–2019 ollut keskimäärin 29. Tämän perusteella voidaan aikuisiin ja 16-vuotta täyttäneisiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevat laskelmat perustaa arvioon, että rangaistuksista suoritetaan vankilassa 60 %, joten uusia vankikuukausia tulisi 516.

Törkeästä raiskauksesta ja sen yrityksestä tuomittiin vuonna 2019 ehdotonta vankeutta 34 tapauksessa keskimäärin 50,1 kuukautta. Törkeänä raiskauksena ei enää tuomittaisi kuuttatoista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuneita rikoksia, jotka tuomittaisiin lapsenraiskauksena tai törkeänä lapsenraiskauksena. Tämä voidaan olettaa vähentävän sekä törkeinä raiskauksina tuomittavien rikosten määrää että niistä tuomittavan keskimääräisen rangaistuksen kestoa. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan raiskausrikosten uhreista 11 prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 51 prosenttia 15–24-vuotiaita. Koska tarkempia tietoja ei ole saatavissa, ei kuuttatoista vuotta nuorempiin kohdistuneiden rikosten siirtymistä tuomittaviksi törkeistä raiskauksista lapsenraiskausrikoksiksi oteta jäljempänä olevissa vankiluarvioissa huomioon kummankaan rikoksen osalta. Voidaan kuitenkin olettaa, että mainittu lainmuutos lisäisi jonkin verran vankikuukausia.

Törkeän raiskauksen soveltamisala laajenisi vakavaa väkivaltaa koskeviin tekoihin, jolloin niistä ei enää voitaisi tuomita kahden vuoden vähimmäisrangaistuksen vuoksi yleensä kuin ehdotonta vankeutta. Noin joka neljänteen raiskaustapaukseen on sisältynyt lyömistä, kurittamista tai pitempiaikaista lyömistä tai muuta väkivaltaa (Rikollisuustilanne 2019, s. 73). Jos arvioidaan, että perusmuotoisista raiskauksista, joista on tuomittu ehdottomaan vankeuteen, kolmannes sisältää vakavaa väkivaltaa ja ne arvioitaisiin jatkossa törkeiksi, kasvaisi törkeistä raiskauksista tuomittujen määrä vankeudessa $(69 \cdot 1/3 =)$ 23:llä, mikä lisäisi törkeistä raiskauksista tuomittavia vankeuskuukausia $(23 \cdot 50,1 =)$ 1152:lla, joista suoritettaisiin vankilassa 60 % eli 691 kuukautta. Perusmuotoisina raiskauksina tuomitut vankikuukaudet vähenisivät vastaavasti eli $((23 \cdot 26,1)(60\%) =)$ 360 kuukaudella, joten vankikuukausia tulisi tämän lainmuutoksen johdosta lisää arviolta yhteensä 331.

Lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistavuuden ala ei laajenisi, sillä nykyisinkin rangaistavia ovat kaikki lapseen kohdistuvat seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, lapsen vapaaehtoisuutta erikseen arvioimatta. Poikkeuksena tästä on lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskeva rangaistavuuden alan laajennus, mutta tämän ei arvioida vaikuttavan merkittävästi vankilukuun. Arvioitujen vankilukuvaikutusten kannalta olennaista on sen sijaan se, että osa nykyisin pelkkänä perusmuotoisena tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavista teoista olisi jatkossa rangaistavia lapsenraiskauksena. Tämä korottaisi näiden rikosten vähimmäisrangaistuksen neljästä kuukaudesta tai vuodesta kahteen vuoteen vankeutta.

On siten ennakoitavissa, että sukupuoliyhteyden sisältävistä nykyisin lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tai törkeänä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä tuomittavista teoista jatkossa tuomittavien vankeuspäivien määrä lisääntyisi jonkin verran. Ensinnäkin kaikki alle 16-vuotiaaseen kohdistuneet sukupuoliyhteydet tuomittaisiin jatkossa lähtökohtaisesti lapsenraiskauksina silloinkin, kun tekoihin ei sisälly nykyisessä raiskaussäännöksessä tarkoitettua pakottamista tai avuttoman tilan hyväksikäyttöä. Lapsenraiskaussäännöksen tunnusmerkistö ei myöskään edellyttäisi sitä, että teko arvioidaan yksittäistapauksessa myös kokonaisuutena arvostellen törkeäksi.

Osiossa 2.3.2 mainitun Krimon tutkimusraportin perusteella voidaan päätellä, että nykyisin on tuomittu ehdolliseen vankeuteen teoista, jotka jatkossa täyttäsivät lapsenraiskauksen tunnusmerkistön. Vuosina 2017-2018 törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ainoana rikoksena tuomituista 55/70 (79 %) on ollut ehdollista vankeutta ja näistä 41/55 teossa tekotapana on ollut sukupuoliyhteys. Ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomituista 12/15 teossa tekotapana on ollut sukupuoliyhteys. Näin ollen sukupuoliyhteyden sisältävistä törkeistä lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä tuomitaan ainoana rikoksena nykyisin 12/53 eli 23%:ssa ehdotonta ja 41/53 eli 77 %:ssa ehdollista vankeutta. Tyypiesimerkki tapauksista, joissa nykyisin tuomitaan ehdollista vankeutta, on yksittäinen kerta, jolloin noin 20-vuotias mies on ollut sukupuoliyhteydessä 13-15-vuotiaan tytön kanssa omassa asunnossaan. Tekijä ja uhri tunsivat toisensa entuudestaan netistä tai kavereiden kautta. Törkeänä tuomittiin 33/39 sukupuoliyhteyden sisältäneistä alle 13-vuotiaisiin kohdistuneista hyväksikäytöistä. Näistä 12 (36 %) rangaistuksena oli ehdollinen vankeus (+ mahdollinen oheisseuraamus), 1 (3 %) jätettiin rangaistukseen tuomitsematta ja 20 (61 %) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen.

Tarkasteltaessa edellä mainitun Krimon tutkimusraportin työversion 19 oikeustapausta, joissa tuomittiin ehdolliseen vankeuteen sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista (s. 37-39), voidaan arvioida, että näistä lapsenraiskauksina ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittaisiin jatkossa 4/19 (tapaukset 5, 6, 8 ja 10) eli 21 %:ssa. Tapauksista 10:ssä (1, 2, 4, 11, 12, 13,14, 15, 18,19) tekijä oli alle 18-vuotias, yhdessä (7) syyntakeeton ja kahdessa (16 ja 17) rangaistus tuomittiin ehdollisena vastaajan psyykkisen terveydentilan vuoksi.

Vuonna 2018 tuomituista 107 törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä 75 eli 70 % sisälsi sukupuoliyhteyden ja näistä ehdolliseen vankeuteen voidaan edellä todetun perusteella arvioida tuomitun 58 eli 77 %. Kun tämän pohjalta oletetaan, että ehdolliseen vankeuteen tuomituista sukupuoliyhteyden sisältävistä teoista 12 eli 21 % tuomittaisiin jatkossa lapsenraiskauksina ehdottomaan vankeuteen ja vähimmäisrangaistuksen korottamisen vuodesta kahteen vuoteen vuoksi rangaistusten kesto piteneisi 36,3 kuukaudesta keskimäärin 6 kuukautta eli 42,3 kuukauteen, tuomittaisiin vankeuskuukausia lisää 508. Kun lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa uusimisriski on erittäin pieni, voidaan laskelma vankilassa suoritetuista kuukausista perustaa ensikertalaisina suoritettaviin rangaistuksiin, joten vanki-kuukausia tulisi lisää 254 kuukautta.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokustannukset vuonna 2020 olivat noin 71 900 euroa/vankivuosi (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2020, s. 31). Kun edellä olevan arvion mukaan vankeusvuosia ((516 + 331 + 254=) 1 101 kuukautta / 12) tulisi lisää 92, esitys lisäisi vankeusrangaistusten täytäntöönpanon kustannuksia noin 6,6 miljoonalla eurolla vuodessa (25.40.01 rikosseuraamuslaitoksen toimennot).

Ehdottomien vankeusrangaistusten jonkin verran lisääntyessä vähennyksenä voitaisiin jossain määrin ottaa huomioon yhdyskuntapalvelun käytön vähentymisestä aiheutuva säästö, mutta oletettavasti ehdollisten vankeusrangaistusten lisääntyessä ja pidentyessä yhdyskuntapalvelua käytettäisiin ehdollisen vankeuden tehosteena muissa tapauksissa ja myös itsenäisenä seuraamuksena nykyistä enemmän. Kustannuslisäysten suuruusluokka olisi arviolta muutamia kymmeniä tuhansia euroja vuodessa.

Taloudellisten vaikutusten arvioidaan syntyvän aikaisintaan vuonna 2023 ja täysimääräisinä vaikutukset tuntuisivat muutamana sen jälkeisenä vuonna.

Vaikutukset pakkokeinoihin

Rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Monen pakkokeinon käyttö on muiden edellytysten ohella kytketty rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Kun seksuaalirikosten enimmäisrangaistuksia korotettiin, lisääntyisi jossain määrin myös pakkokeinojen käyttöala. Nykyisin rikoslain 20 luvun 1 §:n 3 momentissa säädettyjen vähemmän vakavien raiskaustekojen siirtäminen kuuden vuoden enimmäisrangaistuksella rangaistavaksi merkitsisi, että näiden rikosten esitutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi tai jäljentäminen (pakkokeinolain 7 luku 3 §:n 2 momentin 3 kohta), tekninen kuuntelu ja tekninen katselu (kohteena viesti lähiomaiselle, lääkärille tai julkaisijalle; pakkokeinolain 10 luvun 52 §:n 2 momentti).

Seksuaalisena kajoamisena rangaistavien tekojen enimmäisrangaistuksen korottaminen kolmesta neljään vuoteen vankeutta merkitsisi, että esitutkinnassa rikoksen tutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön muun muassa televalvonta, sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi ja tukiasematietojen hankkiminen (pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentti, 8 § sekä 10 §:n 2 momentti), poliisin tekemä peitelty tiedonhankinta (pakkokeinolain 10 luvun 14 §:n 2 momentti), peitelty tiedonhankinta rikoksen estämiseksi (poliisilain 872/2011 5 luvun 15 §:n 2 momentti), televalvonta ja tukiasematietojen hankkiminen rikoksen estämiseksi (poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentti ja 11 §:n 2 momentti), tekninen kuuntelu, tekninen katselu kotirauhan piirissä, epäillyn tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu (pakkokeinolain 10 luvun 16 §:n 3 momentti, 19 §:n 4 momentti 21 §:n 3 momentti ja 23 §:n 3 momentti) sekä DNA-tunnisteen tai ruutisavunäytteen ottaminen ulkopuoliselta henkilöltä ilman tämän suostumusta (pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 2 momentti).

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon enimmäisrangaistuksen korottaminen yhdestä kahteen vuoteen vankeutta merkitsisi, että rikoksen tutkinnassa tulisivat uusina keinoina käyttöön pakkokeinolain 10 luvun, 7 §: 1 momentissa tarkoitettu televalvonta laitteen tai osoitteen haltijan suostumuksella, 12 §:n 3 momentin suunnitelmallinen tarkkailu ja 34 §:n 1 momentissa tarkoitettu valeosto. Lisäksi, jos rikos on tehty tai suunnitteilla teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, tulisivat uusina keinoina käyttöön pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentin ja poliisilain 5 luvun 8 §:n 2 momentin tarkoittama televalvonta.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Jäljempänä tuodan esiin esityksen valmistelussa arvioituja toteuttamisvaihtoehtoja siltä osin kuin ne eivät käy ilmi esityksen muista osista.

5.1.1 Raikaussäännös

Esityksen valmistelussa on arvioitu useita vaihtoehtoja uudeksi raikaussäännökseksi sen tavoitteen toteuttamiseksi, että raikauksen määritelmä muutetaan suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien. Päävaihtoehtoja ovat olleet raikaussäännöksen laatiminen joko niin sanotun ”ei tarkoittaa ei” –mallin tai ”kyllä tarkoittaa kyllä” –mallin mukaisesti. Karkeasti luonnehtien mallien ero on siinä, täyttyykö raikaus sukupuoliyhteyteen ryhtymisellä, kun sen toinen osapuoli on jotenkin ilmaissut vastentahtoisuutensa (”ei”), vai kun toinen osapuoli ei ole jotenkin ilmaissut suostumustaan (”kyllä”). Esityksessä ehdotetaan raikaussäännöstä, joka on ”kyllä tarkoittaa kyllä” –mallin mukainen. Myös muita seksuaalirikossäännöksiä uudistettaisiin tämän mallin mukaisesti.

Varteenotettavimpana vaihtoehtoisena toteuttamistapana on pidetty ”ei tarkoittaa ei” –mallin mukaista raikaussäännöstä, jonka mukaan raikauksesta tuomittaisiin se, joka on toisen kanssa sukupuoliyhteydessä vastoin tämän sanallisesti tai muuten ilmaisemaa tahtoa. Tämän tyyppinen raikaussäännös on Saksan rikoslaissa. Tällaisen raikaussäännöksen nojalla olisi selvää, että sukupuoliyhteys olisi raikauksena rangaistavaa, kun toinen osapuoli on osoittanut pelkillä sanoilla tai muulla käytöksellään, ettei sitä tahdo. Fyysistä vastustamista ei siis välttämättä edellytettäisi. Selvää olisi myös, ettei rangaistavuus välttämättä edellytä, että tekijä käyttää väkivaltaa tai muita pakottamiskeinoja. Tällaisessa säännöksessä tulisi myös olla nykyisen raikaussäännöksen 2 momentin kaltainen säännös, jonka nojalla raikauksen rangaistavuus ei edellyttäisi tällaista vastentahtoisuuden ilmaisemista, kun siihen ei ole mahdollisuutta. Muun muassa pelkotila voitaisiin määritellä nykyistä laajemmin ja valta-aseman väärinkäyttö ja äkillisten tilanteiden hyväksikäyttö voitaisiin säätää nimenomaisesti raikauksena rangaistavaksi. Säännöksessä voitaisiin lisäksi mainita erikseen, että kyseessä on raikaus myös silloin, kun henkilö saadaan sukupuoliyhteyteen väkivallalla tai pakotetaan siihen uhkauksella. Vaihtoehdon voidaan näin ollen arvioida korjaavan monia nykyiseen raikaussäännökseen liittyviä puutteita.

Tällaisen vaihtoehdon etuna esityksessä ehdotettuun säännökseen nähden on mahdollista pitää sitä, että vastentahtoisuuden ilmaiseminen voi olla joissain tapauksissa yksinkertaisempaa todeta kuin vapaaehtoisuuden ilmaisun puuttuminen. Vaihtoehdoisen säännöksen sanamuodosta ilmeni myös mahdollisesti selkeämmin, milloin teko muuttuisi rangaistavaksi molemmin puolin vapaaehtoisesti aloitetun sukupuoliyhteyden aikana.

Tämän vaihtoehdon mukaisen raiskaussäännöksen soveltamisala olisi jonkin verran kaapeampi kuin esityksessä ehdotetun. Esimerkiksi seuraavan tyyppiset tilanteet voisivat jäädä raiskauksena rankaisematta ainakin tilanteissa, joissa teon kohde on passiivinen:

- Henkilö ei ilmaise vastentahtoisuuttaan ja alistuu sukupuoliyhteyteen, koska hän kokee, ettei sen ilmaiseminen auta tai se on vaarallista, vaikkei hänen pelkotilastaan olisi riittävästi ulkoisesti havaittavia viitteitä. Tämä voi olla erityisesti nuorempien tai kokemattomien osalta tavallinen tilanne.
- Henkilö on epävarmuutensa vuoksi kykenemätön päättämään, haluaako hän osallistua sukupuoliyhteyteen eikä sen vuoksi ilmaise tahtoa osallistua siihen. Toinen osapuoli aloittaa tästä huolimatta sukupuoliyhteyden.
- Henkilö luulee erheellisesti ilmaisseensa vastentahtoisuutensa jo riittävän selkeästi ja ajattelee, että toinen on tästä piittaamatta päättänyt olla hänen kanssaan sukupuoliyhteydessä.

Sukupuoliyhteyden kohteeksi joutuminen voi edellä kuvatun tyyppisissäkin tilanteissa loukata vakavasti henkilön itsemääräämisoikeutta. Tällaisten tekojen aiheuttamaa vahinkoa tai vaaraa ei ole perusteltua pitää yleisesti muunlaisella raiskauksella aiheutettuun nähden vähäisempänä. Periaatteellisena ongelmana sääntelyvaihtoehdossa on mahdollista nähdä myös se, että sukupuoliyhteyden kohdistaminen toiseen henkilöön olisi lähtökohtaisesti sallittua, ellei toinen osapuoli ole sitä ilmaissut vastustavansa, jos hänellä oli tähän mahdollisuus. Esityksessä ei näistä syistä ehdoteta raiskaussäännöksen tai muiden seksuaalirikossäännösten laatimista tämän vaihtoehdon mukaisesti.

5.1.2 Tuottamusvastuu

Yleistä

Rangaistusvastuun edellytyksenä on tahallisuus tai tuottamus. Jollei toisin säädetä, rikoslaisa tarkoitettu teko on vain tahallisena rangaistava (rikoslaki 3 luvun 5 §). Tuottamus määritellään rikoslain 3 luvun 6 §:n 1 momentissa, jonka mukaan tekijän menettely on huoli-

matonta, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Jos syyksiluettavuus rajattaisiin törkeään tuottamukseen, olisi 3 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla se, pidetäänkö huolimattomuutta törkeänä, ratkaistava kokonaisarvostelun perusteella. Tässä arvostelussa tulisi säännöksen nojalla ottaa huomioon rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, vaarannettujen etujen tärkeys ja loukkauksen todennäköisyys, riskinoton tietoisuus sekä muut tekoon ja tekijään liittyvät olosuhteet. Rikoksen säätäminen rangaistavaksi jo tuottamuksesta edellyttää painavia perusteita ja rangaistavaksi säätämisen yleisten edellytysten täyttymistä (PeVL 56/2014 vp).

Rikoslain 20 luvun rikokset ovat nykyisin ja myös tässä esityksessä ehdotettujen säännösten mukaan rangaistavia pääsääntöisesti vain tahallisina. Poikkeuksena tästä on 8 §:ssä säädetty seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö. Säännökseen vuonna 2015 tehdyn muutoksen (384/2015) johdosta rangaistavuus ei enää edellytä tahallisuutta sen osalta, onko teon kohteena oleva henkilö paritus- tai ihmiskaupparikoksen kohteena, vaan teko on rangaistava myös silloin kun tekijällä on ollut tätä syytä epäillä (8 §:n 3 momentti). Keskeisenä syynä syyksiluettavuuden laajentamiselle oli se, että säännöksen soveltamiskynnys oli asetunut oikeuskäytännössä korkeammalle kuin lakia hyväksyttäessä oli osattu ennakoita (HE 229/2014 vp s. 5, LaVM 38/2014 vp, s. 2).

Rikoslain 17 luvun lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittäviä kuvia koskevat säännökset koskevat kahdeksatoista vuotta nuorempia lapsia esittäviä kuvia (18, 18 a ja 19 §). Myös nämä rikokset ovat nykyisin ja ehdotettujen niiden korvaavien säännösten mukaan rangaistavia vain tahallisina. Rikosten tunnusmerkistöissä lapsen ikää koskevaa tahallisuusedellytystä on kuitenkin kevennetty siinä mielessä, että lapsena pidetään kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön lisäksi sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi (18 §:n 3 momentti ja 19 §). Tässä esityksessä ehdotetaan vastaavaa lapsen ikää koskevaa sääntöä sovellettavaksi lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskeviin rikoksiin. Lisäksi kyseinen sääntö laajennettaisiin koskemaan lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamista koskevaa rikosta.

Lapsen ikää koskeva tuottamusvastuu

Rikoslain 20 luvun lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevissa säännöksissä määritellään ikäraja, jota nuorempiin lapsiin kohdistuvia tekoja rangaistavuus koskee. Pääsääntöisesti tämä ikäraja on kuusitoista vuotta ja joidenkin rikosten osalta kahdeksantoista vuotta. Nämä rikokset ovat rangaistavia vain tahallisina. Teko on rangaistava, kun tekijän syyllisyys kattaa kaikki tunnusmerkistössä mainitut seikat (peittämisperiaate). Näin ollen lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen rangaistavuus edellyttää, että tekijän tahallisuus ulottuu myös lapsen ikään.

Esityksen valmistelussa on harkittu vaihtoehtoa säätää kuuttatoista tai kahdeksaatoista vuotta nuorempaan lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten osalta lapsen ikää koskevasta tuottamusvastuusta. Tämä olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi siten, että lapsiin kohdistuvat rikokset säädettäisiin rangaistavaksi myös silloin, kun tekijä ei huolimattomuudestaan tai törkeästä huolimattomuudestaan ole selvillä lapsen iästä tai kun tekijällä oli syytä epäillä lapsen olevan rikoksen tunnusmerkistössä tarkoitettua ikärajaa nuorempi. Tällaisesta tuottamusvastuusta säättämisen perusteeksi olisi voitava esittää vähintään, ettei tekijän tahallisuus täyty lapsen iän osalta riittävän laajasti sellaisissa tilanteissa, joissa selvilläoloa lapsen iästä olisi sääntelyn tavoitteet ja muut rangaistavuuden edellytykset huomioon ottaen perusteltua edellyttää.

Lasten kehitystahdin yksilöllisyydestä huolimatta on usein varsin selvää, kun lapsi on kuuttatoista tai kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Lähellä näitä ikärajoja olevan henkilön tarkka ikä ei kuitenkaan ole välttämättä pelkän ulkonäön perusteella havaittavissa. Tällaisissakin tapauksissa alaikäisyys voi olla pääteltävissä muista seikoista. Epäselvemmissäkin tilanteissa ikä voi olla ennen seksuaaliseen tekoon ryhtymistä kohtuudella selvitetävissä esimerkiksi henkilöllisyystodistuksesta, mutta näin ei aina ole.

Vastuun teon rankaisemattomuudesta ja lapsen kehitykselle aiheutuvan riskin välttämisestä tulee olla vanhemmalla osapuolella. Rikosvastuusta ei nykyisinkään vapauta se, ettei henkilö tiennyt lapsen tarkkaa ikää. Jos tekijä on esimerkiksi lapsen kehitysvaiheen tai tapausolosuhteiden perusteella ymmärtänyt lapsen olevan suojaikärajaa nuorempi, tahallisuusvaatimuksen asettama edellytys tekijän tietoisuudelle täyttyy. Tällöin tekijän tahallisuutta ei poista esimerkiksi pelkästään se, että kumppani ilmoittaa hänelle olevansa suojaikärajan ylittänyt (HE 6/1997 vp s. 182). Oikeuskäytännössä lapsen ikää koskeva tahallisuuden on katsottu voivan täytyä jo sillä, että tekijä on olosuhteissa pitänyt varsin todennäköisenä, että lapsi oli suojaikärajaa nuorempi. Tätä arvioitaessa voidaan olosuhteista riippuen antaa merkitystä sille, kuinka tekijä on suhtautunut kumppanin iän selvittämiseen. Jos nuoren henkilön kanssa seksuaaliseen tekoon ryhtyneen voidaan olosuhteista päätellen katsoa tarkoituksellisesti jättäneen varmistumatta kumppanin iästä, on katsottu perustelluksi, ettei ainakaan tämä seikka poista tahallisuutta (KKO 2014:54, kohdat 13-14).

Se ettei tekijä pyri aktiivisesti varmistamaan kohteen ikää, ei kuitenkaan kaikissa tilanteissa osoita tekijän pitävän häntä varsin todennäköisesti suojaikärajaa nuorempana. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun lapsi näyttää ikäisiään vanhemmalta. Rikosvastuun ulottamiseksi tällaisiin tilanteisiin voisi olla selkeämpää säätää erikseen lapsen ikää koskevasta tuottamusvastuusta.

Tuottamusvastuun säättämisen perusteltavuutta arvioitaessa on kuitenkin syytä ottaa huomioon myös lapsen iän merkitys lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöissä. Rikoslain 17 ja 20 luvun säännöksissä tarkkojen suojaikärajojen määrittely on perusteltua

laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimuksen sekä seksuaalisten tekojen lapsen kehitykselle aiheuttaman yleisen riskin vuoksi (HE 6/1997 vp s. 180-183, LaVM 3/1998 vp s. 23). Seksuaalisen teon vahinko tai vaara lapsen terveelliselle kehitykselle eivät kuitenkaan riipu varsinaisesti lapsen iästä vaan tämän kehitystasosta (jota ikä yleisesti heijastaa), muista henkilökohtaisista ominaisuuksista, teon luonteesta ja muista olosuhteista (ks. KKO 2021:15 kohdat 11-16). Teon konkreettisen vahingon tai vaaran kannalta ei esimerkiksi ole useinkaan merkittävää eroa sillä, onko lapsi iältään kuukauden yli vai kuukauden alle suojaikärajan. Tällä on kuitenkin olennainen merkitys teon rikosoikeudellisen arvostelun kannalta. Merkitys korostuisi entisestään, kun ehdotetulla tavalla lapsiin kohdistuvien rikosten vähimmäisrangaistuksia ja nimikkeitä ankaroitettaisiin. Lapsen tarkan iän merkitystä teon moitittavuuden kannalta ei todetun vuoksi tulisi korostaa sääntelyssä liikaa. Tämä puoltaa edellä viitatus perustuslakivaliokunnan kannanoton (PeVL 56/2014 vp) ohella sitä, että syyksiluettavuuden ulottamiseen jo tuottamukseen tai törkeään tuottamukseen lapsen iän osalta on korkea kynnyks.

Edellä esitettyjen lain esitöiden ja korkeimman oikeuden käytännön nojalla voidaan todeta, että seksuaaliseen tekoon ryhtyvällä on jo nykyisin varsin laajalle ulottuva vastuu siitä, että teon kohde on suojaikärajaa vanhempi. Tältä osin oikeustilaa ei ole tällä esityksellä tarkoitus muuttaa vastuuta lieventävään suuntaan. Sääntelyyn tehtäisiin sen sijaan eräitä ikään liittyvää vastuuta lisääviä laajennuksia (ehdotetut 21 ja 22 §). Kun edellä todetulla tavalla nuoremman osapuolen ilmoituksenkaan iästään ei ole katsottava poistavan tahallisuutta vaan vanhemmalla osapuolella olisi oltava jotain muuta rikosvastuun poistavan käsityksensä tueksi, asettaisi rikosvastuun laajentaminen tuottamuksellisiin tekoihin käytännössä laajan huolellisuusvelvoitteen. Lapsen tarkka ikä ei ole kaikissa tilanteissa selvitetävissä. Teon konkreettisen vahingon tai vaaran kannalta lapsen tarkkaa ikää olennaisempaa ovat edellä todetulla tavalla lapsen kehitystaso ja muut tekoon liittyvät seikat. Tämän valossa ikää koskevan laajan huolellisuusvelvoitteen säätämiseksi ei katsota olevan riittäviä perusteita. Tarkan suojaikärajan määrittely rikostunnusmerkistöissä on edellä mainituista syistä edelleen tärkeää, mutta nykyistä tahallisuuteen perustuvaa vastuuta myös lapsen iästä voidaan pitää edelleen oikeasuhtaisena. Näin ollen lapsen ikää koskevasta tuottamusvastuusta säätämistä ei esityksessä ehdoteta.

Tuottamuksellisen raiskauksen säätäminen rangaistavaksi

Esityksessä ehdotetaan, että raiskaus olisi jatkossakin rangaistava vain tahallisena tekona. Tämä tarkoittaa niin sanotun peittämisperiaatteen mukaisesti, että raiskauksen syyksiluksemiseksi tekijän on tullut teon hetkellä olla selvillä kaikkien niiden olosuhteiden käsillä olost, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää. Oikeuskäytännössä on katsottu, että olosuhteita koskevan tahallisuusedellytyksen täyttymistä voidaan arvioida sen perusteella, onko tekijä pitänyt rikoksen tunnusmerkistön täyttäviä seikkoja varsin todennäköisinä (esim. KKO 2013:17, KKO 2013:55, KKO 2014:55). Raiskauksen rangaistavuus

tuottamuksellisena voisi tarkoittaa sitä, että tekijää rangaistaisiin silloinkin, kun hän ei pitänyt kaikkia raiskauksen tunnusmerkistöissä tarkoitettuja seikkoja, esimerkiksi toisen osapuolen vapaaehtoisuuden puuttumista tai heikentynyttä tajunnantilaa, varmana tai varsin todennäköisenä, mutta hänen olisi pitänyt olla näistä seikoista selvillä.

Eräänlaista tuottamuksellista muistuttavaa raiskauksen rangaistavuutta ehdotetaan kansalaisaloitteessa KAA 2/2019 vp ("Suostumus2018"), jossa ehdotetaan muutoksia seksuaalirikoksia koskevaan rikoslain 20 luvun 1-5 §:ään. Aloitteen mukaan rangaistavaa olisi tahallisen raiskauksen lisäksi myös raiskaus "törkeästä piittaamattomuudesta". Nykyinen rikosoikeudellinen järjestelmämme ei sisällä tällaista syyksiluettavuuden muotoa. Vaikka ei ole selvää, miten sen on ajateltu suhteutuvan tahalliseen tai tuottamukselliseen tekemuotoon, ehdotuksen tarkoituksena voidaan nähdä olevan raiskauksen syyksiluettavuuden ulottaminen tahallisuutta laajemmalle. Myös Ruotsin laissa säädetään rangaistavaksi raiskauksen tekeminen törkeästä tuottamuksesta, joskin on huomattava, että Ruotsin rikosoikeudessa tahallisuutta ja tuottamusta ei määritellä täysin samalla tavalla kuin Suomen rikosoikeudessa. Norjassa raiskaus on rangaistavaa myös tuottamuksellisena, mutta raiskaussäännös ei perustu suostumuksen puutteeseen vaan ensisijaisesti pakottamiseen.

Tässä esityksessä ehdotettu raiskaussäännös olisi jo tahallisuuttakin edellyttävänä uudellinen ja rangaistavuuden alan laajentamisessa varsin pitkälle menevä. Tuottamuksellisen raiskauksen rangaistavuus menisi huomattavasti tätäkin pidemmälle, koska se asettaisi korotetun huolellisuusveloitteen. Tämä korotettu huolellisuusvelvoite koskisi sukupuoliyhteyden molempia osapuolia.

Tällaiseen sääntelyyn liittyisi useita epävarmuustekijöitä. Seksuaaliseen kanssakäymiseen ei yleensä liity muodollisia käyttäytymisnormeja. Rangaistusuhkaisen huolellisuusveloitteen asettamisen vaikutuksia on sen vuoksi tällaisen toiminnan osalta hyvin vaikeaa arvioida tarkkaan etukäteen. Huolellisuusveloitteesta voisi myös olla vaikeaa säätää niin, että se on laillisuusperiaatteen kannalta riittävän selvä.

Seksuaalinen kanssakäyminen kuuluu tärkeään osaan perustuslain 10 §:ssä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa suojattua yksityiselämää. Tuottamusvastuusta säätäminen merkitsisi voisi käytännössä merkitä varsin pitkälle menevien seksuaalista kanssakäymistä koskevien toimintavelvoitteiden asettamista. Rikosoikeudellisen vastuun välttämiseksi esimerkiksi toisen vapaaehtoisuuden nimenomainen sanallinen selvittäminen ennen sukupuoliyhteyden aloittamista voitaisiin kokea käytännössä tarpeelliseksi silloinkin, kun vapaaehtoisuus on havaittu muutenkin. Jos tällaiset käyttäytymismallit eivät ole kaikissa tilanteissa tarkoituksenmukaisia, voisi tuottamusvastuusta säätäminen olla ongelmallisia perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan sekä rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen kannalta. Tällaista lainsäädäntöä ei myöskään välttämättä pidettäisi yleisesti hyväksyttävänä

(legitiiminä). Tällaisten vaikutusten todennäköisyyttä on kuitenkin vaikeaa arvioida etukäteen varsinkaan ilman kokemusta esityksessä ehdotetun raiskaussäännöksen soveltamisesta.

Raiskaussäännös esityksessä ehdotetussa muodossa selkiyttäisi ja laajentaisi rangaistavuuden alaa nykyisestä ja sen arvioidaan tahallisuutta edellyttävänäkin korjaavan kattavasti ne epäkohdat, joita nykyisessä raiskaussäännöksessä on todettu. Tuottamuksellisen raiskauksen kriminalisoimiseen liittyy edellä mainittuja merkittäviä epävarmuustekijöitä. Tällaisen sääntelyn tarvetta ja muuta perusteltavuutta ei voida riittävästi arvioida ja perustella perustuslain rajoitusedellytysten tai kriminalisointiperiaatteiden (muun muassa painava yhteiskunnallinen tarve, oikeasuhtaisuus sekä edut ja haitat) kannalta ainakaan ilman käytännön kokemusta uudesta vapaaehtoisuuteen perustuvasta sääntelystä. Tuottamuksellisen raiskauksen säätämiseksi rangaistavaksi ei näin ollen voida ainakaan tässä vaiheessa todeta riittäviä perusteita.

5.1.3 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeä tekomuoto

Esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta törkeää tekomuotoa. Huomioon on otettu erityisesti seuraavat näkökohdat.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt pelkkään hallussapitoon liittyviä kriminalisointeja poikkeuksellisina ja katsonut, että hallussapidon kriminalisoinnit edellyttävät painavia perusteita ja niiden on oltava oikeasuhtaisia (esim. PeVL 23/1997 vp s. 4 sekä PeVL 26/2004 vp s. 4 ja PeVL 5/2009 vp s. 3). Tämä koskee myös törkeän tekemuodon säätämistä.

Esityksessä rangaistavaksi ehdotetut lasta seksuaalisesti esittävän levittäminen ja hallussapito ovat molemmat moitittavia tekoja, joista on syytä säätää tuntuvat vankeusrangaistukset. Esityksessä ehdotetut muutokset lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan sääntelyyn korottaisi hallussapidon enimmäisrangaistuksen yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Lisäksi hallussapitorikoksen tunnusmerkistöä laajennettaisiin vapaasti saatavilla olevien kuvien hankkimiseen, mikä ankaroitaisi sääntelyä olennaisesti.

Esityksessä ehdotettujen muutosten johdosta rangaistusasteikko mahdollistaisi teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden edellyttämän rangaistuksen tuomitsemisen myös vakavimmissa tapauksissa. Sääntely olisi näin myös oikeassa suhteessa muuhun ankaroitettavaan lapsiin kohdistuvaan seksuaalirikoslainsäädäntöön. Rangaistusasteikon ankaroitaminen myös lisäisi käytettävissä olevia pakkokeinoja ja pidentäisi rikoksen vanhentumisaikaa.

On olennainen ero vahingollisuuden ja vaarallisuuden kannalta siinä, levitetäänkö tai valmistetaan kuvia vai hankitaan niitä pelkästään omaan käyttöön. Esityksessä ehdotettu lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskeva törkeä tekemuoto, törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen, koskee tällaisten tekojen vakavimpia muotoja eli valmistamista ja levittämistä. Tämä korvaisi asiallisesti vastaavan nykyisen säännöksen (rikoslain 17 luvun 18 a §). Rangaistusasteikko on nykyisin ja ehdotetun säännöksen nojalla ankara, vankeutta neljästä kuukaudesta kuuteen vuoteen. Tätä pidetään oikeasuhtaisena myös osana uudistettavia seksuaalirikossäännöksiä.

Direktiivissä 2011/93 asetettu riittävä ankaruustaso lasta seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapidon enimmäisrangaistukselle on yksi vuosi vankeutta. Tämä asteikko kattaa direktiivin mukaan ”kyseisten rikosten vakavimmat muodot” (johdannon 13 kohta). Tässä esityksessä ehdotettu kahden vuoden enimmäisvankeusrangaistus hallussapidosta olisi näin ollen jo kaksi kertaa ankarampi kuin EU:n lainsäädännössä määritelty riittävä ankaruustaso.

Vaikka viranomaisten tietoon tulleiden lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevien rikosten määrä on kasvanut viime vuosina, ei tämän ole osoitettu johtuvan rikosten todellisen määrän lisääntymisestä. Tietoon tulleiden rikosten kasvu on todennäköisesti seurausta ainakin kolmesta syystä: (1) tietoisuus teoista ja niiden vahingollisuudesta on lisääntynyt, (2) verkkosivujen ylläpitäjien toimet aineiston leviämisen estämiseen ovat lisääntyneet ja (3) lasta seksuaalisesti esittävän aineiston seulomiseen liittyvä teknologia ja toiminta on kehittynyt viime aikoina. Näin ollen hallussapidon törkeän tekemuodon säätämistä ei voitaisi riittävästi perustella myöskään rikosten määrän kasvulla. Sen sijaan lasta seksuaalisesti esittävien kuvien tuottamisen, leviämisen ja hallussapidon voidaan arvioida vähentävän mainittujen syiden vuoksi.

5.1.4 Vanhentuminen

Esityksessä ei ehdoteta olennaisia sisällöllisiä muutoksia seksuaalirikoksen syyteoikeuden vanhentumista koskeviin säännöksiin. Huomioon on otettu seuraavia näkökohtia. Kansainvälisesti omaksutun lähtökohdan mukaisesti Suomenkin oikeusjärjestelmän perusteisiin kuuluu, että rikosten syyteoikeus pääsääntöisesti vanhentuu porrasteisesti niiden vakavuutta osoittavan enimmäisrangaistuksen perusteella. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan sellaisten rikosten syyteoikeus, joista säädetty ankarin rangaistus on elinkautinen vankeus, ei vanhennu. Ehdotetut lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen ja törkeä raiskaus vanhentuisivat rikoslain 8 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla 20 vuodessa rikoksen tekemisestä.

Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyvä riski niiden myöhäisestä ilmitulosta on nykyisin otettu sääntelyssä huomioon, minkä vuoksi rikoslain 8 luvun 1 §:n 5 momentissa on

säädetty niiden erityisvanhentumisesta niin, että uhrilla on vielä aikuiseksi tulemisensa jälkeen kymmenen vuotta aikaa saattaa häneen kohdistunut rikos tutkittavaksi. Niiden osalta syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää 28 vuotta. Tämä erityinen vanhentumisaika säilyisi myös ehdotettujen lapseen kohdistuvien seksuaalirikosten osalta. Senkin jälkeen jatkuu vielä mahdollinen 2 momentin mukainen jäljellä oleva vanhentumisaika.

Mitä pidempi aika rikoksesta kuluu, sitä vaikeampaa on yleensä hankkia luotettavaa näyttöä tapahtuneesta. Useita vuosikymmeniä vanhojen tekojen selvittäminen on erityisen vaikeaa tapauksissa, joissa selvitystä on yleensä saatavissa lähinnä asianosaisten kertomuksista ja joissa asianomistajan kertomus perustuu lapsuuden aikaisiin tapahtumiin. Kun puhutaan vakavista rikoksista, tekijän mahdollisen tunnustuksenkin lisäksi rikoksen lukeminen syyksi edellyttää muutakin luotettavaa selvitystä syytteen tueksi.

Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta seuraa, että vanhentumissäännöksiä ei voida rikosentekijän vastuuta pidentävästi muuttaa takautuvasti koskemaan rikoksia, jotka on tehty ennen muutettujen vanhentumissäännösten voimaantuloa. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhentumisajan pidentämisen tai sen poistamisen vaikutukset tuntuisivat käytännössä pitkän ajan, aikaisintaan muutaman vuosikymmenen kuluttua lainmuutoksen voimaantulosta.

Alttius ilmoittaa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista sekä niiden havaitseminen ja tutkiminen ovat selvästi lisääntyneet. Lastensuojelulaissa (417/2007) on säädetty useille viranhaltijoille, luottamustoimessa oleville ja ammattihenkilöille velvollisuus ilmoittaa poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta. Lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset tulevat nykyisin aikaisempaa todennäköisemmin ja nopeammin ilmi.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailta käytetyt keinot

Kansainvälisen vertailun tarkoituksena on kartoittaa erityisesti raiskausrikosten sääntelymalleja eri maissa. Suomen kannalta perinteisesti merkityksellisiä vertailuvaltioita ovat Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti ja Saksa, joten niiden seksuaalirikossäännöksiin on tässä kiinnitetty erityistä huomiota.

5.2.1 Ruotsi

Ruotsissa rikoskaaren (*brottsbalk*) 6 luvussa säädetään seksuaalirikoksista (*sexualbrott*). Raiskausrikoksia koskevaa sääntelyä uudistettiin vuonna 2018 ottamalla vapaaehtoinen osallistuminen (*deltar frivilligt*) sääntely keskiöön. Uudistukset tulivat voimaan 1.7.2018.

Ruotsissa raiskausrikoksia koskevat säännökset ovat rikoskaaren 6 luvun 1 §:ssä. 1 kappaleen mukaan raiskauksesta (*våldtäkt*) tuomitaan se, joka on sukupuoliyhteydessä tai tekee muun seksuaalisen teon, joka loukkauksen vakavuus huomioon ottaen on verrattavissa sukupuoliyhteyteen, sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti. Teosta on tuomittava vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi vankauteen. Sen arvioinnissa, onko osallistuminen tapahtunut vapaaehtoisesti, tulee erityisesti ottaa huomioon, onko vapaaehtoisuus ilmennyt sanojen tai toiminnan kautta tai muulla tavalla. Osallistumisen ei katsota koskaan tapahtuneen vapaaehtoisesti silloin, kun 1) osallistuminen on seurausta pahoinpitelystä, muusta väkivallasta tai rikollisilla teoilla uhkaamisesta, uhkauksesta syyttää tai ilmi antaa toinen rikoksesta tai uhkauksesta jättää vahingollinen ilmoitus toisesta, 2) tekijä on kohtuuttomasti käyttänyt hyväkseen toisen tajuttomuudesta, unesta, vakavasta pelosta, päihtymyksestä tai huumeiden vaikutuksen alaisena olemisesta, sairaudesta, ruumiinvammasta, mielenterveyden häiriöstä tai muusta syystä johtuvaa olosuhteisiin nähden erityisen haavoittuvaa tilaa, tai 3) tekijä on saanut toisen osallistumaan väärinkäyttämällä vakavasti tämän riippuvaista asemaa tekijästä.

Rikoskaaren 6 luvun 1 §:n 2 kappaleen mukaan, jos rikos on olosuhteet huomioon ottaen vähemmän törkeä, tekijä tuomitaan raiskauksesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Rikoskaaren 26 luvun 1 §:n 2 kappaleen mukaisesti vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on 14 päivää. Rikoskaaren 6 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan, jos rikosta on pidettävä törkeänä, tuomitaan tekijä törkeästä raiskauksesta (*grov våldtäkt*) vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Sen arvioinnissa, onko rikos ollut törkeä, tulee erityisesti ottaa huomioon, onko tekijä käyttänyt väkivaltaa tai uhkauksia jotka ovat olleet erityisen vakavia, onko useampi kuin yksi tekijä tehnyt seksuaalista väkivaltaa tai muulla tavoin osallistunut loukkaukseen tai onko tekijä menettelytapa tai uhrin alhainen ikä huomioon ottaen taikka muulla tavoin osoittanut erityistä häikäilemättömyyttä tai julmuutta.

Rikoskaaren 6 luvun 1a §:n mukaan tekijä tuomitaan tuottamuksellisesta raiskauksesta (*oaktsam våldtäkt*), jos hän syyllistyy 1 §:ssä kuvattuun tekoon törkeästä huomioimattomuudesta. Rangaistus on enintään 4 vuotta vankeutta. Jos teko on olosuhteisiin nähden lievä, tekijää ei pidetä vastuussa teosta.

Rikoskaaren 6 luvun 2 §:n 1 kohdassa säädetään seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*sexuellt övergrepp*) ja 2 kohdassa sen törkeästä tekemuodosta (*grov sexuellt övergrepp*). Henkilö, joka tekee muun kuin 1 §:ssä säädetyn seksuaalisen teon henkilölle, joka ei osallistu siihen

vapaaehtoisesti tuomitaan seksuaalisesta hyväksikäytöstä enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Vapaaehtoisuutta arvioidaan 1 § kerrottujen kriteerien nojalla. Törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan vähintään kuusi kuukautta tai enintään kuusi vuotta vankeutta.

Tekijä tuomitaan rikoskaaren 6 luvun 3 §:ssä mukaan tuottamuksellisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*oaktsam sexuellt övergrepp*), jos hän syyllistyy 2 §:ssä kuvattuun teokseen törkeästä huolimattomuudesta. Rangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta. Jos teko on olosuhteisiin nähden lievä, tekijää ei pidetä vastuussa teosta.

Vapaaehtoisen osallistumisen käsite

Uuden rangaistussäännöksen mukaan rangaistavana pidetään sellaista tekoa, johon toinen ei ole osallistunut vapaaehtoisesti. Säännöksessä päädyttiin käyttämään vapaaehtoisuuden (*frivilligt*) käsitettä suostumuksen (*samtycke*) sijaan, koska suostumuksen käsitteelle oli aiemmin rikoskaareissa annettu raiskausrikosten yhteydessä tarkoitettua poikkeavaa merkityssisältöä (Prop 2017/18:177, s. 30-31).

Lainmuutoksen säätämisen aikana seksuaalirikoskomitean mietinnössä esitettiin, että henkilön tulisi ilmaista sanojen tai tekojen kautta valintansa osallistua, jotta osallistumista voitaisiin pitää vapaaehtoisena. Epäsuoraa suostumusta ei pidettäisi hyväksyttävänä (SOU 2016:60, s. 196-197). Hallituksen esityksessä kuitenkin katsotaan, ettei tällaista vaatimusta tule asettaa. Ongelmallisena pidetään esimerkiksi sitä, että tällaisen sääntelyn myötä rangaistavaksi muodostuisi myös seksuaalinen toiminta sellaisen henkilön kanssa, joka osallistuu vapaaehtoisesti mutta vapaaehtoisuuttaan ilmaisematta. Oikeus vastata seksuaaliseen lähestymiseen haluamallaan tavalla, myös passiivisesti, nähdään osana seksuaalista itsemääräämisoikeutta (Prop 2017/18:177, s. 31-33).

Se, mitä asianomistaja on ilmaissut, ei ole kuitenkaan vailla merkitystä (Prop 2017/18:177, s. 33). Osallistumisen vapaaehtoisuuden arvioinnissa tulee 1 §:n mukaan ottaa erityisesti huomioon se, onko vapaaehtoisuus ilmennyt sanojen tai toiminnan kautta taikka muulla tavalla. Lähtökohtana on siten se, että vapaaehtoisesti seksuaaliseen toimintaan osallistuva ilmaisee jollain tavalla haluavansa osallistua. Ellei tällaista ilmaisua anneta, ei osallistumisen yleensä katsota tapahtuvan vapaaehtoisesti. Tarkkaa määritelmää vapaaehtoiselle osallistumiselle ei voida kuitenkaan asettaa, ja myös hiljainen suostumus on hyväksyttävä. Hallituksen esityksessä todetaan, että suostumusta ilmaisevaa passiivisuutta voi olla vaikea erottaa vastentahtoisuutta ilmaisevasta passiivisuudesta. Epäselvässä tilanteessa osallistumisen vapaaehtoisuus tulee varmistaa.

On myös huomattava, että vapaaehtoisuudella viitataan itse toimintaan, ei henkilön sisäiseen asenteeseen. Henkilö voi siis valita haluavansa osallistua, vaikka hänen suhtautumisensa toimintaan olisikin kielteistä (Prop 2017/18:177, s. 33-34).

Raiskaussääntelyn muutosten vaikutuksia

Brottsförebyggande rådet (Brå) on Ruotsin hallituksen tilauksesta arvioinut raiskaussääntelyn muutosten vaikutuksia. Brå julkaisi kesäkuussa 2020 raportin, jossa se arvioi suostumusperäisen raiskausmalliin siirtymisen vaikutuksia. Brån raportin mukaan lainmuutoksen voimaantulon jälkeen raiskauksia koskevat rikosilmoitukset, syytepäätökset ja raiskaustuomiot ovat lisääntyneet. Vuonna 2017 ennen uudistuksen voimaantuloa raiskaustuomioita annettiin 190. Uudistuksen voimaantulon jälkeen tuomioita annettiin 333 vuonna 2019 ja 341 vuonna 2020. Tuomiot koskivat perusmuotoista raiskausta tai törkeää raiskausta. Tuottamuksellisesta raiskauksesta annettiin 12 tuomiota vuonna 2019. Vuonna 2020 siitä ei annettu yhtäkään tuomiota (Brå 2020:6, s. 27)

Brå tarkasteli myös uusien raiskaustapausten laatua. Raportin mukaan uusien tuomioiden joukossa on tapauksia, jotka olisivat jääneen uudistusta edeltävän säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Ne olivat tapauksia, joissa ei ole käytetty väkivaltaa, uhkailua tai uhri ei ole ollut haavoittuvaisessa asemassa. Uusien tapausten tyyppitilanne on ollut nuorten illanvietto, ja osapuolet ovat olleet toisilleen tuttuja. Brån raportin mukaan uudet tyyppitapaukset ovat nimenomaan niitä, joita lainmuutoksen oli tarkoitus kattaa (Brå 2020:6, s. 38).

Ennen lainmuutosta suuressa osassa raiskaustapauksista todisteena olivat asianomaisen raiskauksen yhteydessä saadut vammat. Lainmuutoksen myötä tämä osuus on laskenut 13 %:in vuonna 2019. Vaikka vammojen osuus on laskenut, kolmasosassa uusista tapauksista oli saatavilla vahvoja todisteita kuten esimerkiksi tallenne tapahtumasta, tekijän tunnustus tai silminnäkijätodistus. Toisaalta noin kolmasosassa tapauksista ainoa lisätodiste raiskauksesta on ollut henkilötodistelu asianomaisen läheiseltä, jolle asianomainen oli kertonut raiskauksesta. Lisäksi todisteena on myös käytetty asianomaisen soitto hätäkeskukselle tai tekijän anteeksipyyntö. Tuottamuksellisen raiskauksen osalta objektiivisia todisteita oli vähän. Yhdeksässä tuottamuksellisesta raiskausta koskevassa tapauksessa ei ollut muita lisätodisteita, kuin henkilötodistelu sellaisilta henkilöiltä, joille asianomistaja oli raiskauksesta kertonut, mutta jotka eivät olleet sitä nähneet (Brå 2020:6, s. 41).

Brån raportin mukaan isossa osassa uuden säännöksen mukaan tuomituissa tapauksissa rikostunnusmerkistön täytyminen oli ollut selkeää. Näissä kyse oli ollut niin sanotusta yllätysraiskauksesta tai siitä, että uhri ei ollut osoittanut halua seksuaaliseen kanssakäymiseen ja lamaantunut varsinaisen teon aikana. Raportin mukaa soveltamiseen liittyvät epäselvyydet ilmenevät lähinnä tuottamuksellisessa raiskauksessa. Oikeuskäytännön tarkastelussa Brå kuitenkin tunnisti tiettyjä oikeudellisia kysymyksiä, jotka edellyttävät selkeyttämistä: 1)

mitä voidaan katsoa päteväksi suostumukseksi; 2) milloin suostumuksen ilmaisua voidaan sivuuttaa oikeudellisessa arvioinnissa; ja 3) missä menee tuottamuksen ja tahallisuuden alarajan välinen rajanveto (Brå 2020:6, s. 88-89).

Svean hovioikeus antoi 15.7.2019 ratkaisun koskien seksuaalipalvelujen ostamista ihmis-kaupan uhrilta ja tuottamuksellista raiskausta. Ensimmäisessä oikeusasteessa oli katsottu näytetyksi, että syytetty oli tiedostanut riskin siitä, että seksuaalipalvelujen myyjä oli ihmis-kaupan uhri, mutta oli siitä huolimatta ryhtynyt sukupuoliyhteyteen tämän kanssa. Tekijä tuomittiin ensimmäisessä oikeusasteessa tuottamuksellisesta raiskauksesta. Svean hovioikeus ei muuttanut ratkaisua (Svea HR B 5624-19).

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Ruotsissa säädetään erikseen lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Rikoskaaren 6 luvun 4 §:n 1 ja 2 kappaleessa säädetään lapsen raiskauksesta (*våldtäkt mot barn*). Joka on sukupuoliyhteydessä taikka tekee muun lapsen kohdistuvan sukupuoliyhteyteen rinnastuvan teon alle 15-vuotiaan lapsen kanssa ja eräissä tilanteissa 15–17-vuotiaan lapsen kanssa, tuomitaan vankeutta vähintään kahdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Jos teko katsotaan törkeäksi (*grov våldtäkt mot barn*) esimerkiksi väkivallan käytön takia, tekijä tuomitaan pykälän 3 kappaleen mukaan vankeuteen vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. 6 luvun 5 §:n mukaan jos 4 §:n 1 tai 2 kappaleessa tarkoitettu teko on vähemmän törkeä, tekijä on tuomittava lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*sexuellt utnyttjande av barn*) vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi. Jos kysymyksessä oleva seksuaalinen teko on muu kuin rikoskaaren 6 luvun 4 tai 5 §:ssä tarkoitettu, tekijä on luvun 6 §:n mukaan tuomittava lapsen kohdistuvasta seksuaalisesta loukkauksesta (*sexuellt övergrepp mot barn*) vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi, tai jos teko on törkeä (*grovt sexuellt övergrepp mot barn*), vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Rikoskaaren 6 luvun 8 § säädetään lapsen poseerauksen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*utnyttjande av barn för sexuell posering*) ja sen törkeistä tekemuodosta. Normaalimuotoisesta teosta tuomitaan vähintään sakkoon ja enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Törkeästä tekemuodosta tuomitaan vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Rikoskaaren 6 luvun 9 §:n perusteella henkilö voidaan tuomita alle 18-vuotiaan lapsen houkuttelemisesta muihin kuin luvussa mainittuihin seksuaalisiin tekoihin enintään neljäksi vuodeksi vankeuteen. Henkilö voidaan rikoskaaren 6 luvun 10 a §:n nojalla tuomita yhteydenotosta lapsen seksuaalisessa tarkistuksessa (*kontakt för att träffa ett barn i sexuell syfte*), jos tämä on ehdottanut tai suostunut tapaamiseen alle 15-vuotiaan lapsen kanssa tarkoituksenaan tehdä 4 §, 5 §, 6 §, 8 § tai 10 §:ssä kriminalisoitu teko. Teosta tuomitaan vähintään sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Rikoskaaren 6 luvun 14 § mukaan henkilöä, joka on syyllistynyt 5 §, 6 §:n 1 kohdan mukaiseen tekoon alle 15-

vuotiasta lasta vastaan, 8 § 1 kohdan ja 10 § 1 kohdan mukaiseen tekoon, ei pidetä vastuussa teosta, jos on ilmeistä, että kyseessä ei ole rikos ottaen huomioon tekijän ja lapsen välinen ikä- ja kehitysero sekä muut olosuhteet.

Lapsipornografiasta säädetään rikoskaaren 16 luvun 10 a §:ssä. Sen mukaan joka 1) kuvaa lapsen pornografisessa kuvassa; 2) levittää, luovuttaa, antaa, näyttää tai muuten asettaa tällaisen kuvan lapsesta toisen saataville; 3) hankkii tai tarjoaa tällaisen kuvan lapsesta; 4) välittää yhteyksiä tällaisten lasten kuvien ostajien ja myyjien välillä tai ryhtyy muihin vastaviin toimenpiteisiin tarkoituksena edistää tällaisten kuvien kauppaa, tai 5) pitää hallussa tällaisen kuvan lapsista tai katselee sellaista kuvaa, johon hän on saanut pääsyn, tuomitaan lapsipornografiarikoksesta (*barnpornografibrott*) enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. 10 a §:n 2 kohdan mukaan, jos teko on vähäinen, tuomitaan tekijä enintään kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen. Törkeästä lapsipornografiarikoksesta (*grovt barnpornografibrott*) tuomitaan 10 a §:n 6 kohdan nojalla vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Rikoskaaren 16 luvun 10 b § mukaan 10 a §:n ensimmäinen ja toinen kohta eivät sovellu, jos kuvatun henkilön ja kuvan tuottavan henkilön välinen ikä- ja kehitysero on pieni ja olosuhteet eivät muuta vaadi. Kielto ei myöskään koske sitä, joka esim. maalamalla tai muuten käsityöllä tuottaa tällaisen kuvan, paitsi jos kuva on tarkoitus esim. levittää tai asettaa muiden saataville. Myös muut olosuhteet voivat oikeuttaa teon (3 kohta).

Muita seksuaalirikoksia

Seksuaalisesta häirinnästä (*sexuellt ofredande*) on säädetty rikoskaaren 6 luvun 10 §:ssä. Sen ensimmäinen kohta koskee alle 15-vuotiaan lapsen seksuaalista koskettelua muissa kuin luvussa muuten rangaistavaksi säädettyissä tapauksissa. 2 kohdan mukaan seksuaalisesta häirinnästä tuomitaan myös se, joka paljastaa itsensä toiselle tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan toiselle mielipahaa (*obehag*) tai muuten sanoin tai teoin häiritsee toista tavalla, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista loukkaamattomuutta (*sexuella integritet*). Molempien kohtien mukaan rangaistuksena on sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Säännöksestä on oikeuskirjallisuudessa todettu (Lena Holmqvist ym.: *Brottsbalken. En kommentar*. Kap. 1–12), että rangaistavia ovat sen mukaan teot, joilla on tarkoitus kiihottaa tai tyydyttää tekijän seksuaaliviettiä. Vastuu voi seurata vain ilmaisuista, joilla on selvä seksuaalinen painotus.

Rikoslain 4 luvun 6 c § koskee laitonta yksityisyyden loukkauksesta (*olaga integritetsintrång*). Sääntely koskee toisen yksityisyyteen puuttumista levittämällä tiettyjä yksityisyyttä koskevia kuvia tai muita tietoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kostopornon, alastonkuvien, potilaskertomusten tai yksityisyyttä loukkaavan rikoksen uhrin tai onnettomuuspaikan kuvien levittäminen. Pykälän mukaan tuomitaan se, joka loukkaa toisen yksityiselämää levittämällä kuvan tai muun tiedon henkilön seksuaalisesta käyttäytymisestä; kuvan tai

muun tiedon henkilön terveydentilasta; kuvan tai muun tiedon henkilöön, vapautteen tai rauhaan kohdistuneen hyökkäyksen sisältäneen rikoksen uhriksi joutumisesta; kuvan erittäin haavoittuvassa asemassa olevasta henkilöstä; tai kuvan kokonaan tai osittain alastomana olevasta ruumiista, jos leviäminen on omiaan aiheuttamaan vakavaa haittaa kuvan tai tiedon kohteelle. Teosta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Teosta ei tuomita, jos teko tarkoituksensa ja muiden olosuhteidensa vuoksi on puolustettavissa. Törkeästä laittoman yksityisyyden loukkauksesta (*grovt olaga integritetsintrång*) säädetään 4 luvun 6 d §:ssä ja sen rangaistusasteikko on vähintään kuusi kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta. Tunnusmerkistöllä on vahvistettu ja selkeytetty suoja loukkaavien kuvien levittämistä vastaan.

5.2.2 Norja

Norjan rikoslain (*straffeloven*) toisen osan 26 luku koskee seksuaalirikoksia (*seksuallovbrudd*). Norjassa on ajoittain pohdittu raiskausrikosten sääntelymallin muuttamista suostumusperusteiseksi, mutta muutoksia ei vielä ole tehty. Suostumusperusteiseen sääntelymalliin siirtymistä käsiteltiin Norjassa ainakin keväällä 2018.

Raiskauksesta (*voldtekt*) säädetään rikoslain 291 §:ssä. Perussäännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka a) hankkii seksuaalisen kanssakäymisen (*seksuell omgang*) väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä, b) on seksuaalisessa kanssakäymisessä tiedottoman tai muun toimintaa vastustamaan kykenemättömän kanssa taikka c) väkivallalla tai uhkaavalla käytöksellä saa uhrin harjoittamaan seksuaalista kanssakäymistä jonkun toisen henkilön kanssa tai tekemään vastaavan teon itselleen. Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enintään kymmenen vuotta. Norjassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on rikoslain 31 §:n mukaisesti 14 päivää.

Lain 292 §:n mukaan rangaistuksen tulee olla kolmesta viiteentoista vuotta vankeutta silloin, jos 291 §:ssä kuvattu raiskaus sisältää peniksellä tai esineellä tunkeutumisen vaginaan tai peräaukkoon tai peniksellä tunkeutumisen loukatun suuhun tai jos tekijä on aiheuttanut kohdassa 291 b) kuvatun tilan toteuttaakseen seksuaalisen kanssakäymisen.

Törkeästä raiskauksesta (*grovt voldtekt*) vankeutta tuomitaan rikoslain 293 §:n mukaan enintään 21 vuotta. Sama koskee tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 294 tai 299 §:n nojalla raiskauksesta tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Teko voidaan katsoa törkeäksi esimerkiksi, jos useat ovat yhdessä raiskanneet uhrin tai raiskaus on tehty erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla.

Törkeästä huolimattomuudesta tehty raiskaus (*grovt uaktsom voldtekt*) on säädetty rangaistavaksi lain 294 §:ssä. Rangaistus törkeästä huolimattomuudesta tehdystä raiskauksesta on

enintään kuusi vuotta vankeutta. Jos teon olosuhteet vastaavat törkeää raiskausta koskevassa rangaistussäännöksessä kuvattuja olosuhteita, on rangaistuksen enimmäispituus 10 vuotta. Raiskausta koskevan 291 §:n nojalla ei voida tuomita tekijää, joka on tosiasiallisesti uskonut sukupuoliyhteyden tapahtuneen vapaaehtoisesti. Tämän nähtiin puoltavan törkeän huolimattoman tekemuodon rangaistavaksi säätämistä. Törkeästä huolimattomuudesta tehdystä raiskauksesta on kyse silloin, kun tavanomaisen huolellinen ihminen olisi ilmiselvästi ymmärtänyt, ettei toinen osapuoli osallistunut sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti. Vain törkeästä huolimattomuudesta, ei tavallisesta huolimattomuudesta, tehtyä raiskausta pidettiin niin moitittavana tekona, että siitä tulisi rangaista. Törkeästä huolimattomuudesta tehdyn raiskauksen katsottiin toisaalta olevan vähemmän moitittava kuin tahallisesti tehty teko, mikä haluttiin ilmaista myös tekemuodon matalammassa rangaistusasteikossa.

Rikoslain 297 § koskee seksuaalista tekoa ilman suostumusta (*seksuell handling uten samtykke*). Henkilö joka tekee seksuaalisen teon toiselle, joka ei ole suostunut siihen, voidaan tuomita sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen.

Norjassa seksuaalista häirintää koskee rikoslain 298 §:n säännös seksuaalisesti loukkaavasta käyttäytymisestä julkisella paikalla tai ilman suostumusta (*seksuelt krenkende atferd offentlig eller uten samtykke*). Pykälän mukaan rangaistaan sitä, joka sanoin tai teoin osoittaa seksuaalisesti loukkaavaa tai muuten säädytöntä (*unanstendig*) käyttäytymistä a) julkisella paikalla tai b) sellaisen henkilön läsnä ollessa, joka ei ole antanut tekoon suostumustaan, tai tällaista henkilöä kohtaan. Rangaistukseksi tuomitaan sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Säännöstä on oikeuskirjallisuudessa (Magnus Matningsdal: *Norsk spesiell strafferett*, 2010) todettu mukaan sovellettu esimerkiksi itsensäpaljastajiin ja tirkistelijöihin, ja se voi soveltua myös siveettömiin puheisiin.

Norjan rikoslain 299 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen kanssakäyminen (*seksuell omgang*) alle 14-vuotiaan lapsen kanssa (alle 14-vuotiaan lapsen raiskaus). Enimmäisrangaistus on 10 vuotta vankeutta. Norjassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on 14 päivää. Jos seksuaalinen kanssakäyminen on sukupuoliyhteydeksi tai siihen rinnastettavaksi teoksi katsottava teko, vähimmäisrangaistus on kolme vuotta vankeutta ja enimmäisrangaistus 15 vuotta vankeutta (rikoslaki 300 §). Eräissä törkeimmissä tapauksissa enimmäisrangaistus on rikoslain 301 §:n mukaan 21 vuotta vankeutta (esimerkiksi usean tekijän tekemä rikos tai erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla tehty rikos). Sama koskee tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 294 tai 299 §:n nojalla.

Norjan rikoslain 302 §:n mukaan seksuaalisesta kanssakäymisestä 14- tai 15-vuotiaan kanssa tuomitaan vankeutta enintään kuusi vuotta. Rikoslain 303 §:n mukaan enimmäisrangaistus on 15 vuotta vankeutta eräissä törkeimmissä tapauksissa, joihin kuuluu esimerkiksi

se, että useat ovat tehneet teon, tai että teko on tehty erityistä kipua aiheuttavalla tai erityisen loukkaavalla tavalla. Sama säännös koskee myös tilanteita, joissa syyllistä on aikaisemmin rangaistu 291, 299 tai 302 §:n nojalla.

Norjan rikoslain 304 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalinen teko alle 16-vuotiaan lapsen kanssa (enimmäisrangaistus kolme vuotta vankeutta) ja 305 §:ssä seksuaalisesti loukkaava käyttäytyminen alle 16-vuotiasta lasta kohtaan (sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi). Rikoslain 306 §:ssä säädetään tapaamisen järjestämisestä tehdäkseen seksuaalisen hyväksikäytön (*avtale om møte for å begå seksuelt overgrep*). Joka järjestää tapaamisen alle 16-vuotiaan lapsen kanssa tarkoituksena tehdä lapsen kanssa teko, joka on kuvattu 299–304 §:ssä, 305 §:ssä tai 311 §:n ensimmäisessä momentissa, tai saapuu tapaamispaikalle taikka paikalle, missä tapaamispaikkaa voidaan tarkkailla tuomitaan sakkoon tai vankeutta enintään yhdeksi vuodeksi. Rikoslain 309 §:ssä on kriminalisoitu seksipalveluiden ostaminen alaikäiseltä (*kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige*). Rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta ja tietyissä törkeissä tapauksissa vankeutta enintään kolme vuotta.

Rikoslain 310 §:ssä säädetään lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja lasta seksualisoivan esityksen esittämisestä (*fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn*). Joka osallistuu tällaisen esityksen esitykseen, tuomitaan sakkoon tai enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Lapsella tarkoitetaan tässä alle 18-vuotiasta henkilöä. Rikoslain 311 § koskee lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja lasta seksualisoivaa kuvamateriaalia (*fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn*). Henkilö joka tuottaa kuvamateriaalia lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lasta seksualisoivaa kuvamateriaalia, levittää tällaista materiaalia, esim. hankkii materiaalia tai pääsen sellaiseen materiaaliin käsiksi, järjestää julkisen tilaisuuden jossa materiaalia esitetään tai saa alle 18-vuotias esiintymään julkisessa seksuaalista kuva- tai videosisältöä sisältävässä tuotannossa, tuomitaan sakkoon tai enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Lapsella tarkoitetaan koko pykälässä alle 18-vuotiasta lasta. Teko on tuottamuksellisesti rangaistavaa. Näistä tuomitaan sakkoihin tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Rangaistausta voidana jättää tuomistamatta sille, joka ottaa kuvan tai pitää hallussaan kuvaa 16–18-vuotiaasta henkilöstä tämän suostumuksella jos molemmat ovat iältään ja kehitykseltään vastaavalla tasolla. Säännöstä ei sovelleta kuvamateriaaliin, jota on pidettävä oikeutettuna taiteellisin, tieteellisin, tiedollisin tai vastaavin syin taikka videomateriaaliin, minkä Norjan mediaviranomainen (*Medietilsynet*) on ennalta hyväksynyt esitettäväksi tai myytäväksi.

5.2.3 Tanska

Tanskan rikoslain (*straffeloven*) 24 luku koskee seksuaalirikoksia (*seksualforbrydelser*). 216 §:ssä säädetään raiskauksesta (*voldtægt*). Sen mukaan raiskauksesta tuomitaan vankeu-

teen enintään 8 vuodeksi se, joka 1) on sukupuoliyhteydessä väkivalloin tai väkivallalla uhaten tai 2) on sukupuoliyhteydessä muuta laitonta pakkoa käyttäen tai sellaisen henkilön kanssa, joka tilansa tai tilanteensa vuoksi on kykenemätön vastustamaan tekoa. Jos raiskauksen uhri on alle 12-vuotias, teko on ollut luonteeltaan erityisen vaarallinen tai olosuhteet ovat muutoin erityisen raskauttavia, on enimmäisrangaistus 12 vuotta vankeutta. Tanskassa vankeusrangaistuksen vähimmäiskesto on rikoslain 33 §:n 1 momentin mukaan seitsemän päivää. Rikoslain 225 §:n mukaan 216 §:ää sovellettaessa sukupuoliyhteyteen rinnastetaan myös muu seksuaalinen toiminta.

Tanskan rikoslain 218 §:ssä säädetään rangaistus sille, joka on sukupuoliyhteydessä käyttämällä hyväksi toisen mielisairautta tai henkistä kehitysvammaisuutta (*mentale retardering*). Rangaistukseksi tuomitaan vankeutta enintään neljä vuotta.

Tanskan rikoslain 222 §:n mukaan sitä, joka on sukupuoliyhteydessä alle 15-vuotiaan lapsen kanssa, rangaistaan enintään kahdeksan vuoden vankeudella, ellei tekoon sovellu 216 §:n 3 momentti. 223 §:n mukana, joka on sukupuoliyhteydessä alle 18-vuotiaan henkilön kanssa, jos tämä on tekijän lapsi, lapsenlapsi, kasvatti lapsi tai jos tämä osallistuu lapsen kasvattamiseen tai opettamiseen, tuomitaan enintään neljäksi vuodeksi vankeuteen. Samoin rangaistaan 2 momentin nojalla sitä joka käyttää väärin luottamusasemaansa lapseen. Lain 225 §:n mukaan mainittua pykälää sovelletaan myös muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen.

Lapsipornografiastasta säädetään 226 §:ssä. Henkilö, joka tuottaa pornografisia valokuvia, elokuvia tai vastaavia alle 18-vuotiaasta henkilöstä, tarkoituksena myydä tai muuten jakaa materiaalia, tuomitaan sakkoihin tai enintään kuudeksi vuodeksi vankeuteen. 227 §:n mukaan, joka saa alle 18-vuotiaan henkilön osallistumaan pornografisen tekoon tuomitaan sakkoon tai korkeintaan kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Toisen momentin mukaan tällaisen esitykseen katsojana osallistumisesta tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen.

Tanskan rikoslain 232 §:n mukaan rangaistaan sitä, joka säädyttömällä toiminnalla loukkaa säädyllyisyyttä (*ved uanstændigt forhold krænker blufærdigheden*). Rangaistukseksi tuomitaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Jos kohteena on ollut alle 15-vuotias lapsi, enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Säännöksen on luonnehdittu (mietintö nro 1534) toimivan käytännössä yleislausekkeena, jota voidaan soveltaa kaikenlaiseen jollakin tavalla karkeaan seksuaaliseen toimintaan, joka on tuomioistuinten mielestä rangaistuksen arvoinen, mutta jota muut seksuaalirikoksia koskevat säännökset eivät kata.

235 §:n mukaan henkilö joka levittää pornografisia valokuvia, elokuvia tai muita vastaavia visuaalisia kopioita alle 18-vuotiaasta henkilöstä tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Erityisissä raskauttavissa olosuhteissa, esimerkiksi jos lapsen elämä

on alttiina vaaralle, tuomio voi olla enintään kuusi vuotta vankeutta. 2 momentin mukaan henkilöllä, jolla on hallussaan 18-vuotiasta henkilöä pornografisesti esittävä valokuva tai elokuva taikka muu vastaava visuaalinen jäljennös tai tulee tietoiseksi sellaisesta internetin tai muun vastaavan tiedon levitysjärjestelmän kautta tuomitaan sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen. 3 momentin mukaan 2 momenttia ei sovelleta valokuvien, elokuvien tai vastaavien hallussapitoon, jos kuvattu henkilö on 15-vuotias ja tämä on suostunut hallussapitoon.

Seksuaalista materiaalia sisältävän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen osalta soveltuu 264 d §, joka koskee yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä. Sen 2 momentin mukaan, jos tietojen tai paljastuksen luonne ja laajuus tai asianomaisten henkilöiden lukumäärä on erityisen raskauttava, rangaistus voidaan korottaa vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. 1 momentin rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Tanskassa on käynnissä hanke seksuaalirikoksia koskevan lainsäädännön muuttamiseksi suostumusperusteiseksi.

5.2.4 Islanti

Islannissa seksuaalirikoksista (kynferðisbrot) säädetään rikoslain (Almenn hegningarlög) luvussa XXII. Islanti on muuttanut rikoslain raiskausrikosta koskevaa 194 §:n suostumukseen perustuvaksi. Muutokset tulivat voimaan 23.3.2018.

Rikoslain 194 §:n mukaan se, joka on sukupuoliyhteydessä tai muussa seksuaalisessa kanssakäymisessä toisen henkilön kanssa ilman tämän suostumusta, on syyllinen raiskaukseen (nauðgun) ja tuomitaan vankeusrangaistukseen vähintään yhdeksi Islannissa seksuaalirikoksista (kynferðisbrot) säädetään rikoslain (Almenn hegningarlög) luvussa XXII. Islanti on muuttanut rikoslain raiskausrikosta koskevaa 194 §:n suostumukseen perustuvaksi. Muutokset tulivat voimaan 23.3.2018. Rikoslain 194 §:n mukaan se, joka on sukupuoliyhteydessä tai muussa seksuaalisessa kanssakäymisessä toisen henkilön kanssa ilman tämän suostumusta, on syyllinen raiskaukseen (nauðgun) ja tuomitaan vankeusrangaistukseen vähintään yhdeksi ja enintään 16 vuodeksi. Suostumus katsotaan annetun silloin, kun se on vapaaehtoisesti ilmaistu. Suostumusta ei katsota annetun silloin, jos se on saatu väkivalloin, uhkauksin tai muulla laittoman pakon muodolla. Väkivallaksi katsotaan myös uhrin itsemääräämisoikeuden rajoittaminen vangitsemalla, huumausaineen avulla tai muulla vastaavalla tavalla.

Samoin katsotaan syyllistyneen raiskaukseen ja tuomitaan ensimmäisessä momentissa määritelyyn rangaistukseen se, joka petoksella tai hyväksikäyttäen henkilön puutteellista ymmärrystä olosuhteista tai tämän psyykkistä häiriötä tai muuta henkistä vajavaisuutta tai sitä, ettei

tämä jostain muusta syystä ole tilassa jossa voisi vastustaa tekoa tai ymmärtää sen merkitystä, on sukupuoliyhteydessä tai muussa seksuaalisessa kanssakäymisessä hänen kanssaan.

5.2.5 Saksa

Saksan rikoslainsäädännössä seksuaalirikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain (Strafgesetzbuch) 13 luvussa. Saksa rikoslain uudistettu raiskausta (*Vergewaltigung*) koskeva pykälä astui voimaan 10.11.2016. Saksa on pykälän suostumusta koskevan 1 momentin osalta omaksunut raiskaussäätelyssään niin sanotun ”ei tarkoittaa ei -mallin”, jossa kieltäytyminen voidaan ilmaista sanallisesti tai muulla tavalla, esim. käyttäytymisellä.

Saksassa seksuaalisesta väkivallasta, pakottamisesta ja raiskauksesta (*Sexueller Übergriff; sexuelle Nötigung; Vergewaltigung*) säädetään rikoslain 177 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan se, joka vastoin toisen henkilön havaittavissa olevaa tahtoa, tekee tälle seksuaalisia tekoja tai laittaa tämän tekemään tällaisia tekoja tai olemaan kolmannen tekemien seksuaalisten tekojen kohteena tai tekemään seksuaalisia tekoja kolmannen henkilön kanssa, tuomitaan vankeuteen vähintään kuudeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Pykälän 2 momentin (2) mukaan samalla tavalla rangaistaan sitä, joka tekee seksuaalisia tekoja toisen henkilön kanssa tai laittaa tämän tekemään tällaisia tekoja tai olemaan kolmannen tekemien seksuaalisten tekojen kohteena tai tekemään seksuaalisia tekoja kolmannen henkilön kanssa, jos 1) tekijä käyttää hyväkseen sitä, ettei henkilö pysty muodostamaan vastakkaista tahtoa tai ilmaisemaan sitä, 2) tekijä käyttää hyväkseen sitä, että toisen henkilön kyky tahdon muodostamiseen tai ilmaisemiseen on vakavasti rajoittunut hänen fyysisen tai henkisen tilansa vuoksi, ellei hän ole vakuuttunut toisen suostumuksesta, 3) tekijä toimii käyttäen hyväksi yllättävää hetkeä, 4) tekijä hyödyntää tilannetta jossa uhrille seuraisi vakavaa haittaa vastustaessaan tekoa tai 5) tekijä on pakottanut henkilön tekemään seksuaalisia tekoja tai olemaan niiden kohteena vakavalla haitalla uhaten. Yritys on rangaistavaa 3 momentin (3) mukaan.

Pykälän 4 momentin (4) mukaan rangaistus on vähintään vuosi vankeutta silloin, jos kyvyttömyys vastakkaisen tahdon muodostamiseen tai ilmaisemiseen johtuu sairaudesta tai vammasta. 5 momentin (5) mukaan rangaistus on vähintään vuosi vankeutta silloin, jos tekijä 1) käyttää väkivaltaa uhria vastaan, 2) uhkaa uhria välittömällä vaaralla henkeä tai terveyttä kohtaan, tai 3) käyttää hyväkseen tilannetta, jossa uhri on suojaton ja tekijän armoilla. 6 momentti (6) koskee erityisen vakavia tapauksia, joissa rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Erityisen vakavasta tapauksesta on kyse tyypillisesti silloin, jos 1) tekijä on sukupuoliyhteydessä uhrin kanssa tai tekee vastaavia, uhria nöyryyttäviä seksuaalisia tekoja uhrin kanssa tai laittaa uhrin tekemään tällaisia tekoja, etenkin jos ne sisältävät

kehoon tunkeutumisen (raiskaus), tai 2) loukkauksen on suorittanut useampi kuin yksi henkilö yhdessä. Rangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta silloin, jos tekijä kantaa mukanaan asetta tai muuta vaarallista välinettä, kantaa muuten mukanaan välinettä tarkoituksena estää väkivallalla tai sillä uhkaamisella toisen henkilön vastarinta tai asettaa uhrin vakavasti terveyttä uhkaavaan vaaraan (7). Rangaistus on vähintään viisi vuotta vankeutta silloin, jos teon aikana tekijä käyttää asetta tai muuta vaarallista välinettä, pahoinpitelee uhria vakavasti tai asettaa uhrin henkeä uhkaavaan vaaraan (8).

Pykälän 9 momentin (9) mukaan vähemmän vakavissa (1) ja (2) momentin mukaisissa tapauksissa rangaistus on vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta vankeutta, vähemmän vakavissa (4) ja (5) momentin mukaisissa tapauksissa rangaistus on kuudesta kuukaudesta kymmeneen vuotta vankeutta, ja vähemmän vakavissa (7) ja (8) momentin mukaisissa tapauksissa yhdestä kymmeneen vuotta vankeutta.

Saksan rikoslain 176 §:ssä säädetään rangaistavaksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (*Sexueller Mißbrauch von Kindern*). Pykälän 1 momentin mukaan, jos seksuaalinen teko kohdistuu alle 14-vuotiaaseen lapseen, vankeutta tuomitaan vähintään kuusi kuukautta ja enintään kymmenen vuotta. Erityisen vakavissa tapauksissa vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta ja lievemmäksi arvioitavissa tapauksissa rangaistusasteikko on kolmesta kuukaudesta viiteen vuoteen vankeutta.

Vakava lasten seksuaalinen hyväksikäyttö (*Sexueller Mißbrauch von Kindern*) säädetään rangaistavaksi Saksan rikoslain 176 a §:ssä. Sen mukaan vähimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta rikoksen uusimistilanteessa ja kaksi vuotta vankeutta, jos esimerkiksi tekijöitä on useita tai teolla aiheutetaan vakavaa terveyden vahingoittumista. Toisaalta tähänkin pykälään sisältyy vähemmän vakavan teon rangaistusasteikko (vankeutta vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta). Viiden vuoden vähimmäisrangaistus koskee tapauksia, joissa lasta on teon yhteydessä vakavasti pahoinpidelty tai joissa hänelle on aiheutettu kuoleman vaara. 176b §:n säädetään kuolemaan johtaneesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (*Sexueller Mißbrauch von Kindern mit Todesfolge*). Jos tekijä aiheuttaa vähintään huolimattomuudesta lapsen kuoleman seksuaalisen hyväksikäytön vuoksi (176 § ja 176 a §), tuomio on vähintään kymmenen vuotta vankeutta tai elinkautinen.

Saksan rikoslain 184b § koskee lapsipornografian levittämistä, hankkimista ja hallussapitoa (*Verbreitung, Erwerb und Besitz kinderpornographischer Schriften*). Pykälän 1 momentin (1) mukaan sitä, 1) joka levittää lapsipornografista materiaalia tai asettaa sitä yleisön saatavaksi; 2) sitoutuu hankkimaan lapsipornografiaa toiselle; 3) tuottaa lapsipornografista materiaalia jäljentämällä todellisen aktin; 4) joka esim. tuottaa tai hankkii materiaalia käyttäköseen tai 1 tai 2 kohdan tarkoituksessa, tuomitaan vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Rangaistus on vankeutta vähintään kuusi kuukautta ja

enintään 10 vuotta, jos teko tehdään kaupallisesta syystä tai jäsenenä ryhmässä, jonka tarkoitus on jatkaa rikosten tekemistä sekä jos 1 momentin 1, 2 ja 4 kohdassa kuvattu materiaali toistaa todellisen tai todenmukaisen teon. 3 momentin (3) mukaan joka hankkii tai pitää hallussaan lapsipornografista materiaalia joka toistaa todellisen tai todenmukaisen teon tuomitaan sakkoon tai enintään kolmeksi vuodeksi vankeuteen. 184c § koskee nuorisopornografian levittämistä, hankkimista ja hallussapitoa (*Verbreitung, Erwerb und Besitz jugendpornographischer Schriften*). Siinä tuomio voi olla sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta tai vankeutta kolme kuukautta tai enintään viisi vuotta taikka sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. 184d § koskee pornografisen materiaalin lähettämistä television välityksellä ja lapsi- tai nuorisopornografiaan pääsyn saamista television välityksellä (*Zugänglichmachen pornographischer Inhalte mittels Rundfunk oder Telemedien; Abruf kinder- und jugendpornographischer Inhalte mittels Telemedien*). 184e § koskee lapsi- ja nuorisopornoa esittävän tilaisuuden järjestämistä (tuomitaan 184b §:n (1) tai 184c §:n (1) nojalla) ja sellaiseen osallistumista (tuomitaan 184b §:n (3) tai 184c §:n (3) nojalla (*Veranstaltung und Besuch kinder- und jugendpornographischer Darbietungen*)).

Seksuaalisesta häirinnästä (*Sexuelle Belästigung*) säädetään rikoslain 184i §:ssä. 1 momentin (1) mukaan, joka koskettaa toista henkilöä seksuaalisella tavalla ja näin toista häiritsee, tuomitaan sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen, ellei teosta säädetä ankarampaa rangaistusta muualla. 2 momentin (2) mukaan erityisen vakavissa tapauksissa rangaistus on vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta vankeutta. Erityisen vakava tapaus on yleensä kyseessä silloin, kun teko on tehty useiden ihmisten toimesta. Seksuaalinen häirintä on 3 momentin (3) mukaan asianomistajarikos. Syyttäjä voi nostaa syytteen erityisen yleisen edun sitä vaatiessa.

5.2.6 Muut maat

Muista Euroopan maista ainakin Belgiassa, Englannissa ja Walesissa sekä Irlannissa on voimassa jonkinlainen suostumusperusteinen raiskausmääritelmä (ks. tarkemmin OMMML 2020:9). Sääntelymalleissa on eri maiden mallien välillä eroja.

Belgiassa raiskaukseksi määritellään mikä tahansa tunkeutuminen henkilöön, joka ei suostu tekoon. Suostumusta ei ole olemassa silloin, kun teko on tehty väkivalloin, yllättäen tai harhauttamalla tai kun teon on tehnyt mahdolliseksi se, että uhri kärsii fyysisestä tai henkisestä vammasta. Belgiassa raiskauksesta voidaan tuomita vankeutta vähintään viideksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Englannissa ja Walesissa on voimassa suostumusperusteinen raiskausrikosmalli. Suostumus on olemassa silloin, kun osapuoli myöntyy omasta valinnastaan, ja hänellä on vapaus ja

kyky tämän valinnan tekemiseen. Raiskauksen tunnusmerkistö on rajattu ainoastaan peniksellä tehtyyn penetraatioon. Muu seksuaalinen tunkeutuminen katsotaan pahoinpitelynä penetraatiolla (assault by penetration), mutta siihenkin sovelletaan suostumusedellytystä. Raiskauksesta ja penetraatiolla tehdystä pahoinpitelystä voidaan tuomita korkeintaan elinkautiseen vankeusrangaistukseen.

Irlannin lain mukaan mies syyllistyy raiskaukseen, jos hän on laittomasti sukupuoliyhdyntässä naisen kanssa, joka ei teon aikaan ollut suostunut siihen. Suostumusta ei ole tarkemmin määritelty laissa, vaan on jätetty tuomioistuimen ratkaistavaksi. Irlannin korkeimman oikeuden vuonna 2016 antamassa ratkaisussa todettiin, että mikäli syytetty on aidosti uskonut toisen osapuolen suostumuksen olemassaoloon, syyte tulee hylätä, vaikka syytetyn uskomus olisikin ollut perusteeton (Prosecution v. O'R 11.11.2016, kohta 51).

6 Lausuntopalaute ja sen huomioon ottaminen esityksessä

Oikeusministeriö pyysi seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta valmistelleen työryhmän mietinnöstä (OMML 2020:9) lausuntoa 47 taholta. Lausunnon antamisaika oli 10.7.–30.9.2020. Muillekin kuin jakelussa mainituille annettiin mahdollisuus antaa lausunto lausuntopalvelu.fi-sivustolla. Lausuntoja saapui 57, joista yksityishenkilöiden lausuntoja oli kolme.

Jäljempänä tuodaan esiin lausuntopalaute lyhyesti. Lausuntopalautetta esitellään tarkemmin oikeusministeriön 1.3.2021 julkaisemassa lausuntotiivistelmässä (Mietintöjä ja lausuntoja 2021:2), joka on saatavissa osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162895>

Alkuperäiset lausunnot ovat kokonaisuudessaan saatavissa valtioneuvoston hankerekisteristä osoitteesta: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM007:00/2019>

Lausunnoissa seksuaalirikossäännösten uudistamista kokonaisuudessaan *kannatettiin laajasti*.

Raiskaussäännöksen ja muiden seksuaalirikossäännösten määrittelemistä **vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuvaksi** *kannatettiin yleisellä tasolla laajasti*. Osa lausujista kannatti raiskaussäännöksen ehdotettua toteuttamistapaa sellaisenaan tai eräin huomioin. Osassa lausunnoista katsottiin, että säännöstä tai sen perusteluja tulee täsmentää esimerkiksi vapaaehtoisuuden puuttumisen arvioinnin osalta. Joissakin lausunnoissa esitettiin raiskaussäännöksen soveltamisalan laajentamista tai selventämistä esimerkiksi lisäämällä tunnusmerkistöön nimenomaisesti valta-aseman väärinkäyttöön liittyviä tekoja. Muutamassa lausunnossa esitettiin myös tuottamuksellisen raiskauksen säätämistä rangaistavaksi tai ainakin asian harkitsemista vielä pidemmälle.

Seksuaalista kajoamista koskevaa säännöstä ja sen törkeän tekemuodon säätämistä *kannatettiin periaatteessa varsin laajasti*, mutta toteuttamistavasta, erityisesti säännösten selkeyden ja soveltamisalan osalta esitettiin vastaavanlaisia huomioita kuin raiskaussäännöksestä. Moni lausuja esitti uhrin haavoittuvaan asemaan liittyvien seikkojen mainitsemista nimenomaisesti raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen törkeiden tekemuotojen tunnusmerkistöissä laajemmin.

Esityksessä raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevia säännöksiä ja niiden perusteluja on täsmennetty lausuntopalautteessa esitetyt näkökohdat huomioon ottaen. Ehdotetuissa säännöksissä määriteltäisiin erikseen tilanteet, joissa henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei ole pidettävä vapaaehtoisena. Säännöksissä ja perusteluissa on pyritty entisestään täsmentämään sitä, mitä vapaaehtoisella osallistumisella tarkoitetaan. Tunnuksmerkistöön on myös lisätty nimenomaisesti valta-aseman väärinkäyttäminen. Tilanteita, joissa teon kohde ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan, ei enää määriteltäisi säännöksissä tyhjentävästi. Asianomistajan haavoittuvaan asemaan liittyviä tekijöitä teon moitittavuutta lisäävinä seikkoina on käsitelty perusteluissa muutenkin laajemmin muun muassa Istanbulin sopimuksen velvoitteiden kannalta. Säännösten kirjoitusasua on muutenkin selvennetty. Tuottamuksellisen raiskauksen kriminalisoimista on arvioitu tarkemmin.

Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen osalta *lausuntopalautte oli jakautunut*. Osa lausujista piti säännöksen säilyttämistä ehdotetulla tavalla muutettuna perusteltuna. Osa lausujista esitti, että kaikki tai ainakin tietynlaiset säännökseen kuuluvat teot tulisi olla rangaistavia raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena. Myös muita toteuttamisvaihtoehtoja esitettiin joidenkin säännökseen kuuluvien tekojen arvostelun ankaroittamiseksi edelleen. Joissakin lausunnoissa pidettiin epäselvänä säännöksen suhdetta raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskeviin säännöksiin. Joissakin lausunnoissa nähtiin 16-17 vuotiaiden aseman mahdollisesti heikentyvän joiltain osin.

Esityksessä on täsmennetty perusteita seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen tarpeellisuudelle lausuntopalautte huomioon ottaen. Myös säännöksen sisältöä, perusteluja ja suhdetta raiskaussäännökseen on täsmennetty. Lisäksi 16-17-vuotiaaseen lapseen vanhemman tai siihen rinnastettavan henkilön kohdistamia tekoja koskevat rangaistussäännökset on siirretty kokonaan muihin lapsia koskeviin säännöksiin, mikä ankaroittaisi tekojen arvostelua.

Seksuaalisen ahdistelun rangaistavuuden laajentamista muihin kuin koskettelutekoihin *kannatettiin laajasti*. Toteuttamistavasta esitettiin joitakin huomioita. Joissakin lausunnoissa esitettiin, että säännöksen soveltamisalaa tulisi vielä selventää. Muutamassa lausunnossa kyseenalaistettiin joidenkin säännöksessä ehdotettujen tekotyyppien säätäminen rangaistavaksi.

Seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen säätämistä seksuaalirikoksena rangaistavaksi *kannatettiin laajasti*. Joissakin lausunnossa pidettiin tarpeellisena selventää säännöksen soveltamisalaa.

Sukupuoliyhteyden määritelmän laajentamista ehdotetulla tavalla *kannatettiin varsin laajasti*. Joissakin lausunnoissa esitettiin vaihtoehtoisia määritelmiä tai määritelmän laajentamista edelleen.

Esityksen perusteluja on seksuaalisen ahdistelun, seksuaalisen kuvan luvattoman levittäminen ja sukupuoliyhteyden määritelmän osalta täsmennetty lausuntopalaute huomioon ottaen.

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita esitettiin muun muassa seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä, paritussäännöksestä sekä tarpeesta arvioida jatkovalmistelussa tarkemmin lainkonkurrenssia ja säännösten keskinäistä suhdetta koskevia kysymyksiä.

Esityksen perusteluja on näiltä osin täsmennetty lausuntopalaute huomioon ottaen. Paritussäännöksen kirjoitusasu on täsmennetty.

Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvia tekoja koskevien säännösten erottamista omaksi kokonaisuudekseen *kannatettiin laajasti.*

Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ankaroittamista rikosnimikkeitä, tekojen luokittelua ja rangaistusasteikkoja muuttamalla *kannatettiin periaatteessa laajasti.* Toteuttamista osalta *lausuntopalaute oli jakautunut.* Osa lausujista piti mietinnössä ehdotettuja säännöksiä perusteltuina parannuksina nykytilaan. Useissa lausunnoissa kannatettiin periaatteessa sitä, että on ehdoton ikäraja, jota nuorempaan kohdistuvaa sukupuoliyhteyttä ei voisi katsoa lapsenraiskausta lievemmäksi rikokseksi. Osa lausujista katsoi, että lapsenraiskaussäännöksen soveltuminen 12- muttei 16-vuotta täyttäneeseen lapseen on riittämätöntä, epäselvää tai liian monimutkaista. Vastaavanlaisia huomioita esitettiin ehdotetusta seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta rangaistussäännöksestä. Toisaalta joissakin lausunnossa kiinnitettiin huomiota ehdotetun sääntelyn mahdolliseen liialliseen ankaruuteen tai ehdottomuuteen tietynlaisissa, esimerkiksi nuorten keskinäisissä, tapauksissa. Joissakin lausunnoissa esitettiin lapsen ikää koskevasta tahallisuusedellytyksestä luopumista.

Esityksessä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien säännösten joitain lähtökohtia on muutettu lausuntopalautteessa esitetyt näkökohdat huomioon ottaen. Lapsenraiskauksen ja seksuaalista kajoamista lapseen koskevan säännöksen soveltamisaloja on laajennettu ja sääntelyä on yksinkertaistettu. Tunnusmerkistöt eivät edellyttäisi lähtökohtaisesti muuta kuin tahallista sukupuoliyhteyden tai lapsen kehitystä vaarantavan seksuaalisen teon kohdistumista 16 vuotta nuorempaan lapseen. Erityiselle 12 vuoden (tai muulle) korotetulle suojaikärajalle ei tämän vuoksi ole enää vastaavaa tarvetta. Kun myös joissain lausunnoissa esitetyn mukaisesti tällaista uutta ikärajaa voidaan pitää sääntelyä monimutkaistavana ja joissain tapauksissa liian ehdottomana, ei sellaisen säätämistä pidetä esityksessä perusteltuna. Nuorimpiin lapsiin kohdistuvien tekojen erityinen moitittavuus ilmenisi kuitenkin sääntelystä ja sen perusteluista. Lapsen ikää koskevasta tuottamusvastuusta säätämistä on arvioitu toteuttamisvaihtoehtona.

Lausuntopalautteen johdosta säännösehdoiksi tehtyjen lapsia koskevien säännösten muutosten arvioidaan vaikuttavan asiallisesti etupäässä siihen, miten säännöksiä sovellettaisiin joissain rajatapauksissa. Esityksessä ehdotettua lähtökohtaisesti verrattain ankaraa sääntelyä voidaan pitää rikosoikeuden periaatteiden ja perusoikeuksien rajoitusedellytysten kannalta kestäväenä esityksen osioissa 4.1. ja 10. todetuilla perusteilla.

Lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevien säännösten siirtämistä rikoslain 17 luvusta 20 lukuun ja soveltamisalan laajentamista *kannatettiin laajasti*. Joissakin lausunnoissa kaivattiin tunnusmerkistössä tarkoitettujen kuvien nykyistä tarkempaa määrittelyä.

Esityksen perusteluja on täsmennetty lausuntopalautte huomioon ottaen.

Ehdotettuja rangaistusasteikkoja *kannatettiin varsin laajasti*. Uusien törkeiden tekemuotojen säätäminen ja niiden ehdotetut rangaistusasteikot saivat laajaa kannatusta. Joissakin lausunnoissa esitettiin mietinnössä ehdotettua ankarampia asteikkoja tai tietynlaisten tekojen luokittelemista ankaramman asteikon sisältävän säännöksen alle. Joissakin lausunnoissa tuotiin esiin, että rangaistusten ankaroittamista olennaisempaa on panostaa rikoksia ennalta ehkäiseviin toimiin. Muutamassa lausunnossa asteikkoja pidettiin mahdollisesti liian ankarina ja huomiota kiinnitettiin tässä yhteydessä rikostunnusmerkistöjen laajoihin soveltamisaloihin.

Lausuntopalautte ja muut tehtävät muutokset rangaistussäännöksiin huomioon ottaen ehdotettuja rangaistusasteikkoja ei ole katsottu perustelluksi esityksessä muuttaa.

Ehdotetuista rikosten nimikkeistä ja säännöksissä käytetystä terminologiasta näkemykset *jakautuivat jossain määrin*. Vaikka rikoslain 20 lukuun ehdotettuja rikosnimikkeitä kannatettiin varsin laajasti, monessa lausunnossa pidettiin ongelmallisina joitain nimikkeitä, esimerkiksi seuraavia: seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen kajoaminen ja sukupuoliyhteys lapsen kanssa. Kriittisissä kannanotoissa nimikkeiden ei katsottu kuvaavan riittävän hyvin säännöksen sisältöä tai niitä ei pidetty muista syistä asianmukaisina. Joissakin lausunnoissa sen sijaan nimenomaisesti kannatettiin näitäkin ehdotettuja nimikkeitä.

Lausuntopalautte huomioon ottaen joistain uusista rikosnimikkeistä on esityksessä luovuttu. Seksuaalista kajoamista ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia nimikkeitä ei ole katsottu aiheelliseksi esityksessä muuttaa edellä osiossa 4.1 mainituilla perusteilla.

Esityksen vaikutuksia koskevissa lausumissa kiinnitettiin huomiota erityisesti juttumäärien kasvuun, koulutustarpeisiin, uhrien asemaan ja resurssitarpeisiin.

Esityksen vaikutusarviota on laajennettu ja täsmennetty lausuntopalautte huomioon ottaen.

Huomioita muuhun lainsäädäntöön liittyen esitettiin muun muassa raskauden keskeyttämisestä ja sukupuoliyhteydestä lähisukulaisen kanssa.

Muita huomioita liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin esitettiin tarpeesta ottaa perustelutekstissä paremmin huomioon transihmisten asema. Lisäksi pidettiin tarpeellisena panostaa seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä tiedottamiseen, koulutukseen ja seksuaalikasvatukseen.

Esityksen perusteluja on täsmennetty ja muokattu lausuntopalaute huomioon ottaen. Eräät lausuntopalautteessa esitetyt huomiot koskevat esityksen ulkopuolelle jääviä asioita.

Lähteet

Alaattinoglu, Kainulainen, Niemi, 2020: Raiskausrikosten eteneminen rikosprosessissa. Turun yliopisto

Amnesty Internationalin Suomen osasto, 2019: Oikeuksien arpapeli, naisiin kohdistuvat raiskausrikokset ja uhrin oikeuksien toteutuminen Suomessa

Baumgartner, Sumter, Peter, Valkenburg, & Livingstone, 2014: Does country context matter? Investigating the predictors of teen sexting across Europe, *Computers in Human Behavior*, 34

Fagerlund, Peltola, Kääriäinen, Ellonen & Sariola, 2014: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013, Lapsiuhritutkimuksen tuloksia, poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110

Hellström, 11/2019: Ei ole syytä epäillä raiskausta, poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö/YAMK

Hines & Finkelhor, 2007: Statutory sex crime relationships between juveniles and adults: A review of social scientific research, *Aggression and Violent Behavior*, 12

Jonsson, Priebe, Bladh & Svedin, 2014: Voluntary sexual exposure online among Swedish youth—social background, Internet behavior and psychosocial health, *Computers in Human Behavior*, 30

Laajasalo, Ellonen, Korkman, Pakkanen & Aaltonen, 2020: Low recidivism rates of child sex offenders in a Finnish 7-year follow-up”, *Nordic Journal of Criminology* 21:1

Leitenberg & Saltzman, 2000: A Statewide Survey of Age at First Intercourse for Adolescent Females and Age of Their Male Partners: Relation to Other Risk Behaviors and Statutory Rape Implications. *Archives of Sexual Behavior*, 29

Niemi & Fagerlund, 2019, toim. Danielsson: Rikollisuustilanne 2018, Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 36/2019 (”Rikollisuustilanne 2018”)

Nieminen, Kallio & Tolvanen, 2020: Seksuaalinen ahdistelu—itseäänämis-oikeus ja tahallisuus, *Defensor Legis*, 2020/2

Ojala, 2012: Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset, Edita Publishing Oy

Ojala, 2014: Seksuaalirikokset, Edita Publishing Oy

Oudekerk, Guarnera & Repucci, 2014: Older opposite-sex romantic partners, sexual risk, and victimization in adolescence, *Child Abuse & Neglect*, 38

Puusniekka, Kivimäki & Jokela 2012: Nuorten seksuaalikäyttäytyminen 2000 -luvulla, *Nuorisotutkimus* 30(3)

Tener ym., 2014: It all depends on the guy and the girl: A qualitative study of youth experiences with statutory victimization relationships, *Journal of Child Sexual Abuse*, 23

Ryan, Franzetta, Manlove & Schelar, 2008: Older sexual partners during adolescence: Links to reproductive health outcomes in young adulthood, *Perspectives on Sexual & Reproductive Health*, 2008;40(1)

Young & D'Arcy, 2005: Older boyfriends of adolescent girls: the cause or a sign of the problem? *Journal of Adolescent Health*, 36(5)

[

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Rikoslaki

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälän 2 ja 3 momentissa säädetään poikkeuksista kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen. Poikkeukset koskevat muun muassa 17 luvun 18, 18 a ja 19 §:ää ja 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b ja 8 a–8 c §:iä sekä 20 luvun 9 a ja 9 §:ää kun teko kohdistuu 18 vuotta nuorempaan henkilöön (HE 117/1997 vp ja LaVM 3/1998 vp s. 10–11, HE 34/2004 vp s. 72 ja LaVM 4/2004 vp s. 4, LaVM 10/2006 vp s. 5, HE 282/2010 vp s. 101, sekä HE 155/2014 vp s. 81 ja TyVM 15/2014 vp s. 8).

Pykälän 2 ja 3 momenttien tarkoitus on ollut poistaa kaksoisrangaistavuuden vaatimus 17 luvun 18 §:n osalta lapsia koskevien tekemustojen osalta (HE 117/1997 vp s. 7-8, HE 183/2020 vp s. 15-17, 41-42). Siirrettäessä lapsia koskevat tekemuodot rikoslain 20 luvun säännösten nojalla rangaistavaksi ei viittauksen säilyttämistä ehdotettuun jäljelle jäävään 17 luvun 18 §:ään näin ollen pidetä tarpeellisena ja se poistettaisiin. Muilta osin rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentin 5–7 kohtia ja 3 momentin 2–4 kohtia muutettaisiin siten, että niissä mainittujen kumottavien rikoslain 17 ja 20 luvun säännösten sijaan viitattaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

2 c luku. Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §. *Yhdistelmärangaistus.* Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädetään rikoksista, joiden johdosta rikosentekijä voidaan tuomita yhdistelmärangaistukseen (ks. HE 268/2016 vp). Yhdistelmärangaistukseen voidaan tuomita muun muassa törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännöstä muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin tämän kumottavan säännöksen sijaan ehdotettuihin sen asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

8 luku. Vanhentumisesta

1 §. *Syyteoikeuden vanhentuminen.* Pykälän 5 momentissa säädetään seksuaalirikosten syyteoikeutta koskevista erityisistä vanhentumisajoista. Säännös koskee nykyisiä rikoslain 20 luvun 6, 7 ja 7 b §:iä sekä 18 vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuvaa pakottamista seksuaaliseen tekoon. Säännöstä muutettaisiin siten, siinä viitattaisiin näiden kumottavien säännösten sijaan ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

15 luku. Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §. *Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen.* Pykälässä säädetään rangaistavaksi törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen (HE 6/1997 vp s. 41/I–43/II, HE 188/2002 vp s. 27/I–29/II, HE 34/2004 vp s. 72/II–73/I, HE 55/2007 vp s. 37/I, HE 76/2009 vp s. 34/II ja HE 289/2014 vp s. 30/II–31/I). Säännöksen nojalla rangaistaan muun muassa sitä, joka tietää lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Säännöstä muutettaisiin siten, että siinä viitattaisiin tämän kumottavan säännöksen sijaan ehdotettuihin sen asemasta sovellettaviin 20 luvun säännöksiin.

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen.* Säännöstä muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin lapsia koskevat tekemuodot, jotka siirrettäisiin rikoslain 20 luvun 19 §:ään omaksi säännöksekseen. Tämän johdosta myös rikoslain 17 luvun 18 §:n loppuosaan tehtäisiin teknisiluonteisia muutoksia. Säännöksen soveltamisala säilyisi muuta kuin lapsia koskevien tekemuotojen osalta nykyisellään.

18 a §. *Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen.* Säännös kumottaisiin rikoslain 17 luvussa ja siirrettäisiin asiallisesti rikoslain 20 luvun 20 §:ään.

19 §. *Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito.* Säännös kumottaisiin rikoslain 17 luvussa ja siirrettäisiin rikoslain 20 luvun 21 §:ään eräin muutoksin.

22 §. *Sukupuolilyhteys lähisukulaisten kesken.* Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin kielellinen muutos. Momentin viimeisessä sivulauseessa oleva viittaus koskee pakottamista tai lainvastaista taivuttamista sukupuoliyhteyteen. Tämä sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi niin, että se vastaisi ehdotettujen rikoslain 20 luvun säännösten tunnusmerkistöjä. Tämän vuoksi sanamuodoksi ehdotetaan: ”joka on saatu lainvastaisesti sukupuoliyhteyteen”. Tarkoitus ei ole muuten muuttaa 17 luvun 22 §:ää asiallisesti.

24 §. *Oikeushenkilön rangaistusvastuu.* Säännöksestä poistettaisiin viittaukset 17 luvun 18 a ja 19 §:iin, jotka kumottaisiin ja siirrettäisiin rikoslain 20 luvun 20 ja 21 §:ään. Näitä rikoksia koskevasta oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädettäisiin 20 luvun 25 §:ssä.

20 luku. Seksuaalirikoksista

Luvun perustelut

Rikoslain nykyinen 20 luku seksuaalirikoksista ehdotetaan korvattavaksi uudella luvulla seksuaalirikoksista. Luku sisältäisi seksuaalirikoksia koskevat rangaistussäännökset ja niitä täydentävät säännökset.

Luvun uusien säännösten yleisenä tavoitteena on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan turvaaminen nykyistä vahvemmin. Keskeinen tavoite on myös rikosoikeudellisen suojan parantaminen lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen turvaamiseksi. Rikosten täyttymisessä olennaista olisi se, osallistuiko henkilö sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Lapsia ja muuten heikommassa asemassa olevia suojattaisiin seksuaalisilta teoilta myös tätä laajemmin.

Yksilön seksuaalinen itsemääräämisoikeus kiinnittyy useisiin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta. Perustuslain 7 §:n turvaama henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan (HE 309/1993 vp, s. 46). Perustuslain 10 §:n turvaaman yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan samoin kuin vapaus päättää sukupuolisesta käyttäytymisestään (HE 309/1993 vp s. 53, PeVL 15/2001 vp s. 2, PeVL 17/2006 vp s. 3, PeVL 6/2014 vp s. 2).

Jokaisella on lähtökohtaisesti oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen oikeutta. Rikosoikeudellisella sääntelyllä ei sen vuoksi ole perusteltua tavoitella esimerkiksi siveellisyyden tai yhdenmukaisen sukupuoliikäytymisen ylläpitämistä tai aikaansaamista. On myös otettava huomioon, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista. Ihmisten seksuaalinen käyttäytyminen on monen muotoista ja tavallisesti epämuodollista. Seksuaalirikoksia koskevilla säännöksillä ei ole tarkoitus asettaa rajoja tai muodollisia käyttäytymisvelvoitteita seksuaaliselle kanssakäymiselle, jonka osapuolet eivät loukkaa toistensa seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Seksuaalisella itsemääräämisoikeudella ja henkilökohtaisella koskemattomuudella on sekä fyysinen että aineeton puoli. Siten fyysisen seksuaalisen koskemisen lisäksi näitä oikeuksia voidaan loukata myös muunlaisilla seksuaalisilla teoilla, esimerkiksi sanallisilla ilmaisuilla, viestien lähettämällä taikka seksuaalisten kuvien ottamisella, näyttämällä tai oikeudettomalla levittämällä.

Luku jaettaisiin pääsääntöisesti erikseen aikuisiin ja lapsiin kohdistuvia rikoksia koskeviin säännöksiin. Tämän tarkoituksena on yhtäältä ottaa huomioon lapsiin kohdistuvien tekojen erityispiirteet ja moitittavuus sekä toisaalta selkiyttää säännösten soveltamisaloja. Luvussa noudatettaisiin edelleen seksuaalisen kanssakäymisen yleistä 16 vuoden suojaikärajaa.

Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuneisiin tekoihin sovellettaisiin siten pääsääntöisesti lapsiin kohdistuvia rikoksia koskevia säännöksiä, joissa määritellään seksuaaliset teot lähtökohtaisesti rangaistavaksi lapsen suhtautumisesta riippumatta. Alle 16-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvien rikosten nimikkeet ja rangaistusasteikot olisivat myös nykyistä ankarampia.

Jos teko on rangaistava lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, siihen ei sovellettaisi raiskausta, seksuaalista kajoamista tai seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Teon kohteen ollessa 16–17-vuotias sovellettaisiin pääsääntöisesti yleisiä seksuaalirikossäännöksiä, joissa kuitenkin olisi tämän ikäisiä suojaavia erityissäännöksiä. Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös soveltuisi kaiken ikäisiin kohdistuneisiin tekoihin, mutta lapsiin kohdistuvien tekojen osalta säännöksen soveltamisala olisi rajatumpi, koska teot olisivat usein arvioitava ankarammin seksuaalisena kajoamisena lapseen.

Luvun sääntely jättäisi nykytilaa vastaavasti tilaa ottaa 16 vuoden suojaikärajaa lähellä oleviin lapsiin kohdistuvien rikosten arvostelussa huomioon myös lapsen yksilöllinen kehitys ja teon olosuhteet erityisesti tapauksissa, joissa myös seksuaalisen teon toinen osapuoli on verrattain nuori. Samoin 16 vuoden suojaikärajaa ja kypsyydeltään toisiaan lähellä olevien nuorten keskinäiset teot olisivat edelleen rankaisemattomia, kun niillä ei loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tällaisia rankaisemattomia tekoja ei olisi myöskään olisi aihetta saattaa rikostutkinnan kohteeksi.

Keskeisistä seksuaalirikoksista olisi kustakin säädetty törkeät tekomuodot. Sääntelyssä otettaisiin nykyistä paremmin huomioon se, että myös sellaiset seksuaaliset teot, joissa ei ole sukupuoliyhteyttä, voivat olla huomattavan vakavia. Lisäksi sukupuoliyhteyden määrittelyn laajentamisella eräät teot siirtyisivät ankarampien rangaistussäännösten perusteella tuomittaviksi.

Luvun rangaistussäännökset on tarkoitettu sukupuolineutraaleiksi. Ne soveltuisivat niin tekijän kuin kohteenkin sukupuolesta riippumatta. Säännökset koskisivat sekä eri että samaa sukupuolta olevien välistä sukupuoliyhteyttä tai seksuaalista tekoa. Ne soveltuisivat myös avio- tai avopuolisoona kohdistuvaan tai muussa ihmissuhteessa tapahtuvaan tekoon.

Ehdotetut säännökset panevat jatkossa osaltaan täytäntöön Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita kuten direktiivin 2011/93 säännöksiä, Lanzaroten sopimuksen määräyksiä lapseen kohdistuvien seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi, Istanbulin sopimuksen määräyksiä seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen määräyksiä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännökset ovat merkityksellisiä myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen, erityisesti 8(1) artiklan kannalta. Säännöksiä tulisi tältä osin tulkita ottaen huomioon ihmisoikeusmyönteisen laintulkinnan periaate (PeVL 2/1990 vp s. 3) ja EU:n oikeuden tulkintavaikutus.

1 §. Raiskaus

Yleistä

Raiskaus tarkoittaisi sukupuoliyhteydessä olemista sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Säännöksessä tarkoitettu sukupuoliyhteys määriteltäisiin 23 §:n 1 momentissa. Raiskauksessa olisi edelleen kysymys vakavimmista aikuisiin kohdistuvista seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkauksista.

Säännös ei soveltuisi alle 16-vuotiaisiin kohdistuviin tekoihin, jotka olisivat erikseen rangaistavia 12 ja 13 §:n nojalla.

1 momentti

Pykälän 1 momentin nojalla sukupuoliyhteydessä oleminen sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, olisi rangaistava raiskauksena. Henkilön vapaaehtoisuus osallistua sukupuoliyhteyteen voi puuttua, vaikka häntä ei olisi siihen varsinaisesti pakotettu esimerkiksi väkivallalla tai uhkauksella. Henkilön osallistumista tiettyyn sukupuoliyhteyteen voidaan pitää vapaaehtoisena, kun hän on osallistunut siihen omasta valinnastaan, joka hänellä on ollut riittävä kyky ja vapaus tehdä (valinnanmahdollisuus). Henkilön vapaaehtoinen osallistuminen ei edellytä välttämättä sitä, että hän olisi tehnyt valintansa osallistua erityisesti harkiten. Vapaaehtoinen osallistuminen ei myöskään välttämättä edellytä, että henkilöllä olisi toista kohtaan seksuaalista kiinnostusta, koska henkilö voi olosuhteista riippuen vapaasti valita osallistua sukupuoliyhteyteen myös muista syistä, esimerkiksi tuottaakseen toiselle mielihyvää tai saadakseen jotain etua.

2 momentti

Pykälän 2 momentin 1-3 kohdissa lueteltaisiin kattavasti ne perusteet, joiden nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei olisi pidettävä vapaaehtoisena. Nämä koskevat vapaaehtoisuuden ilmaisun puuttumista, pakottamista sekä tilanteita, joissa henkilö ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Muissa tilanteissa raiskauksen tunnusmerkistö ei täytyisi. Momentin 3 kohdan luettelo ei kuitenkaan olisi tyhjentävä.

Momentin 1 kohdan nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei olisi pidettävä vapaaehtoisena jo sillä perusteella, ettei hän ole millään tavalla ilmaissut osallistuvansa siihen vapaaehtoisesti. Tällaisesta ilmaisusta riippumattakin osallistumista ei olisi pidettävä vapaaehtoisena momentin 2-3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa.

Vapaaehtoisuutta ei lähtökohtaisesti poissulje vielä se, että henkilöä on suostuteltu tai hänen tahdonmuodostukseensa on jotenkin vaikutettu. Pykälän 2 momentin 2 ja 3 kohdassa määriteltäisiin sellaiset tilanteet, joissa ei olisi kysymys pelkästä suostuttelusta tai muusta rangaistavuuden ulkopuolelle jäävästä vaikuttamisesta toisen tahtoon. Näissä tapauksissa henkilöllä ei enää katsottaisi olevan riittävää valinnanmahdollisuutta, jotta osallistumista voisi pitää vapaaehtoisena. Arvioitaessa mainituissa tilanteissa tunnusmerkistön täyttymistä olisi huomiota syytä kiinnittää siihen, onko sukupuoliyhteyden kohteena olevalla henkilöllä ollut olosuhteet huomioon ottaen kohtuullinen mahdollisuus jättää siihen osallistumatta.

Pykälän 2 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitettua muistuttavissa olosuhteissa henkilön valinnanmahdollisuus voi olla myös vähemmässä määrin rajoittunut niin, ettei tunnusmerkistö täyty. Esimerkiksi uhkaus voi olla niin vähäinen, ettei sitä voida pitää pakottavana tai sairaus tai vammaisuus sen luonteista, että henkilö voi yhä riittävästi muodostaa ja ilmaista tahtonsa. Henkilön valinnanmahdollisuuteen voivat vaikuttaa myös muunlaiset seikat, esimerkiksi sosiaalinen paine tai henkilön eri suuntaiset motiivit. Kun henkilö on ilmaissut osallistuneensa sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti, ei vapaaehtoisuutta poissulkisi tämän kaltaiset valinnanmahdollisuuteen vähemmän vaikuttaneet seikat eikä raiskauksen tunnusmerkistö vain niiden vuoksi täytyisi. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä kuitenkin suojattaisiin seksuaaliselta hyväksikäytöltä ehdotetun 5 §:n nojalla eräissä sellaisissa tapauksissa, joissa raiskauksen tunnusmerkistö ei täytyisi.

Pykälän 2 momentin 1-3 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa toteutettuja raiskauksia koskisi sama rangaistusasteikko ja kussakin on kysymys vakavasta toisen henkilön seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja koskemattomuuden loukkauksesta. Tarkoitus ei ole määritellä tekotyyppejä lähtökohtaisesti vakavuusjärjestykseen. Kussakin tapauksessa olisi otettava huomioon kyseisen teon tunnusmerkistöön liittyvät ominaispiirteet ja punnittava tekijän syyllisyyttä ja teon moitittavuutta lisääviä tai lieventäviä seikkoja teon ominaispiirteet huomioon ottaen.

1 kohta

Henkilön vapaaehtoisuudesta voidaan tietää vain sen perusteella, mitä hän on ilmaissut. Kohdan nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei olisi pidettävä vapaaehtoisena, jos hän ei ole sanallisesti, käytöksellään tai muulla tavalla ilmaissut osallistuvansa siihen vapaaehtoisesti. Sanamuodon on tarkoitus kattaa mitkä tahansa tavat, joilla ihminen voi viestiä vapaaehtoisuudestaan osallistua sukupuoliyhteyteen. Olennaista olisi siis se, onko vapaaehtoisuus ilmennyt ulkoisesti.

Kohdassa tarkoitettun ilmaisun, jonka puuttuessa sukupuoliyhteys olisi raiskaus, tulisi olla sellainen, jonka perusteella toisella osapuolella on aihetta pitää henkilön osallistumista vapaaehtoisena. Yleensä vapaaehtoista osallistumista sukupuoliyhteyteen koskeva ilmaisu on

varsin selvä. Vapaaehtoisuutensa voi ilmaista esimerkiksi nimenomaisella sanallisella ilmaisulla tai aktiivisella osallistumisella sukupuoliyhteyteen ja sitä edeltävään seksuaaliseen kanssakäymiseen. Vastaavasti vapaaehtoisuuden puuttumista osoittavat esimerkiksi sanallinen kieltäytyminen tai torjuvat eleet. Tunnusmerkistön täyttyminen ei kuitenkaan edellyttäisi sitä, että toinen nimenomaisesti kieltäytyy sukupuoliyhteydestä taikka fyysisesti tai sanallisesti sitä vastustelee tai muuten puolustautuu.

Jos ilmaisu jää objektiivisesti arvioiden ja olosuhteet huomioon ottaen hyvin epäselväksi, ei sitä voida pitää sellaisenaan kohdassa tarkoitettuna ilmaisuna, jota vapaaehtoinen osallistuminen edellyttää. Tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa voi kuitenkin olla syytä ottaa huomioon, että seksuaalielämä voi eri ihmisillä olla hyvinkin erilaista ja tapoja viestiä tahdotaan osallistua tai olla osallistumatta sukupuoliyhteyteen on hyvin monenlaisia. Niin sanallisten kuin sanattomien ilmaisujen merkitykset voivat olla vahvasti tilannesidonnaisia. Henkilön ilmaisun merkityksen kannalta olennaisia voivat olla myös osapuolten suhde, henkilökohtaiset ominaisuudet ja muut olosuhteet. Esimerkiksi se, viittaako innoton tai epäröivä myöntymisen sukupuoliyhteyteen osallistumisen vapaaehtoisuuteen vai sen puuttumiseen, voi riippua olennaisesti tilanteesta ja siitä, onko henkilöltä puuttuneet riittävän vapaat lähtökohdat päättää osallistumisestaan.

Pelkästään lähentelyä ja sukupuoliyhteyttä koskevien kieltojen jälkeen tapahtuvasta fyysisen tai sanallisen vastustelun päättymisestä ei voida päätellä, että henkilö haluaa osallistua siihen. Myöskään se, että henkilö antaa toiselle kondomin tai käyttäytyy sukupuoliyhteyttä helpottavalla tavalla ei yksin osoita, että hän osallistuisi siihen vapaaehtoisesti, koska henkilö saattaa tehdä näin suojatakseen itseään esimerkiksi sukupuolitaudilta, sukupuoliyhteyden pitkittymiseltä tai raiskauksen aiheuttamalta kivulta.

Passiivisuutta, jossa henkilö ei ulkoisesti juurikaan reagoi toisen seksuaaliseen lähentelyyn, ei sellaisenaan voida pitää ilmaisuna osallistua sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti. Kysymys voi myös olla pelkotilasta tai muusta ehdotetussa 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettua tilanteesta, jossa toinen ei voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Henkilön passiivisuutta toisen osapuolen edetessä sukupuoliyhteyteen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ole pidettävä vapaaehtoisuuden poissulkevana seikkana. Jotta 1 kohdan tunnusmerkistö ei täytyisi, henkilön olisi tullut olla ennen sukupuoliyhteyden aloittamista jollain tavalla ilmaissut osallistuvansa siihen vapaaehtoisesti. Esimerkiksi yhden osapuolen edetessä yhdyntään toinen osapuoli voi olla passiivinen tai vähäeleinen, mutta osapuolten aikaisemman sanallisen tai sanattoman vuorovaikutuksen perusteella heillä voi olla yhteisymmärrys siitä, että sukupuoliyhteyden voi näin aloittaa. Pelkän aikaisemmassa tilanteessa esitetyn myönteisen tahdonilmaisun tai aikaisemman sukupuoliyhteyden osapuolten kesken ei kuitenkaan voida lähtökohtaisesti katsoa tarkoittavan vapaaehtoisuutta osallistua myöhempänä ajankohtana tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen.

Se, että henkilö jälkeensä katu vapaaehtoista osallistumisestaan sukupuoliyhteyden tai hänen suhtautumisensa siihen muuttuu kielteiseksi vasta sukupuoliyhteyden jälkeen, ei teki siitä raiskausta. Toisaalta teon jälkeen tapahtuvan käyttäytymisen merkitystä arvioitaessa olisi otettava huomioon, että uhrien toiminta raiskauksen jälkeen on hyvin vaihtelevaa. Raiskauksen uhri ei välttämättä heti osaa kuvata kokemustaan raiskaukseksi tai ymmärtää olleensa rikoksen kohde. Hän myös saattaa teon jälkeen vapaaehtoisesti jatkaa suhdettaan vastaajaan tai tehdä rikosilmoituksen vasta pitkän ajan kuluttua teosta. Tällaisten seikkojen ei voida yksinään katsoa osoittavan, ettei raiskauksen tunnusmerkistö ole täyttynyt.

Raiskaus olisi rangaistava vain tahallisuudella. Tahallisuuden täyttymisen arvioinnissa olisi olennaista, mitä toisen osapuolen vapaaehtoisuudesta tai sen puuttumisesta on ilmennyt, ja onko vastaaja tämän käsittänyt. Tapauksissa, joissa henkilö ei ollut mitenkään etukäteen ilmaissut halukkuuttaan osallistua sukupuoliyhteyden tai hän on ilmaissut vastentahtoisuutensa torjuvin keinoin tai nimenomaisesti sanoin, ei vapaaehtoisuuden puuttumisesta tavallisesti voi jäädä toiselle osapuolelle epäselvyyttä. Arvioitaessa vastaajan tahallisuutta tilanteissa, joissa toisen ilmaisu ei ole ollut objektiivisesti arvioiden aivan selvä, voi olla syytä kiinnittää erityistä huomiota muihin seikkoihin.

Tekijän tahallisuutta ei poissulkisi pelkästään se, että hän ilmoittaa perustaneensa käsityksensä toisen vapaaehtoisesta osallistumisesta yleistyksiin, joita ei voida pitää perusteltuina. Paljastava vaatetus ei osoita toisen tahtovan sukupuoliyhteyttä. Myöskään esimerkiksi epäselvä flirttailu, viettelevä tanssiminen, suuteleminen tai riisuminen eivät yksinään osoita toisen tahtovan sukupuoliyhteyttä. Vaikka tällaiset seikat saattavat usein liittyä toimintaan, jolla viestitään halusta osallistua sukupuoliyhteyden, olisi seikkojen merkitystä vapaaehtoisuuden ilmenemisen ja toisen osapuolen käsityksen kannalta arvioitava muiden olosuhteiden ja osapuolten muun toiminnan valossa. Tahallisuutta ei myöskään poissulje vain se, että tekijä olettaa vastustelun lopettaneen osapuolen muuttaneen mielensä ilman, että tahdon muuttamista on sanallisesti tai muutoin selkeästi ilmaistu (KKO 2013:96).

Seksuaalinen itsemääräämisoikeus jatkuu sukupuoliyhteyden aikanakin. Käytännössä sukupuoliyhteyden toteuttamistapaa ei tavallisesti sovi yksityiskohtaisesti etukäteen eikä raiskaussäännöksessä tarkoitettu vapaaehtoinen osallistuminen sukupuoliyhteyden tällaista sopimista edellyttäisi. Selvää kuitenkin on, että seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus milloin tahansa kieltäytyä sukupuoliyhteyden jatkamisesta silloinkin, kun se on alkanut molemmin puolin vapaaehtoisesti. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaisi näin ollen myös se, että henkilö jatkaa sukupuoliyhteyttä toisen kiellosta huolimatta.

Samoin tilanteissa, joissa sukupuoliyhteyden toteuttamistavasta on osapuolten kesken etukäteen sovittu, olisi siitä poikkeaminen olennaisella tavalla katsottava seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukseksi. Sukupuoliyhteyden osapuoli saattaa esimerkiksi sovitusta poiketen ja toiselta osapuolelta salaten jättää käyttämättä ehkäisyvälinettä tai aloittaa

peräaukkoon kohdistuvan sukupuoliyhteyden henkilön kanssa, joka oli ilmoittanut nimenomaisesti suostuvansa ainoastaan sukuelimeensä kohdistuvaan sukupuoliyhteyteen. Yhteisymmärryksessä aloitetun sukupuoliyhteyden aikana tehdyt loukkaukset voivat olla asenteeltaan ja luonteeltaan hyvin erilaisia ja sitä, minä rikoksina tällaiset teot ovat mahdollisesti rangaistavia, olisi arvioitava tapauskohtaisesti. Teko voisi täyttää raiskauksen tunnusmerkistön, jos sukupuoliyhteyden jatkuessa toisen vapaaehtoisuus puuttuu kaikenlaiseen sukupuoliyhteyteen osallistumisesta ylipäänsä. Jos tekijä muulla tavalla olennaisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, voisi teko täyttää seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön. Jos tekijä vahingoittaa tai vaarantaa toisen terveyttä, voisi teko olla joissain tapauksissa rangaistava myös rikoslain 21 luvussa säädettyinä rikoksena.

2 kohta

Momentin 2 kohdan nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei olisi pidettävä vapaaehtoisena, kun hänet on pakotettu siihen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkauksella. Vapaaehtoisuus puuttuisi siis siitä riippumatta, ilmaisiko pakotettu näennäisesti osallistuvansa sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti.

Väkivallan käyttö

Henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei voisi pitää vapaaehtoisena, jos hänet on pakotettu sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Väkivallan alimman vakavuusasteen rajaa ei ole tarkoitus muuttaa nykyisestä. Arvioitaessa sitä, onko toinen pakotettu väkivallalla sukupuoliyhteyteen, on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka voimakasta väkivaltaa käytetään, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Väkivallaksi voidaan katsoa lieväkin voimankäyttö, kuten toisen kiinni- ja aloillaan pitäminen samoin kuin toisen työntäminen, kaataminen, vetäminen tai päällä istuminen. Myös vaatteiden riisuminen toisen tahdon vastaisesti voi olla säännöksessä tarkoitettua väkivaltaa. Perusmuotoiseen raiskaukseen lukeutuvana väkivaltana pidettäisiin muuta kuin vakavaa raiskauksen toteuttamisessa käytettyä väkivaltaa kuten kiinnipitämistä, kaatamista, kämmenellä tai nyrkillä lyömistä, potkimista tai raahaamista. Tätä vakavamman väkivallan käyttöä pidettäisiin ehdotetussa törkeän raiskauksen tunnusmerkistössä tarkoitettuna vakavana väkivaltana. Tunnusmerkistön täyttyminen ei edellyttäisi toiselta erityisiä toimia teon estämiseksi.

Tunnusmerkistö koskisi tapauksia, joissa sukupuoliyhteyden voidaan katsoa toteutuneen väkivallan käytön vuoksi, mutta edellytys ei olisi, että toisen saaminen sukupuoliyhteyteen oli tekijän käyttämän väkivallan tarkoitus. Mahdollinen tilanteeseen liittyvä väkivalta, joka ei ollut sukupuoliyhteyden pakottava, ei välttämättä poissulkisi sitä, että henkilön osallistumista voidaan pitää vapaaehtoisena. Tällaisessakin tilanteessa saattaisi kuitenkin tulla joskus arvioitavaksi, onko käsillä ollut muu 2 momentissa tarkoitettu olosuhde, esimerkiksi pelkotila.

Rangaistavuus ei edellyttäisi sitä, että väkivallan kohteena on se henkilö, joka on sukupuoliyhteyden kohteena. Myös toiseen henkilöön kohdistettu väkivalta tulisi kysymykseen, jos tekijä saa sillä toisen sukupuoliyhteyden. Tunnuksmerkistö koskisi tältä osin vain henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Jos kysymyksessä on esineeseen (mukaan lukien eläimeen) kohdistuva väkivaltainen teko, saattaisi momentin 2 kohdan loppuosan nojalla tulla arvioitavaksi se, käsittikö teko pakottavan uhkauksen tai 3 kohdan nojalla se, saiko teko sukupuoliyhteyden kohteen pelkotilaan.

Tekijän aiempi sukupuoliyhteyden kohteeseen kohdistama väkivalta ei välttämättä poissulje sitä, että teon kohde osallistuisi myöhemmin sukupuoliyhteyden vapaaehtoisesti. Sukupuoliyhteyden osallistumista ja väkivallan käyttöä on siten arvioitava kokonaisuutena myös muut olosuhteet huomioon ottaen. Aiemmin käytetty väkivalta voidaan ottaa huomioon myös arvioitaessa 3 kohdan nojalla, oliko teon kohteella mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan pelkotilan tai muussa kohdassa tarkoitettun syyn vuoksi.

Kohdassa tarkoitettulla väkivallalla ei tarkoitettaisi sellaista sukupuoliyhteyden liittyvää väkivaltaa, esimerkiksi sadomasokismia, johon osapuolet ovat etukäteen pätevästi suostuneet.

Silloin kun raiskauksessa käytetään henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa, täyttyy usein myös pahoinpitelyn tunnuksmerkistö. Jos pahoinpitely liittyy yksinomaan raiskauksen tekemiseen, tekijä olisi tuomittava ainoastaan raiskauksesta. Jos tekijä raiskauksen yhteydessä syyllistyy myös muuhun kuin raiskauksen tekemiseksi käytettyyn pahoinpitelyyn, voidaan raiskaussäännöksen lisäksi soveltaa pahoinpitelysäännöstä. Törkeän raiskauksen ja törkeän pahoinpitelyn kysymyksessä ollessa näitä rikoksia koskevia säännöksiä sovellettaisiin vastaavalla tavalla. Raiskauksen tekijä voi syyllistyä myös pakottamiseen, mutta jälkimmäinen säännös väistyy ankaruusvertailun perusteella.

Uhkauksella pakottaminen

Momentin 1 kohdan loppuosan nojalla henkilön osallistumista sukupuoliyhteyden ei voisi pitää vapaaehtoisena, jos hänet on pakotettu siihen uhkauksella. Kysymykseen tulisi sekä väkivallalla uhkaaminen että muu vakava uhkaus, jolla toinen pakotetaan sukupuoliyhteyden. Uhan ei edellytetä olevan välitön, vaan myös uhkaus tehdä väkivaltaa tai muu vakava teko vastaisuudessa sisältyisi tunnuksmerkistöön. Tunnuksmerkistön täyttyminen ei edellyttäisi, että uhan kohteena on se henkilö, johon pakottaminen kohdistuu. Sana ”pakottaa” tarkoittaa, että käytetyn uhan on oltava asteeltaan ja olosuhteet huomioon ottaen sellaista, että se riittää murtamaan toisen tahdon siten, että tämä tekee kuten pakottaja haluaa. Muu kuin pakottava uhkaus ei sellaisenaan poissulkisi sitä, että henkilö osallistuu sukupuoliyhteyden vapaaehtoisesti.

Väkivallan vakavuusasteelle ei uhkaamisenkaan osalta ehdoteta asetettavaksi nimenomaisia vähimmäisvaatimuksia. Väkivallan uhan pakottavuutta arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota paitsi siihen, kuinka vakavalla väkivallalla uhataan, myös teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan. Joissakin tapauksissa melko vähäiselläkin väkivallalla uhkaaminen voi riittää tahdon murtamiseen. Toisaalta taas tämän tunnusmerkistökäsitteen täyttymiseksi pakottamisen uhkaamalla myöhemmin tehtävällä väkivallalla voidaan katsoa edellyttävän melko vakavan väkivallan uhkaa, jota uhatun olosuhteista johtuen on vaikea torjua. Tekijä voi esimerkiksi uhata tehdä myöhemmin väkivaltaa kohteena olevan henkilön lapselle tai itselleen, jollei uhattu alistu sukupuoliyhteyteen.

Tunnusmerkistö koskisi myös muulla uhkauksella pakottamista. Mitä tahansa uhkausta, esimerkiksi uhkaamista vähäisellä edun menettämisellä, ei pidettäisi pakottavana eikä pelkääntään sellainen poissulkisi osallistumisen vapaaehtoisuutta. Vaikka uhkausta ei olekaan määritelty, on selvää, että uhkauksen täytyy olla luonteeltaan sellainen, että se saa kohteena olevan henkilön taipumaan uhkaukseen. Vastaavasti raiskauksen yrityksessä uhkauksen on oltava sellainen, että se on omiaan saamaan sen kohteena olevan henkilön taipumaan. Uhkaus voi olla pakottava, jos se kohdistuu elämän perusedellytyksiin kuten toimeentuloon, asumiseen, terveyteen tai muihin keskeisiin tarpeisiin. Pakottavaksi uhkaukseksi voitaisiin yleensä katsoa esimerkiksi uhkaaminen työpaikan menettämällä, asunnon menettämällä tai yösijan menettämällä tilanteessa, jossa uhkauksen kohteen on vaikeaa saada muuta yösijaa. Uhkauksen pakottavuutta arvioitaessa olisi syytä ottaa huomioon myös olosuhteet uhkauksen kohdetta laajemmin ja arvioitava uhkauksen merkitys asianomistajan valinnanmahdollisuuden kannalta. Joissakin elämäntilanteissa juuri sukupuoliyhteyden jatkaminen voi olla tyypillinen riidanaihe eikä siihen liittyvät mielipiteenilmaisut merkitse välttämättä toisen pakottavaa uhkaamista.

Uhkauksessa voisi olla kysymys uhkaamisesta rikoksella. Esimerkiksi uhkausta levittää kohteena olevasta henkilöstä otettu seksuaalinen kuva voisi usein pitää pakottavana. Uhkauksen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla oikeudenvastainen. Rangaistavaa on toisen pakottaminen sukupuoliyhteyteen esimerkiksi uhkaamalla paljastaa tämän tekemä rikos tai muu hänelle haitallinen tieto jollekin kolmannelle henkilölle, esimerkiksi uhatun puolisolle tai työnantajalle. Tällainenkin uhkaus voi kohdistua myös muuhun henkilöön kuin siihen, johon pyritään vaikuttamaan.

Uhkauksen pakottavuuden edellytys ei aina ole se, että toinen pitää uhkauksen toteuttamista todennäköisempänä kuin sen toteuttamatta jättämistä. Uhkaus voi olla pakottava jo silloin, kun seurauksena oleva vahinko on vakava ja tekijä esittää uhkauksen niin, että toinen pitää sen toteuttamista varteenotettava mahdollisuutena, jos hän ei alistu sukupuoliyhteyteen. Tahallisuuteen kuuluu, että tekijä käsittää uhatun uskovan uhkauksen mahdolliseen toteuttamiseen ja taipuvan sen vuoksi sukupuoliyhteyteen.

3 kohta

Momentin 3 kohdan nojalla osallistumista sukupuoliyhteyteen ei olisi pidettävä vapaaehtoisena, kun sukupuoliyhteyden kohteena oleva henkilö ei voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Vaikka henkilö tällaisessa tilanteessa ilmaisisi näennäisesti osallistuvansa sukupuoliyhteyteen vapaaehtoisesti, ei osallistumista olisi pidettävä vapaaehtoisena. Tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei olisi merkitystä sillä, mistä säännöksessä mainittu henkilöä koskeva tila tai tilanne on aiheutunut tai kuka sen on aiheuttanut.

Tiedottomuudella tarkoitettaisiin tilaa, jossa henkilö on tajuton tai muuten täysin tiedoton ympäristöstään, eikä hänellä ole siten mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan sukupuoliyhteyteen. Tiedottomuus voi johtua esimerkiksi nukkumisesta, unilääkkeistä, alkoholista, muista huumaavista aineista, koomasta, pyörtymisestä tai sairaudesta. Nukkuvan henkilö on tiedoton, vaikka hän ei ole alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutuksen alainen. Myös nukahtamis- tai heräämisvaiheessa tai hypnoosissa olevan henkilön tajunnantila voi olla siinä määrin heikentynyt, ettei hän voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan.

Voimakkaan päihtymistilan tai sairauden johdosta henkilö ei aina ole tiedoton, mutta tila on voinut heikentää niin paljon hänen tiedollisia tai motorisia kykyjään, ettei hän voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Henkilö saattaa tässä tilassa olla esimerkiksi kykenemätön reagoimaan toisen lähentelyyn. Pelkkää alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksesta johtuvaa estojen löystymistä ei voida pitää tällaisena tilana.

Vammaisuus tai sairaus voi olla sen laatuista, että se sulkee pois henkilön mahdollisuuden muodostaa tai ilmaista sukupuoliyhteyttä koskevan tahtonsa. Tarkoituksena ei ole säätää rangaistavaksi tämän laatuistikaan sairaiden tai vammaisten sellaisia seksuaalisuhteita, joissa ei loukata kummankaan osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Edellytyksenä on kuitenkin se, että tällaisen henkilön tahto osallistua sukupuoliyhteyteen on voitu todeta.

Pelkotilalla tarkoitetaan ensinnäkin sellaista pelon aiheuttamaa tilaa, joka lamauttaa henkilön tahdonilmaisukyvyyn. Lisäksi pelkotilalla tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö pitää vastentahtoisuuden ilmaisemista liian vaarallisena. Pelkotilan syntymiseen voivat vaikuttaa muun muassa tilanteen olosuhteet, osapuolten välinen suhde ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Nämä olisi syytä ottaa huomioon arvioitaessa pelkotilan ilmenemistä ulkoisesti ja tekijän tahallisuutta. Pelkotila voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa toinen käyttäytyy aggressiivisesti tai uhkaavasti tai teon kohde kokee muusta syystä tilanteen vaaralliseksi, vaikka nimenomaista uhkausta ei esitetäkään. Tekijä saattaa esimerkiksi painostaa tai käskä toisen henkilön uhkaavalla äänenpainolla suostumaan sukupuoliyhteyteen, jota tämä ei halua.

Pelkotilan ei tarvitse syntyä toisen osapuolen käyttäytymisestä, vaan se voi syntyä myös esimerkiksi teko-olosuhteista. Pelkotila voi syntyä myös parisuhteessa tai muussa suhteessa tapahtuneen aikaisemman fyysisen tai henkisen väkivallan seurauksena. Rikoksen syyksiluettavuus edellyttäisi tekijän tahallisuuden ulottumista siihen, että toinen myöntyy sukupuoliyhteyden pelkotilansa takia. Sukupuoliyhteyden pyrkivä henkilö voi käsittää esimerkiksi toisen osapuolen käytöksestä ja muista olosuhteista, että tämä ilmaisee suostuvansa sukupuoliyhteyden, koska pelkää vastustamisen johtavan vakavampaan loukkaukseen, esimerkiksi itsensä tai läheisensä pahoinpitelyyn tai sukupuoliyhteyden pitkittymiseen.

Koska säännöksessä tarkoitettu pelkotila edellyttää sitä, ettei henkilö voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan, ei pelkotila olisi yleensä kysymyksessä, jos henkilö osoittaa osallistuvansa vapaaehtoisesti sukupuoliyhteyden välttämiseksi vain jonkin vähäisemmän kielteisen seurauksen, esimerkiksi kiusallisen tilanteen, toisen murjottamisen tai sanaharkan. Tällaisessa tapauksessa kysymys voi olla sukupuoliyhteyden osallistuvan omasta valinnasta.

Raiskauksena rangaistavaa olisi myös sukupuoliyhteys henkilön kanssa, joka ei ole tilanteen äkillisyyden voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tunnuksmerkistön voisi täyttää sukupuoliyhteyden nopea aloittaminen tilanteessa, jossa osapuolten välillä ei ollut tapahtunut sukupuoliyhteyden aloittamiseen liittyvää sanallista tai sanatonta viestintää, eikä toinen sen vuoksi ole voinut muodostaa tai ilmaista sitä koskevaa tahtoaan. Esimerkiksi väkijoukossa tai hieronnan, saunomisen tai uimisen yhteydessä odottamaton ja äkillinen tunkeutuminen toisen sukuelimeen tai muu sukupuoliyhteyden muoto täyttäisi tunnuksmerkistön. Tällainen teko olisi vapaaehtoisuuden ilmaisun puuttumisen vuoksi rangaistava jo momentin 1 kohdan nojalla, mutta siitä säädetäisiin selvyyden vuoksi nimenomaisesti 3 kohdassa.

Kohta kattaisi myös tilanteet, joissa henkilö on toiseen nähden erityisessä valta-asemassa ja hän käyttää tällaista valta-asemaansa vakavasti väärin siten, ettei sukupuoliyhteyden kohde voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Valta-asemassa oleva voi olla sukupuoliyhteyden osapuoli tai kolmas henkilö. Säännöksessä tarkoitettu valta-asema kattaisi tilanteet, joissa yhdellä osapuolella on toiseen nähden henkinen yliote taikka valta vaikuttaa tämän etuun tai asemaan. Valta-aseman perustetta ei ole säännöksessä rajattu ja kysymykseen tulisivat muutkin kuin muodolliset valta-asemat. Säännöksessä tarkoitettujen valta-asemien tulisi kuitenkin olla merkitykseltään erityisen suuri. Kysymykseen tulevat erilaiset työsuhteisiin, taloudellisiin valtasuhteisiin, valmennussuhteeseen, uskonnolliseen tai henkiseen auktoriteettiin ja muuhun henkiseen valta-asemaan sekä käytännön avun tarpeeseen perustuvat valtasuhteet. Valtasuhteen merkittävyyttä harkittaessa on syytä arvioida suhteen merkitystä elämän perusedellytysten kuten toimeentulon, työsuhteen, asumisen, terveyden, hengellisten tai muiden keskeisten tarpeiden kannalta. Jatkuvaa fyysistä tai psyykkistä hoitoa vaativa henkilö voi olla erityisen alisteisessa asemassa hoitajaansa. Lyhytaikaisenkin valtasuhteen, esimerkiksi lääkärintarkastuksen, väärinkäyttäminen seksuaalisiin tarkoituksiin

kuuluisi säännöksen soveltamisalaan, jos teon kohde on sen aikana erityisen alisteisessa asemassa.

Tällaisen valta-aseman pelkkä olemassaolo sukupuoliyhteyden osapuolten välillä ei vielä riittäisi tunnusmerkistön täyttymiseen. Valtasuhteessakin olevien henkilöiden välinen sukupuoliyhteys voi perustua molemminpuoliseen vapaaehtoisuuteen. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi tämän vuoksi myös, että valta-asemaa käytetään väärin. Säännöksessä tarkoitettu valta-aseman väärinkäyttäminen koskisi vain sellaista toimintaa, jonka seurauksena toinen ei voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan sukupuoliyhteyteen osallistumisesta. Kysymys olisi näin ollen aseman vakavasta väärinkäytöstä. Tapauksissa, joissa valta-aseman väärinkäytön vuoksi toisen osapuolen mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt tätä vähemmän, sukupuoliyhteys voisi tulla arvioitavaksi seksuaalisena hyväksikäyttönä 5 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla.

Väärinkäyttämällä tarkoitetaan puuttumista valtasuhteen perusteena olevaan seikkaan. Esimerkiksi työsuhteessa tämä voi tarkoittaa puuttumista alaisen työsuhteen jatkuvuuteen tai sen johonkin merkittävään etuun. Uskonnollisessa yhteisössä valta-asemassa oleva voi päättää esimerkiksi yhteisöön kuulumisesta. Väärinkäyttäminen ei välttämättä edellyttäisi nimenomaista uhkausta tai viittaamista valtasuhteen perusteena olevaan seikkaan. Myös muiden olosuhteiden nojalla voi olla selvää, että päätöksellä sukupuoliyhteyteen osallistumisesta on keskeinen merkitys tällaisen seikan kannalta. Henkisessä valtasuhteessa, esimerkiksi psyykkisessä hoitosuhteessa, tekijä saattaa jo henkisellä yliotteellaan voida vaikuttaa olennaisesti hoidettavan tahdonmuodostamiskykyyn. Kun kysymys on aineellista etua koskevasta määräysvallasta, huomioon voi olla syytä ottaa olosuhteet pelkkää edun aineellista merkitystä laajemmin. Erityisesti pidempiaikaisissa valtasuhteissa, kuten työsuhteessa, valtasuhteen väärinkäyttö voi vaikuttaa jotain yksittäistä etua vakavammin heikomman osapuolen valinnanmahdollisuuteen.

Kohdan tunnusmerkistö kattaisi myös teot, joissa toinen ei voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan jonkin kohdassa nimenomaisesti mainittuihin seikkoihin rinnastettavan syyn vuoksi. Tällaisia syitä voisivat olla joissain olosuhteissa esimerkiksi henkilön poikkeuksellinen henkinen tai fyysinen uupumus tai häneen kohdistunut erityisen voimakas painostus. Tällaisissa tilanteissa henkilö ei välttämättä ole säännöksessä tarkoitettussa pelkotilassa, heikentyneessä tajunnantilassa tai muussa säännöksessä nimenomaisesti mainitussa tilanteessa. Tällaiset muut heikkoudentilat voivat johtua esimerkiksi parisuhteessa pitkään jatkuneesta henkisestä tai fyysisestä väkivallasta, mutta ne voivat syntyä myös lyhyemmällä aikavälillä tai yhdessä tilanteessakin. Soveltamiskynnyksen kannalta olennainen edellytys olisi muiden rinnastettavien syidenkin osalta, että teon kohde ei voi tällaisen syyn vuoksi muodostaa tai ilmaista tahtoaan. Tämä poissulkisi raiskauksen tunnusmerkistöstä esimerkiksi sukupuolielämään liittyviin vähäisempien riitoihin tai vähäisempään taivutteluun liittyviä tilanteita,

joissa molemmilla osapuolilla on jäljellä mahdollisuus tehdä valintansa sukupuoliyhteyteen osallistumisesta.

Arvioitaessa kohdassa mainittujen seikkojen vaikutusta siihen, voiko henkilö muodostaa tai ilmaista tahtonsa, tulisi tilanteen mukaan ottaa huomioon myös tällaisten seikkojen mahdollisen yhtäaikaisuuden vaikutus. Tunnusmerkistö voisi täytyä esimerkiksi tilanteessa, jossa vähemmän kuin voimakkaasti päihtynyt on sairautensa tai vammaisuutensa vuoksi tilassa, jossa hän ei voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan, vaikka hänellä muuten tämä mahdollisuus olisikin.

Nykyisestä raiskaussäännöksestä poiketen kohdan tunnusmerkistössä ei enää nimenomaisesti mainittaisi edellytystä, että tekijä hyväksikäyttää toisen säännöksessä tarkoitettua heikompaa asemaa. Tunnusmerkistö täytyisikin yleensä jo sillä, että henkilö on tahallisuusedellytyksen täyttävällä tavalla käsittänyt 3 kohdassa tarkoitettun olosuhteen ja on tästä huolimatta toisen kanssa sukupuoliyhteydessä. Sen sijaan tunnusmerkistö ei täytyisi, jos kohdassa tarkoitettussa tilassa tai tilanteessa, esimerkiksi nukkumassa tai ilmaisukykyyn vaikuttavassa pitkäaikaisessa sairaudentilassa, oleva henkilö oli aikaisemmassa tilanteessa pätevästi muodostanut ja ilmaissut tahtonsa osallistua myöhempään sukupuoliyhteyteen. Tällaisessa tapauksessa ei voitaisi katsoa, ettei henkilö ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan.

Raiskaukseen osallistuneen tai muuten myötävaikuttaneen henkilön tekoon soveltaisivat yleiset rikoslain 5 luvun säännökset. Vaikka ehdotettava raiskaussäännös edellyttäisi sanamuotonsa mukaan sukupuoliyhteydessä olemista, voitaisiin rikoslain 5 luvun 3 tai 4 §:n nojalla raiskauksesta tuomita tekijänä edelleen myös henkilö, joka ei itse ole ollut sukupuoliyhteydessä asianomistajan kanssa (HE 44/2002 vp s. 152-154, KKO 1964 II 44 ja KKO 2001:62). Esimerkiksi asianomistajan kiinnipitäminen kolmannen henkilön häntä raiskaavassa tai muu keskeinen myötävaikuttaminen sellaisen sukupuoliyhteyden aikaansaamiseksi kolmannen kanssa, johon asianomistaja ei osallistu vapaaehtoisesti, voisi olosuhteista riippuen tulla arvioitavaksi rikoskumppanuutena tai välillisenä tekemisenä.

2 §. Törkeä raiskaus

1 momentti. Raiskauksen ankaroittamisperusteet liittyisivät vakavaan väkivaltaan, uhrille aiheutettavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksentehtäjien määrään, rikoksen tekotaan ja uhrin ikään. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Ankaroittamisperusteisiin lisättäisiin vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen. Säännöstä ei enää sovellettaisi teon kohteen ollessa alle 16-vuotias, koska tällöin sovellettaisiin lapsenraiskausta tai törkeää lapsenraiskausta koskevia säännöksiä. Usean henkilön tekemää raiskausta koskevaan ankaroittamisperusteeseen lisättäisiin kärsimyksen aiheuttamista tai nöyryyttävää teko tapaa koskeva lisäedellytys edellä osiossa 4.1 mainituista syistä. Muilta osin ankaroittamisperusteet vastaisivat asiallisesti nykyisiä (HE 6/1997 vp, HE 216/2013 vp), mutta niiden soveltamisaloihin vaikuttaisivat perusmuotoiseen raikaussäännökseen tehtävät muutokset.

Momentin 1 kohdan nojalla vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen olisi raiskauksen uusi ankaroittamisperuste. Tarkoitus on näin laajentaa törkeän raiskauksen soveltamisalaa sellaisiin voimakkaampaa väkivaltaa käsittäviin raiskauksiin, joissa väkivallan aste ei aivan vastaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua, ja jotka eivät täytä muitakaan säännöksessä olevia ankaroittamisperusteita.

Raikaussäännöksen soveltamisalasta säädettäessä ei ole tarkoitus puuttua pahoinpitelysäännösten soveltamisalaan. Raikaussäännöksissä tarkoitettun väkivallan asteen arvioinnissa voidaan tästä huolimatta edelleen turvautua pahoinpitelyrikoksissa vakiintuneeseen tulkintaan väkivallan vakavuudesta. Perusmuotoiseen raiskaukseen lukeutuva 1 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettu väkivalta, jolla toinen pakotetaan sukupuoliyhteyteen, koskisi jatkossa lähtökohtaisesti vain vähäistä ja tätä jonkin verran voimakkaampaa raiskauksen toteuttamisessa käytettyä väkivaltaa kuten kiinnipitämistä, kaatamista, kämmenellä tai nyrkillä lyömistä, potkimista tai raahaamista. Törkeän raiskauksen tunnusmerkistössä vakavalla väkivallalla tarkoitettaisiin tätä vakavampaa väkivaltaa, jonka ei kuitenkaan edellytetäisi voimakkuudeltaan täyttävän törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua väkivaltaa. Ankaroittamisperusteen voisi täyttää esimerkiksi raiskauksen yhteydessä erityisen voimakas tai useasti toistuva nyrkillä lyöminen tai potkaiseminen päähän, erityisen voimakas tai useasti toistuva lyöminen tylpällä esineellä, veitsellä viiltäminen, hengittämistä salpaava kuristaminen, erityisen voimakas tönäisy seinää tai muuta kovaa pintaa vasten tai erityisen kivulias raajojen vääntäminen.

Säännöksessä tarkoitettun vakavan väkivallan edellytyksenä ei välttämättä olisi vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttaminen. Jos vakavaa väkivaltaa käsittänyttä raikausta ei ole pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, arvioitaisiin teko perusmuotoisena raiskauksena. Jos väkivalta ei liity välittömästi raiskauksen tekemiseen, arvioitaisiin teko erikseen rikoslain 21 luvun säännösten nojalla kuten nykyisin.

Vakavalla väkivallalla uhkaaminen siirrettäisiin 1 kohtaan. Tekotapa mainitaan nykyisin säännöksen 5 kohdassa ja siinä mainitaan erikseen ampuma- tai teräaseen tai muun hengenvaarallisen välineen käyttö. Tarkoitus on tältä osin sääntelyä asiallisesti muuttamatta siirtää väkivaltaisia tekoja koskevat ankaroittamisperusteet 1 kohtaan. Siten myös ampuma-

tai teräaseen tai muun hengenvaarallisen välineen käyttö olisi edelleen ankaroittamisperuste, joka asiallisesti sisältyisi vakavan väkivallan käyttämistä, sellaisella uhkaamista tai vaikean ruumiinvamman, vakavan sairauden tai hengenvaarallisen tilan aiheuttamista koskeviin teko tapoihin. Kuten nykyisin, vakavalla väkivallalla uhkaaminen ei edellyttäisi aseeseen rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttöä (HE 6/1997 vp s. 174).

Muilta osin momentin 1 kohta olisi vastaava kuin törkeässä pahoinpitelyssä. Vaikka vakavan väkivallan edellytys ei täytyisi, olisi raiskaus mahdollista arvioida törkeäksi, jos teolla aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Kysymyksessä on vakavan seurauksen aiheuttaminen raiskauksella, joten tekijän tahallisuuden tulisi ulottua myös tällaisen seurauksen aiheuttamiseen. Se, että teko tehdään vaarallisella tavalla, ei ole tässä kohdassa riittävä peruste. Kohdan soveltamisessa voitaisiin nojautua törkeän pahoinpitelyn vastaavan ankaroittamisperusteen tulkinnessa syntyneeseen oikeuskäytäntöön.

Toisena ankaroittamisperusteena olisi momentin 2 kohdassa se, että rikoksen tekee vähintään kaksi henkilöä. Kahden tai useamman henkilön raiskaamaksi joutuminen aiheuttaa tyyppillisesti erityistä kärsimystä.

Momentin 3 kohdan ankaroittamisperusteena olisi se, että raiskauksessa aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Raiskaus voidaan tehdä vakavaa väkivaltaa käyttämättä tai vakavaa fyysistä seurausta aiheuttamatta tavalla, johon liittyy erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Erityistä henkistä kärsimystä voi aiheutua myös poikkeuksellisen pelottavasta teko ympäristöstä tai -tavasta tai siitä, että tekoa joutuu seuraamaan tekijälle läheisiä ihmisiä, vaikka he eivät olisi tekoon osallisia. Raiskaus voi myös aiheuttaa erityistä kipua, vaikka siinä ei käytettäisikään 1 kohdassa tarkoitettua vakavaa väkivaltaa tai sillä ei aiheutettaisi 1 kohdassa tarkoitettua seurausta. Myös tällaiset raiskaukset on syytä arvostella tavallista ankarammin.

Momentin 4 kohtana mainittaisiin erityisen raaka, julma tai nöyryyttävä teko tapa. Näistä kaksi ensiksi mainittua vastaa törkeän pahoinpitelyn toista ankaroittamisperustetta. Raakuudella ja julmuudella voidaan nähdä vivahe-ero. Raakuudessa painopiste on väkivallan fyysisessä karkeudessa. Julmuus taas voi ilmetä esimerkiksi puolustuskyvyttömään kohdistuvana väkivaltana. Erityisen nöyryyttävällä tavalla tehdystä raiskauksesta voi olla kysymys esimerkiksi silloin, kun raiskaus tapahtuu muiden ihmisten nähden tai kun raiskauksen kohdetta nöyryytetään muulla tavoin.

Momentin 5 kohta koskisi tilanteita, joissa raiskauksen kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi. Nykyisestä säännöksestä poiketen kohta ei siis enää koskisi alle 16-vuotiaita, joiden osalta sovellettaisiin lapsenraiskausta tai törkeää lapsenrais-

kausta koskevia säännöksiä. Kohta ei myöskään soveltuisi vanhemman tai tähän rinnastettavan henkilön alle 18-vuotiaaseen lapseen kohdistamaan sukupuoliyhteyteen 12 §:n 3 momentin tarkoitetuissa tapauksissa.

Useampi ankaroitamisperuste voi toteutua yhtäaikaisesti saman teon yhteydessä. Ankaroitamisperusteiden muotoilemiseen melko laajasti on pyritty, jottei vakavia raiskauksia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Useamman ankaroitamisperusteen toteutumisen edellyttämä rangaistuksen ankaroituminen on arvioitava ehdotetun laajan rangaistusasteikon mahdollistamissa rajoissa.

Teon täyttäessä sekä törkeän raiskauksen että pahoinpitelyn tai törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön sovellettaisiin vain törkeää raiskausta koskevaa säännöstä, jos väkivalta on liittynyt välittömästi raiskaukseen. Jos taas väkivaltaa on käytetty pitempään kuin välittömästi raiskauksen tekemiseen tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi raiskaukseen liittynyt väkivalta, saattaa kysymykseen lisäksi tulla myös pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltaminen.

2 momentti. Myös törkeän raiskauksen yritys olisi rangaistava.

3 §. Seksuaalinen kajoaminen

Yleistä

Säännös vastaisi muuten ehdotettua raiskausta koskevaa säännöstä, mutta se koskisi muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä. Tunnusmerkistössä olisi siten olennaista se, ettei teon kohde osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Säännöksessä määriteltäisiin raiskaussäännöstä vastaavasti ne tilanteet, joissa osallistumista seksuaaliseen tekoon ei ole pidettävä vapaaehtoisena. Säännös korvaisi erityisesti nykyisen seksuaaliseen tekoon pakottamista koskevan säännöksen.

1 momentti

Pykälän 1 momentin nojalla seksuaalisena kajoamisena rangaistavaa olisi seksuaalisen teon tekeminen koskettelemalla tai muulla tavoin sellaiselle henkilölle, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti. Rangaistavaa olisi myös tällaisen henkilön saaminen ryhtymään sellaiseen tekoon. Tunnusmerkistö edellyttäisi, että seksuaalinen teko loukkaa sen kohteena olevan henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Säännöksessä tarkoitettu vapaaehtoisuuden puuttuminen arvioitaisiin tässä vastaavalla tavalla kuin 1 §:ää sovellettaessa. Myös tekijän tahallisuuteen liittyvien seikkojen osalta viitataan 1 §:n perusteluissa esitettyyn.

Seksuaalisen teon käsite olisi määritelty luvun 23 §:n 2 momentissa. Jos kuitenkin kysymyksessä on sukupuoliyhteys, sellaisena kuin se olisi määritelty luvun 23 §:n 1 momentissa, tekoon olisi sovellettava 1-2 §:ää. Seksuaalisuutta voi liittyä hyvin monenlaisiin tekoihin ja toimiin. Toisaalta käsitykset tekojen seksuaalisuudesta vaihtelevat. Erot voivat olla esimerkiksi niin henkilökohtaisista käsityksistä kuin yleisistä tavoistakin johtuvia. Lisäksi teko-olosuhteet vaikuttavat teon seksuaalisuuteen. Tämän vuoksi säännöksessä ei ole pyritty kuvaamaan tarkemmin siinä tarkoitettuja seksuaalisia tekoja.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta olennaisille loukkauksille on yleensä ominaista, että ne sisältävät olennaisen puuttumisen toisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen kuten intensiivistä tai voimakasta koskettelusta seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta voidaan kuitenkin olennaisesti loukata muunlaisellakin kuin koskettelua käsittävällä seksuaalisella teolla. Myös henkilön saaminen ilman vapaaehtoisuutta osallistumaan tekijän seksuaaliseen tyydyttämiseen voi olennaisesti loukata seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tällaisesta voi olla kysymys jo toisen saamisesta katsomaan tekijän seksuaalista kanssakäymistä tai itsetyydytystä. Säännös soveltuisi myös sellaisiin tekoihin, joissa toinen saadaan muuten kuin vapaaehtoisesti ryhtymään häneen itseensä kohdistuvaan tai kolmanteen henkilöön kohdistuvaan seksuaaliseen tekoon. Muun kuin koskettelua käsittävän teon rangaistavuuden kannalta ei ole merkitystä sillä, tehdäänkö se osapuolten fyysisessä läheisyydessä vai viestintäteknologian välityksellä.

Sitä onko seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus olennainen, tulisi arvioida ottaen huomioon teon laatu, osapuolten välinen suhde ja muut teon olosuhteet. Loukkauksen olennaisuutta koskevan edellytyksen täyttymistä lisäävät esimerkiksi teon jatkaminen uhrin kielloista tai estelyistä huolimatta ja olosuhteet, joissa uhrin on vaikeaa estää tai lopettaa teon kohteeksi joutuminen sanoin tai teoin. Seksuaalisessa kajoamisessa olisi tyypillisemmin kysymys muusta kuin lyhytkestoisesta ohimenevästä teosta, jollaisia voitaisiin arvioida seksuaalisena ahdisteluna. Laadultaan, intensiteetiltään tai muuten olosuhteisiin nähden vakavammat teot voisivat kuitenkin merkitä olennaista loukkausta lyhytkestoisinakin. Tällaisesta lyhytkestoisesta teosta voisi olla kysymys esimerkiksi asianomistajan sukuelinten voimakkaammassa koskettelussa, joka ei täytä sukupuoliyhteyden määritelmää. Asianomistajan saaminen masturboimaan itseään tämän vapaaehtoisuuden puuttuessa olisi niin ikään yleensä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennainen loukkaus.

Niin sanottu itsensäpaljastaminen, jossa mielihyvän saamiseksi oma sukuelin paljastetaan toiselle ilman tämän vapaaehtoista osallistumista tekoon, voi olla toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaava seksuaalinen teko. Tällainen teko on kuitenkin tavallisesti lyhytkestoinen, eikä se yleensä täyttäisi loukkauksen olennaisuuden vaatimusta, ja olisi sen vuoksi yleensä arvioitava seksuaalisena ahdisteluna, kun teko kohdistuu tiettyyn henkilöön. Yleisellä paikalla tehtynä teko voisi tulla myös arvioitavaksi sukupuolisiveellisyyden julki-

sena loukkaamisena. Samoin esimerkiksi voimakkaan seksuaalisen kuvan tai tallenteen lähettäminen toisen sähköpostiin tai puhelimeen olisi arvioitava ensisijaisesti seksuaalisena ahdisteluna.

Kuvan valmistamista toisesta salaa tai muuten ilman tämän lupaa olisi arvioitava kuvan sisällön ja muiden olosuhteiden perusteella. Esimerkiksi toisen henkilön sukuelinten tai sukupuoliyhteyden kuvaaminen ilman tämän suostumusta olisi lähtökohtaisesti säännöksessä tarkoitettu olennainen loukkaus. Niin sanottu upskirting, eli toisen kuvaaminen hameen alta yleisellä paikalla ilman tämän vapaaehtoista osallistumista, tulisi taas ensisijaisesti arvioitavaksi seksuaalisena ahdisteluna. Tällaisten kuvien levittäminen olisi erikseen rangaistavaa seksuaalisen kuvan luvattomana levittämisenä.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen olennaisuutta arvioitaessa olisi otettava huomioon myös vallitseva käsitys seksuaalisesti olennaisista teoista. Yhtä vähän tekijän henkilökohtainen käsitys kuin rikoksen kohteeksi joutuneen henkilönkään näkemys olisi yksin ratkaiseva.

Seksuaalisten tekojen kirjo on laaja ja tahallisuuden arvioinnin kannalta merkitystä olisi myös teon luonteella. Seksuaalisessa kanssakäymisessä on tavallista, että kiinnostus toista kohtaan ja tahto osallistua seksuaaliseen tekoon osoitetaan muulla kuin sanallisella viestinnällä. Mitä voimakkaammin toisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen seksuaalinen teko kohdistuu, sitä vahvempia perusteita tulisi tekijällä olla käsitykselleen, että teon kohde osallistuu siihen vapaaehtoisesti.

Säännöksen tavoitteena on suojata nimenomaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisilta loukkauksilta. Jos käytetään väkivaltaa tai uhkausta, jotka eivät liity tällaiseen tekoon, tekoa on arvosteltava rikoslain muiden säännösten mukaan. Väkivaltaisessa seksuaalisessa kajoamisessa täytyy yleensä myös pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistö. Samoin kuin raiskauksessa seksuaalisen kajoamiseen välittömästi liittyvä pahoinpitely voi sisältyä 3 §:n tunnusmerkistöön. Myös mahdollinen rikokseen sisältyvä pakottaminen jää erikseen arvostelematta, koska pakottamista koskeva säännös väistyy ankaruusvertailun perusteella. Seksuaalista kajoamista koskevaa säännöstä ei sovellettaisi lapseen kohdistuvaan ehdotetun 14 §:n tunnusmerkistön täyttävään tekoon.

2 momentti

Pykälän 2 momentin 1-3 kohdissa olisi lueteltu ne perusteet, joiden nojalla henkilön osallistumisesta seksuaaliseen tekoon ei olisi pidettävä vapaaehtoisena. Momentti vastaisi muuten asiallisesti 1 §:n 2 momenttia, jonka säännöskohtaisiin perusteluihin viitataan.

3 momentti

Myös seksuaalisen kajoamisen yritys olisi rangaistava kuten seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys nykyisinkin on.

4 §. Törkeä seksuaalinen kajoaminen

Seksuaalisesta kajoamisesta säädettäisiin törkeä tekomuoto. Törkeää raiskausta vastaavissa tilanteissa myös 23 §:n 2 momentissa tarkoitettu muu seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voi olla olennaisesti perusmuotoista seksuaalista kajoamista vakavampi rikos.

1 momentti

Seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteet liittyisivät vakavaan väkivaltaan, rikosten tekijöiden lukumäärään, uhrille aiheutettuun kärsimykseen, rikoksen nöyryyttävään tekotaan ja uhrin ikään. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Momentin 1 kohdan nojalla vakavan henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen olisivat seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteita, joita sovellettaisiin kuten törkeän raiskauksen vastaavia perusteita ehdotetun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Tarkoitus on siten määritellä törkeäksi seksuaaliseksi kajoamiseksi sellaisetkin voimakkaampaa väkivaltaa käsittävät seksuaaliset teot, joissa väkivallan aste ei aivan vastaa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä tarkoitettua, ja jotka eivät täytä muita säännöksessä olevia ankaroittamisperusteita. Laajentaminen on perusteltua, koska perusmuotoisen seksuaalisen kajoamisen lähtökohtana olisi, että rikos täyttyy jo ilman väkivallan käyttämistä, kun toinen osapuoli ei osallistu seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti.

Törkeää raiskausta koskevasta säännöksestä poiketen törkeää seksuaalista kajoamista koskeva säännös ei kattaisi törkeää pahoinpitelyä koskevia tunnusmerkistökiteijöitä. Näin ollen seksuaalisen kajoamisen yhteydessä tehdystä törkeästä pahoinpitelystä voitaisiin rangaista erikseen seksuaalisen kajoamisen lisäksi. Teon täyttäessä sekä törkeän seksuaalisen kajoamisen että perusmuotoisen pahoinpitelyn tunnusmerkistön sovellettaisiin vain törkeää seksuaalista kajoamista koskevaa säännöstä, jos väkivalta on liittynyt välittömästi seksuaaliseen kajoamiseen. Jos taas väkivaltaa on käytetty pidempään kuin välittömästi seksuaalisen kajoamisen tekemiseen tai se on ollut vakavampaa kuin välittömästi seksuaaliseen kajoamiseen liittynyt väkivalta, saattaisi kysymykseen lisäksi tulla myös muun 21 luvun säännöksen soveltaminen.

Momentin 2 kohta vastaisi asiallisesti pääosin 2 §:n 2 ja 3 kohdan ankaroittamisperusteita, sekä erityisen nöyryyttävän tekotavan osalta 2 §:n 4 kohdan ankaroittamisperustetta. Koska

seksuaalisen kajoamisen soveltamisalaan kuuluisi laaja kirjo eri tyyppisiä seksuaalisia tekoja, kahden tai useamman henkilön osallistuminen rikokseen ei kuitenkaan sellaisenaan riittäisi ankaroittamisperusteen soveltumiseen. Tämän lisäksi edellytettäisiin, että teko aiheuttaa erityisen tuntuvaan henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla. Ankaroittamisperusteen soveltuminen edellyttäisi näin ollen yksittäistapauksessa sen arvioimista, onko seksuaalinen teko sen luonteinen, että rikoksentekijöiden lukumäärällä on olennainen merkitys teon aiheuttaman kärsimyksen kannalta tai onko tällainen teko tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla. Esimerkiksi seksuaalinen kajoaminen, joka käsittää voimakasta koskettelua asianomistajan seksuaalisesti merkityksellisiin paikkoihin, aiheuttaa tyyppillisesti erityistä kärsimystä, kun rikoksentekijöitä on kaksi tai useampi. Usean henkilön toteuttama seksuaalinen kajoaminen voidaan myös tehdä erityisen nöyryyttävällä tavalla, jolloin ankaroittamisperuste soveltuisi.

Momentin 3 kohta vastaisi asiallisesti 2 §:n 5 kohdan ankaroittamisperustetta.

Useampi ankaroittamisperuste voi toteutua yhtäaikaisesti saman teon yhteydessä. Ankaroittamisperusteiden muotoilemiseen melko laajasti on pyritty, jottei vakavia raiskauksia jäisi säännöksen ulkopuolelle. Useamman ankaroittamisperusteen toteutumisen edellyttämä rangaistuksen ankaroituminen on arvioitava ehdotetun rangaistusasteikon mahdollistamissa rajoissa.

2 momentti

Myös törkeän seksuaalisen kajoamisen yritys olisi rangaistava.

5 §. Seksuaalinen hyväksikäyttö

Seksuaalinen hyväksikäyttö koskisi tekoja, joissa tekijä saa asemaansa hyväksikäyttäen erityisessä heikommassa tai haavoittuvassa asemassa olevan henkilön osallistumaan sukupuoliyhteyteen tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Ihmisten kesken on lukemattomia erilaisia suhteita ja tilanteita, joissa yksi on toiseen henkilöön nähden jollain tavalla heikommassa tai alisteisessa asemassa. Seksuaalista kanssakäymistä ei ole perusteltua rajoittaa rikoslaissa yleisesti kaiken tyyppisissä tilanteissa, joissa henkilöiden välillä on tällainen valta- tai voimasuhde. Lisäksi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaisesti rangaistavaksi voidaan säätää vain teot, jotka voidaan määritellä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Rangaistavuus olisi näistä syistä rajattu 5 §:ssä koskemaan vahvempaa asemaa hyväksikäyttäen tehtyjä seksuaalisia tekoja vain erikseen määritellyissä tilanteissa, joissa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen ja vahingon riski heikommalle osapuolelle on merkittävä.

Säännös ei koskisi tekoja, joihin teon kohde ei osallistu vapaaehtoisesti, vaikka teot muuten tapahtuisivat 5 §:n 1 momentin 1-4 kohdissa viitatussa kaltaisissa olosuhteissa. Tällaiset teot olisi tuomittava ankarammin raiskausta tai seksuaalista kajoamista koskevien säännösten nojalla. Tämä ilmenisi 5 §:n sanamuodosta, jonka mukaan sitä ei sovelleta, jos teosta muualla 20 luvussa säädetään ankarampi rangaistus. Se, onko teossa kysymys raiskauksesta tai seksuaalista kajoamisesta vai seksuaalisesta hyväksikäytöstä, määrittäisi rajatapauksissa erityisesti sen perusteella, kuinka heikossa asemassa teon kohde oli. Seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen soveltamisalaan kuuluisivat sukupuoliyhteydet ja seksuaaliset teot, joihin teon kohteena oleva henkilö on ilmaissut osallistuvansa vapaaehtoisesti ja tämän valinnanmahdollisuus on ollut heikentynyt vähemmässä määrin kuin 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tai 3 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa.

Ehdotettua 5 §:ää ei myöskään sovellettaisi sellaiseen lapseen kohdistuvaan tekoon, joka on rangaistava 12-16 §:n nojalla, mikä ilmenisi niin ikään seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan säännöksen sanamuodosta.

1 momentti

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin neljässä eri tilanteessa tapahtuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joissa tekijä käyttää asemaansa hyväksi toisen saamiseen joko sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaaliseen tekoon, joka loukkaa olennaisesti tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Tunnusmerkistö kattaisi sukupuoliyhteyden ja muut seksuaaliset teot. Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan luvun 23 §:n 1 momentissa määriteltyjä sukupuoliyhteyden muotoja ja seksuaalisella teolla 23 §:n 2 momentin määritelmän mukaista seksuaalisesti olennaista tekoa. Jälkimmäisten tekojen osalta soveltamisala koskisi vastaavia seksuaalisia tekoja kuin 3 §. Kysymykseen tulisivat siis myös muut kuin sellaiset teot, joissa tekijä fyysisesti koskee teon kohteeseen. Tunnusmerkistö edellyttäisi myös, että seksuaalinen teko on sellainen, joka loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Tämän tarkoituksena on jättää vähäisimmät seksuaaliset teot soveltamisalan ulkopuolelle. Vähäisimmät toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta tyypillisesti loukkaavat teot arvioitaisiin seksuaalisena ahdisteluna.

Tunnusmerkistö ei enää edellyttäisi taivuttamista vaan se täytyisi tekijän muunkinlaisella aktiivisella toiminnalla, jolla hän saa asemaansa hyväksikäyttäen heikomman osapuolen sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon. Aseman hyväksikäyttämällä tarkoitetaan sitä, että henkilö väärinkäyttää asemansa tuomaa mahdollisuutta vaikuttaa heikommassa tai alisteisessa asemassa olevan päätökseen seksuaaliseen tekoon ryhtymisestä.

Pykälän 1 momentin 1-4 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa voi esiintyä myös sellaisia seksuaalisuhteita, jotka eivät perustu aseman hyväksikäyttämiseen. Jos tällaisessa tilanteessa seksuaalinen teko ei pohjautu vahvemman aseman hyväksikäyttämiseen vaan osapuolten tasavertaisista lähtökohdista tehtyihin ratkaisuihin, ei tunnusmerkistö täytyisi. Pykälän 1 momentin 1 ja 3 kohdassa tarkoitetuissa laitoksissa saattaa olla sisäisiä ohje- tai järjestys-sääntöjä, joiden johdosta sukupuoli-suhteet ovat kokonaan kiellettyjä. Tällaisten normien rikkominen ei sinänsä osoita, että tekijä on syyllistynyt seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Jos tekijä on rikoslain mukaan virkamiehenä pidettävä henkilö, hän saattaa syyllistyä virkavirheeseen tai -rikokseen normia rikkoessaan. Jos hän samalla syyllistyy seksuaaliseen hyväksikäyttöön, sovelletaan myös sitä koskevaa säännöstä.

1 momentin 1 kohta

Kohdassa on kysymys 16 mutta ei 18 vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Säännöksen tarkoituksena on suojata koulussa, laitoksessa, työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa olevia taikka muuten alisteisessa asemassa olevia nuoria auktoriteettiasemassa olevien henkilöiden seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Edellytyksenä on, että nuori on näissä tilanteissa joko tekijän määräysvallan tai valvonnan alainen taikka että hän on muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa asemassa tekijään nähden. Voimakasta määräysvalta- ja valvontasuhdetta edustaa esimerkiksi vangin asema vankilan henkilöstöön nähden, mutta säännös soveltuu myös huomattavasti löyhemmän valvontasuhteen hyväksikäyttöön kuten opettajan aseman hyväksikäyttämiseen koulussa, valmentajan tai ohjaajan asemaan harrastustoiminnassa ja esimiehen asemaan työsuhteessa tai työharjoittelussa.

Säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi yksinomaan sellaisiin laitoksiin, joihin henkilö on velvollinen menemään tai hänet määrätään lainsäädännön nojalla, vaan se soveltuu myös vapaaehtoisesti laitoksessa olevan henkilön hyväksikäyttöön. Ei ole myöskään välttämättöntä, että laitoksen toiminta perustuu lainsäädäntöön. Myös yksityisten ylläpitämässä laitoksissa voi esiintyä sellaisia alisteisia suhteita, joita säännöksessä tarkoitetaan. Säännös soveltuu myös muussa edellä mainittuihin laitosisuhteisiin rinnastettavassa alisteisessa asemassa oleviin nuoriin kohdistuvaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tällaisessa asemassa nuori saattaa olla joissain tapauksissa esimerkiksi leiriolosuhteissa suhteessa leirin toiminnasta huolehtiviin aikuisiin kuten ohjaajiin, yövahteihin tai keittäjiin.

Säännös ehdotetaan soveltumaan nimenomaisesti myös vapaa-ajan toimintaan. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi taide-, liikunta-, käsityö- ja urheiluharrastuksia, järjestötoimintaa, kieltenopetusta ja muuta vastaavaa harrastus-, kerho-, kurssi- tai vapaaehtoistoimintaa. Myös vapaa-ajantoiminnassa rangaistavuuden edellytys on se, että teon kohde on tekijän määräysvallan tai valvonnan alainen taikka että hän on muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa asemassa tekijään nähden. Rikoksentekijänä kysymykseen voivat tulla näin ollen

vanhemmat opettajat, ohjaajat ja valmentajat. Säännöksessä tarkoitettu vapaa-ajan toiminta voi olla pitkäkestoista mutta myös lyhytaikaisessa alisteisessa suhteessa voi syntyä sellainen säännöksessä tarkoitettu tilanne, jos vanhempi auktoriteettiasemassa oleva voi asemaansa hyväksikäyttäen saada nuoren seksuaaliseen tekoon. Ohjaus- tai valmennussuhteessa tapahtuvatkaan teot eivät kuuluisi tunnusmerkistöön, jos niihin ei kuulu aseman hyväksikäyttöä. Esimerkiksi samassa vapaa-ajan harrastuksessa toimivat apuohjaaja ja tätä iältään lähellä oleva nuori voivat olla siinä määrin tasavertaisia, ettei teossa välttämättä ole kyse säännöksessä tarkoitetuksi hyväksikäytöstä.

1 momentin 2 kohta

Kohta koskisi 16 mutta ei 18 vuotta täyttäneen henkilön hyväksikäyttöä muissa kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa määräysvalta- ja valvontasuhteissa. Säännöksellä suojattaisiin tämän ikäistä nuorta häntä vahvemmassa asemassa olevan aikuisen hyväksikäytöltä. Momentin 1 kohtaan nähden ero on siinä, ettei 2 kohdan soveltaminen edellytä, että tekijä on kohteeseen nähden muodollisesti auktoriteettiasemassa. Kysymys on 2 kohdassa sen sijaan nuoremman osapuolen kypsyttömyyden hyväksikäytöstä. Osapuolten välinen suhde voi perustua esimerkiksi tuttavuuteen, ystävyyteen tai muuhun sellaiseen seikkaan. Nykyiseen säännökseen nähden tunnusmerkistön täytyminen ei enää edellyttäisi, että tekijä käyttäisi hyväkseen nuoren kypsyttömyyttä törkeästi.

Rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että nuoren kyky itsenäisesti päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyttömyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijän kyky. Kypsyttömämpi osapuoli on heikommassa tai alisteisessa asemassa, eikä sen vuoksi voi tasavertaisesti päättää osallistumisestaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen vaara perustuu siihen, että tekijä käyttää vahvempaa asemaansa hyväkseen tällaisen nuoren saamiseksi ryhtymään seksuaaliseen tekoon.

Arvioitaessa nuorten henkilöiden kykyä päättää itsenäisesti seksuaalisesta käyttäytymisestään on otettava huomioon osapuolten iän lisäksi heidän henkinen kehityksensä. Kyky itsenäisiin päätöksiin edellyttää henkistä kypsyneisyyttä ja ymmärrystä seksuaalisen kanssakäymisen vaikutuksista. Nuoremista lapsista poiketen 16–17-vuotiaiden osalta yleisenä lähtökohtana ei voi pitää seksuaalista kypsyttömyyttä eivätkä tämän ikäisillä nuorilla seksuaalisuhteet ole harvinaisia. Nuorten kehitystahti on kuitenkin yksilöllistä. Säännöksen tarkoituksena onkin suojata erityisesti niitä nuoria, jotka ovat ikäisiään henkisesti kehittymättömpiä ja kykenemättömpiä käyttämään seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Säännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa nuorten keskinäisiä tai kaikkia nuorten ja heitä vanhempien henkilöiden välisiä seksuaalisuhteita. Ei myöskään sellaisia, joissa vanhempi henkilö on kypsempi ja vahvemmassa asemassa, jos nuorella on kuitenkin riittävä kyky ja vapaus

päättää itse osallistumisestaan seksuaaliseen tekoon. Rangaistavuuden olennainen edellytys onkin, että vanhempi käyttää asemaansa hyväksi nuoren saamiseksi seksuaaliseen kanssakäymiseen.

Ikäerolla on merkitystä arvioitaessa osapuolten kypsyyseroa. Koska kohdan tunnusmerkistö koskisi vain 16 vuoden suojaikärajaa vanhempiin lapsiin kohdistuneita tekoja, edellyttäisi rangaistavuus tekijän ja kohteen iän ja kypsyiden osalta suurempaa eroa kuin sellaista, joka poissulkisi ehdotetun 17 §:n rajoitussäännöksen soveltumisen, eli käytännössä enemmän kuin noin viiden vuoden ikäeroa, ellei kypsyudessa ole muuten selvää epäsuhtaa.

1 momentin 3 kohta

Kohta koskisi sellaisten henkilöiden seksuaalista hyväksikäyttämistä, jotka ovat hoidettavina sairaalassa tai muussa laitoksessa ja joiden kyky muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt. Heikentymisen tulisi olla sen asteista, ettei henkilö voi riittävästi harkita osallistuspäätöksensä merkitystä. Henkilö saattaa tunnusmerkistössä tarkoitetuissa tilanteissa sinänsä suhtautua myönteisesti seksuaaliseen tekoon osallistumiseen. Jos henkilö on niin heikossa tilassa tai asemassa, ettei hän voi muodostaa tai ilmaista tahtoaan, arvioitaisiin teko seksuaalisen hyväksikäytön sijaan raiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena.

Säännös koskisi sairaalan lisäksi mitä tahansa laitosta, jossa henkilö on hoidettavana. Teon kohteena tulee olla laitoksessa hoidettavana oleva henkilö, mutta hoidon syy voi vaihdella. Kysymykseen tulevat niin sairauden vuoksi sairaalahoidossa olevat henkilöt kuin esimerkiksi vanhainkotiin hoitoon hakeutuneet vanhukset, asumisyksiköissä asuvat vammaiset henkilöt tai laitosmaisessa vieroitushoidossa olevat henkilöt. Sanalla laitos viitataan siihen, että hoito tapahtuu laitosmaisissa olosuhteissa, mutta se ei edellytä, että hoitopaikka olisi nimetty laitokseksi. Kotihoitoon mahdollisesti liittyvää hyväksikäyttämistä ei ole tarkoitettu arvosteltavaksi tämän, vaan momentin 4 kohdan nojalla.

Rangaistavuus edellyttäisi tämänkin teon osalta aseman hyväksikäyttämistä. Kysymykseen tulevat siten sairaalan tai muun laitoksen henkilökunta, kuten lääkärit, hoitajat, vartijat, ravintolan henkilökunta ja muu henkilökunta, joilla on pääsy hoidettavana olevan luo. Aseman ei kuitenkaan tarvitse olla muodollinen. Esimerkiksi siivooja, vapaaehtoistyötä tekevä henkilö tai vierailija, joka kykenee liikkumaan laitoksessa ja sen ulkopuolella vapaasti, voi olla säännöksen tarkoittamassa, hyväksikäytön mahdollistavassa asemassa suljetussa laitoksessa hoidossa olevaan henkilöön nähden.

Sairaudella tarkoitetaan sekä fyysisiä että psyykkisiä sairauksia. Vastaavasti säännöksessä tarkoitettu vammaisuus voi ilmetä niin ruumiillisena kuin henkisenäkin vammana. Muu heikkoutentila on tarkoitettu viittaamaan sellaisiin tahdonmuodostuskykyä alentaviin heikkoutentiloihin, joita ei voida luonnehtia sairaudeksi. Sairalahoidossa olevan henkilön kyky

muodostaa tai ilmaista tahtoaan saattaa alentua esimerkiksi vahvojen lääkkeiden vuoksi, vaikka itse sairaus tai vamma ei tätä kykyä heikentäisikään. Edellytyksenä on aina, että hyväksikäytön kohteena olevan henkilön tahdonmuodostuskyky on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi heikentynyt. Säännös ei siis koske esimerkiksi seksuaalisuhdetta sellaiseen potilaaseen, jolla on kyky tehdä omia ratkaisujaan ja ymmärtää seksuaaliseen tekoon osallistumisen merkitys.

Tarkoitus ei ole säätää tämänkään säännöksen nojalla rangaistavaksi sairaiden tai vammaisten sellaisia seksuaalisuhteita, joissa ei loukata kummankaan osapuolen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Psykkisesti tai muuten vammaisilla on sama oikeus seksuaalisuhteisiin kuin muillakin ihmisillä eikä näillä säännöksillä rajoiteta tuota oikeutta myöskään silloin kun he ovat laitoshoidossa. Kohta ei myöskään koske hoidettavana olevien henkilöiden keskinäistä seksuaalista kanssakäymistä, kun heidän välillään ei ole säännöksessä tarkoitettua asemaan perustuvaa hyväksikäyttöä.

1 momentin 4 kohta

Kohta koskee seksuaalista hyväksikäyttöä muissa tilanteissa, joissa tekijä on toiseen osapuoleen nähden erityisessä valta-asemassa ja hän tätä asemaansa väärinkäyttää. Valta-aseman perustetta ei olisi säännöksessä rajattu, mutta valta-aseman tulisi olla merkitykseltään erityisen suuri. Kohdan soveltamisalaan kuulisivat siten vastaavanlaiset valta-asemat kuin 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa eli erilaiset työsuhteisiin, taloudellisiin valtasuhteisiin, henkiseen auktoriteettiin ja muuhun henkiseen valta-asemaan sekä käytännön avun tarpeeseen perustuvat valtasuhteet, joissa toinen osapuoli on heikommassa tai alisteisessa asemassa.

Rangaistavuus edellyttäisi, että erityistä valta-asemaa käytetään väärin. Tällä viitataan siihen, että sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon saamisessa puututaan valtasuhteen perusteena olevaan seikkaan tai muuten käytetään väärin valta-aseman tuomaa vaikutusmahdollisuutta. Tältä osin viitataan edellä 1 §:n 2 momentin 3 kohdan perusteluissa esitettyyn. Seksuaalisessa hyväksikäytössä valta-aseman väärinkäytössä ei kuitenkaan puututa yhtä vahvasti toisen valinnanmahdollisuuteen kuin raiskauksessa tai seksuaalisessa kajoamisessa. Kysymys on siten valtasuhteen heikomman osapuolen suojaamisesta tilanteissa, joissa tämän valinnanmahdollisuus on väärinkäytön vuoksi heikentynyt vähemmässä määrin kuin 1 §:n 2 momentin 3 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa. Työsuhteeseen perustuvissa erityisissä valta-asemissa esimerkiksi viittaaminen työsuhteen jatkuvuuden vaarantamiseen, jos toinen ei suostu sukupuoliyhteyteen, on yleensä vakavampaa kuin viijaaminen johonkin työsuhteen kannalta vähäisempään muutokseen, kuten siirtämiseen huonompaan työvuoroon. Jälkimmäisissä tilanteissa toisen valinnanmahdollisuuden rajoittuminen voi olla vähäisempää ja tekoa arvioitaisiin tällöin raiskauksen sijaan seksuaalisena hyväksikäyttönä. Tällaisissakin tilanteissa voi kuitenkin olla syytä arvioida väärinkäytön kohteena olevaa etua

laajemmin myös väärinkäytön muut vaikutukset heikomman osapuolen asemaan ja valinnanmahdollisuuteen.

Henkisessä valta-asemassa seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön täyttäisi heikommassa asemassa olevan saaminen seksuaaliseen tekoon henkisellä yliotteella käyttämällä hyväkseen tämän puutteellista harkintakykyä. Tällöin tunnusmerkistö voisi täytyä, vaikka väärinkäytön kohteena olevan henkilön suhtautuminen seksuaaliseen tekoon osallistumiseen olisi teon hetkellä myönteinen. Henkiseen valta-asemaan perustuva seksuaalinen hyväksikäyttö voi liittyä esimerkiksi hoito- tai terapiasuhteeseen. Näissä tapauksissa henkinen yliote voi tarjota mahdollisuuden valta-aseman väärinkäyttöön. Lisäksi tällainen valta asema voi perustua voimakkaan uskonnollisen tai muun vakaumuksen aiheuttamaan riippuvuuteen, jos esimerkiksi tällaisen henkistä sitoutumista edellyttävän liikkeen johtohenkilöt käyttävät auktoriteettiasemaansa väärin. Kuten edellä on todettu, 4 kohta soveltuu myös laitoksen ulkopuolella tapahtuvaan hoitoon, esimerkiksi kotihoitoon, liittyvään seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

2 momentti

Myös seksuaalisen hyväksikäytön yritys olisi rangaistava. Pykälän 1 momentissa tarkoitetuissa teoissa rangaistavuus alkaisi näin ollen jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Yksittäiset epämääräiset vihjaukset eivät kuitenkaan yleensä täyttäisi seksuaalisen hyväksikäytön yritystä. Vähäisemmät yritykset jäävät teot voitaisiin arvioida seksuaalisena ahdisteluna tai työsuhteissa työririkoksena.

6 §. Seksuaalinen ahdistelu

Seksuaalisella ahdistelulla tarkoitettaisiin koskettelemalla tai muilla niihin vakavuudeltaan rinnastettavilla tavoilla tehtyjä seksuaalisia tekoja, jotka ovat omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, ja jotka eivät ole rikoslain 20 luvun muiden säännösten nojalla ankarammin rangaistavia. Säännöstä muutettaisiin nykyiseen nähden siten, että se kattaisi kosketteluun lisäksi muitakin seksuaalisia tekoja, jotka voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi ovat vakavuudeltaan kosketteluun rinnastettavia. Tällaisia tekoja voitaisiin tehdä sanallisesti, lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla toisesta kuvan tai itseään paljastamalla. Tunnusmerkistö olisi siinä mielessä avoin, että se koskisi myös muita tällaisia kosketteluun vakavuudeltaan rinnastettavia tekoja. Kysymyksessä ei kuitenkaan olisi sellainen häirintätyyppinen säännös, jonka soveltaminen muodostuu ennakoimattoman laajaksi. Edellytys että teko rinnastuu voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan kosketteluun jättäisi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle vähäisemmät seksuaaliset teot sekä sellaiset teot, joiden seksuaalisuus tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta tyypillisesti loukkaava luonne on hyvin tulkinnanvaraista.

Säännöksen suojelukohteena on seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Jokaisella tulee lähtökohtaisesti olla oikeus itse päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään edellyttäen, ettei hän loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisesti ahdisteltu henkilö joutuu fyysisesti tai muulla tavalla mukaan tekijän seksuaalisesti olennaisen toiminnan kohteeksi tahdostaan riippumatta eli vastoin itsemääräämisoikeuttaan. Teon kohteen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaus sisältää näin ollen myös sen, ettei hän osallistu toisen seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Toisin kuin esimerkiksi seksuaalista kajoamista koskevassa säännöksessä, seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistössä ei mainittaisi sitä, että teon kohde ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti. Tämä johtuu siitä, että seksuaalinen ahdistelu olisi niin sanottu abstrakti vaarantamisrikos eli arviointi kohdistuisi siihen, onko kyseessä seksuaalinen teko, joka teon olosuhteet huomioon ottaen tyypillisesti loukkaa toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Kun tämä edellytys täyttyy, vapaaehtoisuuden puuttumista ei ole tarpeen erikseen arvioida.

Tunnusmerkistö kattaisi myös tilanteet, joissa tekijä käyttää hyväkseen sitä, että seksuaalisen teon kohteella ei 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetun syyn vuoksi ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan, mutta seksuaalinen teko ei kuitenkaan ole vakavuudeltaan sen asteinen, että se 3 §:ssä edellytetyllä tavalla loukkaisi toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti.

Säännöksen 1 kohdassa mainittu tekotapa koskettelu sisältyy jo nykyiseen säännökseen. Ilmaus ”koskettelu” tuo sellaisenaan esiin sen, että kysymys ei ole tavanomaisena pidettävästä esimerkiksi ihmisjoukossa ohimennen tapahtuneesta toisen hipaisusta, vaan teosta, jolta edellytetään tiettyä intensiivisyyttä. Kysymys olisi toisen sivelestä, puristelusta, taputtelusta tai vastaavista teoista. Koska kysymys on seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojasta, rangaistavan koskettelun kohteena olisi yleensä ruumiinosa, jota on tavanomaista pitää seksuaalisesti merkityksellisinä, kuten ainakin rinnat, sukuelin, takapuoli, kaula tai reidet. Koskettelua käsittävä teko voi myös muuhun ruumiinosaan kohdistuvana olla seksuaalinen, jos siihen liittyy sanallista tai muuta seksuaalista toimintaa, esimerkiksi käsivarren siveleminen sanallisen seksuaalisen vihjailun yhteydessä. Myös toisen suutelemista voidaan pitää tässä tarkoitettuna kosketteluna. Pelkkää halaamista ei yleensä voi pitää sillä tavalla seksuaalisena, että se täyttäisi tunnusmerkistön.

Säännöksen 2 kohdassa mainitut tekotavat voivat olla vakavuudeltaan kosketteluun rinnastettavia. Sanallisesti, viestin tai kuvan lähettämällä tai esittämällä, kuvan ottamalla tai it-sensä paljastamalla tehdyt seksuaaliset teot voivat olla olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Tämän tyyppisten tekojen katsominen seksuaaliseksi ja toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta omiaan loukkaaviksi on usein kosketteluun verrattuna tulkinnanvaraisempaa, joten säännöksen soveltuminen edellyttäisi teoilta riittävää vakavuutta. Seksuaalisessa ahdistelussa ei olisi kysymys sellaisista vähäisemmistä teoista,

joiden osalta ihmisten käsitykset vaihtelevat paljon siitä, ovatko ne seksuaalisia tai omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Kohdassa tarkoitettavat tekotavat voitaisiin katsoa vakavuudeltaan kosketteluun rinnastuviksi joko niiden voimakkuuden (intensiivisyyden) tai toistuvuuden perusteella. Voimakkuudella ja toistuvuudella viitataan siihen, miten vahvasti teko sen luonne ja muut olosuhteet huomioon ottaen kohdistuu toisen seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Seksuaaliset teot olisi katsottava voimakkuudeltaan kosketteluun vakavuudeltaan rinnastettaviksi muun muassa silloin, kun niitä voidaan pitää kohdettaan halventavina tai nöyryyttävinä tai muuten hänelle kärsimystä tai ahdistusta aiheuttavina. Teon halventavuus voi seurata esimerkiksi kuvan, eleen tai sanallisen ilmaisun sisällöstä. Teko, esimerkiksi seksuaaliseen kanssakäymiseen ehdottelu, voi olla joissain tilanteissa nöyryyttävä sen vuoksi, että se tehdään muiden ihmisten edessä. Kärsimystä tai ahdistusta voi aiheuttaa vähäisempikin seksuaalinen teko, jos se jatkuu, toistuu tai tehdään muuten voimakkaasti.

Sanallisia seksuaalisena ahdisteluna rangaistavia seksuaalisia tekoja voisivat olla ainakin toisen seuraaminen sukupuoliyhteyttä ehdotellen tai muunlainen, esimerkiksi työyhteisössä tapahtuva taivuttelu sukupuoliyhteyteen. Samoin seksuaalista ahdistelua koskevaa rangaistussäännöstä voitaisiin soveltaa silloin, kun tekijä ehdottelee yleisellä paikalla toiselle, että tämä ryhtyisi hänen kanssaan maksua vastaan sukupuoliyhteyteen. Sanallista seksuaalista ahdistelua voisi myös olla perusteeton kysely toisen seksuaalielämästä, esimerkiksi sellaisen henkilön tekemänä, jonka virka- tai työtehtävien mukaista tällainen kysely ei ole. Toisen henkilön ulkoisten ominaisuuksien, erityisesti seksuaalisesti merkityksellisten ruumiinosien kommentoinnin tämän kuullen esimerkiksi julkisella paikalla voisi joissain tapauksissa katsoa olevan omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Seksuaalissävyisiin yhteydenottoihin voivat luontevasti soveltua useat eri rangaistussäännökset (ks. HE 216/2013 vp, s. 62). Samoin kunnianloukkaussäännös voi hyvinkin soveltua seksuaalissävyyseen nimittelyyn. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:137 tuotiin kunnianloukkauksesta miesohjastaja, joka oli syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimittämällä kilpailutilanteessa naisohjastajaa sukupuoleen liittyvällä halventavalla ilmaisulla. Seksuaalisten solvausten esittäminen voitaisiin vakavimmissa tapauksissa katsoa seksuaaliseksi ahdisteluksi, kun ne kohdistuvat nimenomaan toisen seksuaalisuuteen. Tilanteita on monenlaisia ja riippuu vahvasti asiayhteydestä, kohdistuuko halventava nimittely kunniaan vai seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen.

Seksuaalista ahdistelua voisi olla myös itsensä paljastaminen seksuaalisesti toiselle.

Viestin tai kuvan lähettämisen tai esittämisen tyyppillisenä tekotapana olisi sähköisen sanallisen tai kuvallisen viestin lähettäminen. Kyseessä voi olla esimerkiksi sukuelintä esittävän voimakkaasti seksuaalisen kuvan tai seksuaalisesti räikeän sanallisen viestin lähettäminen

toiselle henkilökohtaisesti. Ainakin toistuvana myös vähemmän räikeästi vihjaileva seksuaaliseen kanssakäymiseen ehdottaminen viestejä lähettämällä voisi täyttää seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistön. Säännös koskisi vastaavasti myös seksuaalisten video- ja äänitallenteiden lähettämistä tai esittämistä toiselle. Tahallisuusedellytyksestä johtuisi, että tekijän tulee mieltää myös se, että tällainen teko on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Rangaistavaa ei luonnollisesti olisi sellaisten seksuaalisten viestien lähettäminen tai esittäminen, joka tapahtuu osapuolten yhteisymmärryksessä.

Tunnusmerkistössä mainitulla kuvan ottamisella tarkoitettaisiin toisen luvaton kuvaamista seksuaalisella tavalla. Kysymykseen tulisi esimerkiksi toisen kuvaaminen hameen alta (niin sanottu *upskirting*). Vakavimmat teot, esimerkiksi toisen sukuelinten tai sukupuoliyhteyden kuvaaminen, arvioitaisiin seksuaalisena kajoamisena.

Seksuaalisten tekojen moninaisuuden vuoksi tunnusmerkistö olisi sillä tavalla avoin, että nimenomaisesti mainittujen tekotyyppien lisäksi ahdisteluna pidettäisiin myös muulla tavalla tehtyjä tekoja. Säännöksen soveltamista rajaisi myös tältä osin 23 §:n 2 momentin seksuaalisen teon määritelmä ja edellytykset, että teko rinnastuu voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan kosketteluun ja on omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksessä tarkoitettuja muulla tavalla tehtyjä seksuaalisia tekoja voisivat olla esimerkiksi riisuutuvien tai alastomien henkilöiden epäasiallinen katseleminen yhteisessä pukeutumis- tai peseytymistilassa. Seksuaalisena tekona ei pidettäisi pelkästään sitä, että sukupuolivähemmistöön kuuluva henkilö käyttää tietylle sukupuolelle osoitettua pukeutumis- tai peseytymistilaa. Ahdistelua voisi olla myös toisen riisuutumisen seuraaminen salaa ovenraosta. Jos seuraaminen tapahtuu teknisellä laitteella, voisi teko tulla arvioitavaksi seksuaalisen ahdistelun sijaan salakatseluna (rikoslain 24 luvun 6 §).

Lisäksi ahdisteluna rangaistavaa voisi olla toisen hameen tai paidan helman nostaminen tai vetoketjun avaaminen tai muu vastaava seksuaalinen koskettelu vaatteisiin. Toisen vaatteiden riisuminen ilman tämän vapaaehtoista osallistumista olisi vakavammassa tapauksissa arvioitava seksuaalisen ahdistelun sijaan seksuaalisena kajoamisena. Myöskin epäonnistunut yritys suudella toista väkisin seksuaalisesti voitaisiin arvioida seksuaaliseksi ahdisteluksi.

Ahdistelijan tekoa kuvattaisiin pykälässä yleisesti ilmaisulla seksuaalinen teko. Rikoslain 20 luvussa käytetään useissa kohdin seksuaalisen teon käsitettä, usein erilaisin lisämäärein varustettuna ("seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaava seksuaalinen teko", "seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä"). Seksuaalinen teko on 23 §:n 2 momentissa määritelty teoksi, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Seksuaalisen teon olennaisuuden osalta on keskeistä sen olosuhdesidonaisuus. Suomen oloissa esimerkiksi mökin rannassa alastomana uimista tai saunomista ei yleensä pidetä seksuaalisena.

Selvyyden vuoksi todetaan, että seksuaalisella ahdistelulla ei välttämättä tavoitella tekijän kiihottumista. Seksuaalisen ahdistelun tavoite voi olla aivan toisenlainen, kuten vallan tavoittelu teon kohteeseen tai muihin nähden taikka kohteen halventaminen tai nöyryyttäminen. Tekijän motiivi ei sinänsä ole rikoksen tunnusmerkistön osa, mutta se voi muiden olosuhteiden ohella vaikuttaa siihen, onko tekoa pidettävä seksuaalisena (esimerkiksi vaatturin kosketus asiakkaan takapuoleen tätä mitatessaan ei lähtökohtaisesti ole seksuaalista).

Teon rangaistavuuden edellytys olisi, että se on myös omiaan loukkaamaan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Se, että teko loukkaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta, olisi siis tuon teon tyypillinen seuraus eikä edellytyksenä ole, että kohde kokee seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi. Toisaalta jos teon kohde reagoi selvästi tavanomaisesta poikkeavalla tavalla katsoen seksuaalisen itsemääräämisoikeutensa tulleen loukatuksi, se ei sellaisenaan merkitse, että näin olisi myös rikosoikeudellisessa arvioinnissa katsottava tapahtuneen. Lähtökohtana olisi pidettävä sitä, miten tekoon yleensä voidaan olettaa reagoitavan kyseessä olevissa olosuhteissa. Huomioon voi olla kuitenkin syytä ottaa teon kohteen keskeisiä henkilökohtaisia ominaisuuksia, kuten hänen ikänsä ja sukupuolensa.

Se, mikä on omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaihtelee huomattavasti ainakin sillä perusteella, mitkä ovat teko-olosuhteet ja millainen on tekijän ja teon kohteen välinen suhde. Olosuhteita sekä tekijän ja teon kohteen suhdetta voidaan ajatella jatkumona. Teko on varsin matalalla kynnyksellä omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jos sen tekee esimerkiksi kadulla uhrille täysin tuntematon henkilö. Samoin voidaan arvioida tekoa, jossa käytetään luottamusta väärin, kuten esimerkiksi liikennevälineen kuljettajan ja asiakkaan välisessä asiakassuhteessa. Voidaan ajatella muitakin tilanteita, joissa ei ole kysymys 20 luvun 5 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesta valta-asemasta, mutta joita kuitenkin olisi arvioitava eräänlaisena luottamussuhteena tai toimintavapautta rajoittavana suhteena, esimerkiksi työpaikoilla eri asemassa olevien työtovereiden taikka työntekijän ja asiakkaan välillä. Jatkumon toisessa päässä on tekijän ja teon kohteen välinen vakiintunut parisuhde. Sellaisessa ei koskettelemisen, seksuaalisten viestien lähettämisen tai vastaavan toiminnan voida ainakaan yleensä katsoa olevan omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Jatkumon eri kohdille sijoittuisivat sitten muut teko-olosuhteet sekä tekijän ja teon kohteen väliset suhteet, kuten seurustelutilanteet, vanhojen tuttavien väliset tapaamiset, satunnaiset tuttavuudet ja niin edelleen.

Tietyissä ammateissa toimivien (esimerkiksi lääkärit, hoitajat, hierojat ja vaatturit) tavanomaista toimintaa on asiakkaiden vartalon koskettelu, joka ei ole seksuaalista. Jos koskettelu poikkeaa normaalista ja asianmukaisesta ammatillisesta käytännöstä ja kohdistuu seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin, kysymys voi olla seksuaalisesta ahdistelusta tai joissain tapauksissa vakavammasta seksuaalirikoksesta.

Teko olisi rangaistava tahallisenä. Tahallisuuden on katettava teon tunnusmerkistö kokonaisuudessaan ja tahallisuuden sisältö määräytyisi sitä koskevien yleisten sääntöjen mukaisesti.

Ehdotettu rangaistussäännös olisi toissijainen muihin seksuaalirikoksia koskeviin rangaistussäännöksiin nähden. Se olisi edelleen rikoslain 20 luvun lievimmän rangaistava rikos. Sitä sovellettaisiin, jos teosta ei muualla 20 luvussa säädetä rangaistusta. Jos tekoon sen sijaan soveltuu jokin muu seksuaalirikosta koskeva rangaistussäännös, olisi sitä sovellettava seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen sijaan.

Seksuaalista ahdistelua koskeva säännös voisi soveltua myös 16 vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuneisiin tekoihin. Seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, rangaistaisiin kuitenkin ankarammin seksuaalisena kajoamisena lapseen. Tämän vuoksi seksuaalista ahdistelua koskeva säännös soveltuisi 16 vuotta nuorempiin kohdistettuihin seksuaalisiin tekoihin rajatummin kuin tätä vanhempiin henkilöihin kohdistuviin tekoihin.

Häirintään työolosuhteissa saattavat soveltua työsyRJintää ja työturvallisuusrikosta koskevat rangaistussäännökset. Säännös seksuaalisesta ahdistelusta ei sulkisi pois myöskään näiden työoloja koskevien rangaistussäännösten soveltamista. Seksuaalisesta häirinnästä työelämässä voidaan rangaista rikoslain 47 luvun 3 §:n mukaan työsyRJintänä. Tällöin lähtökohdiana on tasa-arvolain mukainen seksuaalisen häirinnän käsite, joka on laajempi kuin nyt ehdotetun pykälän mukainen seksuaalisen ahdistelun käsite. Työelämässä tapahtuva seksuaalinen teko voi jatkossakin tulla arvioitavaksi seksuaalisen teon vakavuudesta riippuen työturvallisuusrikoksen ja työsyRJinnän lisäksi myös myös seksuaalisena ahdisteluna tai tilanteesta riippuen vakavampana seksuaalirikoksena (HE 216/2013 vp s. 34, 59, 62).

Teon rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että seksuaalinen teko kohdistetaan tiettyyn henkilöön. Sillä, tehdäänkö tällainen teko yksityisessä vai julkisessa tilassa ei olisi rangaistavuuden kannalta ratkaisevaa merkitystä. Jos tekijä paljastaa itsensä julkisesti siten, ettei teon voida katsoa kohdistuvan tiettyyn henkilöön, loukkaa teko pikemminkin yleistä järjestystä kuin kenenkään seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Seksuaalisen ahdistelun tunnusmerkistö ei tällöin täytyisi ja teko voitaisiin arvioida vain sukupuolisiveellisyyden julkisena loukkaamisena (rikoslain 17 luvun 21 §). Julkisesti tehty on teko, jonka voi nähdä ennalta määräämätön joukko ihmisiä (HE 6/1997 vp s. 154–155). Jos julkinen itsensä paljastaminen kohdistuu myös tiettyyn henkilöön, esimerkiksi siksi, että tekijä asettuu tietyn henkilön eteen tekoa tehdessään, voitaisiin sukupuolisiveellisyyden julkisen loukkaamisen lisäksi tuomita seksuaalisesta ahdistelusta. Jos tällaisen teon kohteena olisi alle 16-vuotias lapsi, kyseessä voisi olla seksuaalisen ahdistelun sijaan seksuaalinen kajoaminen lapseen, jos se on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä. Jos kyseessä puolestaan on itsensä paljastaminen yk-

sittäiselle henkilölle tilanteessa, jossa tekoa ei voi nähdä ennalta määräämätön ihmisjoukko, rangaistaisiin ainoastaan seksuaalisesta ahdistelusta tai seksuaalisesta kajoamisesta lapseen.

Seksuaaliseksi koettujen ilmaisujen häiritsevää huutelemista, jonka ei voi sanoa olevan kehenkään yksittäiseen paikallaolijaan suoraan kohdistuvaa, voidaan puolestaan arvioida järjestyslain (612/2003) mukaan. Lain 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan yleisen järjestyksen häiritseminen yleisellä paikalla metelöimällä ja muulla vastaavalla tavalla on kielletty. Hallituksen esityksen mukaan metelöimistä olisi muun muassa äänekäs kiroileminen (HE 20/2002 vp s. 35). Joissain tällaisissa tapauksissa kyseessä voisi olla rikoslain 17 luvun 21 §:n mukainen sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen (HE 6/1997 vp s. 155).

Rangaistuksena seksuaalisesta ahdistelusta tuomittaisiin sakkoa tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Yleensä sakkoa on tekojen luonne ja vakavuusaste huomioon ottaen pidettävä riittävänä. Varsinkin toistuvia tekoja ajatellen on kuitenkin myös vankeusvaihtoehto tarpeellinen.

7 §. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen

Säännöksen nojalla olisi rangaistavaa toista henkilöä seksuaalisesti esittävän kuvan tai kuvatallenteen esittäminen tai levittäminen oikeudettomasti siten, että teko loukkaa olennaisesti kuvassa esiintyvän seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Säännöksessä termillä "kuva" tarkoitettaisiin myös videota. Kuvatallenteella tarkoitetaan tiedostoa, filmiä tai muuta alustaa, jolta kuva voidaan toistaa.

Tyypillinen tekotapa olisi esimerkiksi osapuolten yhteisymmärryksessä omaan käyttöönsä ottama seksuaalinen kuva, jonka toinen osapuoli myöhemmin esittää tuttavilleen tai levittää internetissä ilman kuvassa esiintyvän suostumusta. Säännös koskisi monen tyyppisiä muitakin tilanteita ja kattaisi myös salaa tai muuten oikeudetta otettujen seksuaalisten kuvien levittämisen. Säännös ei koskisi alle 18-vuotiasta esittävää kuvaa, jonka levittämisen rangaistavuudesta säädettäisiin erikseen 19-20 §:ssä.

Kuvan tai kuvatallenteen esittäminen tai levittäminen olisi oikeudetonta, jos siihen ei ole kuvassa esiintyvän lupaa tai muuta pätevää suostumusta. Koska säännös koskisi vain seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavaa kuvan levittämistä, se ei soveltuisi tilanteisiin, joissa kuvan esittämisen tai levittämisen oikeudettomuus johtuisi vain tekijänoikeuden loukkauksesta tai esimerkiksi taloudellista seikkaa koskevan sopimusehdon loukkauksesta.

Joissain tapauksissa myös sanan- ja lehdistönvapauden käyttäminen voi merkitä sitä, ettei kuvan levittäminen ole oikeudetonta, esimerkiksi seksuaalisen kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Sananvapaus seuraa perustuslain 12 §:stä ja sen laajuuden kannalta on merkitystä myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklalla ja sitä koskevalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä. Koska jäljempänä esitettävällä tavalla seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen rangaistavuus edellyttäisi teon vakavuudelta tiettyä painavuutta, voinee teko olla sanan- ja lehdistönvapauden perusteella oikeutettua käytännössä vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa. Tällaisen poikkeuksen mainitseminen pykälässä nimenomaisesti voisi sen vuoksi antaa väärän käsityksen säännöksen tarkoituksesta. Tämän vuoksi sanan- ja lehdistönvapautteen liittyvää poikkeusta ei mainittaisi pykälässä erikseen.

Esittämisellä tarkoitettaisiin kuvan näyttämistä toiselle siten, ettei tämä saa kuvaa haltuunsa. Kuvan voi esittää esimerkiksi tietokoneen tai matkapuhelimen näytöltä tai paperitilosteelta. Levittäminen tarkoittaisi kuvan tai kuvatallenteen luovuttamista toiselle siten, että tämä saa sen haltuunsa. Säännös koskisi esittämistä tai levittämistä luvatta yhdelle ihmiselle, suljetulle ryhmälle, lukuisille valituille vastaanottajille sekä esittämistä tai levittämistä avoimessa internetissä tai muuten lukuisten ihmisten saataville. Yhdenkin kuvan esittäminen tai kuvatiedoston levittäminen voisi riittää tunnusmerkistön täyttymiseen.

Kuvan seksuaalisuus määriteltäisiin yleisten käsitysten mukaisesti kuvan antaman kokonaisvaikutelman perusteella. Kuvan seksuaalisuus voi johtua alastomuudesta tai vähäpukeisuudesta, mutta myös siinä esiintyvän voimakkaan seksuaalisesta toiminnasta. Pelkkä alastomuus ei kaikissa tapauksissa tee kuvasta seksuaalista sellaisenaan, mutta kuva voi esittämisen tai levittämistävän tai muun yhteytensä vuoksi esittää siinä olevaa seksuaalisesti.

Kuvaa pidettäisiin henkilöä esittävänä, jos hän on kuvasta tunnistettavissa. Tunnistettavuus ei välttämättä edellyttäisi kasvojen tunnistettavuutta. Esimerkiksi henkilön alastonta vartaloa esittävän seksuaalisen kuvan esittäminen tai levittäminen voi loukata olennaisesti hänen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, vaikka hänen kasvojaan ei näkyisi. Kyseeseen tulisivat sekä todellisuuspohjaiset että todenmukaiset kuvat, jotka olisi määritelty 2 momentissa. Esimerkiksi selkeästi ei-todenmukaiset pilakuvat eivät kuuluisi säännöksen soveltamisalaan ja tällaisia kuvia koskevia tekoja voitaisiin joissain tapauksissa arvioida kunnianloukkausta koskevien säännösten mukaan.

Teon rangaistavuus edellyttäisi, että kuvan esittäminen tai levittäminen loukkaa siinä esiintyvän seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Seksuaalisen itsemääräämisoikeu-

den loukkaus tapahtuu jo sillä, että seksuaalista kuvaa levitetään oikeudettomasti. Olennaisuuden edellytys tarkoittaa, ettei säännös kattaisi kaiken tyyppistä seksuaalisena pidettävän kuvan levittämistä. Rangaistavuuden ulkopuolelle jäisi tekoja, joissa kuvan seksuaalisuuden aste ei ole voimakasta, se on hyvin tulkinnanvaraista, tai joissa kuvassa esiintyvää seksuaalisuutta pidettäisiin yleisesti hyväksyttynä esittää julkisella paikalla. Tällaisia olisivat esimerkiksi kuvat, joissa esiintyvä henkilö on rannalla tavanomaisella tavalla vähäpukeisena tai video, jossa esiintyvät halaavat ja suutelevat. Kun kuvan seksuaalisuuden aste on tätä voimakkaampaa, olisi loukkauksen olennaisuutta arvioitava myös teon muiden olosuhteiden kannalta. Loukkauksen olennaisuuteen vaikuttaisivat tällöin myös, se miten laajasti tai millä tavoin kuvaa esitetään tai levitetään. Henkilöä sukupuoliyhteydessä tai seksuaalisella tavalla alasti esittävän kuvan esittäminen jo yhdelle henkilölle voisi täyttää tunnusmerkistön. Vähemmän räikeäkin mutta kuitenkin voimakkaasti seksuaalinen kuva voisi riittää tunnusmerkistön täyttämiseen, jos kuvaa levitetään laajemmin esimerkiksi internetin kautta. Vaikka kuva ei alun perin esittäisi toista seksuaalisesti, esimerkiksi kuva alastomasta henkilöstä saunomassa, voi kuvan levittämisen olosuhteet tehdä siitä seksuaalisen ja seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavan, esimerkiksi jos kuva laitetaan pornografiaa sisältävälle internetsivustolle.

Teon arvosteluun vaikuttaisi myös esitettyjen tai levitettyjen kuvien tai kuvatallenteiden määrä. Esimerkiksi kuvan näyttäminen matkapuhelimen ruudulta yhdelle tai kahdelle ihmiselle olisi rangaistavaa vain jos kuvan seksuaalisuuden ilmeneminen on hyvin voimakasta. Seksuaalisen kuvan jakaminen laajalle joukolla on lähtökohtaisesti vakavampaa kuin muuttaman henkilön rajatulle ryhmälle. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta vakavimpana levittämisen muotona olisi yleensä pidettävä kuvan saattamista laajaan levitykseen esimerkiksi internetin kautta siten, että kuva on rajoittamattomasti saatavilla eikä sen leviämistä voi enää estää.

Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen kannalta merkitystä voi olla myös sillä, onko kuvaa jo aiemmin levitetty siinä esiintyvän toimesta tai suostumuksella. Esimerkiksi jos kuva on jo julkaistu yleisesti siinä esiintyvän suostumuksella tai kuvassa esiintyvä on itse laittanut sen internetsivustolle, jolle pääsyä ei ole rajoitettu tietylle ryhmälle, kuvan edelleen levittämisen ilman hänen suostumustaan ei yleensä voisi katsoa loukkaavan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti. Sen sijaan loukkaus voisi olla olennainen, jos vain tietyille henkilöille jaettua kuvaa levitetään luvatta ulkopuolisille. Teon rangaistavuuteen ei lähtökohtaisesti vaikuttaisi myöskään se, esiintyykö kuvassa myös kuvan esittäjä ja levittäjä.

Kuvan levittämisen rangaistavuudella suojattaisiin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ohella myös laajemmin henkilön yksityisyyttä. Sen vuoksi rikokseen syyllistynyttä ei tuomittaisi erikseen yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Säännös koskisi pelkästään kuvan esittämistä ja levittämistä, ei sen sijaan kuvan valmistamista. Kuvan levittämisen

rangaistavuus ei riippuisi siitä, esiintyykö henkilö kuvassa vapaaehtoisesti vai oliko kuva valmistettu ilman hänen lupaansa. Seksuaalisen kuvan valmistaminen toisesta salaa tai muuten ilman tämän vapaaehtoisuutta, arvioitaisiin kuvan sisällöstä ja olosuhteista riippuen seksuaalisena kajoamisena tai seksuaalisena ahdisteluna. Kuvan valmistaja ja levittäjä, joka syyllistyy teoillaan sekä seksuaaliseen ahdisteluun tai seksuaaliseen kajoamiseen että seksuaalisen kuvan luvattomaan levittämiseen, voitaisiin tuomita molemmista rikoksista. Kuvan lähettäminen kuvattaessa suoratoistona esimerkiksi internetin välityksellä katsottaisiin sekä kuvan valmistamiseksi että levittämiseksi. Jos kohteena oleva henkilö on antanut luvan kuvaamiseensa, muttei kuvan levittämiseen, ja kuvaaja esimerkiksi suoratoistaa sitä kuvassa esiintyvältä salaa internetin kautta, olisi teko rangaistava vain seksuaalisen kuvan luvattomana levittämisenä.

Seksuaalisen kuvan luvatonta levittämistä koskeva säännös ei koskisi muiden oikeuksien kuin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta. Jos teko loukkaa myös esimerkiksi tekijänoikeutta, voisi se tulla muista seikoista riippuen erikseen arvioitavaksi myös tekijänoikeusrikoksia koskevien rangaistussäännösten nojalla.

8 §. Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Säännös sisältäisi nykyistä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä asiallisesti vastaavan säännöksen (HE 229/2014 vp, HE 221/2005 vp, LaVM 10/2006 vp).

Jos teon kohde on ihmiskaupan uhri, seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön syyllistynyt, joka tietää sukupuoliyhteyden kohteena olevan ihmiskaupan uhri, voisi olosuhteita riippuen syyllistyä 8 §:n ohella myös raiskaukseen tai seksuaaliseen kajoamiseen taikka näiden rikosten törkeään tekemuotoon, koska ihmiskaupan uhrin osallistumista seksuaaliseen tekoon ei yleensä voisi pitää vapaaehtoisena. Tällöin tekijä voitaisiin tuomita molemmista rikoksista (HE 221/2005 vp s. 55).

9 §. Seksuaalipalveluiden ostaminen nuorelta

Säännös sisältäisi nykyistä seksuaalipalveluiden ostamista nuorelta asiallisesti vastaavan säännöksen (HE 221/2005 vp ja HE 34/2004 vp, HE 117/1997 vp ja HE 6/1997 vp). Säännöksen lisäksi sovellettavaksi voisivat tulla olosuhteita riippuen myös ehdotetut rikoslain 20 luvun 5 § tai 12–16 §:ien säännökset (ks. HE 6/1997 vp s. 186).

10 §. Paritus

Säännöksen 1 momentin 1 kohtaa muutettaisiin lapsia koskevien tekojen osalta. Soveltamisalaa laajennettaisiin niin, että se kattaisi muistakin kuin korvausta vastaan tapahtuvista

lapsen kanssa tapahtuvista seksuaalisista teoista hyötymisen. Lisäksi sanamuotoa muutettaisiin niin, ettei siinä enää viitattaisi sukupuolisiveellisyyttä ilmeisesti loukkaavaan teokseen vaan seksuaaliseen teokseen, joka on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä. Muilta osin säännöksen soveltamisala pysyisi ennallaan (HE 6/1997 vpd, HE 117/1997 vp, HE 34/2004 vp, HE 282/2010 vp ja HE 103/2014 vp).

Ehdotettujen muutosten myötä paritus koskisi 18 vuotta nuorempaan lapseen kohdistuvia tai lapsen tekemiä seksuaalisia tekoja riippumatta siitä, tehdäänkö teko korvausta vastaan. Olennaista olisi sen sijaan teon aiheuttama vaara lapsen kehitykselle. Terminologisilla muutoksilla on tarkoitus kuvata säännöksen suojelukohdetta paremmin ja yhdenmukaistaa sääntelyä muiden ehdotettujen rikoslain 20 luvun säännösten kanssa. Soveltamisala ei seksuaalisten tekojen osalta kuitenkaan olennaisesti muuttuisi. Säännöksen 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tekoja, jotka ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä, on alle 16-vuotiaiden osalta käsitelty seksuaalista kajoamista lapseen koskevan säännöksen säännös-kohteisissa perustelussa. Kaikkien alle 18-vuotiaiden lasten osalta säännöksen kattamiksi teoiksi katsottaisiin esimerkiksi järjestetyssä seksuaalisessa esityksessä esiintyminen, seksuaalisessa kuvassa esiintyminen sekä teot, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

Rangaistavuus edellyttäisi teolta tahallisuutta. Paritukseen liittyen tahallisuuden täyttymistä arvioitu muun muassa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2005:17. Samoin rangaistavuuden edellytys olisi edelleen se, että tekijä toimii taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi itselleen tai toiselle. Tekoja, joissa tekijä ei ole toiminut taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi, voitaisiin edelleen arvioida myös esimerkiksi ihmiskauppaa tai lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskevien säännösten mukaisesti. Tapauksissa, joissa sekä parituksen että ihmiskaupan tunnusmerkistöt täyttyvät, olisi sovellettava ensisijaisesti ihmiskauppaa koskevaa sääntelyä. Alle 18-vuotiaan parittaminen tuleekin yleensä arvioida ihmiskaupparikoksena (HE 34/2004 vp, HE 103/2014 vp, s. 32 ja 45).

11 §. Törkeä paritus

Parituksen törkeää tekemuotoa koskeva säännös säilyisi muuttumattomana (HE 34/2004 vp).

12 §. Lapsenraiskaus

1 momentti

Pykälän 1 momentin nojalla sukupuoliyhteydessä oleminen kuuttatoista vuotta nuorempaan lapsen kanssa olisi lapsenraiskaus. Tunnusmerkistössä tarkoitettu sukupuoliyhteys olisi

määritelty 23 §:n 1 momentissa. Rangaistavuus edellyttäisi tahallisuutta. Tunnusmerkistön täytyminen ei riippuisi siitä, kumpi sukupuoliyhteyden osapuolista on ollut aloitteellinen.

Jos teossa täyttyy myös 1 §:n 1-2 momentin tunnusmerkistö, teosta ei rangaistaisi enää erikseen 1 §:n nojalla. Sen sijaan tällaiset seikat tulisi ottaa huomioon arvioitaessa lapsenraiskauksen moitittavuutta yksittäistapauksessa. Myös lapsen taivuttelu, houkuttelu tai muu tai epäasiallinen vaikuttaminen tähän sukupuoliyhteyden aikaansaamiseksi samoin kuin kohteena olevan lapsen ikä vaikuttaisivat teon moitittavuuteen perustunnusmerkistönkin puitteissa. Tällaiset seikat tulisi ottaa huomioon rangaistusta määrättäessä rikoslain 6 luvun säännösten nojalla (HE 44/2002 vp s. 187-190).

Lapsenraiskaukseen voisi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa rikosoikeudellisen vastuukärajan ylittänyt henkilö. Jos rikoksentehtäjäkin on verrattain nuori ja teon kohde lähellä 16 vuoden suojaikärajaa, voisi joissain tapauksissa olla syytä arvioida, soveltuuko tekoon 12 §:n sijaan 16 §:ssä säädetty lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös. Kokonaan rankaisemattomia olisivat 17 §:n rajoitussäännöksessä tarkoitetut nuorten keskinäiset sukupuoliyhteydet, joissa ei loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Vastavainlainen rajoitussäännös on voimassa nykyisinkin.

2 momentti

Lapsenraiskauksena rangaistaisiin myös 16 mutta ei 18 vuotta täyttäneeseen lapseen kohdistuva sukupuoliyhteys, kun tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden. Lapsenraiskauslainsäädännöstä sovellettaisiin näissäkin tapauksissa 2 §:ssä säädetyn törkeän raiskauksen asemasta. Momentin tunnusmerkistö vastaisi asiallisesti pitkälti nykyistä rikoslain 20 luvun 6 §:n 2 momentissa olevaa säännöstä (HE 6/1997 vp ja HE 282/2010 vp). Säännöksen soveltaminen ei kuitenkaan enää edellyttäisi sitä, että tekijä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. Vanhempaan rinnastettava asema voi olla muussakin tilanteessa esimerkiksi lasta säännöllisesti tapaavalla isä- tai äitipuolella tai lapsen vanhemman pitkäaikaisella seurustelukumppanilla, vaikkei hän asu lapsen kanssa samassa taloudessa.

3 momentti

Myös yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Lapsen kohdistuvan raiskauksen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys ovat rangaistavia nykyisinkin.

13 §. Törkeä lapsenraiskaus

1 momentti. Lapsenraiskauksen ankaroittamisperusteet liittyisivät väkivaltaan, uhrille aiheuttavaan seuraukseen tai kärsimykseen, rikoksentehtävien määrään, rikoksen tekotapaan ja lapsen iästä, kehitystasosta, luottamusasemasta tai riippuvaisesta asemasta johtuvaan erityiseen vahingonriskiin. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Nykyisin törkeästä lapsenraiskauksesta tuomitseminen edellyttää syyllistymistä samalla teolla sekä törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön että lapseen kohdistuvaan törkeään raiskaukseen. Ehdotettu säännös olisi sen sijaan yksinomaan lapsenraiskauksen törkeä tekomuoto.

Momentin 1-4 kohdissa tarkoitetut perusteet vastaisivat asiallisesti törkeän raiskauksen vastaavia ankaroittamisperusteita. Niiden osalta viitataan edellä 2 §:n perusteluissa esitettyyn. Se, että törkeä lapsenraiskaus olisi lähtökohtaisesti törkeää raiskausta vakavampi rikos, otettaisiin huomioon törkeän lapsenraiskauksen ankarammassa rangaistusasteikossa. Ankaroittamisperusteiden täyttymisen arvioinnissa tulisi ottaa tapauksesta riippuen huomioon, että lapsi on lähtökohtaisesti aikuisen nähden heikommassa asemassa. Tämän vuoksi ankaroittamisperusteiden täyttävien tekojen kirjo on 16 vuotta nuorempiin henkilöihin kohdistuneiden tekojen osalta laajempi. Esimerkiksi momentin 3 kohdassa tarkoitettua erityisen tuntuvaa henkistä tai fyysistä kärsimystä voi aiheuttaa jo lapsen kiinnipitäminen väkivaltaisesti lapsenraiskauksen yhteydessä.

Lapsenraiskauksen tunnusmerkistön sekä sukupuoliyhteyden määritelmän laajuuden vuoksi erityisesti momentin 2 kohdassa tarkoitetut kahden tai useamman henkilön tekemät rikokset voisivat olla vakavuudeltaan monen asteisia. Teon vakavuuteen vaikuttavat seikat olisi yksittäistapauksessa syytä ottaa huomioon arvioitaessa sitä, onko rikos myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Momentin 5 kohdan ankaroittamisperuste liittyy siihen, että lapsenraiskauksen kohteeksi joutuneelle lapselle aiheutuu teosta yleensä niin ruumiillisesti kuin henkisesti sitä suurempi vahinko, mitä nuorempi ja kehittymättömämpi hän on. Vahingollisuuteen voivat vaikuttaa myös teon tyyppi, olosuhteet ja tekijän ikä. Säännös onkin kirjoitettu tapauskohtaista harkintaa edellyttävään muotoon. Useita vuosia 16 vuotta nuoremmalle lapselle sukupuoliyhteys ja useimmat seksuaaliset teot ovat yleensä omiaan aiheuttamaan sellaista vahinkoa, johon pykälässä viitataan. Lapsen kehitystason vuoksi joissakin tapauksissa myös vanhempaan lapseen kohdistuva lapsenraiskaus voi olla omiaan aiheuttamaan yhtä suurta vahinkoa lapselle.

Momentin 6 kohdan ankaroittamisperusteessa on kysymys siitä, että lapselle on yleensä erityisen vahingollista, jos lapsenraiskauksen tekijänä on lapselle läheinen ihminen. Jos lapsi tuntee rikoksentehtävää kohtaan erityistä luottamusta tai on tästä erityisen riippuvainen,

raiskaus on yleensä omiaan aiheuttamaan hänelle vaikeita ristiriitoja ja voi aiheuttaa hyvin pitkäaikaista vahinkoa. Tilannetta edelleen kärjistää se, jos lapsi ei voi hakea tukea läheisiltään, koska tekijä on juuri se henkilö, johon lapsen tulisi voida turvautua. Momentissa ei edellytettäisi, että todellista vahinkoa olisi tapahtunut. Riittää, että tällainen vahinko tyypillisesti liittyy kysymyksessä olevan kaltaiseen tekoon. Erityisen vahingon vaaraa arvioitaessa olisi otettava huomioon osapuolten suhteen lisäksi myös lapsen ikä, teon luonne ja muut olosuhteet.

Säännöksessä tarkoitettussa asemassa ovat yleensä lapsen vanhemmat tai muut hänen kasvatuksestaan huolehtivat henkilöt, mutta myös kodin ulkopuolinen henkilö on voinut saavuttaa tällaisen aseman. Erityisen riippuvainen asema voi perustua myös henkiseen sitoutumiseen, jollainen voi liittyä esimerkiksi uskonnolliseen tai muuhun vakaumukseen. Joskus lapsi voi olla erityisen riippuvainen vanhemmasta henkilöstä muidenkin olosuhteiden johdosta, esimerkiksi harrastuksensa vuoksi.

Sukupuolilyhteys 18 vuotta nuoremman lapsen kanssa olisi 12 §:n 3 momentin nojalla jo sellaisenaan lapsenraiskaus, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden. Tällaisissa tapauksissa lapsenraiskaus olisi momentin 13 §:n 6 kohdan nojalla törkeä, jos rikos on omiaan aiheuttamaan lapselle erityistä vahinkoa ja se on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Edellytys erityisen vahingon vaarasta täyttyy usein jo sillä perusteella, että tekijänä on lapsen vanhempi tai siihen rinnastettavassa asemassa oleva. Tällainen lapsenraiskaus voisi jäädä perusmuotoiseksi esimerkiksi tapauksessa, jos kyseessä on yksittäinen lyhykestoinen teko eikä se osapuolten suhde, lapsen ikä, teon luonne ja muut olosuhteet huomioon ottaen olisi omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle tai jos tekoa ei olisi muista syistä pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

2 momentti. Yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Nykyisin vastaavien tekojen yritykset on tuomittava joko törkeän raiskauksen tai törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yrityksenä.

14 §. Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Säännöksessä määriteltäisiin seksuaalisena kajoamisena lapseen rangaistavaksi kuutta-toista vuotta nuorempiin lapsiin kohdistuvat seksuaaliset teot, jotka ovat omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä.

Tunnusmerkistössä tarkoitettun seksuaalisen teon määritelmä olisi rikoslain 20 luvun 23 §:n 2 momentissa. Seksuaalisella teolla tarkoitettaisiin sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen. Määritelmä vastaisi nykyisin voimassa olevaa.

Teon seksuaalinen olennaisuus arvioitaisiin objektiivisesti ulkonaisesti havaittavista seikoista lähtien. Määritelmän mukainen teko ei edellyttäisi kiihotuksen tai tyydytyksen tavoittelua. Määritelmässä tarkoitettua olennaisuutta arvioitaessa merkitystä on kuitenkin sillä, missä tarkoituksessa teko tapahtuu. Tämä liittyy määritelmässä mainittuihin teko-olosuhteisiin. Esimerkiksi lääketieteellisesti perusteltavissa olevat ja asianmukaisesti suoritettujen toimenpiteet eivät kuuluisi määritelmän piiriin. Muutenkin määritelmän kannalta olennaista on kokonaisarviointi, jossa otetaan huomioon kaikki säännöksessä mainitut seikat eli tekijä, teon kohde ja teko-olosuhteet.

Seksuaalisten tekojen piiri on näin ollen laaja, ja se on täsmentynyt lainvalmistelutöiden ja oikeuskäytännön perusteella. Useimmiten tällainen teko ilmenee lapsen kosketteluna, minkä vuoksi tämä tekotapa on nimenomaan mainittu. Teon ei kuitenkaan välttämättä tarvitse merkitä puuttumista toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen, vaan muukin loukkaavuudeltaan tai lapsen kehitykselle koituvan vaaran kannalta vastaava tapa voi tulla kysymykseen. Esimerkkeinä seksuaalisesta teosta voidaan mainita seuraavat teot (ks. HE 6/1997 vp s. 180, HE 282/2010 vp s. 11, HE 212/2018 vp s. 7):

- lapsen houkutteleva katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia kuvia tai videoita
- pornografisten kuvien näyttäminen lapselle
- seksuaalisesti latautuneiden tapahtumien kertominen lapselle ja niistä keskusteleminen
- seksuaalisväritteisten tekstiviestien, sähköpostien, kirjeiden tai muiden viestien lähettäminen lapselle
- lapsen pyytäminen tai saaminen toimimaan seksuaalisväritteisellä tavalla (esimerkiksi saadaan lapsi pukemaan paljastavat vaatteet tai riisuutumaan alastomaksi, saadaan lapsi masturboimaan tai virtsaamaan tekijän päälle, pyydetään lasta piirtämään sukuelimiä esittäviä kuvia, valokuvataan alastonta lasta, pyydetään lasta esiintymään seksuaalisessa kuvassa, ottamaan itsestään tällaisen kuvan tai lähettämään tekijälle tällaisen kuvan)
- tekijän sukuelimen näyttäminen lapselle
- itsetyydytystä tai sukupuoliyhteyttä kuvaavien eleiden esittäminen
- lapsen suuteleminen seksuaalisesti
- muussa yhteydessä normaaliin kanssakäymiseen tai lapsen hoitamiseen kuuluvat lapsen halaaminen, nostelu, syliin ottaminen, kylvettäminen ja riisuminen sekä perhepiirissä tapahtunut alasti kulkeminen, kun ne ovat tapahtuneet esimerkiksi lapsen sukuelimen seksuaalisen koskettelun tai muun seksuaalisen teon yhteydessä.

Lapsiin kohdistuvia seksuaalisia tekoja koskevien tunnusmerkistöjen täyttyminen ei edellytä fyysistä läheisyyttä rikosentekijän ja asianomistajan välillä. Rikoksia voidaan tehdä myös

esimerkiksi sellaisia teknisiä välineitä hyödyntäen, joiden avulla muodostuu kuvayhteys rikoksentekijän ja lapsen välille tai teksti- tai kuvapohjaisen viestinnän kautta, jossa yhteys osapuolten välillä ei ole reaaliaikainen. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen, kun tekijä ei ole saanut lasta ryhtymään esitykseen tai sitä jatkamaan, arvosteltaisiin ehdotetun 22 §:n nojalla.

Rangaistavaa olisi myös se, että tekijä saa lapsen ryhtymään kysymyksessä olevaan tekkoon. Tällaisesta teosta on kysymys esimerkiksi silloin, jos tekijä saa lapsen masturboimaan tekijää tai itseään. Tunnusmerkistö ei tältä osin edellytä, että lapsen seksuaaliseen tekoon saanut tekijä saa teosta mielihyvää tai on edes teon aikana läsnä. Säännöksen sanamuoto kattaisi myös teot, joilla tekijä saa lapsen ryhtymään seksuaaliseen tekoon kolmannen henkilön kanssa.

Seksuaalisen teon tai vakavan seksuaalirikoksen tekeminen lapsen läsnä ollessa voi kohdistua lapsen seksuaaliseen koskemattomuuteen tämän kehitystä vaarantavalla tavalla, vaikka lapsi ei olisi teon pääasiallisena kohteena. Esimerkiksi toistuva sukupuoliyhteys tai lapsen vanhempaan kohdistuva raiskaus lapsen nähden voisi täyttää 14 §:n tunnusmerkistön.

Sallitun käyttäytymisen rajoja koskevia tulkintaongelmia ei voida kokonaan välttää. Tekojen seksuaalisuus ja myös niihin liittyvä uhka lapsen kehitykselle on paljolti sidoksissa tapoihin. Teko, joka jossain ympäristössä on seksuaalisesti merkittävä, voi olla toisessa kokonaan vailla seksuaalista latausta. Suomessa esimerkiksi saunan yhteyteen liittyy sellaista alastomana esiintymistä, jota jonkin toisen elämäntavan näkökulmasta voitaisiin pitää seksuaalisesti merkittävänä. Tunnusmerkistö ja seksuaalisen teon määritelmä mahdollistaisivat sen, että tapauskohtaiset olosuhteet voidaan ottaa tarvittavalla ja joustavalla tavalla huomioon.

Tunnusmerkistö edellyttäisi myös sitä, että seksuaalinen teko on omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä eli on luonteeltaan sellainen, joka tapauksen olosuhteiden kaltaisissa tilanteissa tyypillisesti aiheuttaa tällaista vahinkoa. Yksittäistapauksessa ei sen sijaan tarvitsisi arvioida, onko tällaista vahinkoa aiheutunut. Edellytyksen vuoksi säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät vähäisimmät teot, jotka sinänsä ovat seksuaalisia, mutta joiden ei voi katsoa olevan omiaan vahingoittamaan lapsen kehitystä. Esimerkiksi seksuaalinen loukkaava huutelu tai eleiden esittäminen kadulla ohikulkijoille voi kohdistua lapseen, muttei välttämättä ole omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä. Tällaisetkin teot voisivat kuitenkin olla omiaan loukkaamaan lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja tulla siten arvioitaviksi seksuaalisena ahdisteluna. Vahingon vaara lapsen kehitykselle voi riippua myös teon laadusta ja lapsen iästä ja kehitystasosta. Esimerkiksi pornon katsominen sitä ymmärtämättömän vauvan läsnä ollessa ei välttämättä ole tämän kehityksen kannalta vaarallista. Tunnusmerkin täyttymisen kannalta merkitystä voi myös olla myös osapuolten iällä ja heidän keskinäisellä suhteellaan.

Lapsen ei kuitenkaan tarvitse välttämättä tulla tietoiseksi teosta, jotta se olisi omiaan vahingoittamaan hänen kehitystään. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan KKO 2015:50, että lapsen kehitystä oli omiaan vahingoittamaan teko, jossa rikoksenteijä oli kuvannut puhelimella videokuvaa ja seitsemän valokuvaa 7-vuotiaan lapsen alastomasta alaruumiista ja sukupuulesta tämän nukkuessa, vaikka lapsi ei ollut tullut tietoiseksi teosta. Teossa vahingon aiheutumatta jääminen oli ollut sattumanvaraista eikä tekijän ennakoitavissa.

Vastaavasti kuin lapsenraiskaukseen myös seksuaaliseen kajoamiseen lapseen voisi syyllistyä periaatteessa kuka tahansa rikosoikeudellisen vastuuikärajan ylittänyt henkilö. Jos tekijäkin on verrattain nuori ja teon kohde lähellä 16 vuoden suojaikärajaa, voisi joissain tapauksissa olla perusteita arvioida, soveltuuko tekoon 12 §:n sijaan 16 §:ssä säädetty lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva säännös. Kokonaan rankaisemattomia olisivat 17 §:n rajoitussäännöksessä tarkoitettujen nuorten keskinäiset seksuaaliset teot, joissa ei loukata toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Vastaavanlainen rajoitussäännös on voimassa nykyisinkin.

2 momentti

Momentin nojalla seksuaalisena kajoamisena lapseen rangaistaisiin myös 16 mutta ei 18 vuotta täyttäneen lapsen vanhemman tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa olevan lapseen kohdistama 1 momentissa tarkoitettu seksuaalinen teko, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä. Myös tämä kohta vastaisi asiallisesti muilta osin lapsenraiskausta koskevan säännöksen vastaavaa kohtaa (12 §:n 3 momentti).

3 momentti

Myös yritys ehdotetaan rangaistavaksi. Lapseen kohdistuvan seksuaaliseen tekoon pakottamisen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys ovat rangaistavia nykyisinkin.

15 §. Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen

Seksuaalisesta kajoamisesta lapseen säädettäisiin törkeä tekomuoto. Myös muu lapseen kohdistuva seksuaalinen teko kuin sukupuoliyhteys voi olla olennaisesti perusmuotoista seksuaalista kajoamista vakavampi rikos törkeää lapsenraiskausta vastaavissa tilanteissa.

1 momentti

Lapseen kohdistuvan seksuaalisen kajoamisen ankaroittamisperusteet liittyisivät vakavaan väkivaltaan, uhrille aiheutettuun kärsimykseseen, rikoksenteijöiden lukumäärään, tekotapaan ja lapsen iästä, kehitystasosta, luottamusasemasta tai riippuvaisesta asemasta johtuvaan

erityiseen vahingonriskiin. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Momentin 1, 3 ja 4 kohdissa tarkoitetut perusteet vastaisivat asiallisesti törkeän lapsenraiskauksen vastaavia ankaroittamisperusteita. Niiden osalta viitataan näiden säännösten perusteluissa esitettyyn.

Momentin 2 kohdassa tarkoitettu peruste vastaisi asiallisesti törkeän seksuaalisen kajoamisen vastaavaa ankaroittamisperustetta 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Ankaroittamisperusteiden täyttymisen arvioinnissa tulisi ottaa tapauksesta riippuen huomioon, että lapsi on lähitökohtaisesti aikuiseen nähden heikommassa asemassa. Tämän vuoksi ankaroittamisperusteiden täyttävien tekojen kirjo on 16 vuotta nuorempiin henkilöihin kohdistuneiden tekojen osalta laajempi.

2 momentti

Myös törkeän lapsen kohdistuvan seksuaalisen kajoamisen yritys olisi rangaistava.

16 §. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Pykälässä säädettäisiin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Nimikkeestään huolimatta kyseessä olisi osittain eri tyyppinen säännös kuin nykyisin. Säännös koskisi lapsenraiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja sellaisissa olosuhteissa, joissa ne on perusteltua tuomita matalammalla rangaistusasteikolla ja vähemmän ankaralla rikosnimikkeellä. Säännöksen kirjoitustapa vastaa asiallisesti rikoslain tunnusmerkistöjen porrastamisessa vakiintunutta käytäntöä, eikä se tarkoita, että lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä rangaistavia tekoja voitaisiin pitää millään tavoin vakavuudeltaan vähäisinä.

Säännöstä sovellettaisiin 12 tai 14 §:n sijaan, jos tällainen teko, ottaen huomioon lapsen ja tekijän ikä, kypsyys ja suhde sekä muut teko-olosuhteet, on kokonaisuutena arvostellen teon vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty. Kokonaisarvioinnissa huomioon otettavia olosuhteita ei olisi näin ollen lueteltu säännöksessä tyhjentävästi. Pykälän 2 momentin nojalla säännös ei ylipäänsä soveltuisi, jos teko on toteutettu säännöksessä viitatus raiskauksen tai seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistössä tarkoitetulla tavalla. Säännös ei liioin soveltuisi tilanteissa, joissa olisi sovellettava 17 §:n rajoitussäännöstä.

Säännöksen soveltamisala olisi edellä todetuista syistä varsin rajattu. Nykyisen lainsäädännön nojalla muodostunutta oikeuskäytäntöä perusmuotoisen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rajanvedosta voitaisiin pitää edelleen suuntaa-antavana lähtökohtana myös arvioitaessa sitä, sovellettaisiinko lapsenraiskauksen sijaan ehdotettua lapsen seksuaalista

hyväksikäyttöä koskevaa säännöstä (esim. KKO 2020:85). Säännöksen soveltuminen voisi tulla arvioitavaksi lähinnä tapauksissa, joissa seksuaalisen teon kohteena oleva lapsi on iältään lähellä 16 vuoden suojaikärajaa eikä merkkejä ole lapsen vapaaehtoisuuden puuttumisesta, mutta 17 §:n rajoitussäännös ei vanhemman osapuolen iän tai kypsyyden vuoksi aivan sovellu. Kyse voi olla esimerkiksi suhteesta, jonka osapuolet kokevat seurusteluksi. Tällaisia tekoja voi olla syytä pitää vähemmän moitittavina (ks. LaVM 43/2018 vp s. 16). Niiden ei kuitenkaan tulisi olla rankaisemattomia jo yleisen lapsen kehitykselle aiheutuvan vaaran vuoksi.

Säännöksen soveltuminen edellyttäisi lisäksi sitä, että lapsella on kypsyytensä puolesta ollut jo jonkin verran kykyä arvioida seksuaaliseen tekoon osallistumisen vaikutuksia. Tämä arviointi olisi tehtävä tapauskohtaisesti. Lähtökohtaisesti 16 vuoden suojaikärajaa nuoremman henkilön kyky harkita osallistumisensa vaikutuksia ei näissä tilanteissa ole yhtä kehittynyt kuin tätä vanhemmilla henkilöillä. Vastaavasti sitä, onko lapsi voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan tekoon osallistumisesta, arvioitaisiin tästä lähtökohdasta. Vanhempi osapuoli voi kypsyytensä vuoksi usein olla henkisesti valta-asemassa lapseen nähden.

Vaikka säännöksessä ei olisi tiukkaa alaikäraja, jota nuorempiin kohdistuviin tekoihin se ei soveltuisi, ei säännöstä yleensä tulisi soveltaa varsinkaan lapsenraiskauksen sijaan myöskään silloin, kun lapsi on enintään noin kaksitoistavuotias. Tässä iässä seksuaalinen kehitys on korkeintaan alkuvaiheessa. Näin nuoren lapsen suhtautumisella tekoon ei sen vuoksi ole lähtökohtaisesti enää sellaista merkitystä, että säännöksessä tarkoitettujen teon vakavuutta vähentävien seikkojen olemassaoloa olisi syytä arvioida. Poikkeuksena tästä voisivat olla olosuhteista riippuen lähinnä vähäisimmät kokeilunomaiset seksuaaliset teot, kun lapsi on jo kaksitoista vuotta täyttänyt ja tekijäkin on vielä iältään 16-vuoden suojaikärajaa lähellä.

Säännöksen soveltumista arvioitaessa huomioon otettavia seikkoja olisivat myös osapuolten suhde ja muut teko-olosuhteet. Osapuolen suhteella voi olla merkitystä sen kannalta, millaisista lähtökohdista lapsi on voinut osallistua seksuaaliseen tekoon. Seurustelusuhde voi antaa tähän paremmat valmiudet kuin lyhykestoinen tuttavuus. Vanhemman osapuolen epäasiallinen vaikuttaminen lapsen tahtoon, esimerkiksi painostamalla tai taivuttelemalla, olisivat säännöksen soveltumattomuutta puoltavia seikkoja.

Merkitystä voi olla myös esimerkiksi seksuaalisen teon laadulla, kestolla ja voimakkuudella. Teon lyhykestoisuus voi puoltaa sen katsomista vakavamman teon sijaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, jos muut edellytykset täyttyvät. Teon toistuminenkaan ei vielä sellaisenaan poissulkisi 16 §:n 1 momentin soveltamista. Jos toistuneissa yhdeksi rikokseksi katsottavissa sukupuoliyhteyksissä tai seksuaalisissa teoissa ei ole merkittäviä teon vakavuutta vähentäviä seikkoja, tulisi se kuitenkin yleensä arvioida perusmuotoisena rikoksena 12 tai 14 §:n nojalla. Sukupuoliyhteyden suojaamattomuutta olisi pidettävä teko-olosuhteena, joka puoltaa teon tuomitsemista 12 §:n nojalla.

Kun tekijäkin on lapsi eli alle 18-vuotias, voisi 16 §:n 1 momentin soveltamisedellytysten käsitellä ollessa olla joissain tapauksissa syytä arvioida, onko perusteita toimenpiteistä luopumiselle rikoslain 6 luvun 12 §:n, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 ja 8 §:n tai esitutkintalain 3 luvun 9 tai 10 §:n nojalla. Erityisesti jos tekijä on vielä lähellä 15 vuoden rikosoikeudellisen vastuun ikärajaa, voi olla perusteita arvioida hänen henkisen kehityksensä ja teon laadun kannalta, onko teko johtunut ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta (KKO 2021:15). Toimenpiteistä luopumiseen voi kuitenkin ryhtyä vain poikkeuksellisissa tapauksissa. Mitä moitittavammasta teosta on kyse, sitä pidättyväisemmin tulisi soveltaa toimenpiteistä luopumissäännöstä. Vaikka edellytykset toimenpiteistä luopumiselle eivät aivan täytyisikään, voisi nuoren rikosentekijän seksuaalisella kehitysmättömyydellä ja siitä johtuvalla ymmärtämättömyydellä olla merkitystä rikoksen vakavuutta vähentävänä olosuhteena 16 §:n kannalta.

17 §. Rajoitussäännös

Luvussa olisi nuorten keskinäisiä tekoja koskeva rajoitussäännös kuten nykyisinkin. Säännöksen nojalla lapsenraiskauksena, seksuaalisena kajoamisena lapseen tai seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidettäisi tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä kypsytydessä ei ole suurta eroa. Rajoitussäännöksen tarkoituksena olisi määritellä jatkossakin nuorten vapaaehtoiset keskinäiset seksuaaliset teot rankaisemattomiksi. Tavoite suojata lasta seksuaalisilta teoilta ei vaadi rajoittamaan nuorten keskinäistä seksuaalista kanssakäymistä silloin, kun toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ei loukata. Myöskään direktiivin 2011/93 säännökset eivät koske tällaisia tekoja (direktiivin johdanto-osan 20 kohta). Tarkoitus ei ole muuttaa lähtökohdiltaan nykyistä rajoitussäännöstä (rikoslain 20 luvun 7 a §) seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkamisen tai ikä- ja kypsyseron arvioinnin osalta (HE 6/1997 vp, HE 282/2010 vp ja esim. KKO 2021:15, KKO 2018:74). Joitain täsmentäviä näkökohtia esitetään kuitenkin jäljempänä.

Säännöksessä ei jatkossakaan mainittaisi, kuinka monen vuoden ikäeroa olisi pidettävä tarkoitettulla tavalla suurena. Tähän on päädytty sen vuoksi, että ikäeron suuruutta on syytä tarkastella paitsi laskennallisena ikäerona myös suhteessa kummankin osapuolen ikään ja henkiseen kypsytyteen (HE 6/1997 vp s.183). Rajanvedon arvioinnissa tulisi siten ottaa huomioon sekä kohteen ikä että osapuolten ikäero. Vaikka seksuaalisuuteen liittyvän henkisen kehityksen tahti on yksilöllistä, nykytiedon nojalla noin 15-vuotiaiden ja muutamaa vuotta vanhemman väliset vapaaehtoisuuteen perustuvat sukupuoliyhteydet tai muut seksuaaliset teot eivät yleisesti muodosta sellaisenaan riskiä lapsen kehitykselle. Näissä tapauksissa lapsen kehitykselle muodostuvan riskin kannalta ikäeroa olennaisempaa ovat muut tekoon liittyvät seikat, erityisesti se, onko lasta painostettu, hänen tahtonsa muuten vaikutettu epäasiallisesti tai onko hän muuten ollut tekoon osallistumisen kannalta alistetussa

suhteessa vanhempaan osapuoleen nähden. Mitä nuorempi lapsi on, sen pienempää ikäeroa rajoitussäännöksen soveltuminen edellyttäisi.

Lähtökohtana olisi näin ollen pidettävä sitä, että lapsen ollessa noin 15-vuotias rajoitussäännös voi vielä soveltua, kun ikäero vanhempaan osapuoleen on enintään noin viisi vuotta. Lapsen ollessa tätä nuorempi, rajoitussäännöstä voitaisiin lähtökohtaisesti soveltaa vain kun osapuolten ikäero on tätä pienempi. Vaikka rajoitussäännöksessä ei olisi tiukkaa alaikärajaa, jota nuorempiin kohdistuviin tekoihin se ei soveltuisi, olisi yleisenä lähtökohtana syytä pitää, ettei säännös sovellu lapsen ollessa enintään noin kaksitoistavuotias. Tällöin seksuaalinen kehitys ei ole alkanut tai se on vasta alkuvaiheessa. Poikkeuksena tästä voisivat olla olosuhteista riippuen lähinnä vähäisimmät kokeilunomaiset teot, kun lapsi on jo kaksitoista vuotta täyttänyt ja tekijä on vasta noin viisitoistavuotias eikä osapuolten kypsytyksessä ole suurta eroa.

Säännöksessä kypsyys viittaisi sekä ruumiilliseen että henkiseen kypsytyteen. Säännöksen tarkoituksen ja sen soveltamisalaan kuuluvien tapausten kannalta henkinen kypsyys olisi olennaisempaa. Henkinen kypsyys viittaa tässä paitsi henkiseen seksuaaliseen kehittyneisyyteen myös päätöksentekokykyyn toisen, erityisesti vanhemman henkilön vaikutuksen alaisena sekä kykyyn ymmärtää seksuaalisen kanssakäymisen vaikutuksia. Tämä arviointi olisi tehtävä tapauskohtaisesti. Eroa osapuolten henkisessä kypsytyksessä pidettäisiin suurena, kun he eivät voi eron vuoksi päättää sukupuoliyhteyden osallistumisesta tasavertaisista lähtökohdista. Tällöin seksuaalista tekoa on pidettävä nuoremman osapuolen kehitykselle vaarallisena, vaikka tämä ilmaisisi tahtonsa osallistua siihen. Ikäeron ollessa huomattavan suuri on myös kypsytyseron syytä katsoa olevan suuri.

Vaikka osapuolten ikä- ja kypsytysero ei olisi suuri, olisi rajoitussäännöksen soveltumisen edellytyksenä vielä se, ettei teko loukkaa lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Säännöksessä käytettäisiin termiä itsemääräämisoikeus termin vapaaehtoisuus sijaan, koska 16 vuotta nuorempien osalta vapaaehtoisuudella ei ole samanlaista merkitystä kuin tätä vanhempien osalta 1-4 §:ssä. Selvää on, että lapsen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaa seksuaalinen teko, johon lapsi ei osallistu vapaaehtoisesti. Pelkkä lapsen vapaaehtoisuuden ilmaisu tai aloitteellisuuskaan ei kuitenkaan osoittaisi seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamattomuutta. Säännöksen soveltuminen edellyttäisi myös, että lapsi kykenee riittävästi ymmärtämään seksuaalisen kanssakäymisen merkityksen. Kuuttatoista vuotta nuoremmilla lapsilla ei lähtökohtaisesti ole samoja valmiuksia käyttää seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan kuin aikuisilla. Merkitystä on myös teon luonteella. Sukupuoliyhteys ja sitä lähellä olevien seksuaalisten tekojen merkityksen ymmärtäminen edellyttää enemmän tällaisia valmiuksia kuin esimerkiksi suuteleminen tai kevyt koskettelu vaatteiden päältä.

Lapsen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamattomuus tarkoittaa myös sitä, ettei lapsen tahdonmuodostukseen ole vaikutettu epäasiallisin keinoin. Merkitystä olisi annettava tällöin paitsi sille, onko lasta painostettu, taivuteltu tai muuten epäasiallisella tavalla ohjailtu seksuaaliseen tekoon, myös osapuolten henkilökohtaisille ominaisuuksille, heidän väliseen suhteelle ja seksuaalisen teon muille olosuhteille (HE 282/2010 vp s. 106, KKO 2021:15 kohdat 13-16, KKO 2018:74 kohdat 19-21).

Merkitystä rajoitussäännöksen soveltumisen kannalta voi olla myös sillä, onko osapuolilla ollut seurustelusuhde tai muu läheinen suhde, jossa keskinäistä tuntemusta ja luottamusta on voitu rakentaa. Vaikka seurustelusuhde ei olisi rajoitussäännöksen soveltamisen ehdoton edellytys, on syytä ottaa huomioon, että 16 vuoden suojaikärajaa nuoremmalle lyhyt tuttavuus ennen seksuaaliseen tekoon ryhtymistä ei aina anna mahdollisuutta rakentaa keskinäistä luottamusta tai muita edellytyksiä päättää tasavertaisista lähtökohdista tekoon osallistumisesta. Seurustelusuhde tai muu läheinen suhdekaan ei kuitenkaan sellaisenaan merkitse, että vahingon riski nuoremmalle osapuolelle on pienempi. Tällaisten suhteiden laatu ja merkitys voivat vaihdella eivätkä ne välttämättä poissulje asianosaisten epätasavertaista asemaa. Pidempi suhde voi joissain tapauksissa myös tarjota vanhemmalle tai kypsemälle osapuolelle puitteet painostaa toista seksuaalisiin tekoihin. Merkitystä tulisi antaa myös henkilön omalle käsitykselle siitä, onko hän kokenut osallistuneensa sukupuoliyhteyteen tai seksuaaliseen tekoon omasta valinnastaan, mutta tämä ei yksin olisi ratkaisevaa teon arvostelun kannalta.

Rikostutkinnan kohteeksi joutuminen voi itsessään vahingoittaa sekä nuoren rikoksesta epäillyn että asianomistajan psyykkistä kehitystä, vaikka myöhemmin todettaisiin, ettei näyttöä rikoksesta ole. Sen vuoksi on syytä korostaa, että ikäeron ollessa vähäinen ei osapuolten kypsyyseroa tai mahdollista itsemääräämisoikeuden loukkausta tulisi ryhtyä selvittämään rikoslain soveltamisen kannalta aiheettomasti. Tältäkin osin soveltuisivat normaalit edellytykset esitutkinnan aloittamiseen (esitutkintalaki 3 §). Edelleen on myös suositeltavaa, että lastensuojelulain 25 §:n 3 momentin nojalla lapseen kohdistuvaa seksuaalirikosta syystä epäilevät ilmoitusvelvolliset tahot ovat tarvittaessa yhteydessä poliisiin harkitessaan, ovatko ilmoituksen tekemiseen velvoittavat olosuhteet kyseisessä tapauksessa olemassa. Mahdollisuus konsultoida poliisia ilmoittamatta kyseessä olevan henkilön nimeä madaltaa ilmoittamiskynnystä ja sitä kautta nopeuttaa tiedonkulkua ja toisaalta ehkäisee väärin ilmoitusten tekoa (HE 164/2014 vp s. 144-145).

18 §. Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Pykälän 1 momentti sisältäisi asiallisesti nykyisen lapsen houkuttelevista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevan rikoslain 20 luvun 8 b §:n 1 momentin säännökset (HE 282/2010 vp). Säännös laajenisi kattamaan nimenomaisesti lapsen houkuttelun myös yksittäisiä kuvia koskeviin tekoihin ehdotetun 19 §:n muutoksen vuoksi. Säännökseen tehtäisiin myös teknisiä muutoksia muihin säännöksiin viittaamisen osalta.

Jos teko on jo edistynyt lasta seksuaalisesti esittävän kuvan valmistamisrikkoksen taikka 12-16 §:ssä tarkoitetun rikoksen yritykseen, tekijää ei rangaistaisi erikseen houkuttelevuudesta, koska se sisältyy yritykseen.

19 §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Säännös sisältäisi asiallisesti voimassaolevan rikoslain 17 luvun 18 §:n säännökset lapsia koskevien tekemuotojen osalta (HE 282/2010 vp, HE 34/2003 vp, ja HE 6/1997 vp). Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun, koska säännöksen ensisijaisena tarkoituksena on suojella yleisen järjestyksen sijaan lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja terveellistä kehitystä. Lisäksi säännöksen sanamuotoja myös muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen". Säännöksen sanamuotoa muutettaisiin myös niin, että se kattaisi myös yksittäistä kuvaa tai tallennetta koskevat teot. Säännöksen 3 ja 4 momenttiin tehtäisiin terminologiaan ja säännösviittauksiin liittyviä teknisiä muutoksia. Muilta osin säännös pysyisi asiallisesti nykyisellään. Tarkoitus ei ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa on nuoret jakavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia (LaVM 4/2004 vp s. 4–5).

Säännöksessä käytetyllä termillä "seksuaalinen" korvattaisiin aiempi termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava". Muutoksella ei olisi tarkoitus muuttaa säännöksen soveltamisalaa (HE 6/1997 vp s. 147). Viittauksella seksuaaliseen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan sijaan olisi tarkoitus vastata paremmin säännöksen ensisijaista tarkoitusta, joka on lasten suojeleminen seksuaalisilta ja vahingoittavilta teoilta, eikä julkisen moraalien tai yleisten siveellisyyksien suojeleminen. Lisäksi termiä "seksuaalinen" voidaan pitää selkeämpänä ja yleiskielisempänä kuin termiä "sukupuolisiveellisyys". Sen määrittelyssä, onko jokin kuva tai kuvallinen seksuaalisesti lasta esittävä, olisi näin ollen edelleen otettava huomioon useita seikkoja, kuten kuvan kohteen ikä, miten häntä esitetään, millä tavoin kuvan seksuaalisuus ilmenee ja millaisen kokonaisvaikutelman kuva katsojassa herättää. Se, esittääkö kuva lasta seksuaalisesti, ei riipu yksin siitä, mikä on tekijän tai kuvassa esiintyvän näkemys asiasta. Kuvan seksuaalista luonnetta eivät määritä myöskään yksinomaan kuvan valmistamisen

olosuhteet tai se, täyttääkö kuvan valmistaminen itsessään jonkin muun seksuaalirikoksen tunnusmerkistön.

Seksuaalisten kuvien levittämistä koskisi myös ehdotettu säännös seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä (7 §). Tapauksissa, joissa sovellettavaksi tulisi 19 §:n säännös, ei sovellettaisi lisäksi 7 §:ää. Kun kyse on lapsista, ei siten olisi lähtökohtaisesti tarpeellista arvioida erikseen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkausta 7 §:än mukaisesti. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan valmistaminen voisi myös tulla rangaistavaksi 14–16 §:n nojalla, jolloin teosta ei tuomittaisi tämän lisäksi ehdotetun 19 §:n mukaan. Jos valmistamisesta rangaistaisiin 14–16 §:n perusteella ja kuvaa on valmistamisen jälkeen levitetty, voisi sovellettavaksi lisäksi tulla levittämisen osalta 19 §.

20 §. Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Rikoksen ankaroittamisperusteet vastaisivat asiallisesti nykyistä 17 luvun 18 a §:ssä olevia (HE 34/2004 vp). Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun ja sen sanamuotoja muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen" vastaavin perustein kuin 19 §:ssä. Säännöksen 2 kohdan sanamuotoa selvennettäisiin sen tarkoituksen mukaisesti niin, että ankaroittamisperuste koskee lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia, jossa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa.

21 §. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Pykälässä säädettäisiin rangaistavaksi asiallisesti vastaavat teot kuin nykyisessä rikoslain 17 luvun 19 §:ssä (HE 282/2010 vp, HE 34/2004 vp, ja HE 6/1997 vp). Säännös siirrettäisiin rikoslain 20 lukuun, koska sen ensisijaisena tarkoituksena on suojella lasten seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta yleisen järjestyksen sijaan. Säännöksen soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan myös tarkoituksellinen pääsyn hankkiminen lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin muutoin kuin maksua vastaan tai sopimalla. Säännöksen sanamuotoja muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen" vastaavin perustein kuin edellä on esitetty ehdotetun rikoslain 20 luvun 19 §:n perusteluissa. Lisäksi edellä esitetyin perustein enimmäisrangaistus korotettaisiin kahteen vuoteen vankeutta.

Säännöksen soveltamisalan laajentamisella rangaistavuus ulotettaisiin myös vapaasti saatavilla olevaan aineiston hankkimiseen. Rangaistavuus koskisi siten myös esimerkiksi internet-sivustoja, joihin pääsyä ei ole rajoitettu. Edellytyksenä olisi kuitenkin se, että tekijän tarkoituksena on ollut pääsyn hankkiminen aineistoon. Uusien tekemuotojen rangaistavuus edellyttäisi näin ollen korotettua tahallisuutta. Tunnuksmerkistöön eivät kuuluisi teot, joissa tekijä menee säännöksessä tarkoitettuja kuvia tai tiedostoja sisältävälle sivustolla muusta

syystä kuin hankkiakseen pääsyn tällaiseen aineistoon. Rangaistavaa ei liioin olisi lasta seksuaalisesti esittävään aineistoon pääsyn hankkiminen vahingossa. Tekijän tarkoitus voitaisiin usein päätellä esimerkiksi hänen käyttämistä hakusanoista tai joissain tapauksissa pääsyn hankkimisen toistuvuudesta.

Säännöksen sanamuodon mukaan myös pääsyn hankkimisen rangaistavuus edellyttäisi, että hankkiminen on oikeudetonta. Rangaistavuuden ulkopuolelle jäisi siten esimerkiksi verkkosivuston ylläpitäjän lainsäädäntöön perustuvaan toimivaltuuteen tai velvollisuuteen kuuluva toiminta lasta seksuaalisesti esittävien kuvien poistamiseksi sivustolta tai ilmoittamiseksi viranomaisille. Tarkoitus ei myöskään ole säätää rangaistavaksi sellaista vakiintunutta ja yleisesti hyväksyttyä järjestötoimintaa, jossa lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin hankitaan pääsy yksinomaan rikosten paljastamista ja välitöntä rikosilmoituksen tekemistä varten (ks. myös direktiivin 2011/93 johdanto-osan 17 kohta).

Tilanteissa, joissa tekijä syyllistyy lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen tai esimerkiksi seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ottamalla tästä seksuaalisen kuvan, täytyisi pääsääntöisesti myös kuvan hallussapitoa koskeva tunnusmerkistö ehdotetun 21 §:n nojalla. Tekijä olisi näissä tapauksissa tuomittava vain vakavammasta rikoksesta. Tarkoitus ei ole säännöksen nojalla rangaista teoista, joissa on nuoret jakavat vapaaehtoisesti toisilleen itseään esittäviä kuvia (ks. LaVM 4/2004 vp s.4–5, direktiivin 2011/93/EU johdanto-osan 20 kohta).

22 §. Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen

Pykälässä säädettäisiin rangaistavaksi asiallisesti vastaavat teot kuin nykyisessä rikoslain 20 luvun 8 c §:ssä (HE 282/2010 vp). Säännöksen soveltamisalaa myös laajennettaisiin siten, että säännöksessä tarkoitettuna lapsena pidettäisiin 18 vuotta nuoremman henkilön lisäksi henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi (ks. HE 34/2004 vp, s.78). Säännös olisi tältä osin yhtenevä ehdotettujen 19 ja 21 §:en kanssa. Säännöksen sanamuotoja myös muutettaisiin siten, että termi "sukupuolisiveellisyyttä loukkaava" korvattaisiin termillä "seksuaalinen" vastaavin perustein kuin edellä on esitetty 19 §:n perusteluissa.

Seuraamisesta ei erikseen rangaistaisi tekijää, joka saa aikaan sen, että kuuttatoista vuotta nuorempi (joissakin tapauksissa 16- tai 17-vuotias) henkilö esiintyy sukupuolisiveellisyyttä loukkaavassa esityksessä ja joka seuraa esitystä. Tällöin tekijä syyllistyisi ankarammin rangaistavaan seksuaaliseen kajoamiseen lapseen tai törkeään seksuaaliseen kajoamiseen lapseen.

23 §. Määritelmät

Säännöksessä olisi sukupuoliyhteyden ja muun seksuaalisen teon määritelmät. Määritelmässä tarkoitettua teon seksuaalista luonnetta arvioitaisiin objektiivisesti. Teon seksuaalista luonnetta arvioitaessa vastaajan ja asianomistajan käsityksille tai tarkoitusperille tulisi antaa merkitystä, mutta mitään näistä ei olisi pidettävä yksin ratkaisevana.

1 momentti

Momentti kattaisi asiallisesti nykyisen sukupuoliyhteyden määritelmän, jota kuitenkin laajennettaisiin siten, että tunkeutumisen ja omaan kehoon ottamisen lisäksi sukupuoliyhteydellä tarkoitettaisiin myös sukuelimen tai peräaukon koskettelua sukuelimellä tai suulla. Tarkoitus on näin saattaa määritelmän piiriin muutkin kuin tunkeutumista tai omaan kehoon ottamista käsittävät sukuelimellä tai suulla tehdyt teot, koska ne voidaan luonteensa ja kosketuksen intiimiyden vuoksi vakavuudeltaan rinnastaa muihin sukupuoliyhteyden määritelmään kuuluihin tekoihin.

Suulla koskeminen kattaisi myös kielellä koskemisen. Koskettelulla ei tarkoiteta kevyttä ja hetkellistä hipaisemista. Määritelmäsäännöstä tulisi soveltaa sukupuolineutraalisti. Määritelmän laajentaminen tarkoittaisi, että esimerkiksi naisen sukuelimeen kohdistuvat sukuelimellä tai suulla tapahtuvat koskettelut voisivat olla sukupuoliyhteyksiä, vaikka koskettelu ei etenisi ulkoista sukuelintä syvemmälle. Samoin määritelmään piiriin tulisi tekoja, joissa miehen sukuelintä kosketellaan sukuelimellä tai suulla ilman sukuelimen ottamista omaan kehoon. Sukupuoliyhteyden määritelmä olisi neutraali sen osalta, kumpi osapuoli on tekijä ja kumpi teon kohde. Siten esimerkiksi raiskauksessa rikoksentekijänä voisi olla se, jonka sukuelimeen säännöksessä tarkoitettulla tavalla kosketaan.

Kädellä, muulla ruumiinosalla tai esineellä tehtävä sukuelimeen kohdistuva koskeminen määriteltäisiin jatkossakin sukupuoliyhteydeksi vain, kun teko käsittää tunkeutumisen toisen kehoon tai sukuelimen ottamisen omaan kehoon (HE 6/1997 vp s. 188, HE 216/2013 vp s. 63). Kaikenlainen sukuelimen tai peräaukon koskeminen ei näin ollen jatkossakaan täyttäisi sukupuoliyhteyden määritelmää vaan osa tällaisista teoista olisi edelleen pykälän 2 momentissa tarkoitettuja muita seksuaalisia tekoja.

2 momentti

Momentti kattaisi asiallisesti nykyisen seksuaalisen teon määritelmän (ks. HE 6/1997 vp s. 188-189, HE 216/2013 vp s. 63). Edellä 1 momenttiin esitetty laajennus sukupuoliyhteyden määritelmään tarkoittaisi, ettei tällaisia tekoja katsottaisi enää 2 momentissa tarkoitetuksi seksuaaliseksi teoiksi.

Jos rikos käsittää 2 momentissa tarkoitettua seksuaalista teon, joka on lähellä sukupuoliyhteyttä, tulisi tämä ottaa huomioon teon moitittavuutta lisäävänä seikkana.

24 §. Syyteoikeus

Säännöksen nojalla syyttäjä ei saisi nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistuneesta seksuaalisesta ahdistelusta tai seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Kyseiset rikokset olisivat siis tältä osin niin sanottuja asianomistajarikoksia. Säännösten kattamat teot ovat myös nykyisin asianomistajarikoksia.

Asianomistajan ilmoituksesta riippumatta syyttäjä voisi nostaa syytteen mainituista rikoksista, jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Aikaisempia hallituksen esityksiä mukailten voidaan todeta, että erittäin tärkeä yleinen etu voi vaatia syytteen nostamista esimerkiksi silloin, kun tekijä on syyllistynyt useisiin tällaisiin rikoksiin, vaikka yksittäiset teot olisivatkin lieviä (HE 216/2013 vp s. 63, HE 6/1997 vp s. 189).

25 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös kattaisi nykyisiä vastaavat rikoslain 20 luvun rikokset eli parituksen, törkeän parituksen ja erältä osin lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Lisäksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös kattaisi ne rikoslain 17 luvusta 20 lukuun siirretyt rangaistussäännökset, joita koskevasta oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään nykyisin 17 luvun 24 §:ssä. Mainittuihin säännöksiin tehtävät sisällölliset muutokset koskisivat vastaavasti oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Muut muutokset olisivat pääosin tekniluonteisia. Säännös täyttäisi edelleen Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet (HE 282/2010 vp, HE 34/2004 vp ja HE 6/1997 vp).

25 luku. Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §. Ihmiskauppa

Säännökseen tehtäisiin tekninen muutos paritusta koskevan säännöksen pykälänumeroinnin muutoksen johdosta.

Ihmiskauppasäännöksen soveltamisala on kyseeseen tulevien seksuaalisten tekojen osalta nykyistä 20 luvun 9 §:ää laajempi, sillä se kattaa myös muun nykyiseen 9 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuun tekoon rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön. Korvauksen suorittaminen ei ole nykyisinkään ihmiskauppasäännöksen soveltamisen edellytys (HE 34/2001 vp s. 96). Näin ollen ehdotetun paritusta koskevan sääntelyn muutoksen ei katsota asiallisesti muuttavan ihmiskauppaa koskevan säännöksen soveltamisalaa.

7.2 Esitutkintalaki

Esitutkintalaissa oleviin viittauksiin rikoslain 20 luvun säännöksiin tehtäisiin tarvittavat teknisluonteiset muutokset. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös näihin viittaavien säännösten soveltamisalat. Tarkoitus ei ole muuten muuttaa esitutkintalain säännöksiä asiallisesti.

Esitutkintalain 3 luvun 10 a §:n 5 momentin mukaan esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä säännöksen 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäilystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 4, 5, 6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 6 a ja 7–15 §:ssä tarkoitettu rikos taikka tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii esitutkinnan toimittamista. Koska säännöksessä mainittujen rikoslain 20 luvun kumottavien säännösten asemasta sovellettaisiin jatkossa ehdotettuja rikoslain 20 luvun 1, 3, 4, 5, 9, 14, 15, 16, 18 §:ää, muutettaisiin luetteloa vastaavasti.

Esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä säädetään oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta (HE 66/2015 vp s. 42–43). Säännöksen 1 momentin mukaan kun tutkittavana on muun muassa raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai törkeä lapsenraiskaus, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta. Mainittujen rikosten asemasta tuomittaisiin jatkossa seuraavista rikoksista: raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen kajoaminen, törkeä seksuaalinen kajoaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen ja lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Luetteloa muutettaisiin säännöksessä tätä vastaavasti.

Esitutkintalain 9 luvun 4 § koskee kuulustelutilaisuuden tallentamista todisteena käyttämistä varten (HE 46/2014 vp s. 146–147). Säännöksen 4 momentin mukaan, mitä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitettua seksuaalirikoksen 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi ja rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitettua seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa. Luetteloa muutettaisiin niin, että siinä viitattaisiin kumottavien säännösten asemasta sovellettaviin rikoslain 20 luvun 1-5 tai 12-16 §:ään.

7.3 Järjestyslaki

Lain 7 §:ssä säädetään muusta häiriötä aiheuttavasta toiminnasta. Säännöksen 1 momentin mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla on kielletty. Seksuaalipalvelulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain 20 luvun 10 §:n 1 momentissa määriteltyä sukupuoliyhteyttä sekä siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa. Säännöksessä oleva viittaus muutettaisiin ehdotettuun sukupuoliyhteyden määritelmään rikoslain 20 luvun 23 §:n 1 momentissa. Koska voimassa oleva järjestyslain säännös sisältää myös sukupuoliyhteyden rinnastettavan teon, ei tämä muutos olennaisesti muuttaisi säännöksen soveltamisalaa ehdotetusta sukupuoliyhteyden määritelmän muutoksesta huolimatta.

7.4 Laki liikenteen palveluista

Lain 3 luvun 25 § koskee taksinkuljettajaa koskevia vaatimuksia. Säännöksen 3 momentin 1 kohdan mukaan ajolupaa ei saa myöntää henkilölle, joka on edellisen viiden vuoden aikana syyllistynyt rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tarkoitettuun sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan tekoon tai 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikokseen. Koska 17 luvun 18 a ja 19 §:ää koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 20 lukuun, tehtäisiin lakiin vastaava muutos. Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös niihin viittaavan säännöksen soveltamisala.

7.5 Laki liiketoimintakiellosta

Lain 3 § koskee liiketoimintakiellon määräämisen edellytyksiä. Säännöksen 3 momentin mukaan liiketoimintakielloon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikoslain 17 luvun 18 tai 18 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen, rikoslain 17 luvun 19 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen tai kahdeksatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneeseen rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen. Säännöksessä olevat viittaukset muutettaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin säännöksiin. Muutokset olisivat ensisijaisesti tekniluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös näihin viittaavien säännöksen soveltamisala.

7.6 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Lain 2 luvun 3 a § koskee oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämisestä. Säännöksen mukaan tuomioistuin voi määrätä muullekin rikoslain 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä tarkoitetun paritusrikoksen kohteena olleelle henkilölle kuin asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa varten. Lain 5 luvun 11 a § koskee anonyymiä todistajaa. Säännöksen mukaan todistajaa voidaan kuulla anonyymisti jos rikos koskee rikoslain 20 luvun 9 a §:ssä säädettyä rikosta taikka tämän yritystä tai osallisuutta. Säännöksiin tehtäisiin paritusta koskevien säännösten numerointiin liittyvät tekniset muutokset. Tässä ehdotuksessa esitetty paritussääntelyn soveltamisalan laajentaminen laajentaisi vastaavasti myös säännöksen soveltamisalaa.

7.7 Laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta

Lain 16 luvun 2 § koskee ilmoitusta vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta. Pykälän 2 momentissa säädetään poliisin velvollisuudesta ilmoittaa tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta asianomistajalle, joka on ilmoittanut haluavansa tällaisen ilmoituksen (ks. HE 66/2015 vp s. 55–56). Ilmoitusvelvollisuus koskee muun muassa pakottamista seksuaaliseen tekoon, lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsenraiskausta. Koska mainittujen rikosten asemasta tuomittaisiin jatkossa ehdotettujen seksuaalista kajoamista, törkeää seksuaalista kajoamista, lapsenraiskausta, seksuaalista kajoamista lapseen, törkeää seksuaalista kajoamista lapseen ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien säännösten mukaisesti, korvattaisiin luettelo näillä säännöksillä. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös näihin viittaavan säännöksen soveltamisala.

7.8 Laki raskauden keskeyttämisestä

Lain 1§:n mukaan raskaus voidaan naisen pyynnöstä keskeyttää kun nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä, 6 §:n 2 momentissa taikka 7 tai 7 b §:ssä. Koska rikoslain 20 luvun 6 , 7 ja 7 b §:ien asemasta voitaisiin jatkossa tuomita rikoslain 20 luvun 12, 13 tai 16 §:n mukaan, korvattaisiin edellä mainitut säännökset näillä säännöksillä. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös näihin viittaavan säännöksen soveltamisala.

Lain 3 §:n mukaan, jos nainen on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 3 §:ssä tai 5 §:n 1 momentin 2 tai 4 kohdassa, ei raskautta saa keskeyttää, ellei rikoksesta ole nostettu syytettä tai sitä ole ilmoitettu syytteeseen pantavaksi taikka rikoksen tapahtumista asian johdosta toimitetun poliisitutkinnan perusteella ole pidettävä ilmeisenä. Perusteluiden (HE 6/1997 vp s. 198) mukaan säännöksessä viitataan niihin 1 §:n 3 kohdan mukaisiin raskauden keskeyttämisen perusteena mainittuihin rikoksiin, jotka ovat asianomistajarikoksia. Mitkään viitatuista eivät enää ole asianomistajarikoksia (ks. HE 216/2013 vp s. 63). Näin ollen 3 § ehdotetaan kumottavaksi.

7.9 Oikeudenkäymiskaari

Lain 17 luvun 24 §:n 3 momentissa säädetään tilanteista, joissa esitutkinnassa annettua kertomusta voidaan käyttää todisteena (ks. HE 46/2014 vp s. 84–85). Momentin 3 ja 4 kohdan mukaan todisteena voidaan tietyin edellytyksin käyttää rikoslain 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7 tai 7 b §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajan kuulustelua, joka on tallennettu videotallenteelle. Säännöksessä olevat viittaukset muutettaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin säännöksiin. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös siihen viittaavan säännöksen soveltamisala.

7.10 Pakkokeinolaki

10 luku salaiset pakkokeinot

3 §. *Telekuuntelu ja sen edellytykset*. Pykälän 2 momentissa säädetään telekuuntelun edellytyksistä (ks. HE 222/2010 vp s. 318; 1 kohdan osalta lisäksi HE 289/2014 vp s. 31, 11 kohdan osalta HE 18/2014 vp s. 33 ja HE 93/2016 vp s. 38 ja 12 kohdan osalta HE 232/2014 vp s. 39). Säännöksen 4 ja 5 kohdan mukaan esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn teleosoitteeseen, jos tätä on syytä epäillä törkeästä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta. Säännöstä muutettaisiin tältä osin siten, että kohtien perusteella voidaan antaa lupa telekuunteluun tapauksissa, joissa on syytä epäillä henkilöä törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoami-

sesta lapseen tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Lisäksi säännöksen 5 momentissa oleva viittaus rikoslain 20 luvun 9 a §:ään muutettaisiin säännöksen numeroinnin muutoksen vuoksi viittaukseksi rikoslain 20 luvun 11 §:ään.

17 §. *Asuntokuuntelu ja sen edellytykset.* Pykälä sisältää asuntokuuntelun määritelmän ja sen käytön edellytykset (ks. HE 222/2010 vp s. 330–331, 1 kohdan osalta lisäksi HE 289/2014 vp s. 31). Pykälän 4 kohdan mukaan asuntokuuntelua voidaan käyttää, jos epäiltyä on syytä epäillä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä lapsenraiskauksesta. Säännöksessä olevat viittaukset muutettaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin säännöksiin.

27 § *Peitetoiminta ja sen edellytykset.* Pykälä sisältää säännökset peitetoiminnasta. Säännöksen 2 momentin mukaan poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa muun muassa, jos tätä on syytä epäillä rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetusta rikoksesta. Viittaus rikoslain 17 luvun 18 §:n 1 momentin 1 kohtaan muutettaisiin viittaukseksi sen asemasta sovellettavaan 20 luvun 19 §:ään. Pykälän 3 momentin mukaan poliisi saa kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai jos kysymyksessä on rikoslain 17 luvun 19 §:ssä tarkoitettu rikos. Tässä esityksessä ehdotetaan rikoslain 17 luvun 19 §:n siirtämistä rikoslain 20 lukuun ja enimmäisrangaistuksen nostamista kahteen vuoteen vankeutta. Tämän vuoksi myös viittaus 17 luvun 19 §:ään poistettaisiin tarpeettomana.

Lakiin tehtävät muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluateisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tämän tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös niihin viittaavien säännösten soveltamisalat.

7.11 Rikosrekisterilaki

Lain 6 §:ssä säädetään yksityishenkilön oikeudesta saada itseään koskevan rikosrekisteriote. Säännöksen 2 ja 3 momentissa olevat viittaukset rikoslain 17 luvun 18 a ja 19 §:iin muutettaisiin niiden asemasta sovellettaviin rikoslain 20 luvun säännöksiin. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluateisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisi vastaavasti myös näihin viittaavan säännöksen soveltamisala.

7.12 Vankeuslaki

19 luku ilmoitukset ja tiedon antaminen

Luvun 4 §:ssä säädetään ilmoituksesta vangin vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta. Säännöksen 2 momentissa on lueteltu rikoksia, joihin syyllistyneen vankilasta poistumisesta on ilmoitettava rikoksen asianomistajalle. Näihin rikoksiin kuuluvat muun muassa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, sen törkeä tekemuoto sekä törkeä lapsenraiskaus ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon. Luvun 5 §:n 2 momentissa säädetään Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta ilmoittaa poliisille sellaisen vangin vapauttamisesta, joka on syyllistynyt muun muassa törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai törkeään lapsenraiskaukseen.

Koska 4 §:ssä mainittujen tekojen asemasta tuomittaisiin jatkossa seksuaalisesta kajoamisesta, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, korvattaisiin säännöksessä mainittu luettelo näillä säännöksillä. Luvun 5 §:n 2 momentissa olevat edellä mainitut viittaukset muutettaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin säännöksiin lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta tai törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen.

Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen seksuaalirikoksia koskevien säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös näihin viittaavien säännösten soveltamisalat.

7.13 Yliopistolaki

5 luku opiskelijat

Lain 43 a §:ssa säädetään opiskeluoikeuden peruuttamisesta. Säännöksen 2 momentin mukaan yliopisto voi peruuttaa opiskeluoikeuden jos opiskelija on syyllistynyt rikoslain 17 luvun 18, 18 a tai 19 §:ssä tai rikoslain 20 luvussa mainittuun tekoon. Säännöksessä olevat viittaukset muutettaisiin ehdotettuihin niiden asemasta sovellettaviin säännöksiin. Muutokset olisivat ensisijaisesti teknisluoteisia. Siltä osin kuin mainittujen säännösten soveltamisalat laajenisivat tässä esityksessä ehdotetun mukaisesti, laajenisivat vastaavasti myös siihen viittaavan säännöksen soveltamisala.

7.14 Laki lapsipornografian levittämisen estotoimista

Lain 2 §:n 1 kohdassa oleva sanamuoto "sukupuolisivellisyyttä loukkaavan kuvan" muutettiin muotoon "lasta seksuaalisesti esittävän kuvan". Sanamuoto vastaisi näin säännökseen liittyvien ehdotettujen rikoslain 20 luvun 19-21 §:issä käytettyä terminologiaa.

8 Voimaantulo

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan syksyllä 2022. Lain vaatimien ohjeistamis-, kouluttamis- ja tiedottamistoimien vuoksi laki voi kuitenkin tulla voimaan aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua sen hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

9 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2023 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi ennen kun eduskunta hyväksyy talousarvion.

Esityksen taloudelliset vaikutukset on arvioitu edellä osiossa 4.2.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Julkiselle vallalle on perustuslain 22 §:ssä asetettu velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Tähän kuuluu velvollisuus suojella seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaista koskemattomuutta. Mainittuja oikeushyviä voidaan suojata myös rikoslain tarjoamin keinoin.

Perustuslaista rangaistussäännöksille seuraavat rajoitukset liittyvät ennen kaikkea perusoikeuksiin. Ne asettavat valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää. Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädettävä teko itsessään ei koskisikaan toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa, merkitsee sakkorangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (esimerkiksi PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s. 2, PeVL 20/2002 vp s. 6, PeVL 23/1997 vp s. 2–3)

10.1 Hyväksyttävyyksivaatimus

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp s. 3/I).

Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisi-kin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyksivaatimus koskee myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (ks. esim. PeVL 9/2016 vp s. 4–6).

Esityksessä ehdotetuilla rangaistussäännöksillä turvataan perusoikeuksien toteutumista perustuslain 22 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Ehdotetut seksuaalirikossäännökset määrittelevät rangaistavaksi teot, joilla loukataan toisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta, henkilökohtaista koskemattomuutta ja lasten oikeutta terveelliseen ja turvalliseen kehitykseen. Rangaistavat teot määriteltäisiin näiden oikeuksien kannalta nykyistä kattavammin ja selkeämmin. Tällä myös korjattaisiin soveltamiskäytännössä esiin tulleita ongelmia. Ehdotetuille säännöksille on siten perusoikeuksien kannalta hyväksyttävä peruste ja painava yhteiskunnallinen tarve.

10.2 Suhteellisuusvaatimus

Rikoslain tunnusmerkistöjen ja rangaistusasteikkojen ankaruuden osalta merkityksellinen myös oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttavalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp s. 2, PeVL 56/2014 vp s. 2–3, PeVL 16/2013 vp s. 2/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II).

Edellä mainittuja oikeuksia loukkaavia seksuaalisia tekoja voidaan ehkäistä ja niihin voidaan puuttua erilaisin keinoin, esimerkiksi seksuaalineuvonnalla, -terapialla, ja -kasvatuksella. Nämä keinot ovat jatkossakin tärkeitä ja niitä on pidettävä rikosoikeuteen nähden ensisijaisina, muttei voida olettaa, että seksuaalisia loukkauksia voitaisiin riittävästi torjua ilman rikosoikeudellisia keinoja. Seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaukset ja seksuaaliset henkilökohtaisen koskemattomuuden loukkaukset on siten yhä perusteltua säätää rikoksiksi (ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisu M.C. v. Bulgaria, viitattu edellä).

Ehdotettu sääntely ei määrittäisi tekoja rangaistavaksi tarkoitustaan laajemmin. Sääntelyllä ei rajoitettaisi hyväksyttävää monimuotoista seksuaalista käyttäytymistä. Rangaistavat teot ryhmiteltäisiin vahingollisuutensa ja moitittavuutensa perusteella eri rikosnimikkeiden ja rangaistusasteikkojen alle. Vakavimpien rikosten rangaistusasteikkoja korotettaisiin siten, että ne vastaavat paremmin tekojen vahingollisuutta ja moitittavuutta. Lasten osalta myös otettaisiin huomioon heidän erityinen suojelutarpeensa. Ehdotettuja muutoksia, joiden seurauksena rangaistusten odotetaan pidentyvän ja vankimäärän kasvavan, on pidettävä yhteiskunnallisen kontrollijärjestelmän laajuuden ja ankaruuden kannalta perusteltuina ja oikein

mitoitettuina. Seksuaalirikoksia koskeva sääntely muodostaisi myös sisäisesti ja muihin rangaistussäännöksiin nähden oikeasuhtaisen kokonaisuuden. Ehdotetun sääntelyn voidaan siten katsoa olevan suhteellisuusvaatimuksen mukainen.

10.3 Laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Säännöksessä turvattu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää myös lain sisältöön kohdistuvan niin sanotun korostetun täsmällisyysvaatimuksen. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että lain sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin teko tai laiminlyönti rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp, s. 2 viitteineen).

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen 1 virkkeen mukaan ketään ei ole pidettävä syyppäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Myös tämä artikla edellyttää rangaistussäännöksiltä ennustettavuuden takaavaa yksityiskohtaisuutta ja täsmällisyyttä.

Raiskausta ja muita seksuaalirikoksia koskevat keskeiset säännökset määriteltäisiin suostumuksen puutteeseen perustuviksi säätämällä rikosten keskeiseksi tunnusmerkiksi se, ettei toinen henkilö osallistu tekoon vapaaehtoisesti. Tämä muuttaisi nykyisen sääntelyn lähtökohtia, joissa keskeistä on tekotapa tai teon kohteen avuton tila. Vapaaehtoinen osallistuminen ja sen puuttuminen voi ilmetä monilla tavoilla. Hyväksyttävän seksuaalisen käyttäytymisen moninaisuuden vuoksi rangaistussäännöksessä ei ole perusteltua kuvata tyhjentävästi, miten sen, että toinen osallistuu tai ei osallistu tekoon vapaaehtoisesti, tulisi tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ilmetä. Suostumuksen puutteeseen perustuvan seksuaalirikossääntelyn kaikissa vartenotettavissa säännösvaihtoehdoissa onkin käytettävä melko yleisiä termejä. Vastaavasti monenmuotoisia ovat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tyypillisesti vaarantavat teot, joita ehdotetaan rangaistavaksi seksuaalisena ahdisteluna. Ehdotettujen säännösten soveltamisalaa on kuitenkin täsmennetty säännöskohtaisissa perusteluissa ja lisäksi säännöksiä täsmennettäisiin se, että tunnusmerkistössä itsessään mainittaisiin useita erityisiä tekotapoja. Ehdotetut rangaistussäännökset on laadittu edellä mainitut reunaehdot ja tavoitteet huomioon ottaen mahdollisimman täsmällisiksi ja tarkkarajaisiksi siten, että niiden voidaan katsoa täyttävän laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Lakivaliokunnan kannan mukaan määritelmäsäännösten tulisi olla erityisen täsmällisiä, koska ne antavat sisältöä monille muille pykälille (LaVM 4/2014 s. 8). Sukupuoliyhteyden

määritelmää laajennettaisiin edellä esitetyllä tavalla ainoastaan sellaisiin tekoihin, joita voidaan arkikielessäkin kuvata sukupuoliyhteytenä. Nämä teot olisi myös määritelty mahdollisimman kuvaavasti ja tarkkaan. Ehdotetun määritelmäsäännöksen voidaan katsoa täyttävän laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Erityisesti ehdotetun seksuaalisen kuvan luvattonta levittämistä koskevan rangaistussäännöksen kannalta on otettava huomioon, että joissain tapauksissa myös sanan- ja lehdistönvapauden käyttäminen voi merkitä sitä, ettei kuvan levittäminen ole oikeudetonta, esimerkiksi seksuaalisen kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Sananvapaus seuraa perustuslain 12 §:stä ja sen laajuuden kannalta on merkitystä myös muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklalla ja sitä koskevalla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään usein punninnut sanan- ja lehdistönvapauden suhdetta yksityiselämän suojaan ja esittänyt erilaisia kriteerejä, joita tässä punnissa tulee ottaa huomioon (Axel Springer AG v. Saksa, 39954/08, 7.2.2012, kohdat 89-95). Myös pääministerillä on oikeus yksityiselämän suojaan hänen yksityiselämänsä ydinalueeseen, kuten seksuaaliseen kanssakäymiseen, kuuluvien tietojen osalta (Ruusunen v. Suomi, 73579/10, 14.1.2014, kohta 14 ja 51). Vaikka sananvapaus koskee myös kuvia, niin kuvien esittämisen katsotaan olevan erityisen merkittävää henkilön maineelle, koska kuvat voivat sisältää hyvin henkilökohtaista tai intiimiä tietoa yksilöstä (von Hannover [no. 2], kohta 103). Kuvien ja erityisesti videomateriaalin esittämisessä huomiota tulee kiinnittää siihen, tuoko kuvien tai videon julkaiseminen mitään lisäarvoa julkiselle keskustelulle ja mikä on näiden kuvien sisältö, erityisesti jos ne sisältävät intiimiä ja hyvin henkilökohtaista tietoa yksilöstä (ks. Mosley v. Yhdistynyt kuningaskunta, 48009/08, 10.5.2011, kohdat 115 ja 130).

Koska ehdotettu säännös seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä edellyttäisi teon vakavuudelta myös tiettyä painavuutta, voinee teko olla sanan- ja lehdistönvapauden perusteella oikeutettua käytännössä vain hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa. Tällaisen poikkeuksen mainitseminen pykälässä nimenomaisesti voisi sen vuoksi antaa väärän käsityksen säännöksen tarkoituksesta. Säännöstä voidaan näin ollen pitää laillisuusperiaatteen kannalta riittävän täsmällisenä.

Lakiehdotukset voidaan edellä esitetyn perustein hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

PONSI

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 a ja 19 §, sellaisina kuin ne ovat 17 luvun 18 a § laeissa 650/2004 ja 564/2015 ja 19 § laissa 540/2011, sekä
muutetaan 1 luvun 11 §:n 2 ja 3 momentti, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti, 15 luvun 10 §:n 1 momentti, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti ja 24 §:n 1 momentti, 20 luku sekä 25 luvun 3 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 1 luvun 11 §:n 2 momentti laeissa 368/2019 ja 486/2019 sekä 3 momentti laissa 943/2020, 2 c luvun 11 §:n 2 momentin 1 kohta, 8 luvun 1 §:n 5 momentti ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 486/2019, 17 luvun 18 §:n 1 ja 4 momentti laissa 540/2011 ja 24 §:n 1 momentti laissa 511/2011, 20 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen ja 25 luvun 3 §:n 1 momentti laissa 1177/2014, seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, siihen sovelletaan Suomen lakia, jos sen on tehnyt Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö ja teosta säädetään rangaistus:

5) (kumottu)

6) 20 luvun 1–5, 9, 12–16 tai 18–22 §:ssä;

7) 20 luvun 10 tai 11 §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, sitä on pidettävä rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksena, jos teosta säädetään rangaistus:

2) 17 luvun 1 a, 8, 8 a §:ssä;

3) 20 luvun 1–5, 9, 12–16 tai 18–22 §:ssä;

4) 20 luvun 10 tai 11 §:ssä, jos teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;

---

2 c luku

Vankeudesta ja yhdistelmärangaistuksesta

11 §

Yhdistelmärangaistus

Edellytyksenä yhdistelmärangaistukseen tuomitsemiselle on, että:

1) rikoksentekijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähdერიkoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

---

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

Syyteoikeuden vanhentuminen

Lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, seksuaalisen kajoamisen lapseen, törkeän seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, seksuaalista kajoamista, törkeää seksuaalista kajoamista, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 18 §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin.

---

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhoamisen, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdysrikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

---

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

18 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvia tai kuvatallenteita, joissa sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään

- 1) väkivaltaa tai
- 2) eläimeen sekaantumista,

on tuomittava *sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on tosiasiallisesti ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa ihminen tai eläin on sukupuolisiveellisyttä loukkaavan toiminnan kohteena.

---

18 a §

Törkeä sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen
(kumotaan)

19 §

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito

(kumotaan)

---

22 §

Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken

Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ei tuomita henkilöä, joka on ollut sukupuoliyhteydessä oman vanhempansa tai tämän vanhemman kanssa ollessaan kahdeksaatoista vuotta nuorempi, eikä henkilöä, joka on saatu lainvastaisesti sukupuoliyhteyteen.

---

24 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen, laittoman maahantulon järjestämiseen, törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen, eläinsuojelurikokseen, törkeään eläinsuojelurikokseen, uhkapelin järjestämiseen, rahapelirikokseen, arpajaisrikokseen, rahan-keräysrikokseen, väkivaltakuvauksen levittämiseen, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen ja sukupuolisiveellisyttä loukkaavaan markkinointiin sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

---

20 luku

Seksuaalirikoksista

1 §

Raiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Henkilön osallistumista sukupuoliyhteyteen ei ole pidettävä vapaaehtoisena, jos

- 1) hän ei ole sanallisesti, käytöksellään tai muulla tavalla ilmaissut osallistuvansa siihen vapaaehtoisesti,
- 2) hänet on pakotettu sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkauksella, tai
- 3) hän ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuutensa, sairautensa, vammaisuutensa, pelkotilansa, voimakkaan päihtymistilansa, heikentyneen tajunnantilansa, tilanteen äkillisyyden, erityisen valta-aseman vakavan väärinkäytön tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi.

Yritys on rangaistava.

2 §

Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekevät kaksi tai useampi henkilöä,
- 3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla,
- 5) kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä raiskauksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

3 §

Seksuaalinen kajoaminen

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee muun kuin 1 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon sellaiselle henkilölle, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, ja teko olennaisesti loukkaa tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava *seksuaalisesta kajoamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Henkilön osallistumista seksuaaliseen tekoon ei ole pidettävä vapaaehtoisena, jos

- 1) hän ei ole sanallisesti, käytöksellään tai muulla tavalla ilmaissut osallistuvansa siihen vapaaehtoisesti,
- 2) hänet on pakotettu seksuaaliseen tekoon käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkauksella, tai

- 3) hän ei ole voinut muodostaa tai ilmaista tahtoaan tiedottomuutensa, sairautensa, vammaisuutensa, pelkotilansa, voimakkaan päihtymistilansa, heikentyneen tajunnantilansa, tilanteen äkillisyyden, erityisen valta-aseman vakavan väärinkäytön tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi.

Yritys on rangaistava.

4 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,
- 2) rikoksenteekijöiden lukumäärän tai muun syyn vuoksi rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,
- 3) kohteena on kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttänyt lapsi,

ja seksuaalinen kajoaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteekijä on tuomittava *törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Joka asemaansa hyväksikäyttäen saa osallistumaan sukupuoliyhteyteen tai ryhtymään muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon

- 1) kuusitoista mutta ei kahdeksantoista täyttäneen henkilön, joka on koulussa, laitoksessa, työsuhteessa tai vapaa-ajan toiminnassa hänen määräysvaltansa tai valvontansa alainen taikka muussa niihin rinnastettavassa alisteisessa suhteessa häneen,
- 2) kuusitoista mutta ei kahdeksantoista täyttäneen henkilön, jonka kyky päättää seksuaalisesta käyttäytymisestään on hänen kypsyytensä sekä osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kuin tekijällä,
- 3) henkilön, joka on hoidettavana sairaalassa tai muussa laitoksessa ja jonka mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on sairauden, vammaisuuden tai muun heikkoudentilan vuoksi heikentynyt, tai
- 4) henkilön, jonka mahdollisuus muodostaa tai ilmaista tahtoaan on heikentynyt toisen henkilön erityisen valta-aseman väärinkäytön vuoksi,

on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä yhtä ankaraa tai ankarampaa rangaistusta, *seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

6 §

Seksuaalinen ahdistelu

Joka

- 1) koskettelemalla tai
- 2) kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla sanallisesti, lähettämällä tai esittämällä viestin tai kuvan, ottamalla kuvan tai itseään paljastamalla, taikka muulla vastaavalla tavalla

tekee toiselle seksuaalisen teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava, jollei teosta muualla tässä luvussa säädetä rangaistusta, *seksuaalisesta ahdistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

7 §

Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen

Joka oikeudettomasti esittää tai levittää toista seksuaalisesti esittävän todellisuuspohjaisen tai todenmukaisen kuvan tai kuvatallenteen siten, että teko loukkaa olennaisesti tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta, on tuomittava *seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kuva on 1 momentissa tarkoitettulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa henkilö tosiasiallisesti esiintyy 1 momentissa tarkoitettussa kuvassa, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa henkilö tosiasiallisesti esiintyy 1 momentissa tarkoitettulla tavalla.

8 §

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö

Joka lupaamalla tai antamalla välitöntä taloudellista arvoa edustavan korvauksen saa 10 tai 11 §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena olevan henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon, on tuomittava, jollei teko ole 9 §:n mukaan rangaistava, *seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttää hyväkseen kolmannen lupaamaa tai antamaa 1 momentissa tarkoitettua korvausta ryhtymällä sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon sanotussa momentissa tarkoitettujen rikosten kohteena olevan henkilön kanssa.

Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä tuomitaan niin ikään se, joka tekee 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen teon, vaikka hänellä on ollut syytä epäillä 1 tai 2 momentissa tarkoitettujen rikosten kohteena olevan 10 tai 11 §:ssä taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetun rikoksen kohteena.

Tahallisen rikoksen yritys on rangaistava.

9 §

Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta

Joka lupaamalla tai antamalla korvauksen saa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon, on tuomittava *seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta tuomitaan myös se, joka käyttää 1 momentissa tarkoitettuja seksuaalipalveluja, joista toinen on luvannut tai antanut korvauksen.

Yritys on rangaistava.

10 §

Paritus

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä

- 1) järjestää huoneen tai muun tilan korvausta vastaan tapahtuvaa sukupuoliyhteyttä tai siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa varten taikka kahdeksaatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa tapahtuvaa sellaista seksuaalista tekoa varten, joka on omiaan vaarantamaan lapsen kehitystä,
- 2) vakiintuneena osana liiketoimintaansa majoittaa sellaiseen tekoon ryhtyvää ja siten olennaisesti edistää tekoa,
- 3) yhteystietoja välittämällä tai muuten markkinoi jonkun sellaiseen tekoon ryhtymistä tietäen, että hänen toimintansa olennaisesti edistää teon toteutumista,
- 4) muuten käyttää hyväkseen jonkun ryhtymistä sellaiseen tekoon tai
- 5) viettelee jonkun sellaiseen tekoon,

on tuomittava *parituksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

11 §

Törkeä paritus

Jos parituksessa

- 1) tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä,
- 2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
- 3) kohteena on kahdeksaatoista vuotta nuorempi lapsi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä parituksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

12 §

Lapsenraiskaus

Joka on sukupuoliyhteydessä kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa, on tuomittava *lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Lapsenraiskauksesta tuomitaan myös se, joka on sukupuoliyhteydessä kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneen lapsen kanssa, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden.

Yritys on rangaistava.

13 §

Törkeä lapsenraiskaus

Jos lapsenraiskauksessa

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekevät kaksi tai useampi henkilöä,
- 3) rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla,
- 5) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 6) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja lapsenraiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava *törkeästä lapsenraiskauksesta* vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

14 §

Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Joka koskettelemalla tai muulla tavoin tekee kuuttatoista vuotta nuoremmalle lapselle muun kuin 12 §:ssä tarkoitetun seksuaalisen teon, joka on omiaan vahingoittamaan tämän kehitystä, tai saa tämän ryhtymään sellaiseen tekoon, on tuomittava *seksuaalisesta kajoamisesta lapseen* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tuomitaan myös se, joka tekee 1 momentissa tarkoitetun teon kuusitoista mutta ei kahdeksantoista vuotta täyttäneelle lapselle, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden.

Yritys on rangaistava.

15 §

Törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen

Jos seksuaalisessa kajoamisessa lapseen

- 1) käytetään tai uhataan käyttää vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa,
- 2) rikoksenteijöiden lukumäärän tai muun syyn vuoksi rikoksella aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä tai se tehdään erityisen nöyryyttävällä tavalla,
- 3) kohteena on lapsi, jolle rikos lapsen iän tai kehitystason vuoksi on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa tai
- 4) rikos on omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa lapselle hänen tekijää kohtaan tuntemansa erityisen luottamuksen tai muuten tekijästä erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava *törkeästi seksuaalisesta kajoamisesta lapseen* vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

16 §

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Jos lapsenraiskaus tai seksuaalinen kajoaminen lapseen, ottaen huomioon lapsen ja tekijän ikä ja kypsyys, osapuolten suhde sekä muut teko-olosuhteet, on kokonaisuutena arvostellen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty, rikoksenteijä on tuomittava *lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos teko on toteutettu 1 §:n 2 momentin 1-3 kohdassa tai 3 § 2 momentin 1-3 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

17 §

Rajoitussäännös

Lapsenraiskauksena, seksuaalisena kajoamisena lapsen tai lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä ei pidetä tekoa, joka ei loukkaa kohteen seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja jonka osapuolten iässä sekä kypsyydessä ei ole suurta eroa.

18 §

Lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin

Joka ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että ehdotuksen sisällöstä tai olosuhteista muuten ilmenee tekijän tarkoituksena olevan 19 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla valmistaa kuva tai kuvatallenne, jossa seksuaalisesti esitetään lasta, taikka kohdistaa lapsen jokin 12–16 §:ssä tarkoitettu rikos, on tuomittava *lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tuomitaan myös se, joka houkuttelee kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon 9 §:ssä tarkoitettulla tavalla taikka esiintymään lasta seksuaalisesti esittävässä järjestetyssä esityksessä.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuna rikoksen yritys on rangaistava.

19 §

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Joka valmistaa, pitää kaupan tai vuokrattavana taikka muulla tavoin tarjoaa tai asettaa saataville, pitää saatavilla, vie maasta, tuo maahan tai Suomen kautta muuhun maahan taikka muuten levittää kuvan tai kuvatallenteen, jossa seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esitetään lasta, on tuomittava *lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos säännöksessä tarkoitettuna kuvan tai kuvatallenteen valmistamista tai levittämistä on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen taikka ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä perusteltuna.

Tässä pykälässä *lapsena* pidetään kahdeksatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 1 momentissa tarkoitettulla tavalla todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lasta on tosiasiallisesti esitetty seksuaalisesti, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lasta on esitetty seksuaalisesti.

20 §

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisessä

- 1) lapsi on erityisen nuori,
- 2) kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
- 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
- 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

21 §

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Joka

- 1) oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatalloa, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai
- 2) maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen hankkii pääsyn 1 kohdassa tarkoitettuun kuvaan tai kuvatalloeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista,

on tuomittava *lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettuja tekoja.

22 §

Lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraaminen

Joka seuraa järjestettyä esitystä, jossa lapsi esiintyy seksuaalisesti, on tuomittava *lasta seksuaalisesti esittävän esityksen seuraamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mitä 19 §:n 4 momentissa säädetään lapsen määritelmästä, koskee myös tässä pykälässä tarkoitettuja tekoja.

Yritys on rangaistava.

23 §

Määritelmät

Sukupuoliyhteydellä tarkoitetaan tässä laissa sukuelimellä tehtävää taikka sukuelimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon, toisen sukuelimen ottamista omaan kehoon taikka toisen sukuelimen tai peräaukon koskettelua sukuelimellä tai suulla.

Seksuaalisella teolla tarkoitetaan tässä laissa sellaista tekoa, joka tekijä ja kohteena oleva henkilö sekä teko-olosuhteet huomioon ottaen on seksuaalisesti olennainen.

24 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen henkilöön kohdistu-
neesta seksuaalisesta ahdistelusta tai seksuaalisen kuvan luvattomasta levittämisestä, ellei asi-
anomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi
syytteen nostamista.

25 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, törke-
ään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan
hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee
18 §:ssä tarkoitettua rikosta, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen
kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa seksuaalisesti esitetään lasta.

---

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

3 §

Ihmiskauppa

Joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painos-
tamalla,
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,
- 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava *ihmis-kaupasta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:n 5 momentti, 4 luvun 19 §:n 1 momentti sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohta,
sellaisina kuin ne ovat 3 luvun 10 a §:n 5 momentti laissa 672/2014, 4 luvun 19 §:n 1 momentti sekä 9 luvun 4 §:n 4 momentin 2 ja 3 kohdat laissa 487/2019, seuraavasti:

3 luku

10 a §

Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella

Tämän pykälän nojalla esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäillystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 3–5, 9, 14, 15, 16, 18 §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 6 a ja 7–15 §:ssä tarkoitettu rikos taikka tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii esitutinnan toimittamista.

---

4 luku

19 §

Ilmoitus oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta

Kun tutkittavana on raiskaus, törkeä raiskaus, seksuaalinen kajoaminen, törkeä seksuaalinen kajoaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus, seksuaalinen kajoaminen lapseen, törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä kotirauhan rikkominen, törkeä vapaudenriisto, ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu, vainoaminen, törkeä ryöstö tai törkeän ryöstön valmistelu taikka sellaisen rikoksen yritys tai osallisuus sellaiseen rikokseen, esitutkintaviranomaisen on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentissa, tutkintavankeuslain 16 luvun 1 §:n 2 momentissa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 16 luvun 2 §:n 2 momentissa säädetystä oikeudesta saada ilmoitus vangin tai tutkintavangin vapauttamisesta ja vankilasta tai muusta säilytystilasta poistumisesta. (12.4.2019/487)

---

9 luku

4 §

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen todisteena käyttämistä varten

Mitä edellä tässä pykälässä säädetään kuulustelusta ja sen tallentamisesta, sovelletaan myös:

---

2) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 12–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotiaaseen asianomistajaan, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi; (12.4.2019/487)

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 12–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttäneeseen asianomistajaan, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa. (12.4.2019/487)

Laki

järjestyslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan järjestyslain (612/2003) 7 §:n 1 momentti
sellaisena kuin se on laissa 744/2006, seuraavasti:

2 luku

Järjestyksen ja turvallisuuden vaarantaminen sekä häiriön aiheuttaminen

7 §

Muu häiriötä aiheuttava toiminta

Seksuaalipalvelujen ostaminen ja maksullinen tarjoaminen yleisellä paikalla on kielletty. Seksuaalipalvelulla tarkoitetaan tässä laissa rikoslain (39/1889) 20 luvun 23 §:n 1 momentissa määriteltyä sukupuoliyhteyttä sekä siihen rinnastettavaa seksuaalista tekoa. Rangaistus seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytöstä ja seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta säädetään rikoslain 20 luvun 8 ja 9 §:ssä.

Laki

liikenteen palveluista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liikenteen palveluista annetun lain (320/2017) 25 §:n 3 momentin 1 kohta,
seuraavasti:

3 luku

25 §

Taksinkuljettajaa koskevat vaatimukset

Liikenne- ja viestintävirasto ei kuitenkaan saa myöntää taksinkuljettajan ajolupaa henkilölle, joka on rikosrekisteristä ilmenevällä tavalla syyllistynyt ajoluvan hakemista edeltäneen viiden vuoden aikana:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 §:ssä tarkoitettuun sukupuolisiveellisyyttä loukkaavaan tekoon, 20 luvussa tarkoitettuun seksuaalirikokseen, 21 luvun 1–3 tai 6 §:ssä tarkoitettuun henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen, 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun ihmiskauppaan tai 3 a §:ssä tarkoitettuun törkeään ihmiskauppaan, 31 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään ryöstöön taikka 50 luvussa tarkoitettuun huumausainerikokseen;

Laki

liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohta,
sellaisena kuin ne ovat laissa 1179/2014, seuraavasti:

3 §

Liiketoimintakiellon määräämisen edellytykset

Lisäksi liiketoimintakieltoon voidaan määrätä 2 §:ssä tarkoitettu henkilö, jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt:

- 1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 18 §:ssä tai 20 luvun 19 tai 20 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai sen yritykseen taikka osallisuuteen siihen;
  - 2) rikoslain 20 luvun 21 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn rikokseen tai osallisuuteen siihen;
-

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvun 3 a §:n 1 momentti ja 5 luvun 11 a §:n 1 momentin 1 kohta,
sellaisina kuin ne ovat 2 luvun 3 a §:n 1 momentti laissa 1178/2014 ja 5 luvun 11 a §:n 1 momentin 1 kohta laissa 733/2015, seuraavasti:

2 luku

3 a §

Sen lisäksi, mitä 1 a §:ssä säädetään oikeudenkäyntiavustajan ja 3 §:ssä tukihenkilön määrittämisestä asianomistajalle, tuomioistuin voi määrätä muullekin rikoslain 20 luvun 10 tai 11 §:ssä tarkoitetun paritusrikoksen kohteena olleelle henkilölle kuin asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa varten, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana, sekä tukihenkilön esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten, jos rikoksen kohteena ollut henkilöä kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi ja jos hänen voidaan olettaa tarvitsevan tukea.

---

5 luku

11 a §

Tuomioistuin voi syyttäjän taikka epäillyn tai vastaajan kirjallisesta hakemuksesta päättää, että rikosasiassa kuullaan henkilöä todistajana siten, ettei hänen henkilöllisyytensä eivätkä yhteystietonsa paljastu (anonyymi todistaja), jos:

1) rikosepäily tai syyte koskee rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kahdeksan vuotta vankeutta, taikka rikoslain 20 luvun 11 §:ssä tai 25 luvun 3 §:ssä rangaistavaksi säädettyä rikosta taikka tällaisen rikoksen yrittystä tai osallisuutta tällaiseen rikokseen; ja

---

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 16 luvun 2 §:n 2 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 490/2019, seuraavasti:

16 luku

2 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja säilytystilasta poistumisesta

Raiskauksen, törkeän raiskauksen, seksuaalisen kajoamisen, törkeän seksuaalisen kajoamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, seksuaalisen kajoamisen lapseen, törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, tapon, murhan, surman, törkeän pahoinpitelyn, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelun, törkeän kotirauhan rikkomisen, törkeän vapaudenriiston, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, panttivangin ottamisen valmistelun, vainoamisen, törkeän ryöstön tai törkeän ryöstön valmistelun taikka sellaisen rikoksen yrityksen tai osallisuuden sellaiseen rikokseen johdosta vangitun tutkintavangin vapauttamisesta ja karkaamisesta on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, joka on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen. Ilmoituksen tekeminen edellyttää, että siitä ei arvioida aiheutuvan vaaraa tutkintavangin hengelle tai terveydelle.

Laki

raskauden keskeyttämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan raskauden keskeyttämisestä annetun lain (239/1970) 3§, sellaisena kuin se on laissa 493/2019, sekä
muutetaan 1 §:n 3 kohta, sellaisena kuin se on laissa 493/2019, seuraavasti:

1 §

Raskaus voidaan tämän lain säännöksiä noudattaen naisen pyynnöstä keskeyttää:

-----
3) kun hänet on saatettu raskaaksi olosuhteissa, joita tarkoitetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 22 §:ssä, 20 luvun 1 tai 2 §:ssä, 5 §:ssä taikka 12, 13 tai 16 §:ssä;
-----

3 §

(kumottu)

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin 3 ja 4 kohta,
sellaisina kuin ne ovat laissa 489/2019, seuraavasti:

17 luku

24 §

Seuraavien esitutkinnassa videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuva- ja äänitallenteeseen tallennettua kuulustelua voidaan kuitenkin käyttää todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä:

---

3) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 12–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 15–17-vuotias asianomistaja, joka ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi;

4) rikoslain 20 luvun 1–5 tai 12–16 §:ssä tarkoitetun seksuaalirikoksen 18 vuotta täyttänyt asianomistaja, jos kuuleminen oikeudenkäynnissä vaarantaisi hänen terveytensä tai aiheuttaisi muuta vastaavaa merkittävää haittaa.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentin 4 ja 5 kohta sekä 5 momentti, 17 §:n 1 momentin 4 kohta ja 27 §:n 2 ja 3 momentti,
sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 3 §:n 2 momentin 4 ja 5 kohta laissa 282/2021, 5 momentti laissa 1180/2014, 17 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 282/2021 ja 27 §:n 2 momentti laissa 1146/2013, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

-----

4) törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä;

5) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen tai lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä;

Lupa telekuunteluun voidaan antaa myös, kun on syytä epäillä jotakuta törkeästä parituksesta, jossa on tavoiteltu erityisen suurta hyötyä ja rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti tai jota tarkoitetaan rikoslain 20 luvun 11 §:n 1 momentin 3 kohdassa.

-----

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (asuntokuuntelu). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

-----

4) lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta tai törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen;

---

27 §

Peitetoiminta ja sen edellytykset

Poliisi saa kohdistaa rikoksesta epäiltyyn peitetoimintaa, jos tätä on syytä epäillä 3 §:ssä tarkoitettusta muusta rikoksesta kuin törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä tulliselvitysrikoksesta taikka jos tätä on syytä epäillä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettua rikoksesta. Edellytyksenä on lisäksi, että tiedonhankintaa on rikollisen toiminnan suunnitelmallisuuden, järjestäytyneisyyden tai ammattimaisuuden taikka ennakoitavissa olevan jatkuvuuden tai toistuvuuden vuoksi pidettävä tarpeellisena.

Poliisi saa kohdistaa epäiltyyn peitetoimintaa tietoverkossa, jos tätä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Laki

rikosrekisterilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikosrekisterilain (770/1993) 6 §:n 2 momentti ja 3 momentin 2 ja 3 kohta,
sellaisina kuin ne ovat laissa 149/2014, seuraavasti:

6 §

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, yksityinen henkilö saa itseään koskevan otteen rikosrekisteristä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) 2 §:ssä tarkoitettua tehtävää varten. Otteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla hänet on tuomittu rikoslain 17 luvun 18 §:ssä tarkoitettua sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta teosta, rikoslain 20 luvussa tarkoitettua seksuaalirikoksesta, 21 luvun 1 §:n nojalla taposta, 2 §:n nojalla murhasta, 3 §:n nojalla surmasta tai 6 §:n nojalla törkeästä pahoinpitelystä, 25 luvun 3 §:n nojalla ihmiskaupasta tai 3 a §:n nojalla törkeästä ihmiskaupasta, 31 luvun 2 §:n nojalla törkeästä ryöstöstä taikka 50 luvussa tarkoitetuista huumausainerikoksista. Otteeseen merkitään myös tiedot päätöksestä, jolla hänet on ennen edellä mainittujen lainkohtien voimaantuloa voimassa olleiden säännösten nojalla tuomittu edellä mainittua tekoa vastaavasta rikoksesta. Lisäksi otteeseen merkitään tiedot rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitetuista rikoksista tuomituista sakoista, jotka on rekisteröity sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 46 §:n 1 momentissa tarkoitettuun sakorekisteriin.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuun otteeseen merkitään lisäksi tiedot:

---

2) päätöksestä, joka on merkitty EU-rikosrekisterilaissa tarkoitettuun säilytysrekisteriin ja jolla Suomen kansalainen on toisessa jäsenvaltiossa tuomittu rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

3) päätöksestä, joka on saatu EU-rikosrekisterilain 20 tai 20 a §:n nojalla ja jolla henkilö on tuomittu toisessa jäsenvaltiossa tämän pykälän 2 momentissa tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta tämän lain 2 §:n 1 momentissa mainittua seuraamusta vastaavaan seuraamukseen tai rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa taikka 25 luvun 3 tai 3 a §:ssä tarkoitettua rikosta vastaavasta rikoksesta sakkorangaistukseen;

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vankeuslain (767/2005) 19 luvun 4 §:n 2 momentti ja 5 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin ne ovat laissa 491/2019, seuraavasti:

19 luku

Ilmoitukset ja tiedon antaminen

4 §

Ilmoitus vapauttamisesta ja vankilasta poistumisesta

Raiskauksesta, törkeästä raiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta, seksuaalisesta hyväksikäytöstä, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen, lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, taposta, murhasta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, törkeästä vapaudenriistosta, ihmiskaupasta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, panttivangin ottamisen valmistelusta, vainoamisesta, törkeästä ryöstöstä tai törkeän ryöstön valmistelusta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen tuomitun vangin vapauttamisesta, karkaamisesta, vankilasta luvatta poistumisesta, vankilaan palaamatta jäämisestä poistumisluvassa tai muussa luvassa määrättyä ajankohtana sekä tälle ennen tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohtaa myönnetystä luvasta poistua vankilasta ilman valvontaa tai mainitun luvun 8 §:n 3 momentissa tarkoitettua valvonnan alaisena on ilman aiheutonta viivytystä ilmoitettava asianomistajalle, jos asianomistaja on esitutkintalain 4 luvun 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla ilmoittanut haluavansa saada tällaisen ilmoituksen ja asianomistajan pyynnöstä on ilmoitettu Rikosseuraamuslaitokselle siten kuin tämän lain 2 luvun 1 a §:ssä tai tutkintavankeuslain 2 luvun 2 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ilmoitettava myös edellä mainitusta tämän lain 14 luvun 3 §:ssä tarkoitettua ajankohdasta, josta lähtien vangille voidaan myöntää poistumislupia rangaistusajan pituuden perusteella ja ensimmäisestä tällä perusteella myönnetystä poistumisluvasta sekä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirrosta toiseen valtioon. Edellä mainittujen ilmoitusten tekeminen edellyttää, että niistä ei arvioida aiheutuvan vaaraa vangin hengelle tai terveydelle.

---

5 §

Murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, lapsenraiskauksesta, törkeästä lapsenraiskauksesta, törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen taikka yhdistelmärankaistukseen tuomitun vangin vankilasta vapauttamisesta on ilmoitettava poliisille.

Laki
yliopistolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yliopistolain (558/2009) 43 a §:n 2 momentti,
sellaisena kuin se on laissa 954/2011, seuraavasti:

5 luku

Opiskelijat

43 a §

Opiskeluoikeuden peruuttaminen

Kun opinnot tai opintoihin kuuluva harjoittelu edellyttävät olennaisesti alaikäisten parissa työskentelyä, yliopisto voi peruuttaa opiskeluoikeuden, jos se on tarpeen alaikäisten suojelemiseksi ja jos opiskelija on tuomittu rangaistukseen rikoslain 17 luvun 18 §:ssä, 20 luvussa, 21 luvun 1–3 tai 6 §:ssä, 31 luvun 2 §:ssä tai 50 luvun 1–4 tai 4 a §:ssä tarkoitetusta rikoksesta.

Laki

lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain (1068/2006) 2 §:n 1
kohta, seuraavasti:

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *lapsipornosivustolla* lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä internetin kautta;

Helsingissä ..20

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson